APPELTJES VAN HET Sneetjesland

Bandversiering van Luc Verstraete.

Provinciale Vlaanderen-Kulturele Bibliotheek-

APPELTJES VAN HET MEETJESLAND

JAARBOEK VAN HET HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP VAN HET MEETJESLAND

Nr 25 - 1974

Ingeschreven in inventaris
Bk II blz 366 nº 1934

MALDEGEM
1974

DE ARMENZORG VOOR DE KATHOLIEKEN IN HET MIDDELBURGSE MISSIEGEBIED GEDURENDE DE 18de EEUW.

II. DE UITVOERING

Waar het creëren van nieuwe instellingen voor de katholieke armenzorg zo moeizaam van de grond kwam, doordat het bij de katholieken zelf nogal wat weerstanden opriep en eigenlijk alleen door de machtspositie van de overheid kon worden doorgedreven, rijst de vraag hoe het met de uitvoering van de regelingen daaromtrent is gegaan. Het zou in de lijn der verwachtingen liggen wanneer deze uitvoering zou worden beheerst door die menselijke factoren die in deze een rol plegen te spelen, namelijk : men betaalt niet graag voor een ander, men kiest de weg van de minste weerstand en men wil het zo zuinig mogelijk doen.

Met name bij die instellingen waar de katholieken een verplichte periodieke bijdrage moesten betalen, iets wat men nu eenmaal met tegenzin doet wanneer daar geen voordeel of een concrete tegenprestatie tegenover staat, zou men van de armbezorgers kunnen verwachten dat wel eens werd nagelaten hulp te verlenen of dat de uitkeringen zo laag mogelijk werden gehouden. Immers, de armbezorgers moesten ervoor zorgen dat ze met de ontvangen bedragen rondkwamen, anders zou verhoging van de taxaties moeten plaats vinden, iets wat weerstanden opriep.

Daarnaast was het de taak van de armbesturen erop toe te zien dat niet te gemakkelijk een beroep op de Roomse Armen werd gedaan of dat niet ten onrechte werd betaald, terwijl het de taak van de magistraten was te zorgen dat aan de noodlijdenden «genoegsame allimentatie» werd verleend of voor de begrafenis van een arme werd gezorgd.

Wij zullen hier nagaan hoe een en ander heeft plaats gevonden. Achtereenvolgens zullen worden behandeld :

het verwerven der inkomsten,
de inkomsten der verschillende instellingen,
het weren van armen.

de armbezorgers, en
het weigeren van ondersteuning.

Het verwerven der inkomsten.

Wegens het ontbreken van doorlopende reeksen armenrekeningen is het, behalve voor de stad Aardenburg, niet mogelijk een volledig beeld te schetsen van het verwerven der inkomsten en kunnen slechts momentopnamen worden gegeven dan wel een overzicht over het laatste deel der besproken periode.

Ofschoon het hier een beperkt gebied betreft, komt er een ruime verscheidenheid aan inkomsten voor. Dit is een gevolg van de vrij ingewikkelde situatie ontstaan door de landsgrens en de als gevolg daarvan van Staatse zijde genomen maatregelen. De armenzorg was een kerkelijke aangelegenheid en de kerkelijke situatie was daardoor een dominerende factor.

Voor wat Heille betreft, dat kerkelijk onder de parochie Middelburg hoorde en dus door de dis van Middelburg verzorgd werd, was de situatie nog als vanouds. De dis van Middelburg had zijn bezittingen en daaruit vloeide het grootste deel der inkomsten voort. Eede behoorde weliswaar ook voor het grootste deel tot de heerlijkheid Middelburg maar behoorde destijds kerkelijk tot de beide parochies van Aardenburg, ten westen van de Eede aan Sint Baafs, ten oosten aan Onze Lieve Vrouw.

Nu waren de kerkelijke goederen en de armengoederen van deze parochies, zoals ook die van de andere parochies die onder Staats gezag waren gekomen, gekonfiskeerd en bij de instelling van de Roomse Armen niet teruggegeven, noch gedeeltelijk teruggegeven. Er moest hier dus naar andere inkomsten worden gezocht. Dit was eveneens het geval met de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk, de Izabellapolder, Sint Kruis en Aardenburg.

Die andere inkomsten vond men, behalve te Eede, hoofdzakelijk in taxaties. De katholieken in deze gebieden werden, al naar gelang de mate van welstand, getaxeerd en aangeslagen tot het betalen van een periodieke bijdrage voor de armen.

Ten aanzien van deze verplichte bijdragen rijst de vraag in hoeverre ze werden betaald dan wel in hoeverre men trachtte daaraan te ontkomen.

Gebleken is dat ze van de vaste inwoners over het algemeen regelmatig binnenkwamen, doch dat dit bij de vlottende bevolking, de arbeiders, knechten en meiden, niet steeds het geval was. Pertinente weigering kwam slechts sporadisch voor en wanneer deze zich voordeed was dit meestal collectief en werd er met alle kracht tegen opgetreden. Zo bijvoorbeeld

telkens wanneer voor de eerste maal een bijdrage werd gevorderd : in de Izabellapolder in 1708, de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk in 1717, Sint Kruis in 1720 en in de parochie Onze Lieve Vrouw Bezuiden onder het Vrije in 1788.

Nadat op 23 juni 1708 voor de Izabellapolder een taxatielijst was overgelegd en Stoffel Taalman tot armbezorger was aangesteld, moest met de inzameling der bijdragen worden begonnen. Dit ging kennelijk niet gemakkelijk, want de «collecteur van het armegelt» moest zich op 12 februari 1709 tot de magistraat van het Vrije wenden ter verkrijging van het recht van parate executie, omdat «de Roomschgesinde weijgerig waeren haere quote tot onderhoud van haere arme te betaelen».

In het tweede geval waren alle op de taxatielijst voorkomende personen onwillig om te betalen, omdat ze van mening waren dat ze onbillijk behandeld werden. De armbezorger Pieter de Caluwe verklaarde op 20 maart 1717 dat hij niet in staat was om de getaxeerde bijdragen in te vorderen. Daar hij kort tevoren het recht van parate executie had gekregen, gaf de magistraat van het Vrije hem 14 dagen de tijd het totaalbedrag bijeen te brengen, anders zou hij gegijzeld worden. Aangezien bij de Staten-Generaal een bezwaarschrift was ingediend, kon een en ander worden opgeschort tot hun gedeputeerden in de zomer van 1717 deze zaak kwamen regelen, doch het was slechts uitstel van executie. De invordering moest doorgaan, alleen werden er twee nieuwe armbezorgers benoemd en daarmee kwam ook aan deze weigering een einde.

In het derde geval waren het enkele personen van de parochie Sint Kruis die onder de jurisdictie van Middelburg in Vlaanderen vielen, die weigerden te betalen. Zij waren van mening dat men hen daartoe niet kon verplichten. Door de magistraat van het Vrije werd erover geschreven aan de magistraat van Middelburg. De armenpenningen moesten overeenkomstig de resolutie van de Staten-Generaal van 20 december 1716 ook door hen worden voldaan.

In het laatste geval voelden de bewoners, toen ze voor de eerste maal getaxeerd werden, er niets voor om te betalen. Geleidelijk aan kwamen enkelen toch over de brug, doch toen deze merkten dat degenen die bleven weigeren niet werden aangepakt, kwamen zij in het geweer tegen de Roomse Armen. Uiteindelijk bleven er een drietal weigeraars over : de gebroeders Rijkbos, Pieter de Zutter en Pieter de Rijke. Deze werden op 9 februari 1788 te Sluis op het matje geroepen.

Ze hadden alle drie hun smoesje klaar. Bernard Rijkbos, die de gebroeders vertegenwoordigde, zei dat hij niet betaald had omdat hij niet thuis was toen de schutter de bijdragen kwam ophalen, doch dat hij bereid was te betalen. Pieter de Zutter wist te vertellen, dat hij zijn bijdrage ondertussen al had betaald en Pieter de Rijke was van mening dat hij

niet verplicht was om te betalen, omdat hij voordien aan de Roomse Armen van Eede had bijgedragen. Hij voelde er niets voor om dubbel te betalen.

Met de verklaring van de twee eerstgenoemden werd genoegen genomen, doch Pieter de Rijke kreeg de aanzegging dat hij er goed aan zou doen de armenpenningen volgens de gedane taxatie te betalen om zich verdere kosten te besparen.

Bij de nieuwe taxatie in het najaar van 1788 weigerden weer enkele ingezetenen te betalen en weer waren het de gebroeders Rijkbos en Pieter de Rijke die dit volhielden. Ondanks de aanmaning die ze op 25 september 1788 van de magistraat van het Vrije hadden gekregen moest de hoofdman van de Biezenpolder, Bernard Buijck, het college toch weer om medewerking komen vragen. Nu ontvingen de armbezorgers een officiële aanstelling en het recht van parate executie en kregen zij van de pensionaris van het Vrije instructies hoe ze moesten handelen. Ook aan deze weigering kwam tenslotte een einde. (1)

De stad Aardenburg paste eveneens het middel van parate executie toe. Op 1 juni 1750 werd de administrerende diaken Arnoldus Arens dit recht verleend toen er ook daar onwillige debiteuren waren. Daarnaast maakte de stad wanneer dit nodig was gebruik van nog probater middelen.

In januari 1761 waren daar verscheidene katholieken weigerachtig om te betalen of bleven maar uitstellen. Omdat de invorderingskosten veel hoger waren dan de betrekkelijk geringe bedragen die ze moesten betalen, speculeerden de weigeraars erop dat men niet tot invordering zou overgaan. De magistraat der stad besloot toen, op 26 januari 1761, dat op de eerste de beste klacht van de administrerende diaken, de burgemeester «van den courpse» degenen die weigerachtig bleven zou aanzeggen hun bijdragen binnen acht dagen te voldoen. Bij nalatigheid zouden ze het grondgebied van de stad en het schependom moeten verlaten.

In december 1761 waren verscheidene personen niettegenstaande menigvuldige aanmaningen wederom weigerachtig. Op verzoek van de Roomse Armen werd nu op dezelfde wijze tegen de onwilligen opgetreden.

Op 8 november 1775 werd besloten François Moukin door de stadsbode te laten aanzeggen dat hij zijn achterstallige taxatiegelden binnen de tijd van 14 dagen aan de Roomse Armen moest voldoen, anders zou hij uit de stad moeten vertrekken.

In januari 1778 waren er klachten van de administrerende diaken Maximiliaan Dhalle over verscheidene personen die ondanks veelvuldige

(1) RZ : Vrije v. S., nr. 243, 23 juni 1708 ; nr. 180, fo. 86ro ; nr. 183, fo. 176vo, 186ro-187vo ; nr. 185, fo. 98vo ; nr. 216, fo. 133ro ; nr. 217, fo. 34, 42ro.

vermaningen bleven weigeren hun armenpenningen te voldoen. De magistraat nam deze klachten op 19 januari 1778 uitvoerig in behandeling. Daarbij werd overwogen dat wanneer de normale procedure tot invordering zou moeten worden gevolgd de kosten daarvan 3 à 4 maal zoveel zouden bedragen als de te ontvangen armenpenningen. Een aantal van de weigeraars, zij die maar een kleine bijdrage moesten betalen, speculeerden er daarom op dat niet tot invordering zou worden overgegaan als ze bleven weigeren.

De magistraat nam nu tot wederopzeggens het volgende besluit. De administrerende diaken kreeg volmacht om, nadat de burgemeester «van den courpse» ervan in kennis was gesteld, door «'s heren dienaar» geassisteerd door de stadsbode bij de wanbetalers een stuk roerend goed uit hun woning te laten weghalen en dit gedurende 8 dagen te laten opslaan in de woning van «'s heren dienaar». Werd inmiddels niet betaald dan zouden de betreffende goederen op de eerstvolgende koopdag publiek worden verkocht om daaruit de kosten van invordering te voldoen. (2)

Weigering om een bepaalde reden kwam gedurende de ganse periode in beperkte mate voor. De redenen waarom men weigerde waren : dat men niet katholiek was, dat men reeds elders had betaald, dat men de middelen niet had om te betalen of dat men bankroet was. Eenmaal zelfs werd aangevoerd dat de Roomse Armen het recht niet had om een bijdrage te vorderen, hetgeen tot een klein binnenlands grensincident leidde.

Hier volgen enkele gevallen van weigering.

Pieter Marchant, van katholieke origine, klaagde op 5 december 1715 bij de magistraat van Aardenburg dat de Roomse Armen hem voor een bijdrage had aangeslagen, doch dat zijn vrouw van de gereformeerde religie was en hij en zijn kinderen geen andere dan de gereformeerde kerk bezochten. De magistraat nam het besluit dat hij het afgelopen boekjaar nog zou moeten betalen, doch wanneer hij in de toekomst daadwerkelijk bewees dat hij de gereformeerde religie genegen was en «neerstig te kerk» kwam, zou hij worden vrijgesteld. Overgang naar de hervormde godsdienst en veelvuldig kerkbezoek leverden hier dus materiële voordelen op want de hervormden werden niet getaxeerd voor een bijdrage voor hun armen omdat ze andere ruime bronnen van inkomsten hadden.

Een jaar later, op 14 december 1716, verscheen hij opnieuw in de schepenkamer en verklaarde nu dat hij in geen drie jaar meer een katholieke kerk had bezocht en alleen naar de gereformeerde kerk ging. Hij kreeg vrijstelling van zijn bijdrage aan de Roomse Armen, tenzij later zou blijken dat zijn bewering niet juist was geweest.

(2) GA - Resol., 1 juni 1750, 26 jan., 14 dec. 1761, 8 nov. 1773, 19 jan. 1778.

Op 1 mei 1741 werd David Dessein, die verklaarde wel rooms geboren maar niet roomsgezind te zijn, in de loop der jaren die godsdienst vaarwel te hebben gezegd en naar de hervormde kerk te gaan, door de magistraat vrijgesteld van een bijdrage aan de Roomse Armen van Aardenburg, doch zijn vrouw die wel katholiek was moest een bijdrage van 2 stuivers in de maand betalen.

Door Michiel Jansen en zijn zoon Michiel Jansen de jonge werd in november 1742 bezwaar gemaakt bij de magistraat van het Vrije tegen hun verplichte bijdrage aan de Roomse Armen van Sint Kruis. Zij zeiden dat ze van de Lutherse godsdienst waren. De armbezorger Adriaen Tange wist echter te vertellen dat ze meermalen naar de katholieke kerk waren geweest en daar de ceremoniën hadden bijgewoond en dat de zoon reeds vroeger was getaxeerd en toen zijn bijdrage had betaald. De beslissing luidde, dat ze binnen een jaar door middel van een briefje van de Lutherse predikant te Groede moesten doen blijken dat ze belijdenis van de Lutherse leer hadden gedaan. Vooralsnog en ook wanneer zij in gebreke bleven dat briefje over te leggen zouden zij de bijdrage aan de Roomse Armen van Sint Kruis moeten betalen.

Laurens Willems woonde als knecht bij Jacobus Tak in de Izabellapolder en was van kindsbeen af sedert de dood van zijn vader door de hervormde diakonie van Waterland onderhouden. Hij had ook altijd de hervormde kerkdiensten bijgewoond, was al enige tijd begonnen om in de gereformeerde religie onderwezen te worden en wilde daarmee doorgaan. Hij verkreeg op 16 november 1744 van de magistraat van het Vrije vrijstelling van taxatie door de Roomse Armen van de Izabellapolder.

Het was niet altijd even gemakkelijk om in deze een beslissing te nemen. Neem nu het geval van Pieter Blom, waarover de hoofdman van Sint Kruis op 2 november 1752 de magistraat van het Vrije inlichtte.

Pieter Blom was uit katholieke ouders geboren. Hij had lange tijd de hervormde kerk bezocht, doch had geen belijdenis gedaan van de hervormde leer. Zijn vrouw was lid van de hervormde kerk van Aardenburg geweest en zijn twee kinderen waren in de hervormde kerk te Aardenburg gedoopt. Bij deze doop had hij de plechtige belofte afgelegd hen in de hervormde godsdienst op te voeden, doch toen zijn vrouw gestorven was had hij zijn kinderen allebei in Sint Laureins in de katholieke leer doen onderwijzen. Daar waren ze ook sedert 3 à 4 jaar in betrekking en de jongste, die 17 à 18 jaar oud was, had in 1751 bij de pastoor van Sint Laureins zijn eerste communie gedaan.

Pieter Blom woonde in een armoedig huisje van planken met een stenen gevel krom van ouderdom, dat niet meer waard was dan 10 pond. Hij had twee koeien, werkte weinig, alleen wanneer hij grote daggelden

kon verdienen, en het verwonderde zijn buren hoe hij eigenlijk aan de kost kwam. Al een jaar of twee had hij te kennen gegeven dat hij in Vlaanderen wilde gaan wonen wanneer hij de wezenpenningen machtig kon worden.

Hoofdman Michiel Zonnevylle was van mening dat Pieter Blom alleen gereformeerd was als de roomse armbezorgers hem om armengeld kwamen vragen, want hij was sedert 1747 niet meer in de hervormde kerk geweest maar ging geregeld naar de mis in de katholieke kerk van Sint Laureins. (3)

De weigering van Johannes Troncquoy, die op de Elderschans woonde, had zelfs een geschil tussen de stad Aardenburg en het Vrije van Sluis tot gevolg. Toen hij door de roomse armbezorger van Aardenburg Pieter Carré, die daartoe door de magistraat reeds op 3 oktober 1735 was gelast, in december 1735 gesommeerd werd om zijn bijdragen over de jaren 1733, 1734 en 1735 te betalen, weigerde hij daaraan te voldoen omdat zijn huis niet op het schependom van Aardenburg zou staan maar op het grondgebied van het Vrije. Door bemiddeling van de magistraat van het Vrije, tot wie Troncquoy zich gewend had, werd 8 dagen uitstel van sommatie verkregen, doch daarna ging burgemeester Adriaan Vermere als waarnemend baljuw van Aardenburg verder met de wettelijke procedure tot invordering. Ondertussen werd een onderzoek ingesteld naar de limietscheiding ter plaatse. De magistraat van Aardenburg, zich van zijn waardigheid bewust, vond dat het Vrije daarbij niet vlot genoeg meewerkte, zodat er tussen beide colleges een geprikkelde sfeer ontstond. Johannes Troncquoy zag uiteindelijk in dat het geen haalbare kaart was en betaalde. (4)

Wat betreft het niet betalen van de verplichte bijdragen wegens armoede, of omdat men bankroet was of reeds elders betaald had, ook hiervan willen we enkele voorbeelden geven.

Josine Mostert verzocht op 26 oktober 1711 aan de magistraat van Aardenburg om vrijgesteld te worden omdat zij een arm kind had gevoed. Zij kreeg vrijstelling van de bijdragen over de afgelopen jaren, doch moest het lopende en de volgende jaren betalen. Evenzo verzocht de vrouw van Aarnout de Neve in januari 1718 om vrijgesteld te worden «ter oorsaak

---

(3) GA : Resol., 5 dec. 1715, 14 dec. 1716, 1 mei 1741.
RZ : Vrije v. S., nr. 247, 19 nov. 1742 ; nr. 194, fo. 198vo, 199ro ; nr. 253, 16 nov. 1741 ; nr. 80, 2 nov. 1752.

(4) GA : Resol., 3 okt., 12, 19 dec. 1735, 9, 30 jan., 3 febr., 5 maart, 23 april, 19 mei 1736 ; Corr., 10, 13, 24 dec. 1735, 30, 31 jan., 8 mei 1736 ; Brievenboek 1732-1748, 13 dec. 1735.

van hare armoede en haar mans indispositie». Zij kreeg vrijstelling tot de komende zomer.

In januari 1720 verklaarde Jan Gargille niet bij machte te zijn de bijdrage aan de Roomse Armen van Aardenburg te betalen en werd ze kwijtgescholden, doch de schaper van de Izabellapolder die in januari 1721 zonder reden niet betaalde werd bij parate executie gedwongen.

François Benteijn, een arbeider die in de Izabellapolder had gewerkt en vandaar naar Heille was vertrokken, gaf in maart 1768 aan de magistraat van het Vrije te kennen, dat hij door armoede niet in staat was om zijn achterstallige bijdrage aan de Roomse Armen van de Izabellapolder te betalen. Aangezien hij voorgaf dat hij nooit ten laste van de Roomse Armen aldaar zou komen, moest de hoofdman van de Izabellapolder zorgen dat deze zaak met de roomse armbezorgers in der minne werd geregeld.

In 1725 kon aan de knecht van Mattheus de Meij en aan de knecht van Christiaan Coers door de Roomse Armen van Aardenburg geen aanslag worden opgelegd omdat ze bankroet waren. Hetzelfde was het geval in 1727 met de knecht van Jacobus Carré en de knecht van de weduwe de Vlieger. Van anderen kon toen de bijdrage niet worden geïnd omdat ze te arm waren.

Pieter van den Briele had als arbeider in de Henricuspolder gewerkt en daar aan de ontvanger van de Roomse Armen in dat district voor het lopende halfjaar betaald. Toen hij daarna in de Izabellapolder verblijf hield werd hij in mei 1786 andermaal voor het lopende halfjaar aangeslagen. Tussenkomst van de magistraat van het Vrije was noodzakelijk om dit ongedaan te maken. (5)

Naast weigering kwam het regelmatig voor, vooral bij de vlottende bevolking, dat men de plaat poetste wanneer de taxatie of invordering op handen was. Vooral bij arbeiders, knechten en meiden uit Oostenrijks Vlaanderen, die zich voor enige tijd verhuurd hadden, gebeurde dit nogal eens. De grens was hier een prettig hulpmiddel omdat vervolging aan de overzijde niet mogelijk was. In 1720 bleken de knecht van Lieven Koene en een «thuisligger» enkele weken na het maken der taxatielijst van de Roomse Armen van Aardenburg te zijn vertrokken en Antony de Jonge die genoteerd stond voor een of twee «thuisliggers» verklaarde, toen het op afrekenen aankwam, geen «thuisliggers» te hebben. (6)

---

(5) GA : Resol. 26 okt. 1711, 31 jan. 1718, 20 jan. 1721 ; Tax. lijsten Roomse Armen Aard., 12 febr. 1720, 10 dec. 1725, 3 febr. 1727.
RZ : Vrije v. S., nr. 248, 19 maart 1768 ; nr. 250, 27 mei 1786.

(6) GA : Tax. lijsten Roomse Armen Aard., 12 febr. 1720.

De inkomsten der verschillende instellingen.

1. Heille.

Zoals gezegd hoorde Heille onder de dis van Middelburg en deze had, als zijnde gevestigd op het grondgebied van de Zuidelijke Nederlanden, zijn bezittingen na de troebelen kunnen behouden, ook die welke gelegen waren op Staats gebied. Nu bezat deze dis zelf nogal wat gronden in eigendom, maar daarnaast waren er gedurende de 17de eeuw ook nog de gronden en renten van het vroegere Sint Jansgasthuis van Middelburg bijgekomen. Deze vormden in de 18de eeuw een belangrijke bron van inkomsten.

Een groot deel van die landerijen was gelegen op Staats gebied onder Heille, namelijk in de Bewestereedepolder bezuiden Sint Pietersdijk en verder in de Doperspolder en in de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk.

Het volgende staatje, ontleend aan de bewaard gebleven disrekeningen, geeft een beeld van de omvang en de ligging van die eigendommen, in Brugse gemeten, lijnen en roeden.

gelegen in :	1734-1735	1742-1743	1762-1764	1779-1781
dis :				
Bewestereedepolder bezuiden St. Pietersdijk	8.1.29	8.1.29	9.2.18	9.2.18
Bewestereedepolder benoorden St. Pietersdijk			1.2.63	1.2.63
Doperspolder			9.2.31	9.2.31
Papenpolder	4.1.44	4.1.44	2.1.44	2.1.44
Middelburgse polder	4.0.93	4.0.93	4.0.93	4.0.93
Maldegemse polder	17.2.11	17.2.11	13.0.44	13.0.44
Oude watering van Lapscheure	2.0.41	2.0.41	2.0.41	2.0.41
Watering van Moerkerke zuid over de Lieve	1.1. 5	1.1. 5	1.1.18	1.1.18
Samen	38.1.23	38.1.23	44.2.52	44.2.52

gelegen in :	1734-1735	1742-1743	1762-1764	1779-1781
gasthuis :				
Bewestereedepolder bezuiden St. Pietersdijk	39.0.41	39.1.43	26.0. 4	15.1.90
Papenpolder	6.2.50	5.1.30	5.1.30	5.1.30
Maldegemse polder	25.0.44	25.0.44	32.1.33	31.0.63
Middelburgse polder			5.1.10	6.2.65
Watering Eiesluis te Uitkerke	17.1.28	17.1.28	17.1.65	
Samen	88.1.63	87.1.45	86.2.42	59.0.48
Totaal	126.2.86	125.2.68	131.1.94	104.-.—

Uit deze eigendommen vloeiden ruime jaarlijkse inkomsten voort, hetgeen uit het volgende overzicht moge blijken.

(in ponden, schellingen, groten Vlaams)	1734-1735	1742-1743	1762-1764	1779-1781
dis :				
erfelijke renten	1. 2. 8	1.11.10	2. 0. 6	2. 5. 4
losrenten	6. 7. 4	8. 5. 4	12. 8. 0	21.15. 0
landpachten	95. 0. 6	105.13. 7	104. 6.10	119. 9. 9
gasthuis :				
renten	8. 0. 0	158. 3. 3	54. 6. 3	44. 2. 9
landpachten	62. 0. 0	145. 4. 3	195. 0. 9	131.14. 9
verder :				
schaalcollecten	18. 6.11	28.11. 8	12. 6. 7	17.15 0
nalatenschappen		17. 8. 9		39. 6. 4
verkopingen			10. 0. 5	31.18. 8
rente van geld		10. 6. 0	44. 3. 0	73.13. 8
verkoop hout				43. 2.10
dienstloon				23. 0. 0
overige			28. 0. 0	3. 0. 0
Totaal	190.17.5	475. 4. 7	462.12. 4	551. 4. 1
is gemiddeld per jaar	95. 8. 9	237.12. 4	154. 4. 1	183.14. 8

of in percentages uitgedrukt :

opbrengst eigendommen dis	54	24	26	34
opbrengst eigendommen gasthuis	37	64	54	32
opbrengst kapitaal		2	9	13
overige	9	10	11	21
	100	100	100	100

In de jaren 1762-1764 werd geld uitgeleend aan de kerk van Middelburg en in de jaren 1779-1781 aan de kerk van Middelburg en aan het Vrije. De rente-opbrengst daarvan bedroeg respectievelijk £ 44.3.0 en £ 75.13.8 Vlaams. Over de jaren 1779-1781 werd daarnaast nog £ 43.2.10 ontvangen wegens de verkoop van talhout. (7) Ook had de dis nog een jaarlijkse inkomst van £ 1.—.— uit de fundatie van kanunnik Scholle, waarvoor bij gelegenheid van diens jaargetijde brood aan de armen moest worden uitgedeeld. Deze fundatie werd soms over verscheidene jaren tegelijk verantwoord in de rekening. In de aanvangsjaren werd die fundatie over het hoofd gezien zodat in de rekening 1762-1764 voor 28 jaar tegelijk moest worden geboekt. (8)

Al met al kan worden gezegd, dat de voornaamste bron van inkomsten van de dis van Middelburg bestond uit landpachten en renten en dat in feite de overige inkomsten maar bijzaak waren. Met name was hetgeen werd «opgehaelt met de schaele ende gelicht vuyt de blocken», dus hetgeen door de inwoners werd opgebracht, gering in vergelijking met de inkomsten uit eigendommen en kapitaal en veel minder bijvoorbeeld dan hetgeen voor de Roomse Armen van Eede in de kerk van Middelburg werd gecollecteerd.

Deze gunstige situatie had tot gevolg, dat geen beroep moest worden gedaan op de inwoners en de taak van de dismeesters voor wat betreft het verwerven der inkomsten veel gemakkelijker was dan bijvoorbeeld die van de armbezorgers die ook nog belast waren met de inning van de verplichte periodieke bijdragen. Mogelijk werd zelfs de functie van dismeester van Middelburg als een soort erefunctie beschouwd, althans van bezwaren

(7) RG : Kerkarch. Mid., nrs. 86, 87, 88, 89, passim.
(8) RG : Kerkarch. Mid., nr. 88, fo. 14vo ; nr. 89, fo. 21ro.

tegen benoeming als dismeester is, voor zover kon worden nagegaan, nergens gewag gemaakt.

In de tachtiger jaren was een der dismeesters van Middelburg, Jan Francies van Leeuwen, afkomstig van Heille. (9)

Door de gunstige omstandigheid dat de dis veel eigendommen bezat ontstonden overschotten op de disrekeningen en werd kapitaal gevormd, dat weer werd uitgeleend en dus rente opbracht of werd geïnvesteerd in de aanleg van bossen, zoals ook de kerk van Middelburg deed. Deze leverden dan weer inkomsten uit de houtverkoop op. Het verwerven van de inkomsten leverde voor de dismeesters van Middelburg geen moeilijkheden op en de financiële toestand was verreweg de gunstigste van al de hier aan de orde komende instellingen.

2. Eede.

Hoewel Eede voor het grootste deel tot het graafschap Middelburg behoorde, vielen de armen van Eede niet onder de dis van Middelburg, maar was er een Roomse Armen van Eede. Deze was rekenplichtig aan de magistraat van Middelburg, dit in tegenstelling tot de andere Roomse Armen van het tot het Middelburgse missiegebied behorende platteland, die rekenplichtig waren aan de magistraat van het Vrije van Sluis.

Ook ten aanzien van de inkomsten nam de Roomse Armen van Eede een bijzondere positie in. Er werd namelijk geen taxatie gehouden maar men mocht collecteren in de kerk van Middelburg, waar ook de mensen van Eede ter kerke gingen, terwijl daarnaast de kanunnik-missionaris van Middelburg, die de zielzorg had voor Staats gebied, bij zijn bezoeken aan zijn parochianen over de grens collecteerde voor de Roomse Armen. Zelfs zou men uit de aanduiding in de rekening 1784-1786 : «bij forme van quette ommegehaelt door canonick Perneel» kunnen opmaken dat er een regeling was waarbij ieder zijn evenredig aandeel behoorde bij te dragen. Een enkele keer waren er nog bijzondere inkomsten, zoals in 1788 toen £ 0.11.2 werd «gelicht uijt de bosse in de Fortuijne», een herberg aan de rand van het dorp juist over de grens op Oostenrijks gebied gelegen en £ 1.1.10 werd «ontfangen van de Rectoricaisten». (10)

Het volgende overzicht geeft een beeld van de ontvangsten van de Roomse Armen van Eede over de jaren waarover gegevens bewaard zijn gebleven, in ponden, schellingen, groten Vlaams.

---

(9) RZ : Vrije v. S., nr. 251, 15 aug. 1789.
(10) RG : Kerkarch. Gen., nr. 4, blz. 4-7 ; nr. 5, blz. 2.

rekening over de periode	1.12 1.12 1776-1782	1.12 1.2 1782-1786	1.1. 1.11 1788-1789	1.11 1.1. 1791-1794
schaalcollecten	196.18. 8	86.11.11.	45. 0. 9	55.19.11
missionarissen	52.12. 9	29.10. 2		
giften		29. 3. 4	4. 7. 6	0.17. 3
nalatenschappen		7.18. 4		2.11. 6
interest				1.10. 0
Totaal	229.11. 5	153. 3. 9	49. 8. 3	60.18. 8
is gemiddeld per jaar :	38. 5. 3	48. 7. 6	26.18. 8	28. 2. 6
of in percentages uitgedrukt :				
schaalcollecten	86	57	91	92
missionarissen	14	19		
giften		19	9	1
nalatenschappen		5		4
interest				3
	100	100	100	100

Daar de schaalcollecten de hoofdbron van inkomsten vormden hebben wij nagegaan hoeveel keren deze per jaar werden gehouden en wat de gemiddelde opbrengst per collecte was.

jaar	aantal gehouden collecten	gemiddelde opbrengst per collecte
1777	8	£ 5.10.10
1778	4	£ 6. 9. 1
1779	7	£ 5.11. 7
1780	7	£ 4.18.10
1781	6	£ 4.18. 1
1782	6	£ 4.12. 5
1783	6	£ 4. 6. 9
1784	8	£ 3. 4. 5
1785	6	£ 4.16. 3
1788	11	£ 2. 3. 5
1789 (tot 1 november)	10	£ 2. 6. 7
1792	12	£ 2. 5. 6
1793	13	£ 1.17. 5

Opvallend is dat bij toename van het aantal collecten de opbrengst per collecte afneemt en in latere jaren ook de totaalopbrengst minder is terwijl, waar in de tachtiger jaren er in de regel een klein batig saldo was, dit in de negentiger jaren is opgelopen tot grote bedragen zoals £ 46.1.11 in november 1791 en £ 35.16.10 in december 1792.

De taak van armmeester van Eede was niet zo zwaar. Voor wat betreft het verwerven der inkomsten bestond ze voornamelijk in het rondgaan met de schaal in de kerk van Middelburg, iets wat hem een zekere waardigheid gaf. ([11])

Een deel van Eede behoorde evenwel niet tot het graafschap Middelburg, namelijk het oostelijk deel van de parochie Onze Lieve Vrouw Bezuiden. Hier waren er kennelijk weinig problemen omtrent de armenzorg geweest, want toen in 1787 wel alimentatie moest worden verleend, bleek dat nog nimmer armbezorgers voor dit gebied waren aangesteld. Hierin werd toen voorzien. Er werd een taxatie gelast, die echter van de zijde der bevolking nogal wat tegenstand ondervond. Uiteindelijk is er toch een Roomse Armen van Onze Lieve Vrouw Bezuiden onder het Vrije gekomen. Eenmaal werd een rekening aan de magistraat van het Vrije overgelegd, die door de pensionaris «geëxamineert en in eene volkomene ordre bevonden» werd en op 17 maart 1792 werd goedgekeurd. Deze had toen een batig slot van £ 1.18.5. ([12])

De instelling van deze Roomse Armen had zich als volgt voorgedaan.

Pieter Timmerman, wonende in de Biezenpolder onder de heerlijkheid Middelburg, had reeds geruime tijd het kind van de overleden Thomas de Pauw onderhouden en zich om alimentatie voor dat kind gewend tot de armmeesters van de Roomse Armen van Eede doch die hadden geweigerd het kind te aanvaarden. Daarop wendde hij zich tot de magistraat van het Vrije van Sluis om voorziening. Deze op zijn beurt ging weer inlichtingen inwinnen bij de magistraat van Middelburg om te weten te komen waarom de armmeesters geen ondersteuning wilden verlenen.

Het bleek nu dat het kind geboren was op de parochie Onze Lieve Vrouw Bezuiden ten Vrije waar de Roomse Armen van Eede geen rechten kon doen gelden en waaruit hij ook geen inkomsten genoot, zodat hij ook niet gehouden was om armlastigen van dit gebied ondersteuning te verlenen. De magistraat van Middelburg stelde daarom voor dat vanwege het Vrije een of meer armbezorgers voor dit gebied zouden worden aangesteld.

---

(11) RG : Kerkarch. Gen., nrs. 1 t/m 7, passim.

(12) RZ : Vrije v. S., nr. 216, fo. 78ro, 80vo, 133ro ; nr. 220, 17 maart 1792.

De magistraat van het Vrije besloot daarop op 11 augustus 1787 het oordeel te vragen van de hoofdmannen van de parochies Onze Lieve Vrouw Bezuiden en Sint Baafs en hen te verzoeken om te willen aangeven op welke wijze de kosten van armenzorg voor dit gebied zouden kunnen worden gedragen, hetzij door taxatie of anderszins. Ook werd een opgave verzocht welke personen daar het meest geschikt zouden zijn om als armbezorger op te treden.

Uiteindelijk werden op 27 oktober 1787 Cornelis Daenens en Johannes Francis Wijffels tot armbezorgers aangesteld. Op 3 november aanvaardden zij hun bediening en beloofden zich daarin getrouw te zullen gedragen.

Pieter Timmerman ontving toen enige voorschotten en kwam met de armbezorgers overeen dat hij het weeskind voor £ 3.—.— per jaar zou onderhouden, doch de armbezorgers weigerden de onderhoudskosten te betalen die Timmerman het afgelopen jaar had gehad, zodat de magistraat van het Vrije weer tussenbeide moest komen en voorschreef dat over dat jaar ook £ 3.—.— moest worden betaald.

Deze armbezorgers zaten niet in een gunstige positie. Nadat ze met de hoofdman de inwoners hadden getaxeerd bleken die er weinig voor te voelen de verplichte bijdragen te betalen. Enkelen bleven zelfs halstarrig weigeren. Ofschoon ze uiteindelijk toch het loodje moesten leggen bleef de tegenwerking bestaan en wel zodanig, dat de armbezorger J. Francis Wijffels op 9 mei 1788 verzuchtte «dat de geheele polder schijndt tegen het aenstellen van den aermen in te kommen», ook al omdat «de geweijgerde niet en worden gepraemt te betalen».

Rond die tijd moesten de armbezorgers namelijk op verzoek van de weduwe van Dirk Everaert een voorziening treffen voor de begrafenis van haar armlastige schoonzoon Guilliaeme Baute. Zij wilden hem doen begraven op het katholieke kerkhof in Middelburg zoals gebruikelijk was, doch de middelen ontbraken. Zij vroegen nu de medewerking van de magistraat van het Vrije. Deze besliste dat de begrafenis moest plaats vinden «ten minsten koste op Staeten bodem». De hoofdman kreeg opdracht hiervoor te zorgen en de kosten aan het college op te geven.

Het lijdelijk verzet van de bewoners hield evenwel aan. In september 1788 waren er weer klachten over enkele ingezetenen die weigerden de armenpenningen te betalen. Nu werden strengere maatregelen in het vooruitzicht gesteld. Indien dit niets uithaalde moest ten spoedigste een lijst met de namen van de weigeraars worden overgelegd met de reden waarom zij bleven weigeren. De armbezorgers werden voorzien van een behoorlijke akte van aanstelling, waardoor zij de ingezetenen bij parate executie tot betaling konden dwingen. De pensionaris zou hen over het

gebruik van dit recht nader inlichten. Nadien werden geen klachten meer vernomen. ([13])

3. Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk, Izabellapolder en Sint Kruis.

De instellingen van deze drie gebieden kunnen tezamen worden behandeld omdat de inkomsten dezelfde waren, namelijk de periodieke bijdragen volgens de door de hoofdmannen opgemaakte taxatielijsten.

Nadat in de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk in 1717 roomse armbezorgers waren aangesteld werd er aanvankelijk regelmatig de hand gehouden aan een rooster van aftreden en aan de benoeming van nieuwe armbezorgers. Bij hun aftreden moesten de oude armbezorgers dan rekening en verantwoording afleggen.

Aan de hand van de resoluties van de magistraat van het Vrije kon het volgende overzicht van deze rekening en verantwoording worden opgemaakt.

rekening overgebracht door	op	batig of nadelig slot
Pieter de Caluwe	25 oktober 1721	
Pieter van den Bussche	13 november 1723	— £ 0.18.10
François Pauwels	11 november 1724	+ £ 1.12.10
Andries van Holmen	1 december 1725	+ £ 2. 2. 2
Andries van Holmen	10 december 1726	
Cornelis de Caluwe	8 oktober 1729	

Daarna blijven de mededelingen achterwege.

Eerst in 1736 blijkt weer dat er toch op geregelde tijden rekening en verantwoording wordt afgelegd, want wanneer François Pauwels in januari van dat jaar om ontslag vraagt volgt de opmerking dat men niet gewoon is om iemand tussentijds te ontslaan, maar dat hij moet wachten tot de aanbieding der volgende rekening. Dan duurt het tot 1766 voordat er weer financiële gegevens in de bronnen verschijnen. Van dan af wordt regel-

(13) RZ : Vrije v. S., nr. 250, 9 juni, 28 juli, 11 aug., 22 dec. 1787 ; nr. 89, 3 aug. 1787 ; nr. 216, fo. 44ro, 78ro, 80ro, 133ro, 166vo, 167ro ; nr. 394, 9 mei 1788 ; nr. 251, 17 mei, 23 sept. 1788 ; nr. 217, fo. 21ro, 42ro.

matig het resultaat van de overgelegde rekening in de notulen van de magistraat van het Vrije opgenomen. ([14])

Van de Roomse Armen van de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk is slechts 1 rekening bewaard gebleven en wel die over de periode 1 maart 1783 tot 24 januari 1786, opgemaakt door de armbezorgers Pieter de Keijzer en Francis Ghijsels. Daaruit blijkt dat de inkomsten praktisch geheel bestonden uit de verplichte bijdragen volgens de taxatielijsten. Er werd tweemaal per jaar een taxatie opgemaakt, eenmaal in april en eenmaal in oktober. De opbrengsten van deze taxaties waren :

12 april 1783	£ 10. 1. 6
25 oktober 1783	£ 10.10. 6
3 april 1784	£ 10. 3. 6
23 oktober 1784	£ 11. 9. 0

De inkomsten uit de taxaties bedroegen in die tijd 10 à 12 pond per keer, zodat zij met hun klein inkomen konden rondkomen zo er geen verdere lasten bijkwamen. Aldus schreef hoofdman Daniel Aartsen op 24 november 1786 aan de magistraat van het Vrije. Van april 1788 tot april 1789 werd £ 26.18.5 ontvangen.

Volgens de pensionaris, die de rekeningen controleerde, bevond de administratie en de financiële toestand zich in 1790 zoals ook in voorgaande jaren in goede staat en geschiedde de taxatie slechts naar gelang de lasten. Vanaf 1785 kon men het voortaan wel met één armbezorger af in plaats van twee «vermits de weinige alimentatie aldaer».

Van de Izabellapolder is geen enkele rekening bewaard gebleven. De taxaties geschiedden daar «naar dat de lasten zulks in den tijd vorderen», maar kennelijk nam men daarbij, gezien de overschotten in latere jaren, een ruime marge. Ook daar vond de pensionaris de financiële toestand goed. De situatie was er nagenoeg gelijk als in Bewestereede. ([15])

Nadat Iacob Elewout de oude was aangesteld tot rooms armbezorger te Sint Kruis verzocht hij op 13 april 1720 om het recht van parate executie ten einde degenen die zouden weigeren hun verplichte bijdrage te betalen te kunnen aanpakken. Samen met zijn mede-armbezorger Geerard

---

(14) RZ. - Vrije v. S., nr. 185, fo. 207vo ; nr. 186, fo. 170ro ; nr. 186, fo. 293vo ; nr. 187, fo. 129ro ; nr. 188, fo. 186ro ; nr. 189, fo. 133vo ; nr. 192, fo. 160ro.

(15) RZ. - Vrije v. S., nr. 400, passim ; nr. 36, 24 nov. 1786 ; nr. 394, 23 okt. 1789 ; nr. 218, fo. 154-157 ; nr. 214, fo. 89ro.

Slock legde hij op 23 april 1720 een lijst over van alle katholieke huishoudens en dienstboden van Sint Kruis. Zij beloofden daarbij «deselve na den laste der armen» te taxeren en in het toekomende getrouwelijk hun plicht te doen, waarop zij machtiging kregen om de bijdragen bij parate executie in te vorderen.

De eerste berichten betreffende het overleggen van een rekening dateren van 1 november 1735 wanneer de armbezorger Pieter van den Hemel gelast wordt rekening van zijn administratie te doen, daarna van 20 september 1749 toen Jannis François van den Neste in verband met zijn vertrek naar de Bewestereedepolder rekening en verantwoording kwam afleggen. Bij die laatste afrekening was er een batig saldo van £ 1.7.5. Daarna wordt in 1756 gewag gemaakt van een batig saldo van £ 7.7.10 en op 30 oktober 1762 wordt aangetekend dat de roomse armrekening van Sint Kruis over het afgelopen jaar door de pensionaris is opgenomen, gesloten en in orde bevonden.

In Sint Kruis is er een tijd geweest dat niet iedereen werd getaxeerd. De armbezorger Pieter Philips deelde op 14 november 1789 aan de magistraat van het Vrije mede, dat ofschoon voorheen de taxatie over de gehele parochie werd gedaan dit sedert enige jaren niet meer gebeurde, daar de ingezetenen met de armbezorgers een overeenkomst hadden gesloten, dat zij personen die bij hen mochten ziek worden zelf zouden onderhouden, onder voorwaarde dat de personen die bij hen werkten niet getaxeerd zouden worden.

Ook van Sint Kruis is slechts 1 rekening bewaard gebleven en wel die over de periode 27 april 1790 tot 8 mei 1792, opgemaakt door de armbezorger Pieter Johannes Claeys. Er werd evenals in de Bewestereedepolder tweemaal per jaar getaxeerd, eenmaal in het voorjaar en eenmaal in het najaar. De opbrengsten van de taxaties in deze rekening verschilden niet veel met die van Bewestereede :

17 april 1790	£	10. 4. 2
29 oktober 1790	£	9. 9. 8
2 april 1791	£	10.15.10
29 oktober 1791	£	11. 2. 0
24 maart 1792	£	11.16. 0

Ook in Sint Kruis geschiedden de taxaties naargelang de lasten. Alleen toen er in 1792 een tekort was, diende de roomse armbezorger Pieter Johannes Philips een verzoek in om driemaal per jaar een rondgang te mogen doen en ook de vaste arbeiders te mogen taxeren, omdat

de Roomse Armen door de menigvuldige lasten niet in staat was om de noodlijdenden uit de gewone inkomsten te kunnen onderhouden. ([16])

Ofschoon rond 1780 geen van deze drie instellingen met tekorten werkte, bleek dat er toch onderscheidene klachten, kennelijk uit andere districten, bij de magistraat van het Vrije waren binnengekomen over de slechte toestand der armenkassen. De ontvangers en armbezorgers der diverse districten werden verzocht om met de hoofdmannen te overleggen welke middelen het meest geschikt zouden zijn om hierin verandering te brengen.

De hoofdman en de armbezorger van de Izabellapolder berichtten daarop dat er bij hen, gezien de grootte van het district, nog een redelijk batig slot was, doch dat zij enkele jaren tevoren wel met een nadelig slot zaten, namelijk toen er nog oogstronden werden gedaan onder de snijers, pikkers en maaiers. Nadat die in 1777 waren afgeschaft en er ten behoeve van de inning der taxaties tweemaal per jaar zitdagen werden gehouden, behoorde dit tot het verleden.

De hoofdmannen van Sint Kruis wisten te vertellen, dat aldaar tweemaal in het jaar zitdag werd gehouden, eenmaal in de maand april en eenmaal in de maand november. Dan werd iedere katholiek die op de parochie woonde opgenomen en getaxeerd naar hetgeen hij geven kon. De armbezorger ontving dan die penningen en verstrekte daaruit ondersteuning aan degenen die in nood verkeerden.

De hoofdman van Bewestereede benoorden Sint Pietersdijk meldde alleen dat de kas van de Roomse Armen aldaar zich in goede staat bevond en er geen klachten waren.

De inkomsten in deze districten bestonden dus hoofdzakelijk uit de verplichte bijdragen die de inwoners via taxatie moesten opbrengen. Slechts sporadisch waren er andere inkomsten. Zo ontving de Roomse Armen van Bewestereede van Pieter van den Bussche, die in mei 1726 was overleden, een legaat van £ 20.—.— en werd op 3 april 1784 nog £ 0.5.9 «ontfangen van de goede menschen».

De Roomse Armen van Sint Kruis maakte in januari 1767 aanspraak op een deel van de opbrengst van een huisje dat voor £ 10.—.— verkocht zou zijn. Het had toebehoord aan een oude vrouw wier man overleden was en waarvan de vier nagelaten kinderen door de Roomse Armen onderhouden waren. ([17])

([16]) RZ. Vrije v. S., nr. 185, fo. 27ro, 29 ; nr. 192, fo. 135vo, 136ro ; nr. 196, fo. 262ro ; nr. 198, fo. 279vo ; nr. 201, fo. 95ro ; nr. 218, fo. 76vo ; nr. 411, passim ; nr. 220, 23 juni 1792

([17]) RZ. nr. 215, fo. 104vo, 114vo ; nr. 250, 7 nov. 1786 ; nr. 73, 15 nov. 1786 ; nr. 80, 23 nov. 1786 ; nr. 188, fo. 230 ; nr. 400, passim ; nr. 248, 3 jan. 1767.

Eerst in het midden der zestiger jaren wordt door de magistraat van het Vrije meer de hand gehouden aan de regelmatige indiening van de rekeningen en de benoeming van armbezorgers, althans van dan af komen deze zaken aan de orde in de vergaderingen. Voordien zijn slechts spaarzaam sporen daarvan te vinden, dit in tegenstelling tot de rekeningen van de hervormde diakonieën waarvan de controle en vaststelling volgens een vast schema plaats vond en aangetekend werd.

Eerst van dan af kan enig inzicht in de financiële gang van zaken worden verkregen, overigens alleen wat het resultaat betreft. Het volgende staatje geeft een beeld van de batige of nadelige sloten der rekeningen, in ponden, schellingen en groten Vlaams.

overgelegd in	Bewestereede	Izabellapolder	Sint Kruis
1765/6	+ 8. 2. 8	+ 8.14.10	+ 16. 5.11
1767/8	+ 13. 7. 5		+ 7.10. 2
1770	+ 11.18. 6	− 1.17. 8	+ 18.15. 6
1772	+ 30. 8. 7		+ 22. 0. 2
1773/4	+ 30. 3. 2	+ 37.11. 3	+ 9.18. 1
1776	+ 23.16. 3		+ 19.15. 6
1778			+ 17.10.11
1780/1	+ ?	+ 24. 3. 5	+ 20. 2. 7
1782/3	+ 38. 2. 8		+ 8. 0. 5
1786	+ 25.18. 3	+ 39.16. 6	+ 13.10. 8
1788	+ 45.15. 6		+ 2. 9.11
1790	+ 45.15. 4	+ 23.19. 9	+ 3. 1. 5
1792	+ ?	+ 57.14. 2	− 7.14. 7

Uit deze cijfers blijkt dat de Roomse Armen van deze districten sinds 1765 in de regel behoorlijk konden rondkomen, al had de Roomse Armen van Sint Kruis het gedurende bepaalde perioden wat moeilijker. Er werd dan ook de vereiste zuinigheid betracht, zo merkte de pensionaris van het Vrije bij de controle der rekeningen van de Roomse Armen van de Izabellapolder en Sint Kruis in 1790 op of zoals hij in 1792 ten aanzien van de Roomse Armen van Bewestereede opmerkte : het bestuur over de armenpenningen was met de vereiste spaarzaamheid geschied. ([18])

(18) RZ : Vrije v. S., nr. 203, fo. 8vo, 38, 176vo ; nr. 204, fo. 73, 98ro ; nr. 205, fo. 65vo, 101 ; nr. 206, fo. 174ro, 185vo ; nr. 207, fo. 47ro, 188vo, 189ro ; nr. 209, fo. 41ro, 112vo ; nr. 210, fo. 143vo ; nr. 211, fo. 136ro ;

4. Aardenburg.

Ofschoon bij de aanvang de inkomsten van de Roomse Armen van Aardenburg alleen uit de getaxeerde bijdragen der katholieken bestonden, bleek dat er al spoedig andere inkomsten bijkwamen die een beduidend percentage gingen opleveren. Naast de bijdragen van de katholieken van de Izabellapolder, die evenwel ophielden in 1737, waren er nog de volgende andere bronnen van inkomsten :

de opbrengst van nalatenschappen en donaties,
de huur van kinderen die aan de Roomse Armen waren toevertrouwd, en
de pacht of cijnspacht van land en hoveniersgrond.

De opbrengst van nalatenschappen bestond uit de verkoop van goederen die door armlastigen waren nagelaten. Dit konden meubelen of kleren zijn, maar soms ook een barak waarin de armlastige gewoond had zoals in 1708/9 de barak van de weduwe van Jan Douw, in 1712/3 die van de weduwe van Jan Lodewijk en in 1759/60 de barak van Jacoba De Vogelaar.

In 1723/4 waren er inkomsten wegens «verkoop van een oude kakstoel» van een overledene en was er 8 groot na de dood van Godelieve Strubbe in haar zak gevonden.

In de rekening 1726/7 kan men lezen : «Den armen is verstorven bij overlijden van Constantia De Zomer al hare kleederen dewelke ten dage vande begravenisse uijt der hand zijn verkogt present den toezienden diakon Pieter Karrée,» en in die van 1727/8 «dat met consent en authorisatie van voornoemde achtbare magistraet uijtterhand zijn verkogt de seer geringe nagelaten meubeltiens van Elisabeth Neering weduwe van François Verhage waarvan is gemaeckt £ 1.6.— Vlaams». ([19])

Om een boedel te mogen aanvaarden moest steeds toestemming worden gevraagd aan de magistraat en moest rekening en verantwoording worden afgelegd. In latere jaren werden de nagelaten goederen meestal «met den stocke verkogt», dit is bij openbare verkoop door de daarvoor aangestelde persoon, de stokhouder.

Enkele malen ontving de Roomse Armen een belangrijke donatie. In 1719 werd na vermindering met de onkosten £ 74.11.6 ontvangen wegens

---

nr. 212 fo. 76vo, 77ro, 170vo ; nr. 400, passim ; nr. 214, fo. 198vo ; nr. 215, fo. 3vo, 27vo ; nr. 216, fo. 134vo, 147ro ; nr. 218, fo. 157vo, 158ro ; nr. 220, 3 maart, 8 mei, 23 juni 1792.

(19) GA : Rek. Roomse Armen 1708/9, fo. 3ro ; 1712/3, fo. 4vo ; 1759/60, blz. 15-16 ; 1715/6, fo. 3vo ; 1723/4, fo. 3vo ; 1726/7, fo. 4vo ; 1727/8, fo. 5ro.

een donatie uit de nalatenschap van Pieter Benoot fs. Pieter. Deze donatie was oorspronkelijk groot £ 99.6.4 Vlaams en was «aan desen armen mondelinge beset en bij sijn erfgenamen geconsenteert». In 1763 werd wegens donatie £ 25.3.7 Vlaams ontvangen uit de nalatenschap van de missionaris voor Staats gebied Jacobus de Bouck, kanunnik van Middelburg in Vlaanderen.

In de regel waren de opbrengsten van nalatenschappen en de donaties van bescheiden omvang en wanneer er al eens een behoorlijk bedrag uitkwam, zoals de £ 72.12.— van het verkochte huis van Pieter Tisper in 1782, dan was er een uitgave aan vooraf gegaan om het in behoorlijke staat te brengen, zoals ook toen gebeurd was wegens levering van hout en stenen ten bedrage van £ 62.15.—.

De weeskinderen die aan de Roomse Armen werden toevertrouwd kon men in twee groepen verdelen :

1. zij die te jong waren om enige arbeid te verrichten ; deze kwamen volledig ten laste van de Roomse Armen en werden uitbesteed aan de laagstbiedende voor het onderhoud ;
2. zij die arbeid konden verrichten ; deze werden uitbesteed aan de hoogstbiedende ; de Roomse Armen ontving dan de huur en zorgde voor kleren en dergelijke.

Gedurende bepaalde perioden wanneer er oudere weeskinderen in zorg waren treft men dan ook inkomsten aan wegens het verhuren van deze kinderen.

In 1715/6 werd £ 0.13.9 Vlaams ontvangen wegens verkoop van het hoofdhaar van Anna Tierlaey en in 1723/4 waren er inkomsten van het weeskind Marij Somers wegens hetgeen zij «verdient hadde van garen dat zij gesponnen hadde».

In 1763 werd door de Roomse Armen 437 roeden hoveniersland gelegen aan het Ruiterskwartier publiek gekocht voor £ 63.5.2. Het werd door verscheidene personen «in pagte gebruijkt a vier groote de roe». In 1776/7 kwam daar nog cijnspacht bij van de grond waarop enige barakken aan het Ruiterskwartier stonden. Deze grond was eveneens gekocht. De pachten en cijnspachten vormden in latere jaren een niet onbelangrijke nevenbron van inkomsten.

In 1784 bleken 29 olme- en essebomen door de Roomse Armen te zijn aangeplant op de stadswallen achter het Ruiterskwartier. Dit was bij vergissing gebeurd, verklaarde diaken Adriaan Hanssens, omdat de scheiding tussen het land van de Roomse Armen en dat van de stad daar niet duidelijk was. De bomen mochten daar ten profijte van de Roomse Armen

blijven staan en opwassen, echter zonder dat daar eigendoms- of plantrecht aan mocht worden ontleend. ([20])

In tijden dat er een overschot aan financiële middelen was werd geld uitgeleend en wanneer er tekorten waren werd er geld geleend. Aanvankelijk geschiedde dit aan of van particulieren, doch in de tweede helft van de 18de eeuw werd ook geld geleend van instellingen en meestal in bedragen van £ 25.—.— of £ 50.—.— Vlaams. Hiervoor moest telkens toestemming worden gevraagd aan de magistraat.

Zo werd in 1762/3 £ 25.—.— geleend van de Mennonite Armen tegen 3 ½ %, in 1777/8 £ 50.—.— van de Waalse Armen tegen 4 % en in 1786/7 £ 50.—.— van de Disgoederen St. Jan, de instelling die de goederen van het vroegere Sint Jansgasthuis beheerde.

Eerstgenoemde lening stond kennelijk in verband met de aankoop van de hoveniersgrond en de tweede van de grond waarop enkele barakken stonden aan het Ruiterskwartier. Deze barakken waren oorspronkelijk militaire barakken geweest doch waren na 1688, toen Aardenburg ophield nog langer vestingstad te zijn, als woning gebruikt. Het waren hoofdzakelijk armen die er een onderkomen in vonden. ([21])

De taxaties voor de verplichte bijdragen van de katholieken waren ingesteld op een bepaalde behoefte. Hierin kwam wat de hoogte betreft in de loop der 18de eeuw weinig verandering, alleen werden zij met het verder schrijden der jaren geleidelijk verhoogd, wat geweten moet worden aan de ook toen optredende geldontwaarding.

Bij de aanvang in 1709 was de minimum-taxatie £ 0.0.2 Vlaams per maand. Deze werd in 1724 verhoogd tot £ 0.0.3, in 1727 tot £ 0.0.4 en eerst in 1767 tot £ 0.0.6 per maand. De maximum-taxatie was nogal eens aan schommelingen onderhevig, blijkbaar afhankelijk van de welstand. Begonnen werd met £ 0.1.8 Vlaams per maand, vanaf 1716 werd het meestal £ 0.2.8, doch met ingang van 1732 viel men weer terug op £ 0.1.8 en kwam vanaf 1752 op £ 0.2.2. In 1767 begon een geleidelijke stijging, eerst £ 0.3.0, vanaf 1773 £ 0.4.0 en vanaf 1783 £ 0.5.0. In 1789 viel men weer terug op £ 0.4.0.

De verhogingen in 1767 moeten toegeschreven worden aan het feit dat er in 1766 verschillende arme katholieken de stad binnengekomen waren, waardoor hogere uitgaven waren ontstaan.

---

(20) GA : Resol., 14 aug., 30 okt. 1719, 5/19 april 1784 ; Rek. Roomse Armen 1718/9, fo. 4vo ; 1762/3, blz. 11 ; 10.3.1783, fo. 2ro, 3vo, 4ro ; 1723/4, fo. 3vo ; 1762/3, blz. 14 ; 1776/7, fo. 4ro.

(21) GA : Resol., 2 febr. 1784, 5 maart 1787 ; Rek. Roomse Armen 1762/3, blz. 12 ; 1777/8, fo. 4 ; 1786/7, fo. 5ro.

De jaarlijkse of ook enkele malen tweejaarlijkse rekening sloot tot 1762 met een batig saldo met uitzondering van de periode 1721-1725 en de oorlogsjaren 1739-1749. Daarna was er wisselend een batig of nadelig saldo.

Hier volgt een overzicht van de verschillende inkomsten van de Roomse Armen van Aardenburg en de perioden waarin zij voorkwamen in ponden, schellingen, groten Vlaams.

periode	gemiddeld per jaar				
	opbrengst taxaties		nalatensch. donaties	huur weeskinderen	pacht en cijnspacht
	Aardenb.	Izabellap.			
1708-1715	22.13. 3	3.15. 6	9. 1. 9		
1716-1725	14. 3.10	3.10. 1	11.16. 6	5. 4. 1	
1726-1738	9. 5. 0	2.17 1	4. 0. 5	0.18.10	
1739-1757	13. 2. 2		2.18. 7		
1758-1763	15. 7. 5		7.19. 2	1.15. 1	
1764-1770	18. 8. 9		8. 0. 6	2.11. 4	4.15.11
1771-1788	19. 7. 7		7. 0. 6		8. 4. 5
1789-1794	17.15. 1		3. 0. 2	2.19. 0	7.10. 9

Om een indruk te krijgen welk deel van het totaal de diverse soorten inkomsten opleverden volgt hier een overzicht naar percentages. ([22])

periode	gemiddeld aan ink. per jaar	% van het totaal aan inkomsten					gemiddeld aantal kath. inw.
		opbr. tax.		nalat.	huur	pacht	
		Aard.	Izab.	don.	weesk.	cijnsp.	
1708-1715	£ 35.10. 6	64	10	26			186 + 80
1716-1725	£ 34.14. 6	41	10	34	15		118 + 60
1726-1738	£ 17. 1. 4	54	17	24	5		76 + 50
1739-1757	£ 16. 0. 9	82		18			105
1758-1763	£ 24.19. 8	61		32	7		100
1764-1770	£ 33.14. 6	55		24	7	14	94
1771-1788	£ 34.12. 6	56		20		24	73
1789-1794	£ 31. 5. 0	57		10	9	24	78

(22) GA : Rek. Roomse Armen 1708/9 — 1793/4, passim.

Het weren van armen.

De hoofdregel voor het weren van armen was : personen die niet in het bezit waren van een attestatie van de plaats waar ze vandaan kwamen, waarin de armeninstelling aldaar zich borg stelde voor eventuele armlastigheid gedurende een jaar en zes weken, een zogenaamde borgtocht of borgbrief, mochten zich in westelijk Staats-Vlaanderen niet vestigen. Daarnaast stelde de stad Aardenburg nog de eis dat men een getuigschrift van goed gedrag moest overleggen.

Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713) werden door de magistraat van Aardenburg herhaaldelijk maatregelen genomen om de toeloop van personen zonder attestatie tegen te gaan. Degenen die geen attestatie konden overleggen zouden de stad uitgezet worden en de huiseigenaren die vreemdelingen zonder attestatie onderdak verleenden zouden worden beboet en zelf verantwoordelijk zijn voor hun huurders.

Van deze regel werd in die periode nagenoeg niet afgeweken, zelfs niet al woonden de betrokkenen reeds op Staats gebied. Zo werd op 6 augustus 1708, toen er pas een Roomse Armen en nog geen regeling met de katholieken van de Izabellapolder was, een verzoek van de weduwe van Jan Tierlaey, die in de Izabellapolder woonde, om met haar 4 kinderen in Aardenburg te mogen komen wonen afgewezen, omdat zij al zo lang in de Izabellapolder had gewoond en de Roomse Armen van Aardenburg te zwaar zou worden belast. Op 20 januari 1710 werd het verzoek van de weduwe van Jan Spinjole om in Aardenburg te mogen komen wonen afgewezen, tenzij zij een attestatie kon overleggen dat haar kind niet ten laste van de Roomse Armen zou komen.

De magistraat van Aardenburg had dus de macht om armen uit de stad te weren en was daar, gezien de betrekkelijk kleine oppervlakte van het stedelijk grondgebied en een beter overzicht over de bevolking, beter toe in staat dan de magistraat van het Vrije. Men kon dus eenvoudig degenen die niet aan de voorschriften voldeden uit de stad zetten, zoals op 1 februari 1706 met 4 katholieke gezinnen en nog op 23 juli 1792 met een drietal katholieke gezinnen gebeurde.

Aan de weduwe van Jan Philibert was de inwoning binnen de stad ontzegd, doch haar kinderen waren ingetrokken bij Jan den Dekker en Aarnout Klaaysen. Omdat men vreesde dat ze uiteindelijk ten laste van de Roomse Armen zouden komen, kreeg de gerechtsbode op 6 november 1775 opdracht beiden aan te zeggen dat ze zich vóór de avond van de volgende dag van de kinderen hadden te ontdoen en hen naar hun moeder moesten terugbrengen, anders zouden de kinderen voor hun rekening komen.

In 1784 was te Aardenburg Pieter Meuleman overleden. Hij was nog diaken geweest van de Roomse Armen gedurende de jaren 1776-1778.

De laatste acht maanden had zijn zuster Elisabeth Meuleman als dienstmeid bij hem ingewoond. Na de dood van haar broer had ze haar intrek genomen bij Lieven de Brouwer en het was haar bedoeling om zich metterwoon in de stad te vestigen. «Vermits het zelve vrouwspersoon zeer caducq en van eene ongezonde gesteldheijd is» verzocht de administrerende diaken van de Roomse Armen, Adriaan Hanssens, de magistraat om haar geen toestemming tot inwoning te geven dan onder overlegging van een altijddurende borgtocht. De magistraat nam echter een rigoureuzer beslissing en beval haar op 25 oktober 1784 om binnen tweemaal 24 uur uit de stad en het schependom te vertrekken omdat ze zich zonder toestemming en in strijd met de voorschriften in Aardenburg gevestigd had.

Toch ging men niet altijd zo rigoureus te werk. In december 1766 bijvoorbeeld bleek dat er zich clandestien verscheidene arme katholieken hadden gevestigd en het gevaar bestond dat de stad «met veele noodlijdende ingezetenen werd opgevult». Degenen die zich reeds gevestigd hadden werden nu niet uitgewezen, maar de diakens van de Roomse Armen kregen opdracht om van de vestiging van iedere katholiek kennis te geven, opdat men in de toekomst arme katholieken kon weren. Op 13 juni 1768 werd gepubliceerd, dat niemand aan vreemde personen onderdak mocht verschaffen, wanneer geen schriftelijk bewijs van toestemming van het stadsbestuur kon worden overgelegd.

Deze maatregelen blijken meer gericht te zijn op het voorkómen in de toekomst, nadat gebleken is dat de voorschriften niet goed werden nageleefd. Er werd dus niet streng opgetreden tegen degenen die de stedelijke bepalingen niet waren nagekomen en zich stilzwijgend hadden gevestigd doch niet direct armlastig waren. ([23])

Voor het gebied van het Vrije lag dit niet zo gemakkelijk. Daar had de handhaving van de regel betreffende het overleggen van een attestatie meer voeten in de aarde. In eerste instantie had men bij de uitvoering met de hoofdman of hoofdmannen van de parochie of polder te maken, pas daarna kon de magistraat van het Vrije in het geweer komen. Het kwam daarom nogal eens voor dat van de zijde van de roomse armbezorgers klachten kwamen over het niet ingrijpen van de hoofdmannen, wanneer mensen zonder attestatie in hun gebied neergestreken waren.

Op zaterdag 27 juli 1720 kwamen in de vergadering van burgemeester en schepenen van het Vrije de klachten aan de orde van de armbezorgers van de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk, Pieter de Caluwe en Adriaen Keuvelaer. Ze klaagden «dat dagelijx in en ontrent gemelde

---

(23) GA : Resol., 6 aug. 1708, 20 jan. 1710, 1 febr. 1706, 23 juli 1792, 6 nov. 1775, 18, 25 okt. 1784, 22 dec. 1766, 16 mei, 13 juni 1768.

polder sig quamen nederslaan een partij menschen met vele kinderen beseth. sonder dat men wiste van waar de selve quamen en dat sij verstaan hadden dat gemelde menschen, hoewel buijtens dijx inde corps du garde woonende, inde personeele quotisatie onder den gemelden polder waren getauxeert en bij gevolge in kas van sterven sij souden alimenteeren veertien à sestien kinderen van mensen, die met kinderen in oneerbaarheijt gewonnen hun aldaar ophouden en kraamen, mitsgaders die om haare ondeugentheijt uijt andere plaatsen gebannen» waren.

Ter vermijding van kosten was een verzoekschrift afgegeven aan hoofdman Boudewijn de Vos, maar zij hadden de indruk gekregen dat deze «daer naer niet omme siet». De hoofdman kreeg opdracht om binnen acht dagen uitvoerig verslag uit te brengen onder bedreiging, dat wanneer er kosten uit voort zouden vloeien hij deze zelf zou moeten dragen. Toen hij daarop verscheen voerde hij tot zijn verontschuldiging aan dat hij er niets vanaf wist. Alleen wist hij dat een kerel met name François Cornelis daar was komen wonen en nog een vrouw met drie kinderen, die al drie jaar in de polder had gewoond en aan wie «de corps du garde» nu was verhuurd.

François Cornelis werd een week later ontboden en daar hij uit het Vrije van Brugge bleek te zijn verbannen werd hem aangezegd om binnen drie weken te vertrekken. De verhuur van het wachthuis zou worden besproken met de goeverneur van Sluis wanneer die weer in de stad zou zijn.

Dit niet meer gebruikte wachthuis aan de Aardenburgse havendijk bleek een trekpleister te zijn voor allerlei personen die elders niet meer terecht konden. In januari 1722 had de magistraat van het Vrije vernomen dat zich daar bij de weduwe de Kok zou ophouden een zekere Angenis De Roij «hebbend twee kinderen in oneght gekregen, het eene bij eene Gillis de Rover geweesen schaeper die uijtlandigh is, out vier jaeren en het ander bij eenen Dominicus Roeloff die als veermanskneght gewoont heeft op 't veer agter 't casteel alhier (te Sluis) en naderhant overleden, oud vier maenden». Omdat «het voornoemde vrouwmensch was van een ergerlijk leven en quaet comportement» werd gevreesd dat «niet anders te wagten stont alsdat deselve nogh wel meer bastaerts kinderen crijgen en t'eniger tijt den armen daermede belast werden» zou.

Hoofdman Boudewijn de Vos werd gelast om met assistentie van de schutter, deze Angenis De Roij met haar twee kinderen en haar schamele bezittingen op het eerste het beste schip te zetten dat uit Sluis naar Rotterdam zou vertrekken en te zorgen dat ze niet kon ontsnappen. De roomse armbezorgers moesten haar van enig reisgld en «montcosten» voorzien. De hele operatie moest in het geheim voorbereid worden opdat ze er geen lucht van zou krijgen.

Begin december 1721 was een «seeker vroumensch genaemt Levina» te Eede neergestreken op de jurisdictie van Middelburg. Aangezien «de selve beswangert was» en «in gedagte van aldaer te craemen» werd gevreesd dat ze te eniger tijd met haar kind ten laste van den arme zou komen en was ze aangezegd om te vertrekken. Tot tweemaal toe werd de bemiddeling van de magistraat van Middelburg, die de sterke arm aldaar bezat, ingeroepen om ze weg te krijgen. ([24])

Op 4 juni 1726 moesten de hoofdmannen van Eede tot de orde geroepen worden, omdat ze Jan Foije wilden doen vertrekken daar hij geen borgtocht had overgelegd. Hij had reeds twee jaar voordien op Heille gewoond. De magistraat van het Vrije wees er uitdrukkelijk op dat personen die van de ene parochie of polder naar de andere verhuisden volgens het reglement niet gehouden waren een borgbrief over te leggen.

In oktober 1757 kwamen er klachten uit Sint Kruis dat daar verscheidene katholieken waren komen wonen die niet voorzien waren van een attestatie. De roomse armbezorger aldaar had een aantal personen opgegeven die naar zijn mening een attestatie moesten overleggen of anders moesten worden geweerd. Het waren Joseph Stalon, Jan Stalens, Jan Sery, Bastiaan Goemeton en Jacob Batton, naar de namen te oordelen hoofdzakelijk Walen. De hoofdmannen van Sint Kruis werden met de uitvoering belast.

In januari 1758 meldde de roomse armbezorger van de Izabellapolder dat er een arme vrouw in de polder was komen wonen die geen behoorlijke attestatie kon overleggen. De hoofdman kreeg opdracht de vrouw «sonder langen versuijm» te doen vertrekken.

Een zekere Thomas was uit de stad Sluis op een plekje bij de Blauwe Hofstee komen wonen. Herhaalde malen hadden de roomse armbezorgers van de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk hem aangemaand om een borgtocht over te leggen, doch hij was steeds in gebreke gebleven. De hoofdman kreeg toen op 9 september 1758 opdracht om hem binnen driemaal 24 uur uit de polder te doen vertrekken.

Een zekere Nicolaes Michau, die te Sint Kruis woonde, moest de roomse armbezorgers aldaar een borgtocht overleggen van de plaats waar hij laatst vandaan was gekomen, ofschoon hij, niettegenstaande hij voor zijn kind moest zorgen, toch al enige tijd zijn bijdrage aan de Roomse Armen had betaald en nog nooit ten laste van die instelling was geweest. De hoofdmannen van Sint Kruis kregen op 8 juli 1760 opdracht deze zaak met de armbezorgers te bespreken en indien het inderdaad zo was deze man daar ongestoord te laten verblijven.

---

(24) RZ : Vrije v. S., nr. 136, 27 juli 1720 ; nr. 185, fo. 62ro, 66 ; nr. 245, 10 jan. 1722, 9 dec. 1721, 13 jan. 1722.

In Sint Kruis was in april 1761 een arm huishouden uit Middelburg in Vlaanderen komen wonen zonder attestatie. Ook in dit geval kreeg de hoofdman opdracht het huishouden te doen vertrekken indien ze geen behoorlijke borgtocht konden laten zien.

In februari 1793 eiste de hoofdman van de Izabellapolder van Jan Verschave, die kort tevoren getrouwd was en zich graag in die polder wilde vestigen een borgtocht en een getuigschrift van goed gedrag, ofschoon hij reeds 4 jaar hier te lande had gewoond, onder meer in de Bewestereedepolder. Hij kon die stukken niet overleggen omdat hij uit het keizerlijke leger was gedeserteerd. De magistraat van het Vrije berichtte de roomse armbezorger van de Izabellapolder op 23 februari 1793, dat hij zich niet tegen de toelating mocht verzetten (25)

Deze voorbeelden kunnen nog met talrijke andere worden aangevuld.

Het gebeurde ook dat men gewoon hulpbehoevenden over de landsgrens bracht. In mei 1727 had een zekere Marin Blanchaer «een arm en impotent vroumensch op d'Eede gebooren, dog nu al twee jaren daer van daen geweest zijnde, van Spaenschen bodem met sijn wagen tot aan de Scheijdinge der limiten» gebracht. De magistraat van het Vrije had haar doen terugbrengen.

In 1729 kreeg Jacob van Petegem van de Roomse Armen van Aardenburg opdracht om een kreupele knecht naar Sint Laureins te voeren ter ontlasting van den arme.

In september 1751 hadden de armbezorgers van de Izabellapolder zich trachtten te ontdoen van een vrouw, die al meer dan drie maanden in de streek verbleef en ondersteuning nodig had, door haar naar Oostenrijks Vlaanderen te transporteren. De vrouw bleek echter zo zwak te zijn dat ze het niet zou overleven. Daarom probeerden ze toen op een andere manier van haar af te komen.

Op 17 oktober 1761 kreeg de hoofdman van Sint Baafs van de magistraat van het Vrije opdracht om in overleg met de dismeesters van Middelburg te zorgen dat Pieter Carpentier hoe eerder hoe beter «van onse jurisdictie werde getransporteert». (26)

Michiel Le Garde had geruime tijd onder Schoondijke gewerkt en naar zijn zeggen aldaar zijn bijdrage betaald aan de Roomse Armen. Daar

---

(25) RZ : Vrije v. S., nr. 225, 4 juni 1726 ; nr. 247, 18 okt. 1757, 13 jan., 9 sept. 1758 ; nr. 248, 8 juli 1760, 14 april 1761 ; nr. 80, 20 april 1761 ; nr. 252, 23 febr. 1793 ; nr. 394, 1 maart 1793.

(26) RZ : Vrije v. S., nr. 188, fo. 231vo ; nr. 197, fo. 171ro, 175ro ; nr 80, 17 okt. 1761.
GA : Rek. Roomse Armen 1728/9, fo. 7ro.

hij ginds geen werk meer kon krijgen was hij te Sint Kruis op de hofstede van Robijn komen werken. Robijn bestreed dit echter en verklaarde, dat hij niet bij hem gewerkt had, maar alleen had verzocht een nacht in zijn schuur te mogen slapen. Hoe het ook zij, zijn vrouw lag in februari 1765 in de schuur «seer ellendig ziek» en hij moest haar de ganse dag oppassen, zodat hij niet kon werken en daardoor in grote nood en armoede verkeerde.

De magistraat van het Vrije had de roomse armbezorgers opdracht gegeven hem voorlopig, tot de dood of het herstel van zijn vrouw, voor 10 à 12 dagen ondersteuning te geven. Na die tijd was de vrouw iets beter geworden, doch nog lang niet in staat om te kunnen vertrekken. De armbezorger Francies Sap wilde echter van de ondersteuning af en kreeg gedaan, dat hij de vrouw naar Oostenrijks Vlaanderen mocht doen overbrengen wanneer ze zonder levensgevaar vervoerd kon worden.

In de Izabellapolder lag op 18 mei 1770 in het Rattekot de vrouw van Johannes Verheije, een vreemdeling die daar enkele weken was komen werken en nooit armengeld betaald had, op sterven. Toen zij enige tijd daarna gestorven was werden de roomse armbezorgers gelast haar te begraven en Verheije met zijn kind na de begrafenis het land uit te zetten. Ze mochten tevoren aan hem daar niets van laten blijken, daar anders de kans bestond dat hij er in stilte vandoor zou gaan en zijn kind zou achterlaten. Dit zou dan weer een extra last voor de Roomse Armen betekenen.

De weduwe van Ferdinand Mortier was tot armoede vervallen en de Roomse Armen van Aardenburg had op 28 oktober 1776 toestemming gekregen haar goederen te verkopen om daaruit een deel van haar onderhoud te betalen. Toch vond de magistraat der stad het noodzakelijk te onderzoeken «of het zelve vrouwspersoon tot ontlasting van den armen» niet naar haar geboorteplaats kon worden teruggebracht.

Op 13 januari 1792 was een vreemdeling door de rode-roede-gangers, toen hij zich verzette, aangeschoten en gewond. Hij was daarna naar de hofstede van P.J. Philips aan de Zwarte Sluis gebracht. De hoofdman van Sint Kruis kreeg opdracht die man, wanneer hij dit nodig oordeelde, door een chirurgijn te laten behandelen en voor zijn onderhoud te zorgen en hem zo gauw hij vervoerd kon worden over de grens te zetten.

Slechts één geval is bekend waarbij een hulpbehoevende heimelijk van het platteland naar de stad werd gebracht en daar achtergelaten.

De roomse armbezorger van de Izabellapolder, Ary Roseleur, presteerde het om op 21 oktober 1787 een zieke vrouw, Theresia Le Lu, met zijn wagen van het grondgebied van de Izabellapolder naar het grondgebied van de stad Aardenburg te laten brengen en ze daar langs de weg achter te laten. Men verdacht hem ervan een dergelijke rol al meermalen te hebben gespeeld. De magistraat van Aardenburg besloot voor-

lopig «die zieke en ellendige vrouw» van het nodige te voorzien en wendde zich tot de magistraat van het Vrije van Sluis als zijnde «ten uijttersten gevoelig over de handelwijze van den selven Roseleur». Verzocht werd om die handelwijze openlijk af te keuren, te zorgen dat de vrouw werd afgehaald en ter plaatse gebracht waar zij ziek geworden was en hen schadeloos te stellen voor de gemaakte kosten.

Roseleur werd op het matje geroepen en verklaarde dat op zaterdag 20 oktober 1787 een onbekende Waal op zijn hofstede was gekomen, die hem gevraagd had zijn zieke vrouw naar Aardenburg te willen brengen om vandaar naar het hospitaal te Brugge te worden vervoerd. Eerst hadden die mensen aan hoofdman van de Plassche om een wagen verzocht doch deze had ze naar Roseleur verwezen. Omdat het al laat op de dag was had hij die twee mensen de volgende dag door zijn knecht naar Aardenburg laten brengen, waar de knecht hen aan de molen had afgezet.

De magistraat van Aardenburg had echter nagegaan dat Roseleur's knecht van Aardenburg naar Middelburg was gereden, dus juist de weg naar Brugge had gevolgd waar de vrouw naar toe gebracht moest worden. De toedracht van de zaak was duidelijk : men wilde hen met de zieke vrouw opschepen. De regenten van het Aardenburgse gasthuis, waar de zieke werd opgenomen, kregen opdracht van Roseleur restitutie te vorderen van de uitgaven die het gasthuis voor de zieke vrouw had gedaan. ([27])

Op geregelde tijden werd, hetzij van de kant van het Vrije, hetzij door de hoofdmannen of de armbezorgers, waarschuwend de vinger opgestoken als het toezicht op de vreemdelingen te wensen overliet. Zo kregen de hoofdmannen van het Zuiderkwartier op 17 mei 1760 van het Vrije een aanschrijving waarin werd medegedeeld dat gebleken was dat op sommige plaatsen niet met de nodige nauwkeurigheid nagegaan werd of de vreemdelingen die zich aldaar gevestigd hadden wel de nodige borgbrieven bezaten. Bij herhaling werd er daarom op aangedrongen de betreffende ordonnantie na te leven.

Op 28 februari 1789 kregen de hoofdmannen van het Zuiderkwartier een aanschrijving van het Vrije over een vrouwspersoon die uit de stad Sluis zou zijn gezet en zich nu in een der polders van het Zuiderkwartier zou ophouden. Zij had in ontucht geleefd en zou «bezwangerd zijn geworden». De hoofdmannen moesten alle mogelijke moeite doen om haar op te sporen en wanneer ze gevonden werd moest ze uit het gebied van

(27) RZ : Vrije v. S., nr. 248, 19 febr. 1765, 18 mei, 12 juni 1770 ; nr. 252, 14 jan. 1792.
GA : Resol., 28 okt. 1776, 22, 31 okt. 1787 ; Inevenboek 1749-1788, 22 okt. 1787.

het Vrije worden gezet. In geen geval mocht haar toestemming worden verleend om er te wonen.

Eenzelfde order ontving de hoofdman van Heille op 2 mei 1789 toen berichten waren binnengekomen, dat een zekere Pieter de Smit en zijn dochter, die uit Oostenrijks Vlaanderen gezet waren, zich daar wilden vestigen.

Wanneer in 1786 bij de magistraat van het Vrije klachten binnenkomen over de slechte toestand van de armenkassen in het algemeen en pogingen ondernomen worden om daarin verbetering te brengen, wordt ook aan de verschillende instellingen gevraagd op welke wijze dit zou kunnen geschieden.

Zowel de hoofdman en de armbezorger van de Izabellapolder, Abraham van de Plassche en Henricus Josephus Roseleur, als de beide hoofdmannen van Sint Kruis, Johannes Hendriks en Lieven Buerman, gaven als reden op, dat naar hun mening niet genoeg toezicht werd gehouden op de vreemdelingen die zich hier vestigden, doordat geen attestaties werden gevraagd. Volgens de hoofdmannen van Sint Kruis waren veel huisbazen er maar op uit hun woonsten te verhuren. Het kwam er niet op aan aan wie. Zij zouden liever zien dat de magistraat van het Vrije een publikatie zou doen uitgaan dat geen huisbaas zijn huis of woonruimte zou mogen verhuren voordat een attestatie aan de hoofdmannen of armbezorgers van het betreffende district was overgelegd of dat ze anders in boete zouden vervallen.

Eenzelfde geluid liet ook de armbezorger van Sint Kruis, Pieter Philips, in maart 1793 horen. Hij gaf als zijn mening te kennen dat er veel te slap werd opgetreden. Dit veroorzaakte dikwijls veel moeite en kosten. Hij had berekend dat er ongeveer £ 400.—.— was uitgegeven voor vreemdelingen die hier door betaling van armenpenningen als inwoners erkend waren en daardoor op kosten van de katholieke ingezetenen onderhouden moesten worden. ([28])

Een ander probleem waarmee met name het platteland gedurende de hele 18de eeuw op gezette tijden werd gekonfronteerd was dat van de bedelaars en landlopers. Deze legden uiteraard geen attestatie of borgbrief over, maar wanneer ze ziek werden of kwamen te sterven kwamen ze steevast ten laste van den arme. Daarom was het zaak vooral tegen hen op te treden. Dit gebeurde door het instellen van de zogenaamde rode

(28) RZ : Vrije v. S., nr. 248, 17 mei 1760 ; nr. 251, 28 febr., 2 mei 1789 ; nr. 250, 7 nov. 1786 ; nr. 73, 15 nov. 1786 ; nr. 80, 23 nov. 1786 ; nr. 215, fo. 114vo ; nr. 394, 25 maart 1793.

roede. Wanneer men veel last begon te krijgen werd er vooral van de zijde der hoofdmannen op aangedrongen, doch ook de magistraat van het Vrije ging er soms uit eigen beweging toe over.

Na het beëindigen van de Spaanse Successieoorlog was er bijvoorbeeld zo'n periode. Toen had men op Spaanse bodem, met het oog op de komende winter en de koude dagen, de wachten verdubbeld om beter de bedelaars en landlopers te kunnen weren. Men verwachtte nu dat ze «sig sekerlijk met gantse hoopen na dese landen» zouden begeven, indien de rode roede niet werd ingesteld. Daarom kregen de hoofdmannen van Bewestereede benoorden Sint Pietersdijk en Heille op 7 november 1713 order de rode roede in te stellen en tot nader order in stand te houden.

Een paar maanden later was de toestand nog niet verbeterd. Toen ondervonden de inwoners van Sint Kruis, Eede en naburige districten veel overlast van vreemdelingen, bedelaars en vagebonden en men verwachtte dat dit door het afdanken van troepen in de naburige steden niet zou verbeteren. Er werden weer een aantal personen aangesteld om geregeld te patrouilleren ten einde «het lant van die soort menschen te suijveren». Het Vrije vroeg de stad Aardenburg toen om een billijke bijdrage in de kosten, omdat niet alleen de ingezetenen van het Vrije maar ook de burgers van de stad Aardenburg, die als een enclave in het gebied van het Vrije was gelegen, tegen de overlast en kwade praktijken van die mensen werden beveiligd.

In mei 1716 was het al niet veel beter. Toen hielden «veele vagabonden, heijdensen en bedelaars sig ten desen lande» op. De hoofdmannen in het gehele gebied van het Vrije werden nu gelast zorg te dragen dat die lui zo spoedig mogelijk uit het land werden gezet. Ook in januari 1731 was de instelling van de rode roede noodzakelijk en eind mei 1737 gaven verscheidene ingezetenen opnieuw de wens daartoe te kennen.

De instelling van de rode roede kwam hierop neer dat schutters van de diverse districten tot kapitein van de rode roede werden aangesteld en dagelijks gingen patrouilleren.

Zo bijvoorbeeld rapporteerde Louis de Wolff, kapitein van de rode roede onder Sint Kruis op 13 juni 1772 dat hij enkele bedelaars en landlopers het land had uitgezet en slaagde François de Klerk, schutter van de Izabellapolder en kapitein van de rode roede in het Zuiderkwartier, er op 25 januari 1776 in 7 man in hun kraag te grijpen en de daaropvolgende dag nog eens 3. Hij had 3 à 4 dagen achtereen gepatrouilleerd en de aangehouden bedelaars bij hoofdman Mullier gebracht. Deze had hem gelast hen naar de magistraat van het Vrije te brengen, waarna ze na een schrobbering het land uitgezet waren.

In december 1780 drongen de hoofdmannen van het Zuiderkwartier er weer op aan om de rode-roede-gangers te laten lopen «om de veelheid der bedelaars».

Op 23 januari 1790 verzochten de hoofdmannen van Sint Kruis en de Izabellapolder, ook namens de overige hoofdmannen van het Zuiderkwartier, om enkele personen als rode-roede-gangers te laten gaan en daartoe de schutters in te schakelen ten einde de ingezetenen van de grote last der bedelaars te bevrijden.

Pieter de Man, schutter van de Biezenpolder rapporteerde later uit naam van de hoofdmannen van het Zuiderkwartier, dat er tot 13 maart 1790 steeds gepatrouilleerd was en dat er zich niets buitengewoons meer voordeed omdat het land van alle bedelaars verlost was, doch nauwelijks was het patrouilleren opgehouden of de bedelaars en leeglopers kwamen het weer af. Het werd zo erg, dat de hoofdman van de Izabellapolder op 27 maart 1790 aan de magistraat van het Vrije verzocht om degenen die gesnapt werden in het gevang van het Vrije te mogen opsluiten om hen schrik aan te jagen.

Eind oktober 1790 was het getal der bedelaars in de Izabellapolder weer zo toegenomen dat de hoofdman het hoognodig oordeelde de rode roede weer in te stellen en de schutters van het Zuiderkwartier weer in te schakelen zoals het jaar tevoren met goed gevolg was geschied. In januari 1792 werd steeds door twee rode-roede-gangers tezamen gepatrouilleerd en kreeg de hoofdman van de Izabellapolder, Abraham van de Plassche, een pluimpje omdat hij de gestelde orders zo goed had opgevolgd en de rust en veiligheid had weten te handhaven.

Uiteraard had het platteland veel meer te lijden van bedelaars en landlopers dan de stad Aardenburg, waar beter toezicht kon worden gehouden. Op 14 augustus 1775 overwoog ook de magistraat van Aardenburg op welke wijze men aan het plakkaat van de Staten-Generaal van 14 juli 1775 zou kunnen voldoen om de bedelaars en landlopers die binnen de stad kwamen bedelen te verdrijven.

Na rijp beraad werd het het voorzichtigst en best geoordeeld «'s heren dienaar» en de stadsarbeiders te gelasten om alle vreemdelingen die zij bedelend in de stad zouden aantreffen, bij de burgemeester «van den courpse» als waarnemend baljuw te brengen om te worden ondervraagd. Zij mochten daarbij niets door de vingers zien. Wanneer dan blijken zou dat het de bedelaar volgens het plakkaat niet geoorloofd was te bedelen, zouden de bedienden van de justitie hem buiten de stad moeten brengen en zou het hem onder bedreiging met straf verboden worden terug te keren. Als een bedelaar onwillig mocht wezen of tegenstand zou bieden zou hij direct op water en brood gevangen worden gezet tot de eerstvol-

gende vergadering, waarop dan besloten zou worden wat er met hem moest gebeuren ; «'s heren dienaar» en de stadsarbeiders zouden voor hun moeite twee stuivers krijgen voor elke bedelaar die ze zouden opbrengen. ([29])

De armbezorgers.

Het is merkwaardig dat de personen die met de uitvoering van de armenzorg belast waren niet overal dezelfde benaming hadden. In Middelburg heetten ze vanouds dismeesters, in Eede werden ze armmeesters genoemd, in de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk, de Izabellapolder, Sint Kruis en Onze Lieve Vrouw Bezuiden ten Vrije heetten ze armbezorgers en in de stad Aardenburg werden ze diakens genoemd.

Wegens gebrek aan gegevens kan omtrent de aanstelling van de dismeesters van Middelburg en de armmeesters van de Roomse Armen van Eede niets naders worden medegedeeld.

Voor wat betreft de Roomse Armen die waren opgericht volgens de resoluties van de Staten-Generaal en die hun inkomsten hoofdzakelijk hadden uit verplichte bijdragen, ligt de zaak anders. Hier kreeg men zijn aanstelling zonder ze te ambiëren. In de regel werd men liever niet aangesteld. Deze tendens komt vele malen tot uitdrukking. Men kon evenwel moeilijk weigeren wanneer men geen gegronde redenen had, omdat dan door de overheid maatregelen genomen werden.

Men kan dus wel stellen dat men zogezegd verplicht was de benoeming aan te nemen. Hierop wijst ook de passage in het resolutieboek van het Vrije van 3 mei 1727. Toen werd een nieuwe armbezorger van de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk benoemd. Daarvan zou aan betrokkene mededeling worden gedaan, «met last dat aan het Collegie kome om de armbezorgers plaetse te aanvaerden».

Bij aanstelling door de magistraat van het Vrije moest de armbezorger beloven «sig in sijne administratie meesterlijk te quiten en rekeninge te doen» of zijn functie «wel en getrouwelijk te zullen waarnemen» of «zig getrouwelijk daar in te zullen quijten». De magistraat van de stad Aardenburg beschouwde dit blijkbaar als vanzelfsprekend, want van de diakens aldaar werd een dergelijke belofte niet verlangd. ([30])

(29) RZ. : Vrije v. S., nr. 243, 7 nov. 1713, 23, 31 jan. 1714 ; nr. 190, fo. 3vo ; nr. 193, fo. 6vo ; nr. 206, fo. 203ro ; nr. 209, fo. 48vo ; nr. 211, fo. 210ro ; nr. 218, fo 116ro, 137ro, 140ro ; nr. 219, fo. 46vo, 212.
GA : Brievenboek 1712-1732, 29 jan. 1714, 5 mei 1716 ; Resol., 14 aug. 1775.

(30) RZ. : Vrije v. S., nr. 188, fo. 225vo ; nr. 218, fo. 157vo, 158ro ; nr. 220, 3 maart 1792.

Wanneer men geen vaste regel aanhield, maar, omdat men geen geschikte kandidaten had, genoodzaakt was bepaalde armbezorgers langer aan te houden, zoals bij het Vrije van Sluis nogal eens het geval was, kwamen de uitingen van ongenoegen naar voren. Het kwam hier dan ook geregeld voor dat armbezorgers zelf om ontslag vroegen. Bij de Roomse Armen van de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk was dit in het begin bijvoorbeeld aanhoudend het geval.

Op 12 augustus 1719 verzocht Cornelis de Caluwe, na 2 jaar in functie te zijn geweest, om ontslag, gevolgd door Pieter de Caluwe op 25 oktober 1721 en François Pauwels op 6 november 1723. Op aandrang van de magistraat bleef deze laatste nog een jaar langer zijn functie uitoefenen, maar verzocht daarop op 11 november 1724 opnieuw om ontslag. Andries van Holmen, die op 1 december 1725 na 2 jaar dienst ontslag vroeg, moest eerst geschikte kandidaten opgeven, waaraan hij blijkbaar niet kon voldoen, zodat hij nog een jaar langer moest blijven. Toen hij op 10 december 1726 opnieuw ontslag vroeg omdat hij al 3 jaar in functie was, moest hij nog een jaar blijven om als toeziend armbezorger de twee nieuw aangestelden «van raed te bedienen». Ook in volgende jaren ging dit zo door en telkens moest bij het verzoek een nominatie van nieuwe kandidaten worden overgelegd.

Toen François Pauwels op 7 januari 1736, na een diensttijd van 4 jaar, om ontslag vroeg kreeg hij ten antwoord dat het niet de gewoonte was om tussentijds iemand te ontslaan en dat hij daarom moest wachten tot de goedkeuring der rekening. Nog in december 1783 vroeg Joseph Buijsse om ontslag «alsoo ik gaarne van die post wenste te zijn gedechargeert». Hij legde een nominatie van twee personen over, die in zijn plaats zouden kunnen treden. (31)

Bij de andere Roomse Armen was de drang naar ontslag niet zo groot. De omstandigheden in Bewestereede zullen er wellicht aanleiding toe gegeven hebben. Toch kwam die elders net zo goed voor. Op 1 april 1788 vroeg Pieter Johannes Claeys ontslag als armbezorger van de Roomse Armen van Sint Kruis «alsoo hij reeds eenige jaaren heeft gefungeert».

Overigens was de taak van de armbezorgers, met name het innen van de verplichte bijdragen, niet altijd even prettig, zoals blijkt uit de reden die François Pauwels bij zijn laatste verzoek om ontslag op 7 januari 1736 opgeeft. Toen hij bij zijn mede-armbezorger Martinus de Caluwe op bezoek was zou Jacobus Daansen hem gedreigd hebben «dat als hij op sijn hoff quam om sijn knegt armgelt te vorderen, hij hem met stocken daer

(31) RZ. : Vrije v. S., nr. 184, fo. 185ro ; nr. 185, fo. 207vo ; nr. 186, fo. 168vo, 170ro, 293vo ; nr. 187, fo. 129ro ; nr. 188, fo. 186ro ; nr. 189, fo. 133vo ; nr. 192, fo. 160ro ; nr. 394, 12 dec. 1783.

af soude slaen». De magistraat had hem desondanks bevolen zijn werk voort te zetten. Wanneer iemand hem kwalijk zou bejegenen, moest hij hiervan bij hen maar een klacht indienen.

Toen in 1787 de Roomse Armen van Onze Lieve Vrouw Bezuiden ten Vrije was ingesteld en in 1788 de armenpenningen moesten geïnd worden, klaagde de armbezorger Johannes Francis Wijffels dat «de geheele polder schijndt tegen het aenstellen van den aermen in te kommen». Daardoor werd zijn positie als armbezorger er niet rooskleuriger op.

In 1792 bleef de Roomse Armen van Sint Kruis aanhoudend belast met de zorg voor het onderhoud van Johanna Dossche en haar 4 kinderen. De armbezorger Pieter Philips moest zelfs een buitengewone taxatie doen om de middelen te vinden. Voor het klein getal katholieken te Sint Kruis was dit een zeer drukkende last en daarom voor de armbezorger geen prettige taak.

Is het dan te verwonderen dat men soms naar middelen zocht om er vanaf te komen ? Zo wist Jan de Jager, die op 27 oktober 1759 als armbezorger van de Roomse Armen van Sint Kruis was benoemd, gedaan te krijgen dat zijn benoeming werd ingetrokken omdat hij niet lezen en schrijven kon, ofschoon bijvoorbeeld voordien in de Izabellapolder verscheidene armbezorgers benoemd waren die dit niet konden. Francis Verwigt kreeg het op 19 november 1765 gedaan dat zijn benoeming aldaar ongedaan werd gemaakt «als te verre van de hand woonende en ook de armbezorgersplaats zeer disconvenierende». ([32])

In het algemeen kan worden gesteld, dat waar er een concreter toezicht van overheidswege bestond, er ook betere uitvoering van de armenzorg plaats vond en dat over het geheel genomen de armbezorgers hun taak naar behoren hebben vervuld. Met name de magistraat der stad Aardenburg, die zich nauwgezet hield aan de voorschriften en jaarlijks de taxatielijst vaststelde, de rekening controleerde en diakens benoemde, uitte gedurende de ganse periode nogal eens zijn tevredenheid over de diakens. Enkele voorbeelden daarvan mogen hier volgen.

Bij het overleggen van zijn rekening door Jan Bultinck op 16 november 1711 werd hij «voor sijn gedane diensten bedankt». Op 4 december 1713 werden Jan Slock fs. Tobias «voor sijn toeversigt» en Pieter Bernard Kaff voor zijn administratie bedankt. Eveneens werden de scheidende diakens Pieter Codeny en Jacobus van Steenkiste op 16 mei 1718 «bedankt voor

(32) RZ : Vrije v. S., nr. 216, fo. 145vo ; nr. 192, fo. 160vo ; nr. 394, 9 mei 1788 ; nr. 220, 4 dec. 1792 ; nr. 199, fo. 278ro ; nr. 203, fo. 12ro.

hunne moeijten». Op 19 mei 1747 werd Pieter Carré bedankt voor zijn administratie. ([33])

Sommige diakens kregen zelfs een pluimpje zoals Pieter Bernard Kaff die op 5 februari 1731 «voor zijn goede directie en administratie» en op 26 mei 1732 voor «sijn goede voorzorge en administratie» bedankt werd. Arnoldus Arens werd op 21 augustus 1752 bedankt «voor sijne goede administratie» evenals Lodewijk Allo op 30 september 1754. Pieter de Koster, die overigens later een hooglopend geschil met de magistraat zou hebben viel deze eer herhaalde malen te beurt, namelijk op 17 november 1755, 18 oktober 1756 en 9 februari 1761, laatstelijk eveneens voor zijn «gehouden goede opzigt». Op 4 januari 1762 werd ook Johannes Jacobus Pollet «voor zijn administratie en gehouden goede opzigt bedankt».

Een voorbeeld van plichtsbetrachting gaf diaken Johannes Jacobus Pollet op 16 december 1771. Op een dag waren Pieter de Zomer en de oliefabrikant Cornelis Bankaert bij hem op bezoek. Tijdens het gesprek over de Roomse Armen verklaarde Pieter de Zomer dat hij de Roomse Armen van Aardenburg zeer genegen was omdat hij er door was grootgebracht. Nadat hij en Bankaert al ieder een rijksdaalder als donatie gegeven hadden zei hij : «Ik zal den armen nog wel teen off anderen tijde een goed douceur geven», waarop Bankaert antwoordde : «Gij zegt zoo veel voor den armen over te hebben, maar zo het waar is en gij dat toonen wil, levert dan een halff last rogge aan den armmeester in donnatie voor den armen om dese winter aan de armen uijt te deelen, ik zal u daar van agt pond tien schellingen uijt keeren om te toonen dat ik ook agtinge voor den Armen hebbe». Pieter de Zomer nam dit aanbod aan en het werd door diaken Pollet in dank aanvaard. Later scheen de Zomer er echter spijt van te hebben want hij liet niets meer van zich horen, ofschoon Cornelis Bankaert zijn aanbod gestand deed. Diaken Pollet rekende het tot zijn plicht dit probleem aan de magistraat van de stad voor te leggen met het verzoek te mogen weten wat hem in deze te doen stond. ([34])

Ook van de magistraat van het Vrije, wiens toezicht met name in het midden der 18de eeuw veel minder stringent was, komen wel eens tevredenheidsbetuigingen voor. Op 13 november 1723 werd Pieter van den Bussche als armbezorger van de Roomse Armen van Bewestereede benoorden Sint Pietersdijk bedankt voor bewezen diensten en op 12 december 1767 werd ten aanzien van de aftredende armbezorgers van de Roomse

(33) GA : Resol., 16 nov. 1711, 4 dec. 1713, 16 mei 1718, 19 mei 1747.
(34) GA : Resol., 5 febr. 1731, 26 mei 1732, 21 aug. 1752, 30 sept. 1754, 17 nov. 1755, 18 okt. 1756, 9 febr. 1761, 4 jan. 1762, 16 dec. 1771.

Armen van Sint Kruis, Cornelis Janssens en Guilliame de Smidt, besloten «per missive de ontslagene te bedanken voor hunne diensten».

Waar vanouds de kerkelijke armenzorg van Middelburg volgens een vast patroon verliep zal de uitvoering daar in het algemeen geen problemen hebben opgeleverd. Door het gebrek aan gegevens kan ten aanzien hiervan en ook niet ten aanzien van de Roomse Armen van Eede een oordeel worden gegeven. ([35])

Slechte armbezorgers kwamen maar sporadisch voor. Dit kan met vrij grote zekerheid worden gezegd, want in de regel werd niets opgetekend wanneer alles normaal verliep. Alleen wanneer iets fout ging werd dit uitvoerig neergepend.

Naast de twee armbezorgers van de Izabellapolder die failliet gingen, Stoffel Taalman in 1709 en Lieven De Smit in 1724, was het eigenlijk alleen Jan de Brucker, diaken van de Roomse Armen te Aardenburg van 1739-1744 die uit de toon viel.

Jan de Brucker was in 1744 administrerende diaken en was in dat jaar met de noorderzon vertrokken. Hij had reeds in het najaar van 1743 rekening en verantwoording moeten afleggen, doch dit was niet gebeurd, «waerdoor de saken vanden Armen ten eenen male waren verloopen en verscheijde arm lasten onbetaelt bleven». Ook wist men niet hoever het stond met de invordering der verplichte bijdragen. Er werd toen een nieuwe administrerende diaken, aangesteld om orde op zaken te stellen. Dit was Pieter Carré.

Omdat er nog andere crediteuren waren besloot de magistraat de goederen van Jan de Brucker aan te slaan. In december 1744 bleek hij in 's-Gravenhage te zitten. Aangezien hem ook daar de grond te warm onder de voeten was geworden, was hij onder zeil gegaan op een schip van de Oostindische Compagnie, de Anna, om als assistent-landmeter naar Oost-Indië te gaan. Toen zijn crediteuren te 's-Gravenhage dit in de gaten kregen was hij al een eind weg. Zij slaagden er nog in om hem met machtiging van het hof van het schip te halen, dat al onder zeil lag op de rede van Texel en hem te doen opsluiten in de Gevangenpoort in 's-Gravenhage

Dat er slechts sporadisch een slechte armbezorger voorkwam wil niet zeggen dat het peil erg hoog lag. Aangezien het grootste deel der katholieken tot de arbeidende klasse behoorde, waren de armbezorgers in de regel eenvoudige mensen. In de stad Aardenburg lag het peil hoger dan in de polders omdat daar ook verscheidene burgers woonden en er in de

(35) RZ. Vrije v. S., nr. 186, fo. 170ro ; nr. 204, fo. 73.

regel de meest geschikte personen voor werden genomen. In de perioden dat er in de polders geen katholieke pachtboeren waren, moest men daar naar arbeiders, schaapherders en dergelijke uitzien. Zo kwam het dan ook dat geen der vier armbezorgers van de Izabellapolder die tussen 1717-1735 in functie waren kon lezen of schrijven. Van deze mensen kon men slechts een eenvoudig beheer verwachten. ([36])

Er is slechts één geval bekend waarin een diaken pertinent bleef weigeren aan de uitvoering van door de overheid gegeven orders gevolg te geven. Dit geval deed zich voor in 1766 in de stad Aardenburg en het lijkt erop dat het ook een krachtmeting is geweest, een poging van de Roomse Armen aldaar om meer zelfstandigheid te krijgen bij de uitoefening van haar taak. Voor de betrokken diaken had het evenwel nare gevolgen.

Cornelis Planqueel, een katholieke smidsknecht, had op 8 maart 1766 zijn been gebroken en «vermits door den Roomschen diaconen na denselven niet wierd omgezien» was hij op order van burgemeester Jacobus Christiaansen verzorgd en door een chirurgijn geholpen. De Roomse Armen kreeg daarop de rekening gepresenteerd ten bedrage van £ 6.7.8. voor 2 maanden oppas, kostgeld en lijnwaard, met de aanmaning «bij verdere voorvallen die hen ambtshalve aangaan wat beter te voorsien en toesigt te nemen».

De rekening bleef echter onbetaald, zodat op 22 september 1766 besloten werd de administrerende diaken Pieter de Koster aan te zeggen, «dat de magistraat met de uijtterste surprisse en ongenoegen desselfs disobedientie ..... hebben verstaan». Er werd met strenge straffen gedreigd.

Pieter de Koster, een der weinige katholieken die het burgerschap bezat, verscheen op 20 oktober 1766 voor het college en beloofde de redenen op te geven waarom hij weigerde. Deze redenen, die echter niet nader omschreven werden, bleken voor de magistraat «niet alleen insufficant en onvoldoende maar zelfs met een volstrekte toeschrijvinge van onvermogen aan de magistraat aan eenig op of toesigt over hunnen armen te konnen of mogen nemen». In feite kwam het er dus op neer dat de armbezorger vond dat zij hem daartoe niet konden verplichten en zich niet met de zaken van de Roomse Armen mochten bemoeien. Het stadsbestuur achtte dit in strijd met de resolutie van de Staten-Generaal.

Op 8 december 1766 werd hem staande de vergadering nogmaals afgevraagd of hij de rekening wilde voldoen en toen hij dit om dezelfde

(36) RZ : Vrije v. S., Resol. passim ; nr. 180, fo. 103vo ; nr. 186, fo. 144ro.
GA : Resol. 9 nov., 7, 21 dec. 1744, 21 jan., 11, 12 juni 1745. Rek. Roomse Armen, passim.

redenen bleef weigeren, werd hem wegens zijn ongehoorzaamheid en langdurige tegenkanting het burgerschap ontnomen en werd hij van alle voorrechten daaraan verbonden vervallen verklaard. Tevens werd hij gegijzeld en door «'s heren dienaar» naar de herberg «Het Wapen van Zeeland» gebracht, waar hij op eigen kosten moest blijven tot de rekening was betaald.

Drie dagen later kwam de toeziende diaken Johannes Hanssens in de vergadering van de magistraat en legde het bewuste bedrag op tafel met verzoek zijn collega vrij te laten. Dit geschiedde «na aan denselven scherpelijk te hebben aangerecommandeert van zig in het toekomende voorzigtiger te gedragen en onse bevelen met exactitude te gehoorsamen». De kosten van gijzeling kwamen volledig voor zijn rekening. Hij mocht ze niet ten laste van de Roomse Armen brengen. Daarna kreeg hij zijn burgerschap terug.

Deze eerste poging tot een meer zelfstandig optreden van de Roomse Armen van Aardenburg was dus op niets uitgelopen. Een tweede poging had al evenmin resultaat.

In Aardenburg was overleden een zekere Anthony Monsré. Deze had geen bekende erfgenamen nagelaten en er was ook geen testament van hem bekend. De Roomse Armen had zich de afwikkeling der nalatenschap aangetrokken omdat men vermoedde dat er meer baten dan lasten waren. Diaken Johannes Iacobus Pollet werd daarom op 9 mei 1768 ter verantwoording geroepen, omdat dit zonder schriftelijke toestemming van de magistraat was geschied en de overledene nimmer door de Roomse Armen was onderhouden. De diaken verklaarde dat burgemeester Jacobus Christiaansen, die ter vergadering niet aanwezig was, er vanaf wist en zijn toestemming gegeven had

De magistraat was verontwaardigd over dit eigenmachtig optreden van de burgemeester, die volgens hen zijn boekje te buiten was gegaan door op eigen houtje zonder voorkennis van het college toestemming en orders te geven. Volgens de stedelijke wet moest de magistraat de afwikkeling der nalatenschap regelen wanneer zich geen erfgenamen aandienden. De Roomse Armen mocht er zich dus niet meer mee bemoeien. In de volgende vergadering verklaarde burgemeester Christiaansen evenwel dat hetgeen de diaken in zijn afwezigheid gezegd had geheel bezijden de waarheid was en hij nooit toestemming had gegeven. ([37])

(37) GA : Resol., 16 juni, 22 sept., 13, 20 okt., 1, 8, 11 dec. 1766, 9, 10, 16 mei 1768.

Het weigeren van ondersteuning.

Aan de armbezorgers was de beoordeling overgelaten of al dan niet ondersteuning volgens de normen van die tijd moest worden verleend. Wanneer die werd geweigerd of nagelaten kon men bij de betreffende overheid een klacht indienen en om voorziening vragen.

Bij de armbezorgers die via een verplichte bijdrage van de katholieken aan hun inkomsten moesten komen, dient ermee rekening te worden gehouden dat zij noodgedwongen, om weerstanden te voorkomen, als algemene regel moesten aanhouden : de bijdragen van de inwoners en dus het totaal der uitkeringen aan de armen zo laag mogelijk houden. In verschillende opmerkingen van de toeziende instantie komt dit ook tot uitdrukking.

Zo meldt de pensionaris van het Vrije op 27 april 1790 dat hij de rekeningen van de Roomse Armen van de Izabellapolder en Sint Kruis met alle mogelijke accuratesse heeft nagezien en in orde bevonden en heeft geconstateerd dat het beheer der armenpenningen naar behoren en met de vereiste zuinigheid heeft plaats gevonden. Twee jaar later, op 3 maart 1792 wordt bij de controle van de rekening van de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk verklaard, dat «geene posten van remarque waeren voorgekomen» en dat bij het doen der uitgaven de vereiste spaarzaamheid was betracht.

Dergelijke opmerkingen van zuinigheid en spaarzaamheid illustreren de geest waarin de toepassing van de ondersteuning plaats vond. Alleen in strikt noodzakelijke gevallen mocht iets betaald worden.

Naast het weigeren van ondersteuning, het nalaten van hulpverlening, het afschuiven van armlastigen naar een andere instelling en het geven van te lage uitkeringen, die daaruit voortvloeiden, gebeurde het ook dat sommige armbezorgers niet erg happig waren om een borgtocht af te geven. Zo moest de magistraat van het Vrije op 5 oktober 1793 de hoofdman van Den Biezen gelasten ervoor te zorgen dat de roomse armbezorger aldaar een borgbrief verstrekte aan Jacoba van Antenhoven, die van plan was te trouwen met David de Winde uit Aardenburg en aldaar wilde gaan wonen. Evenzo weigerde de roomse armbezorger van Bewestereede een borgtocht aan Johannes Bouwens die met zijn vrouw Emeljana Majaard in mei 1793 in Sluis was komen wonen. Hij moest op 8 juni 1793 door de magistraat van het Vrije tot afgifte worden aangemaand. ([38])

(38) RZ : Vrije v. S., nr. 218, fo. 157vo, 158ro ; nr. 220, 3 maart 1792 ; 8 juni, 5 okt. 1793.

Vooral de Roomse Armen die onder het Vrije ressorteerden weigerden nogal eens een uitkering. Ook komt het nogal eens voor dat de armbezorgers zich niet erg bekommerden om de noodlijdenden en gebrekkigen, maar meer om de vraag of zij wel verplicht waren om hulp te verlenen. Daarnaast is het opvallend dat gedurende het tweede kwart van de 18de eeuw weinig aktiviteit op het gebied van de armenzorg wordt geconstateerd.

In geval van klachten besliste de magistraat van het Vrije in de regel dat hulpverlening moest plaats vinden. Alleen wanneer kon worden aangetoond dat er gegronde redenen waren om het niet te doen werd daarvan afgeweken.

Wij geven hier een aantal voorbeelden van weigering, waarbij het niet onze bedoeling is om volledig te zijn. De talrijke gevallen geven een beeld hoe het soms met de hulpverlening gesteld was en tevens van het moeilijke leven van een vrij groot deel der katholieke bevolking in die tijd. In een bonte schakering trekt de ellende aan ons oog voorbij....

Matje Pieters, weduwe van Paulus de Molenaar, wonende in de Izabellapolder was door ouderdom en zwakheid niet meer in staat om aan de kost te komen. Zij verklaarde in december 1719 dat zij «van haer selfs niet had om van te leven nogte verder onderhoud van haer kinderen creeg».

In januari 1726 waren in de Izabellapolder de vrouw en een kind van een arbeider, die bij Joris van Schaffel inwoonde, in de felle kou van gebrek gestorven, terwijl de man ,die ook ziek lag, armoede leed, zonder dat de armbezorger Lieven De Smit er naar had omgekeken. Dit had nogal wat opschudding verwekt, zodat de magistraat van de stad Aardenburg zich ermee bemoeide. Hij nam daarover contact op met de heren van het Vrije om dergelijke betreurenswaardige voorvallen in de toekomst te voorkomen en ook omdat de armbezorger van de Izabellapolder nalatig was in het afdragen van de verplichte bijdragen uit de polder aan de Roomse Armen van Aardenburg.

De hoofdman Joos Machielsen en de armbezorger Lieven De Smit werden door de magistraat van het Vrije gehoord. Zij verklaarden dat er in 1725 geen katholieken waren in de Izabellapolder die iets konden bijdragen aan de Roomse Armen. Zij hadden de man wiens vrouw en kind gestorven waren, Lieven Brusee en Joris van Schaffel, die ook zijn vrouw verloren had, meegebracht en die verklaarden dat zij over het onderhoud niet te klagen hadden. Toen zij en hun vrouwen met de pokken lagen waren zij door de hoofdman bij wie zij werkten geholpen wanneer zij iets nodig hadden en zij konden komen als het hen beliefde. De Aardenburgse griffier Laurens Michiel Nemegheer trok deze verklaringen evenwel in twijfel.

De hoofdman en de armbezorger verklaarden ook, dat zij in de Izabellapolder geen armen onderhielden maar die wegzonden, zoals onlangs met een arbeider van de procureur de Muinck was geschied. De hoofdman kreeg opdracht om alle katholieken die niet van de Roomse Armen leefden te taxeren, hoe eerder hoe beter en Lieven De Smit werd gelast die penningen in te vorderen en aan de Roomse Armen van Aardenburg af te dragen. (39)

Eind oktober 1735 was een vreemdeling ziek van zijn werk bij IJzendijke te Sint Kruis aangekomen en had daar op de hofstede van Pieter Beun geslapen. De dag daarop was de ziekte erger geworden en Beun had daarvan kennis gegeven aan de roomse armbezorger Jacob Elewout. Deze had geantwoord dat hij hem maar moest verzorgen en de chirurgijn moest halen wanneer dit nodig was. Toen de chirurgijn verscheen was de zieke niet meer in staat om medicijnen te gebruiken. Kort daarop, op 1 november 1735, was hij gestorven. Toen Pieter Beun dit aan Jacob Elewout had laten zeggen had deze geweigerd «daer verder na om te sien» en de hoofdman van Sint Kruis, Jannis Aartsen had de overledene doen begraven. De magistraat van het Vrije besliste dat de kosten moesten worden gedragen door de hervormde diakonie omdat het hier een vreemdeling betrof.

Eind januari 1741 was Bartel Amara, 13 jaar oud, wiens moeder kort tevoren overleden was, bij zijn broer Anthony, die knecht was bij Marcus Delmare, in de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk komen wonen. De Roomse Armen weigerde hem te onderhouden, zodat armbezorger Andries van Holmen zich daarover bij de magistraat van het Vrije moest komen verantwoorden. Omdat de broer het boedeltje van zijn moeder had verkocht, meende de armbezorger niet verplicht te zijn de jongen te onderhouden. De beslissing luidde dat de opbrengst van de boedel aan de armbezorger moest worden afgedragen en de jongen werd uitbesteed.

Op de hofstede van Adriaan Contant in de Izabellapolder was in september 1751 een vreemde katholieke vrouw overleden die een kind had achtergelaten. Toen de vrouw nog ziek was had Contant de Roomse Armen van de Izabellapolder verzocht in haar onderhoud te voorzien en toen ze gestorven was verzocht haar te begraven, doch die instelling had een en ander geweigerd. Op order van de magistraat van het Vrije had Contant toen de vrouw doen begraven en de kosten van de begrafenis

(39) RZ : Vrije v. S., nr. 244, dec. 1719 ; nr. 245, 29 jan. 1726 ; nr. 188, fo. 1oro. 20, 27vo, 28ro.
GA : Resol. 21 jan. 1726.

betaald. De Roomse Armen werd nu gelast om de gemaakte kosten en het onderhoud van het kind voor zijn rekening te nemen. ([40])

Men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat na het in werking treden van het reglement op de roomse armen in 1757 bij alle drie de instellingen die onder het Vrije ressorteerden, die van de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk, de Izabellapolder en Sint Kruis, de tendens naar voren treedt om bewust hulpverlening te weigeren of na te laten, om daardoor de uitgaven zo laag mogelijk te houden. Hier prevaleerde de materiële en niet de sociale kant van de zaak.

Opvallend is daarbij bovendien dat het hier vooral de vreemde arbeidskrachten zijn, veelal van Waalse origine, doch dikwijls geruime tijd in de streek woonachtig, waarbij zich moeilijkheden voordoen.

Op 10 september 1760 kreeg de hoofdman van de Izabellapolder bevel om de roomse armbezorgers aldaar opdracht te geven zich ten spoedigste naar de hofstede van Salomon Mascié te begeven om daar zorg te dragen voor de kinderen van Leenaert vande Neste.

Op 18 december 1762 kregen de armbezorgers van de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk opdracht om in het onderhoud te voorzien van Maria Meuleman, huisvrouw van Benedictus de Grave, wier man was weggelopen en haar in uiterste armoede met twee kinderen «en nog bovendien beswangert sijnde» had laten zitten. Toen zij in juni 1763 bij haar broer Jan D'Hooge in de Izabellapolder was ingetrokken om daar te bevallen, moesten de armbezorgers van Bewestereede opnieuw worden aangemaand om in het onderhoud van haar en haar kinderen te voorzien.

Begin december 1762 was Louis du Porey met zijn huisvrouw van Cadzand naar Sint Kruis komen wonen. Nu was de man in februari 1763 ziek geworden en daar ze geen inkomsten hadden was alles opgeleefd, zodat ze gebrek leden. Een verzoek om ondersteuning was door de Roomse Armen geweigerd. Ook de tussenkomst van de hoofdman Pieter Beun, tot tweemaal toe, had geen resultaat opgeleverd. De armbezorgers vorderden een attestatie, ofschoon gebleken was dat deze mensen gedurende de tijd dat zij te Cadzand hadden gewoond, hun armenpenningen hadden betaald en binnen de jurisdictie van het Vrije van Sluis geen attestatie vereist was, wanneer men van het ene onderdeel naar het andere verhuisde.

De magistraat van het Vrije betuigde op 16 april 1763 zijn misnoegen aan de roomse armbezorgers en gelastte hen deze gebrekkigen te helpen. Toen de man enige tijd later ten huize van Pieter Bigorn «in den Tuijme-

(40) RZ., Vrije v. S., nr. 192, fo. 130vo, nr. 217, 4 febr. 1711; nr. 194, fo. 74, 75ro, 76ro.

laar» op het grondgebied van het graafschap Middelburg was komen te overlijden, «zijnde op weg geweest om na het hospital tot Brugge te gaan en niet verder konnende komen», werd de armbezorgers opgedragen voor de begrafenis te zorgen en de gemaakte kosten te betalen.

Aan Marie van der Eck, die door ziekte van haar man niet meer in staat was «om de kost te winnen» werd door de Roomse Armen van Sint Kruis in oktober 1763 onderstand geweigerd, niettegenstaande zij al 20 jaar het armengeld had betaald. (41)

Op 1 augustus 1767 moesten de armbezorgers van Bewestereede worden aangemaand om Jan Roussel en zijn vrouw, die beide ziek waren en te zwak om te werken, van het nodige te voorzien.

Eveneens moesten de armbezorgers van Sint Kruis op 2 december 1768 worden gelast hulp te verlenen aan het gezin van Maria Elisabeth Du Clou, huisvrouw van Jean Rabaste, wier man in augustus ziek was geworden en naar het hospitaal te Gent was gebracht en die nu, zelf ziekelijk zijnde, voor haar twee jonge kinderen de kost niet kon verdienen. Zij woonden al 15 jaar in de streek en hadden, gedurende al die tijd het armengeld betaald.

Voor de arbeider Pierre Gorin moesten na tussenkomst van de hoofdman Lieven Buerman in juni 1770 de kosten van alimentatie en «van 't cureren» door de Roomse Armen van Sint Kruis worden betaald.

Fleurix le Turcq had in september 1770 zijn arm gebroken en was daardoor niet in staat om in zijn onderhoud te voorzien. Na een vruchteloze opdracht van hoofdman Rosseel was tussenkomst van de magistraat van het Vrije nodig om de armbezorger van de Izabellapolder voor ondersteuning te doen zorgen.

De vrouw van Pieter van den Houwe, arbeider op de hofstede van Stern aan de Goodsvliet, die daar al vier jaar woonde en armengeld had betaald, was in juli 1770 komen te overlijden en hij was met twee kinderen zonder geld blijven zitten. Hij had de doodskist besteld op belofte van de roomse armbezorgers van Sint Kruis dat zij die zouden betalen, doch toen de grafdelver een borgsom eiste weigerden de armbezorgers die te voldoen. Zij moesten daarna tot tweemaal toe worden gelast de doodskist en de chirurgijn te betalen.

Pierre Lamiau had in de streek gewerkt en stond eind november 1771 op het punt naar zijn gemeente van herkomst te vertrekken toen zijn vrouw onderweg ziek werd. Zij lag op de hofstede van Isaac Lako in de Izabella-

(41) RZ : Vrije v. S., nr. 248, 10 sept. 1760, 18 dec. 1762, 16 april, 6 mei, 7 juni, 4 okt. 1763 ; nr. 80, 15 april 1763.

polder zonder dat er iemand naar omkeek en ze hadden geen middelen om in hun onderhoud te voorzien. ([42])

Op 29 september 1773 had Jan Baptist Quataart een arme arbeidersvrouw die op zijn hofstede gestorven was laten begraven en voorlopig de kosten betaald, doch de Roomse Armen van Bewestereede weigerde hem die kosten terug te betalen.

Maria Pauwels verzocht in november 1773 aan de Roomse Armen van Sint Kruis om steun omdat haar man, Philip Emme, ziek was en zij geen inkomen had. Er gebeurde echter niets zodat zij bij het Vrije om voorziening moest vragen.

Op 3 november 1778 moesten de roomse armbezorgers van Sint Kruis worden gelast de overledene Pieter Aubaud te doen begraven.

Jacques Boyer le Dieu wonende te Sint Kruis was tot armoede vervallen en door ouderdom niet meer in staat zijn brood te verdienen. Hij woonde in maart 1783 al vele jaren in de streek en had steeds zijn armengeld betaald. Toch weigerde de Roomse Armen van Sint Kruis hem ondersteuning en moest weer gedwongen worden.

Eveneens te Sint Kruis klaagde Bastiaan Commodo in mei 1783 dat hij ondersteuning behoefde doch dat die hem werd geweigerd. ([43])

De armbezorgers van de Izabellapolder moesten in december 1785 en januari 1786 herhaalde malen worden aangemaand om ondersteuning te verlenen aan Maria Carton. Zij was door een ongemak aan de benen sinds juni 1784 niet meer in staat om te werken en moest daarom uit de polder, waar ze bij Ary Roseleur had gewoond, vertrekken. Eerst had ze bij een oom gewoond en daarna bij de chirurgijn J.B. Ghuijs te Moerkerke. Die hadden haar zolang onderhouden. Aangezien zij ten einde raad was wendde zij zich tot de magistraat van het Vrije. Omdat zij in de Izabellapolder geboren was moest de Roomse Armen aldaar de kosten van onderhoud en de kosten van de chirurgijn betalen.

In april 1788 lag Jacob Slabbaard met zijn vrouw ziek op de hofstede van hoofdman Hendriks te Sint Kruis. De Roomse Armen aldaar trok zich de zaak niet aan omdat men van mening was dat de Roomse Armen van Groede dit maar moest doen. De hoofdman kreeg toen opdracht de armbezorgers te gelasten die personen met hun kinderen voorlopig van het nodige te voorzien, terwijl nader onderzocht zou worden ten laste van welke instelling de kosten zouden komen.

(42) RZ. : Vrije v. S., nr. 248, 1 aug. 1767, 2 dec. 1768, 16 juni, 21 juli, 11 sept., 20 okt., 3 nov. 1770, 29 nov. 1771.

(43) RZ. : Vrije v. S., nr. 248, 12 okt., 23 nov. 1773, 3 nov. 1778, 1 maart 1783 ; nr. 212, fo. 230ro ; nr. 249, 8/11 maart, 6 mei 1783.

Uit dit onderzoek bleek, dat Jacob Slabbaard slechts tweemaal had bijgedragen aan de Roomse Armen van Groede, namelijk in maart 1786 en oktober 1787 en dat hij in februari 1788 vóór de nieuwe ronde van maart uit Groede was vertrokken. Hij had echter nimmer in Groede een vaste woonplaats gehad maar had steeds rondgezworven. De magistraat van het Vrije besliste nu dat de Roomse Armen van Sint Kruis op zijn kosten dit armlastige gezin van het nodige moest voorzien (44)

In november 1789 lag in de schuur van de weduwe van Michiel Zonnevylle te Sint Kruis een vreemde man ernstig ziek, van iedereen verlaten. De roomse armbezorgers van Sint Kruis, aan wie dit was gemeld omdat de man katholiek was, trokken zich de zaak niet aan, eerstens omdat de hofstede van de weduwe Zonnevylle, alhoewel gelegen op de parochie Sint Kruis, onder de jurisdictie van Middelburg viel en ten tweede omdat het hier een vreemdeling betrof die nimmer een bijdrage aan de Roomse Armen had betaald.

De magistraat van Middelburg kwam tussenbeide en betoogde dat de verplichte bijdragen toch voor heel de parochie Sint Kruis golden en dat «het niet christelijck en is dat men onsen evenmensch op soo eene hulpeloose wijse soude laeten sterven». De magistraat van het Vrije gelastte de armbezorgers daarop te zorgen dat de ongelukkige intussen niet van gebrek zou omkomen.

Het volgende geval geeft een duidelijk beeld van de situatie zoals die toen te Sint Kruis was.

In december 1791 klaagde Johanna Maria Dossche, weduwe van Pieter Kousemaker, dat ofschoon ze al 5 jaar onder Sint Kruis had gewoond, de roomse armbezorgers weigerden iets voor het onderhoud van haar vier kinderen te geven, omdat zij nooit een bijdrage aan den arme had betaald. De hoofdmannen van Sint Kruis Johannis Hendriks en Aarnout Zonnevylle verdedigden dit standpunt door te zeggen, dat ze nooit op de lijst van de Roomse Armen had gestaan en door de armbezorgers als vreemdeling werd aangemerkt. Ze had ook geen vaste woonplaats maar woonde in een keet. Wanneer de Roomse Armen nu al klaagt dat hij niet toekomt, hoeveel groter tekort zal er dan niet zijn als hij deze last er nog bij moet nemen. Er zijn er nog op de parochie die op de lijst van de Roomse Armen staan maar niet willen betalen, aldus de hoofdmannen. Het zou beter zijn dat er strenger werd opgetreden tegen de mensen die niet willen betalen en die, wanneer ze tot armoede komen te vervallen, toch van de Roomse Armen willen profiteren.

---

(44) RZ : Vrije v. S., nr. 249, 29 nov. 1785 ; nr. 250, 13/17 dec. 1785, 7, 10 jan. 1786 ; nr. 251, 5, 12 april 1788.

Toch moesten Johanna Dossche en haar vier kinderen op last van het Vrije door de Roomse Armen van Sint Kruis worden onderhouden en dit was voor het kleine aantal katholieken aldaar een drukkende last. Men had al een buitengewone taxatie gehouden en zij had in december 1792 een bedelbrief gekregen om «bij de goede ingezetenen haar nooddruft te mogen vraegen». De Roomse Armen vond er iets op : verdere ondersteuning werd geweigerd omdat haar overleden man afkomstig was uit Sijsele en zo zei men : ze moest daar maar ondersteuning vragen. Doch ook daar kwam ze van een koude kermis thuis, want ook de dismeester van Sijsele, Pieter van Loo, weigerde ondersteuning. Tenslotte besliste de magistraat van het Vrije op 4 mei 1793 dat de weduwe, aangezien ze niet in staat was om voor zich en haar 4 kinderen de kost te verdienen en ze reeds verscheidene jaren te Sint Kruis woonde, door de Roomse Armen daar blijvend moest worden onderhouden. ([45])

Tegenover de vele gevallen van weigering of het nalaten van ondersteuning in het gebied van het Vrije, vooral te Sint Kruis, zijn er slechts weinig bekend voor het gebied van het graafschap Middelburg, dus Heille en Eede, en de stad Aardenburg. Toch kwamen die ook hier voor. Het zou abnormaal geweest zijn als het niet zo was. Daarom hier slechts enkele voorbeelden.

Pieternella Douw klaagde op 11 december 1713 bij de magistraat van de stad Aardenburg dat de Roomse Armen haar geen zeven gulden wilde betalen voor het onderhoud van haar broer die zijn been gebroken had en Michel Pahy klaagde dat zijn achterstallige weekgelden niet werden betaald.

De roomse armbezorgers van Eede weigerden in april 1725 een arbeider die in de Oosthoek was overleden te begraven omdat dit gebied niet onder de jurisdictie van Middelburg viel. Niettemin werden zij door de magistraat van het Vrije gelast de man op kosten van de Roomse Armen van Eede te doen begraven. Wanneer zij van mening waren dat die kosten niet voor hun rekening kwamen konden zij dit met redenen omkleed aan het college voorleggen, dat dan naar bevind van zaken zou beslissen.

Op 12 september 1740 kregen de diakens van de Roomse Armen van Aardenburg van de magistraat der stad opdracht om in het onderhoud te voorzien van de kinderen van Jan Baptiste Sinesaal. Zijn weduwe was uit de stad vertrokken en men wist niet waar ze zich ophield. Ze had de kinderen aan hun lot overgelaten en die liepen te bedelen langs de huizen. De diakens moesten tevens trachten om haar op te sporen. Toen de vrouw

(45) RZ. : Vrije v. S., nr. 89, 9 nov. 1789 ; nr. 218, fo. 73ro, 76 ; nr. 80, 26 dec. 1791 ; nr. 220, 4 dec. 1792 ; nr. 252, 4 mei 1793.

op 26 september in de stad was teruggekeerd werd ze door de magistraat «op het alderscherpste aangesegt op sulcken wijse haer niet meer uijt de stadt te apsenteren of dat met haer op een andere maniere sal werden gehandelt».

Joannes Verstraete die te Heille woonde klaagde op 28 januari 1783 dat hij zich met vrouw en kinderen in uiterste armoede bevond. In veertien dagen hadden zij geen boter, vet of vlees gehad en alleen droog brood gegeten. Nu konden ze zelfs geen brood meer kopen en ze hadden geen brandhout meer om zich te verwarmen. Aan de dismeester Jan Francies van Leeuwen had hij ondersteuning gevraagd, doch die had gezegd dat hij niets mocht geven zonder toestemming van de opperdismeester van Middelburg. Die weigerde omdat Verstraete te Maldegem geboren was en daar geholpen moest worden. De magistraat van het Vrije trad bemiddelend op om te zorgen dat «dat huishouden door eenigen onderstand mogen behoed worden om van gebrek te vergaan».

De dismeester van Middelburg J.F. van Leeuwen weigerde begin 1789 de kosten te vergoeden die Martha Francisca de Bruijcker te Heille had gemaakt voor de verzorging van «een kwaad been» van haar broer Pieter Jacobus en ook weigerde hij de zieke enige alimentatie te geven. De burgemeester van het Vrije en de hoofdman van Heille pleegden hierover overleg met de dismeester. Eveneens weigerde deze dismeester in augustus 1789 herhaalde malen om ondersteuning te geven aan Philippus de Koster te Heille, die verklaarde in nood te verkeren omdat hij door een ongeval aan zijn hand niet in staat was om in het onderhoud van hemzelf, zijn vrouw die in het kraambed lag en zijn vier kinderen te voorzien. De dismeester was van mening dat er in deze tijd van het jaar, nu de oogst was begonnen, genoeg gelegenheid voorhanden was om in alle behoeften te kunnen voorzien.

De hoofdman van de Biezenpolder kreeg op 20 april 1793 van de magistraat van het Vrije opdracht om te zorgen dat het huisgezin van Jacob Robier, die zijn vrouw en kinderen had verlaten, van het nodige werd voorzien, nu ze niet in staat waren om voor zichzelf te zorgen. ([46])

Naast de klachten over het weigeren of nalaten van ondersteuning werd er bij de wereldlijke overheid ook geklaagd wanneer men te weinig ondersteuning kreeg. Het aantal klachten daarover was echter gering. Meestal kwam het erop neer dat de magistraat besliste dat iets meer moest worden gegeven.

---

(46) GA : Resol., 11 dec. 1713, 12, 26 sept. 1740.
RZ : Vrije v. S., nr. 245, 16 april 1725 ; nr. 187, fo. 42ro ; nr 249, 28 jan. 1783 ; nr. 251, 3 jan., 15 aug. 1789 ; nr. 217, fo. 108vo, 109ro , nr. 252, 20 april 1793.

Door deze hele reeks van weigeringen wordt wel in het bijzonder de negatieve zijde van het werk der armbezorgers belicht, waardoor het gevaar bestaat dat een totaal vertekend beeld ontstaat. Tegenover deze weigeringen stonden natuurlijk een groot aantal gevallen waarin normaal ondersteuning werd verleend.

Het gehele probleem van het weigeren van ondersteuning spitst zich in het bijzonder toe op de vreemde arbeidskrachten, die dikwijls geen armengeld betaalden, niet als volwaardige ingezetenen werden beschouwd omdat ze betrekkelijk korte perioden verbleven, of dikwijls van de ene hofstede naar de andere trokken, en toch ten laste kwamen van het betrekkelijk geringe aantal katholieken.

Het aantal katholieken kan voor de Bewestereedepolder benoorden Sint Pietersdijk voor de laatste decennia van de 18de eeuw aan de hand van het aantal geboorten worden geschat op 30 à 40 en voor de Izabellapolder zowel als voor Sint Kruis op 70 à 80.

Bij zulke kleine aantallen komen de veelvuldige weigeringen, bijvoorbeeld te Sint Kruis, in een geheel ander daglicht te staan. Een groot armlastig gezin kon hier al een zware belasting voor heel de gemeenschap vormen, die veelal uit minder draagkrachtige personen bestond.

Dit neemt niet weg dat de schrijnende armoede en het menselijk leed er niet minder om waren.

G.A.C. van VOOREN

BIJLAGE 1.

LIJST VAN DE DIS- EN ARMMEESTERS, ARMBEZORGERS EN DIAKENS VAN DE ROOMSE ARMEN IN HET MIDDELBURGSE MISSIEGEBIED IN DE 18de EEUW.

HEILLE

Dismeesters van Middelburg in Vlaanderen.

Cornelis Versluijs 1734-1735.
Jacob Stoens 1734-1735.
Tobias van de Moere 1742-1743.
Jan Claeys 1742-1743.
Carel Roelants 1762-1764, 1779-1781.
Mattheus Maes 1762-1764.
Jacobus Vereecke 1779-1781.
Francies Willems 1782-1784.
Jan Francies van Leeuwen 1782-1784 ...1789...
Albertus Godefroy 1798-1800.
Joseph Boute 1798-1800.

Ontvangers van de dis van Middelburg in Vlaanderen.

Simoen Pieter van Overloope ...1734-1735...1742-1745...1762-1764...
Jacobus van Overloope «over zijn vader» ...1762-1764...
Jan Baptiste Clé ...1779-1784...
Jan Lefevre 1798-1800. (47)

EEDE

Armmeesters van de parochies Onze Lieve Vrouw Bezuiden en Sint Baafs.

Philip van Hoeke ...1727... (48)
Pieter Verpoorter ...1760...1776-1782.
Pieter de Backer fs. Pieter ...1760...1776-1784.
Pieter Jacobus Loete 1782-1789.
Joannes Hebbelynck 1784-1791.
Joannes van Thiene 1789-1790.
Jan Frans van Betsbrugge 1790-1792.
Jacobus Maertens 1791-1793.

---

(47) RG : Kerkarch. Mid., nrs 86, 87, 88, 89, 90, 91, eerste bladzijde.
RZ : Vrije v. S., nr. 251, 15 aug. 1789.
(48) RZ : Vrije v. S., nr 188, fo. 234vo ; nr. 248, 10 mei 1760.

Joseph Dinnewet fs. Guillaume 1792-1795. ([49])

Armbezorgers van de parochie Onze Lieve Vrouw Bezuiden ten Vrije.

Cornelis Daenens 1787-1792.
Johannes Francies Wijffels 1787-1794.
Jan Baptiste Sierens 1792-1794. ([50])

BEWESTEREEDEPOLDER BENOORDEN SINT PIETERSDIJK

Armbezorgers.

Pieter de Caluwe 1717. 1719-1721.
Cornelis de Caluwe 1717-1719. 1727-na 1729.
Pieter Elegeert 1717.
Adriaen Keuvelaer 1719-1720.
Pieter van den Bussche 1720-1723.
François Pauwels 1721-1724. 1732-1736.
Andries van Holmen 1725-1727. 1737-na 1741.
Jan De Loos (de Loef) 1724-1726.
Gillis Geevaert 1726-1727.
Marinus van Wassenhove 1726-..
Martinus de Caluwe 1736-1737.
Jan de Zutter 1736...
Jan Quataart ...1744...1754...-1766.
Jan Verheije ...1744...
Jannis François van den Neste ...1749...1754...1758...-1764.
Dominicus Geevaart 1764-1768.
Jacobus van de Vijver 1766-1770.
Francis Ghijsels 1768-1774. 1782(?)-1788.
Johannes de Grijse 1770-1772.
Judocus Bultink 1772-1776.
Jan Baptist Quataart de jonge 1774-1781(?)
Pieter Joannes de Keijzer 1781-1785.
Joseph Buijsse 1776-1782(?). 1788-1792.
Jacobus Quataart 1792-1794. ([51])

---

(49) RG : Kerkarch. Gen., nrs. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, eerste en laatste bladzijde en bijlagen bij nr. 7.

(50) RZ : Vrije v. S., nr. 216, fo. 78ro, 80vo ; nr. 220, 17 maart 1792.

(51) RZ : Vrije v. S., nr. 183, fo. 173vo, 174ro, 213vo ; nr. 184, fo. 12ro, 185ro ; nr. 185, fo. 207vo, 208ro ; nr. 186, fo. 168vo, 170ro, 293vo, 295vo ; nr. 187, fo. 54ro, 129ro ; nr. 188, fo. 116vo, 186ro, 225vo, 227vo, 295vo ; nr. 189, fo. 133vo ; nr. 192, fo. 160ro, 192vo ; nr. 193, fo. 9ro ; nr. 195, fo. 1vo ; nr. 198, fo. 95vo ; nr. 202, fo. 253ro ; nr. 203, fo. 38, 41vo ;

IZABELLAPOLDER

Armbezorgers.

Stoffel Taalman 1708-1709.
Domyn Vroman 1709-1716. ([52])
Lieven De Smit 1716-1718, 1722-1727.
Gillis De Smit 1718-1720.
Joos Vlamink 1720-1722.
Joris van Schaffel 1727-1736.
Pieter Bontink 1736-1737.
Adriaen Meuleman 1737-1748.
Jan Verbeke 1748-na 1749...1751(?)...1760(?)...
Johannes Hollebosch 1749-1763.
Pieter (Jasper) van Waas 1763-1766.
Henricus Josephus (Ary) Roseleur 1766-1781, 1786-1792.
Cornelis Johannes Versluijs 1781-1786.
Simon Willemkens 1792-1794. ([53])

SINT KRUIS

Armbezorgers.

Jacob Elewout 1720-na 1735.
Geerard Slock 1720-...
Pieter van den Hemel voor 1732-1735.
Adriaen Tange 1735-na 1742.
Jannis François van den Neste ...-1749.
Philip Naast ...-1749.
Cornelis Janssens 1749-na 1752, 1757-1759, 1765-1767, 1770-1772, 1773-1776, 1778-1780.
Francis van de Steene 1749-...

---

nr. 204, fo. 98ro, 100vo ; nr. 205, fo. 101vo, 104vo ; nr. 206, fo. 185vo ; nr. 208, fo. 47ro, 49vo, 50ro ; nr. 209, fo. 112vo ; nr. 210, fo. 16vo ; nr. 212, fo. 77ro, 81ro ; nr. 214, fo. 58ro, 89ro, 167ro ; nr. 216, fo. 147, 148ro ; nr. 220, 3, 10, 13 maart 1792.

(52) RZ : Vrije v. S., nr. 180, fo. 12vo, 103vo.
GA : Rek. Roomse Armen, 1709/10 - 1715/6, fo. 1.

(53) RZ : Vrije v. S., nr. 184, fo. 60vo ; nr. 185, fo. 98 ; nr. 186, fo. 10vo ; nr. 188, fo. 288ro, 289vo ; nr. 192, fo. 221vo, 232ro ; nr. 193, fo. 19 vo ; nr. 196, fo. 145vo, 146ro, 271ro ; nr. 201, fo. 200ro, 201ro ; nr. 202, fo. 280vo ; nr. 203, fo. 176vo, 181vo ; nr. 205, fo. 101ro ; nr. 207, fo. 188vo, 189ro ; nr. 210, fo. 29ro ; nr. 212, fo. 76vo ; nr. 214, fo. 180vo, 196vo ; nr. 215, fo. 3vo, 4ro ; nr. 220, 23 juni, 28 juli 1792.

Jan Verschoten ...-1756.
Pieter de Nekker 1759-1765.
Francis Sap 1762-1765, 1767-1770, 1772-1773, 1776-1778.
Guilliame de Smidt 1765 1767, 1770-1772.
Jan de Kock 1767-1770.
Adriaan Meuleman 1776-na 1778.
Carel Withoek 1780-1784(?)
Pieter Johannes Claeys 1784(?)-1788, 1790-1792.
Pieter Johannes Philips 1788-1790, 1792-1794. (54)

AARDENBURG

Diakens.

Jacobus van Steenkiste 1707-1710, 1715-1717, 1719-1723.
Filip Bury 1707-1708.
Pieter Codeny 1708-1711, 1715-1719, 1725-1727.
Jan Bultink 1709-1712, 1716-1720.
Jan Slock fs. Tobias 1710-1713.
Pieter Bernard Kaff 1711-1714, 1718-1722, 1723-1725, 1728-1732.
Jan de Smidt 1712-1715.
Pieter Carré 1713-1715, 1723-1729, 1732-1745.
Joos van den Autaris 1714-1715.
Jacobus Carré 1720-1724, 1727-1728.
Maarten Pijferoen 1722-1723.
Geeraert Tols 1724-1731, 1733-1739.
François Claeys 1729-1733.
Joos De Winne 1731-1737.
Lieven Bruse 1737-1739.
Karel Erkelbout 1739-1743.
Jannis de Brucker 1739-1744.
Johannes Hanssens 1743-1752, 1754-1758, 1762-1766.
Pieter Colenbier 1743-1748.
Arnoldus Arens 1745-1762.

(54) RZ : Vrije v. S., nr. 185, fo. 27vo, 28ro, 29, 98vo ; nr. 186, fo. 13ro ; nr. 190, fo. 148vo ; nr. 192, fo. 137vo, 138ro ; nr. 194, fo. 199ro ; nr. 196, fo. 262ro ; nr. 197, fo. 226ro ; nr. 198, fo. 275ro, 279ro ; nr. 199, fo. 48vo, 63vo, 283vo ; nr. 200, fo. 1ro ; nr. 201, fo. 93 ; nr. 202, fo. 255vo ; nr. 203, fo. 8vo, 12ro ; nr. 204, fo. 73, 75vo, 76ro ; nr. 205, fo. 65vo, 66ro, 70vo, 71ro ; nr. 206, fo. 174 ; nr. 207, fo. 188vo, 189ro ; nr. 209, fo. 41ro, 46ro, 61vo ; nr. 210, fo. 143vo ; nr. 211, fo. 136 ; nr. 216, fo. 145vo, 148ro ; nr. 218, fo. 157vo, 158ro, 186vo ; nr. 220, 8, 12 met, 4 dec, 1792.

Lodewijk Allo 1748-1754, 1766-1772.
Pieter de Koster 1752-1762, 1765-1768.
Johannes Jacobus Pollet 1758-1765, 1766-1776.
Jacob Hunt 1762-1766.
Carolus Verstraete 1768-1772.
Adriaan Hanssens 1772-1787.
Maximiliaan Dhalle 1772-1781, 1783-1793.
Pieter Meuleman 1776-1778.
Cornelis Bankaert 1778-1783.
Johannes Dijserinck fs. Boudewijn 1781-1788.
Johannes Andries Pollet 1787-1794.
Francis de Meijer 1788-1794. (55)

(55) GA : Rek. Roomse Armen 1707/8 - 1790/1, fo. 1.

AIME MARIE EUERARD
BURGEMEESTER VAN EEKLO
(1833 - 1896)

Aimé Marie EUERARD werd op 10 december 1833 te Eeklo geboren «op de markt», als tweede zoon van Ferdinand en Eugenia Joanna Bovyn (1). In het jaar 1853, toen hij 20 jaar geworden was moest hij gaan loten, trok het nummer 44, de «uytspraek van de Militie-raed, op 31 maert 1853» luidde «goed voor den dienst» (2). Hij was toen student aan de universiteit te Leuven.

Hij huwde op 31 augustus 1867 te Eeklo met Clémence Marie Gimbercie, dochter van Benedictus Bernardus en Joanna Theresia De Ruyter (° 28 juli 1847 Eeklo — † 15 juni 1913 Gent) (3).

Op 16 april 1857 werd Aimé Marie Euerard als advokaat-stagiaire in de orde der «Advokaten bij het Hof van Appel van Gent» ingeschreven. Hij woonde toen nog te Gent op de «Koornlei 6» (4).

Hij fungeerde tevens als lid van de «Provinciale Raed van Oost-Vlaenderen» voor het kanton Eeklo (5).

Op de gemeenteraadsverkiezingen van 1866 werd Aimé Marie Euerard (cons.) tot gemeenteraadslid verkozen. Na de verkiezing van 1869

---

(1) Geboorteregister 1833 akte nr. 223 — B. S. Eeklo.

(2) Militieregister 1844-1854 nr. B 230 — S. A. Eeklo.

(3) Huwelijksregister 1867 akte nr. 36 — B. S. Eeklo.

(4) Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaenderen 1860, blz. 159. «Advokaten bij het Hof van Appel van Gent ingeschreven. EVERARD (A. M.), Koornlei 6».
[1864] Everard (A. M.), te Eecloo — 16 april 1857. Blz. 145. idem.
[1867] Euerard (A. M.), te Eecloo — 16 april 1857. Blz. 145. ibidem.

(5) Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaenderen 1860, blz. 189 : «Provinciale Raed van Oost-Vlaenderen Kanton van Eecloo A. M. Eueraert, advokaet, te Eecloo».

Burgemeester Aimé EUERARD
(Verzameling Lampaert-V.D. Bouchaute).

bleef hij in funktie zonder verkiezing. Hij behoorde tot de conservatieven die zich later «katholieken» lieten noemen (6).

De gemeenteraadsverkiezingen van 1873 brachten gans de katholieke lijst aan het bewind. Aimé Marie Euerard werd gekozen voor een termijn van drie jaar (te herkiezen in 1875) samen met René Aernout, Petrus Piessens, Désiré Van Hoorebeke en Bernard Van Wassenhove (7).

In de loop van 1872 werd hij tot burgemeester benoemd, en op 2 september 1872 feestelijk ingehuldigd.

Bijna alle Eeklose verenigingen stapten op in de feeststoet en op het stadhuis was een chronogram aangebracht met volgende tekst :

(6) Wegwijzer der Stad Gent en der provincie Oost-Vlaanderen voor het jaar 1869 blz. 204 : «Stad Eecloo. Leden van den Stedelijken Raad, Aimé Euerard, advokaat».
idem 1870, blz. 197 ; ibidem 1871 blz. 196 ; ibidem 1872 blz. 196.

(7) Dubbele Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaanderen voor het jaar 1873 blz. 197 : «Leden van den Stedelijken Raad, Aimé Euerard, advokaat».
idem 1874, blz. 197 ; ibidem 1875, blz. 197.

«Lang blIJVe eUerarD
aLs eeCLoos bUrgeMeester LeVen»

Op deze schone dag liet burgemeester Euerard een brooduitdeling houden voor de armen.

De periode van het burgemeesterschap van Aimé Marie Euerard was zeer kortstondig, het duurde maar van 1872 tot 1874, doch was gekenmerkt door een hogere welvaart, vooral ten gevolge van de ontwikkeling der vlasnijverheid. Er kwamen nieuwe werkgelegenheden en er was gebrek aan arbeidskrachten.

In 1874 werd burgemeester Euerard benoemd tot vrederechter van het kanton Eeklo als opvolger van de overleden Pieter Ecrevisse, daardoor moest hij ontslag nemen als burgemeester, doch hij bleef zijn mandaat als gemeenteraadslid behouden (8). In zijn plaats werd Désiré Steyaert tot burgemeester benoemd

Van de in 1863 gestichte zangmaatschappij «De Ledeganckbroeders» nam burgemeester Aimé Marie Euerard, na burgemeester Van Wassenhove, het erevoorzitterschap waar.

Toen het Davidsfonds op 16 februari 1875 te Leuven werd gesticht, ontstond reeds in maart van het stichtingsjaar een afdeling te Eeklo onder impuls van August Van Acker. Onder de namen van de bestuursleden treffen we ook die aan van vrederechter Euerard als voorzitter.

De verkiezingen van 25 oktober 1881 bevestigden het homogeen katholiek bestuur, en Aimé Marie Euerard zag toen zijn mandaat hernieuwd, samen met August Goethals, Petrus Piessens en René Vermast (9).

Op 2 augustus 1888 diende vrederechter Aimé Marie Euerard zijn ontslag in als gemeenteraadslid. Ter zijner vervanging werd toen later Pius Ryffranck gekozen (10).

---

(8) [1874] «Stad Eecloo. Burgemeester, A. Euerard, advokaat. Leden van den Stedelijken Raad, Aimé Euerard, advokaat», ibidem blz. 195 ; 1875 ibidem blz. 197 ; 1876 «Aimé Euerard, advokaat» ibidem blz. 198 ; 1877 ibidem blz. 198 ; 1878 ibidem blz. 199 ; 1879 ibidem blz. 201 ; 1880 ibidem blz. 202.

(9) 1881 ibidem blz. 203 ; 1882 ibidem blz. 200 ; 1883 ibidem blz. 211 ; 1884 ibidem blz. 217 ; 1885 ibidem blz. 221 ; 1886 ibidem «Aimé Euerard, vrederechter» blz. 224 ; 1887 ibidem blz. 226.

(10) Aimé Euerard staat echter in de Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaanderen tot in het jaar 1891 nog steeds vermeld als gemeenteraadslid :
[1888] «A. Euerard, vrederechter» blz. 227.
[1889] «A. Euerard, Ridder in de Leopoldsorde, vrederechter», blz. 227.
[1890] «A. Euerard, Ridder in de Leopoldsorde, vrederechter», blz. 226.
[1891] idem blz. 220.

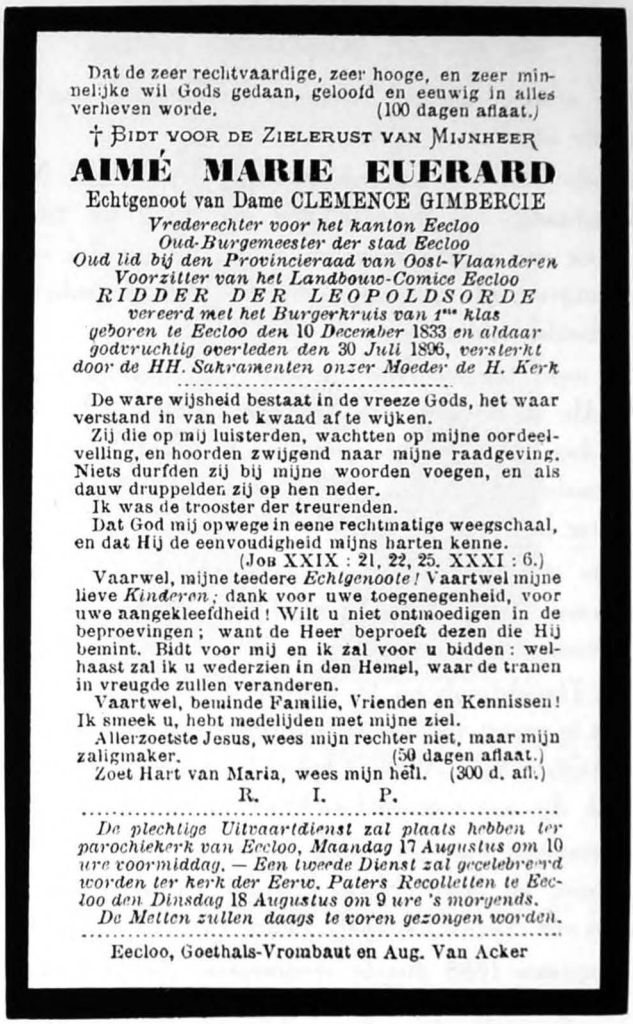

Dat de zeer rechtvaardige, zeer hooge, en zeer minnelijke wil Gods gedaan, geloofd en eeuwig in alles verheven worde. (100 dagen aflaat.)

† BIDT VOOR DE ZIELERUST VAN MIJNHEER

AIMÉ MARIE EUERARD

Echtgenoot van Dame CLEMENCE GIMBERCIE

Vrederechter voor het kanton Eecloo
Oud-Burgemeester der stad Eecloo
Oud lid bij den Provincieraad van Oost-Vlaanderen
Voorzitter van het Landbouw-Comice Eecloo
RIDDER DER LEOPOLDSORDE
vereerd met het Burgerkruis van 1ste klas
geboren te Eecloo den 10 December 1833 en aldaar godvruchtig overleden den 30 Juli 1896, versterkt door de HH. Sakramenten onzer Moeder de H. Kerk

De ware wijsheid bestaat in de vreeze Gods, het waar verstand in van het kwaad af te wijken.

Zij die op mij luisterden, wachtten op mijne oordeelvelling, en hoorden zwijgend naar mijne raadgeving. Niets durfden zij bij mijne woorden voegen, en als dauw druppelden zij op hen neder.

Ik was de trooster der treurenden.

Dat God mij opwege in eene rechtmatige weegschaal, en dat Hij de eenvoudigheid mijns harten kenne.

(JOB XXIX : 21, 22, 25. XXXI : 6.)

Vaarwel, mijne teedere *Echtgenoote!* Vaartwel mijne lieve *Kinderen;* dank voor uwe toegenegenheid, voor uwe aangekleefdheid! Wilt u niet ontmoedigen in de beproevingen; want de Heer beproeft dezen die Hij bemint. Bidt voor mij en ik zal voor u bidden: welhaast zal ik u wederzien in den Hemel, waar de tranen in vreugde zullen veranderen.

Vaartwel, beminde Familie, Vrienden en Kennissen! Ik smeek u, hebt medelijden met mijne ziel.

Allerzoetste Jesus, wees mijn rechter niet, maar mijn zaligmaker. (50 dagen aflaat.)

Zoet Hart van Maria, wees mijn heil. (300 d. afl.)

R. I. P.

De plechtige Uitvaartdienst zal plaats hebben ter parochiekerk van Eecloo, Maandag 17 Augustus om 10 ure voormiddag. — Een tweede Dienst zal gecelebreerd worden ter kerk der Eerw. Paters Recolletten te Eecloo den Dinsdag 18 Augustus om 9 ure 's morgends.

De Metten zullen daags te voren gezongen worden.

Eecloo, Goethals-Vrombaut en Aug. Van Acker

Bidprentje van
Aimé Marie EUERARD
(1833 — 1896)

Hij overleed op 30 juli 1896 te Eeklo «te zijner woonst Statiestraat gisteren, om kwart vóór negen uur van den avond» ([11]).

Tijdens de gemeenteraadszitting van dinsdag 4 augustus 1896 in de aanwezigheid van de heren De Wachter, burgemeester, Dauwe en Vermast, schepenen, Goethals, De Sutter, Van Brabandt, De Scheppere, Ryffranck, Steyaert, Van Doorne, Van de Putte, Van Damme, leden,

(11) Overlijdensregister 1896 akte nr. 243 — B. S. Eeklo.

Van Acker, secretaris werd meegedeeld dat de zoon van de heer Aimé Marie Euerard, vrederechter van het kanton, oud-gemeenteraadslid en oud-burgemeester der stad Eeklo, de heer Georges Euerard, een schriftelijke mededeling had gedaan van het overlijden van zijn vader. De heer burgemeester stelde voor een brief van rouwbeklag aan de familie te sturen, dat met algemene stemmen werd aangenomen ([12]).

Op de zitting van de gemeenteraad van dinsdag 25 augustus 1896 in aanwezigheid van de heren De Wachter, burgemeester, Vermast, schepen, Goethals, De Sutter, Van Brabandt, De Scheppere, Ryffranck, Van Doorne, Van de Putte, Van Damme, leden, Van Acker, secretaris werd het onderwerp behandeld betreffende een grondvergunning op het kerkhof. Het was een vraag van Georges Euerard tot bekomen van een oppervlakte van 15 meter grond langs de hoofd- of middenwegel voor het maken van een familiekelder en oprichten van een gedenkteken ter nagedachtenis van zijn vader de heer vrederechter Euerard.

Deze vraag werd toegestaan op de voorwaarden van het plaatselijk reglement ([13]).

Wilfried STEEGHERS

(12) Register van gemeenteraadszittingen 21 oktober 1885 - 28 december 1897 — S. A. Eeklo.

(13) Idem 21 oktober 1885 - 28 december 1897 — S. A. Eeklo.

BIJLAGE

GENEALOGISCHE SCHETS VAN DE FAMILIE EUERARD

INLEIDING : Oude Eeklose familie, die oorspronkelijk de naam «EVERAERT» droeg. Een onduidelijke schrijfwijze deed de letter V vóór een U aanzien.

STAMREEKS :

I. EVERARD PIETER
gehuwd met SPITTAEL JOANNA COLETA
waarvan :

II. EVERAERD JOANNES BAPTISTA ALBERTUS
gehuwd met VAN CROMBRUGGHE ISABELLA COLETA
waarvan :

III. EVERARD (EUERARD) FERDINANDUS
gehuwd met BOVIJN EUGENIA JOANNA
waarvan :

IV. EUERARD AIME MARIE
gehuwd met GIMBERCIE CLEMENCE MARIE

I. EVERARD PIETER : huwde met Joanna Coleta Spittael, dochter van Joannes en Helena Boxtael (° 25 september 1704 Eeklo - † 8 juni 1787 Eeklo). Hij overleed op 14 juni 1748 te Eeklo.

Pieter Everard was koopman en in deze hoedanigheid vinden we hem vermeld in de bevolkingsstaat uit 1748 : «Sr. Pieter Everard Coopman Joanne Spittael sijne huijsvrauwe françois aut 18 jaeren Marie aut 14 jaeren Philippe Anthone aut 9 jaeren Anne Catharine 6 jaeren ende Joannes Everard 3 jaeren hunne 5 kinderen».

Zijn staat van goed hebben we teruggevonden in reg. nr. 1050 f° 210 - S.A. Eeklo 14 januari 1750. Vp : Philippus Gheers. Vm. Sr Anthone Spittael.

Hun kinderen :

1) Maria Theresia, geboren en gedoopt op 4 juli 1728 te Eeklo. Peter en meter : Anthonius Spittael en Helena boxtael.
2) Franciscus Albertus, geboren op 13 september en gedoopt op 14 september 1729 te Eeklo. Peter en meter : Franciscus Albertus everaert en Helena bockstael. Hij huwde op 27 april 1756 te Eeklo met Isabella Francisca Ludovica Galant (Gallant) die op 26 mei 1778 overleed te

Eeklo. Hij overleed op 8 Prairial 6de j. Fr. Rep. (27 mei 1798) te Eeklo in de ouderdom van 69 jaar «ten huyze alwaer hij woonachtig heeft geweest binnen dezen commune, wyk van het oosteyndeken ten seven en alf uren naer middag».

Hun kinderen :

a) Isabella Francisca Ludovica, geboren op 30 januari en gedoopt op 31 januari 1757 te Eeklo. Peter en meter : Joannes Baptiste eueraert en Maria Ludovica ulpia. Zij huwde op 7 frimaire j. 11 Fr. Rep. (28 november 1802) te Eeklo met Charles Hercules Hulin (° 2 januari 1769 St. Niklaas), zoon van Godefride Joseph en Catherine Josephe de Grave.

b) Joannes Antonius, geboren en gedoopt op 15 oktober 1758 te Eeklo. Peter en meter : Philipus Antonius Spittael en Joanna Coleta Spittael.

c) Joannes Baptiste, overleden op 11 augustus 1766 te Eeklo in de jeugdige leeftijd van 8 jaar «missa cantata».

d) Isabelle.

e) Petrus Desiderius Antonius, geboren op 10 augustus en gedoopt op 11 augustus 1760 te Eeklo. Peter en meter : Philippus Antonius everaert en Isabella Francisca everaert. Hij huwde een eerste maal met Maria Philippine Pecsteen en een tweede maal met Adlaide Marie Francisca Stroobant de terbruggen. Hij overleed op 15 december 1819 te Eeklo in de ouderdom van 59 jaar en 4 maanden «ten dry ueren naermiddag in het huys door hem bewoont staende op het Oosteyndeken binnen deeze stad». Hij was burgemeester van Eeklo.

Hun kinderen :

aa) Pierre François Charles Désiré Albert Euerard de Berenhove, geboren op 4 juli 1814 te Eeklo.

bb) Clementia Marie Francisca, geboren op 14 juli 1817 te Eeklo.

cc) Florentia Josephina Albertina, geboren op 12 juni 1819 te Eeklo. Zij overleed reeds op 25 augustus 1819 te Eeklo.

f) Maria Theresia, geboren en gedoopt op 20 november 1762 te Eeklo. Peter en meter : Joannes Franciscus gallant en Anna Catharina everaert. Zij huwde op 10 Vendemiaire j. 8 Fr. Rep. (2 oktober 1799) te Eeklo met Judocus Albertus Bekaert (° 15 december 1764), zoon van Francies en Marie Joanne van Maldegem.

3) Bernardus Emmanuel, geboren en gedoopt op 17 maart 1732 te Eeklo. Peter en meter : Franciscus Andreas De meij «loco guillielmo heene» en Helena bockstal. Het jongetje overleed reeds op 30 maart 1732 te Eeklo «sepultus est in templo in choro St Vincentii : parvulus».

4) Maria Joanna, geboren en gedoopt op 28 juli 1733 te Eeklo. Peter en meter : Anthonius spittael en Marie euerard.

5) Isabella Catharina, geboren en gedoopt op 9 mei 1736 te Eeklo. Peter en meter : Joannes Baptiste Spittael en Petronilla Anthoneta Spittael. Het meisje overleed reeds op 14 mei 1736 te Eeklo «sepulta est in templo paricula».

6) Philippus Anthonius, geboren en gedoopt op 11 april 1738 te Eeklo. Peter en meter : Philippus Anthonius Spittael en Isabelle Spittael. Hij was gehuwd met Christina Jacoba van der piet afkomstig van Brugge (St. Anna). Hij overleed op 13 nivose 6e j. Fr. Rep. (2 januari 1798) te Eeklo in de ouderdom van 59 jaar «ten huyze alwaer hij woonachtig heeft geweest binnen dezen commune, wyk van de Merckt ten acht uren voormiddag».

Hun kinderen :

a) Joanna Christina, geboren op 19 mei en gedoopt op 20 mei 1763 te Eeklo. Peter en meter : Petrus Judocus van der piet en Joanna Coleta Spitael. Zij huwde op 3 mei 1788 te Gent in de St.-Baafskatedraal met Carolus (Karel Francies) van hoorebeke. Zij overleed op 13 januari 1842 te Eeklo in de ouderdom van 78 jaar «ten haren huize inde paterstraet».

b) Maria Theresia, geboren en gedoopt op 8 juni 1770 te Eeklo. Peter en meter : Franciscus Albertus everaerd en Joanna Coleta Spittael. Het meisje overleed reeds op 12 juni 1770 te Eeklo «sepulta est 13 hujus in templo aetatis 5 dierum».

c) Theresia Francisca, geboren op 22 april en op 25 april 1775 gedoopt te Eeklo. Peter en meter : Joannes Baptista Vindevoghel en Joanna everaerd. Het meisje overleed reeds op 2 mei 1775 te Eeklo «sepulta est 4 in templo aetatis 10 dierum».

7) Anna Catharina, geboren en gedoopt op 14 juni 1741 te Eeklo. Peter en meter : Franciscus Albertus eueraert en Petronella vanden busche. Zij huwde een eerste maal te Eeklo op 3 november 1769 met Jan Baptist Van Hyfte.

Hun kind :

a) Maria Theresia Van Hyfte.
Zij huwde een tweede maal op 27 november 1778 te Eeklo met Jan Baptist D'Huyvetter.

Hun kind :

b) Joseph D'Huyvetter. Bleef ongehuwd. Burgemeester van Eeklo in 1820 (onder het Hollands bewind), na het overlijden van zijn kozijn Pieter Antoon Euerard (zoon van Pieter en van Johanna Coleta

Spittael, en broer van Anna Catharina Euerard). Hij bleef burgemeester tot in 1830 de Belgische omwenteling uitbrak, werd terug burgemeester van 1831 tot 1836 en van 1848 tot 1859. Hij bleef gemeenteraadslid in de periode van 1836 tot 1848. Nam ontslag als burgemeester in 1859 wegens ouderdom (was toen 80 jaar) en werd toen opgevolgd door Romanus Van Wassenhove (grootvader van burgemeester Lionel Pussemier).

Anna Catharina Euerard overleed op 16 ventose j. 12 Fr. Rep. (7 maart 1804) te Eeklo in de ouderdom van 64 jaar.

8) Joannes Baptiste Albertus, volgt onder II.

II. EVERAERD JOANNES BAPTISTA ALBERTUS : geboren op 25 september en gedoopt op 26 september 1744 te Eeklo. Peter en meter : Franciscus Albertus everaert en Joanna Maria everaert. Hij huwde op 3 november 1769 te Eeklo met Isabella Coleta van Crombrugghe, dochter van Norbertus en Livina Vermast (° 9 juni 1749 Eeklo - † 19 oktober 1826 Eeklo). Hij overleed op 12 oktober 1819 te Eeklo in de ouderdom van 75 jaar 17 dagen «in het huys door hem bewoont staende op de Merkt».

Hun kinderen :

1) Maria Theresia, geboren op 5 januari en gedoopt op 6 januari 1771 te Eeklo. Peter en meter : Franciscus Albertus everaerd en Livina Vermast. Zij huwde op 22 juli 1816 te Eeklo met Petrus Judocus van der Weenen, zoon van Pieter «in zijn leven stokhouder van 't ambacht van 't gezeyde Assenede en Greffier van de gewezene heerlykheyd van Sint Albert» en Marie Theresia Snoeck (° 24 april 1779 Assenede). Zij overleed op 15 november 1843 te Eeklo in de ouderdom van 72 jaar 10 maanden en 10 dagen «ten haren huize op het oosteindeken».

2) Angela, geboren en gedoopt op 21 januari 1773 te Eeklo. Peter en meter : Petrus van crombrugghe en Joanna Coleta Spittael. Zij overleed op 3 oktober 1844 te Eeklo in de ouderdom van 71 jaar 8 maanden en 12 dagen «ten haren huize op de markt». Zij was «grondeigenares» en bleef ongehuwd.

3) Bernardus Josephus, geboren op 27 januari en gedoopt op 28 januari 1775 te Eeklo. Peter en meter : Petrus Antonius everaerd en Joannes van crombrugghe. Hij overleed op 19 december 1847 te Eeklo in de ouderdom van 72 jaar «ten zijnen huize staende op de Merkt». Hij was «grondeigenaer» en bleef ongehuwd.

4) Carolus Norbertus, geboren en gedoopt op 26 maart 1777 te Eeklo. Peter en meter : Carolus van Crombrugghe en Catharina Christina

Van der piet. Hij overleed op 3 Vendemiaire j. 12 Fr. Rep. (26 september 1803) te Eeklo in de ouderdom van 26 jaar 6 maanden. Hij was «particulier» en bleef ongehuwd.

5) Ferdinandus, volgt onder III.

6) Anthonia Sophia, geboren en gedoopt op 2 januari 1786 te Eeklo. Peter en meter : Bernardus Josephus Everaert en Maria Theresia Everaert. Zij huwde op 6 januari 1808 te Eeklo met Louis van Waesberghe. Zij overleed op 30 oktober 1866 te Eeklo in de ouderdom van 81 jaar «ten haren huize staende in de Boelaerstraete». Zij was «grondeigenares».

7) Eugenia Desideria, geboren en gedoopt op 7 oktober 1789 te Eeklo. Peter en meter : Petrus Anthonius Everard en Angelina Everard «hic habitantes». Zij huwde op 30 oktober 1828 te Eeklo met Augustinus Johannes Biebuyck, zoon van Johannes Baptiste en Isabelle Constantia haessebroucq (° 9 februari 1789 St.-Baafs-Vijve), «ontvanger der directe belastingen in en uitgaande regten en accijnsen, wonende te Wacken». Zij overleed op 21 maart 1859 te Eeklo in de ouderdom van 69 jaar «ten haren huize staende op de Merkt. Zij was «bijzondere».

III. EVERARD (EUERARD) FERDINANDUS : geboren en gedoopt op 31 mei 1782 te Eeklo. Peter en meter : Joannes Baptista D'Huyvetter en Anna Van Crombrugghe «hic habitantes». Hij huwde op 7 juli 1830 te Eeklo met Eugenia Joanna Bovyn, dochter van Joannes Baptista en Elisabeth Petronilla Duyck (° 25 juni 1795 Eeklo - † 6 november 1874 Eeklo). Hij overleed op 10 maart 1856 te Eeklo. Hij was koopman en gemeenteraadslid der stad Eeklo. Hij woonde in 1846 en 1856 volgens de bevolkingsregisters op het «Oosteindeken 164». Sedert 1830 treffen we hem onder Eeklo aan, onder de «koopmans in kalk en steen Ferdinand Euerard, merkt» in de «Wegwyzers der Stad Gend». In 1839 vinden we hem terug vermeld in de «Wegwyzer der Stad Gend» als «Opper-Brandmeester, F. Euerard, koopman in kalk en steenen», in 1847 en 1848 is hij «Onder-Brandmeester».

Hun kinderen :

1) Edmund, geboren op 2 september 1831 te Eeklo. Toen hij 20 jaar geworden was in 1851 moest hij naar de loting, hij trok het nummer 83 en was «goed voor den dienst». Hij was toen student en woonde bij zijn ouders op het «oosteindeken». Hij huwde op 14 juli 1860 te Eeklo met Eugenia van Hoorebeke, dochter van Ferdinandus († 28 mei 1852 Eeklo) en Adelaide Sophie Bovyn «byzondere», (° 7 januari 1838 Eeklo - † 15 oktober 1910 Eeklo). Volgens het bevolkingsregister

van 1866 was hij «bierbrouwer» en woonde toen op het «Oosteindeken 74» met de «dienstmeid» Rosalie Steyaert (° 23 maart 1845 Assenede). In 1890 woonde hij «Statiestraat 80» met de «dienstmeid» Rosalie Beirnaert, dochter van Jacobus Francies en Marie Therese Batsleer (° 11 mei 1853 Oostwinkel). In 1900 was hij «Bier- en Azijnbrouwer» wonende «Statiestraat 88». Hij overleed op 8 december 1905 te Eeklo.

2) Aimé Marie, volgt onder IV.

IV. EUERARD AIME MARIE : geboren op 10 december 1833 te Eeklo «op de markt». Toen hij 20 jaar geworden was in 1853 moest hij loten, trok het nummer 44. De «uytspraek van de Militie-raed op 31 maert 1853» luidde : «goed voor den dienst». Hij verbleef toen te Leuven als student aan de universiteit. Hij huwde op 31 augustus 1867 te Eeklo met Clémence Marie Gimbercie, dochter van Benedictus Bernardus en Joanna Theresia De Ruyter (° 28 juli 1847 Eeklo - † 15 juni 1913 Gent). Hij overleed op 30 juli 1896 te Eeklo «te zijner woonst Statiestraat». Hij was vrederechter, oud-burgemeester van Eeklo en oud-provincieraadslid.

Hun kinderen :

1) Aimé Benoit Marie Joseph, geboren op 11 mei 1869 te Eeklo «op het Oosteindeken». Het jongetje overleed reeds op 14 november 1873 te Eeklo «ten huize van zynen vader staende op het Oosteindeken».
2) Georges Edmond Marie Joseph, geboren op 19 november 1870 te Eeklo «op het Oosteindeken». Hij huwde op 28 mei 1931 te Brussel met Zulma Van Zele (° 19 juni 1882 Eeklo), weduwe van René Heene.

   Hun stiefzoon : Amaat Eduard Lodewijk Jozef Heene, geboren op 18 maart 1911 te Eeklo. Brouwer.

   Georges Euerard was de stichter van de harmonie «Sint Georges». De «Euerardstraat» te Eeklo werd naar hem genoemd. Hij deed die straat trekken door zijn eigendom. Hij was «brouwer» van beroep.
3) Albert Louis Marie Joseph, geboren op 31 mei 1872 te Eeklo «op het Oosteindeken». Hij huwde op 21 mei 1927 te Eeklo met Marie De Vos, dochter van Desiré en Monica Van Hyfte (° 21 februari 1881). Hij was katholiek gemeenteraadslid van 1900 tot 1921 en schepen van 1909 tot de datum van ontslagname op 21 oktober 1920. Hij woonde volgens de bevolkingsregisters van 1920 en 1930 opeenvolgend in de «Statiestraat 55» en «Statiestraat 49/51 en was «koopman» van beroep.

   Hun kind :

a) Aimée Marie, geboren op 21 mei 1912 te Schaarbeek. Huwde met Edgar Steyaert.

4) Marie Sophie Aimé Joseph, geboren op 19 juni 1875 te Eeklo. Zij huwde op 27 december 1897 te Oudenaarde met de notaris Joannes Augustus Adrianus Maria Spaey (° 4 januari 1867 Eeklo).

Hun kinderen :

a) Marie Aimée Antoine Thérèse Ghislain Augusta Spaey, geboren op 12 november 1898 te Eeklo. Zij huwde op 6 april 1930 te Eeklo met Victor Ronse.

b) Joris Edmond Adriaan Antoon Maria, geboren op 13 oktober 1900 te Eeklo. Hij huwde op 12 september 1925 met Jeanne Leonie Marie van Damme.

c) Germana Jozefa Ghislena Leon Antoon Maria, geboren op 3 april 1902 te Eeklo. Zij huwde op 12 november 1921 met Jacques Edward Ryffranck, zoon van Antoine Pius Ryffranck.

d) Anna Albertina Ghislena Antoon Maria, geboren op 11 oktober 1903 te Eeklo.

e) Antoon Ludovicus Clara Maria, geboren op 31 augustus 1905 te Eeklo.

f) Magdalena Maria Louise Clementina Ghislena Antoon, geboren op 4 november 1908 te Eeklo.

g) Agneta Clementina Maria Ghislena Antoon, geboren op 14 maart 1913 te Eeklo.

Volgens het bevolkingsregister van 1920 woonden zij te Eeklo op de «Statiestraat 49».

Wilfried STEEGHERS.

BRONNEN

Parochieregisters — Staten van goed — Bevolking — Militie — Gemeenteraadsverslagen.

BIBLIOGRAFIE

1. — LEMMENS F., — Repertorium van XIXe-eeuwse bidprentjesportretten. XIX. «Vlaamse Stam», jaargang IX nummer 3, 1 april 1973. Blz. 197-204.
2. — DE BEER A Kan., — Eeuwfeest van het St.-Vincentius-College. Gedenkboek Bisschoppelijk College Eeklo 1840-1940. Gent Uitgeverij «De Graef».
3. — STEEGHERS W., — De Staten van Goed van Eeklo (1527-1795). 3 delen. 1972.
4. — HAMERLYNCK W., — Informaties en Enkwesten van Schepenbank Eeklo (1616-1795). Eeklo 1973.

SPITTAEL Joannis
° .
† 11 mei 1709 Eeklo
× .
BOCXSTAEL Helena fa Jans
° .
† .

VAN CROMBRUGGHE Franciscus fs Pieters
K.B. van Eeklo
° 13 januari 1664 Eeklo
† 19 oktober 1734 Eeklo
× 17 augustus 1697 Eeklo
DE RIJCKE Petronella fa Joos
K.Z. van Eeklo
° 27 oktober 1679 Eeklo
† 19 juni 1754 Eeklo

VERMAST Jacobus fs Adriaen
° 3 maart 1660 Eeklo
† 6 december 1728 Eeklo
× 7 januari 1696 Eeklo
VAN DER VINCK Joanna Marie fa Carel
° .
† 5 mei 1758 Eeklo

BOVIJN Joannes Baptiste
° .
† .
× 24 mei 1716 Assenede
DE KEIJSER Marie Cornelia
° .
† .

DUYCK Joannes Baptiste
° .
† .
× 7 augustus 1700 Wachtebeke
LIPPENS Joanna Marie
° .
† .

8 IV/1
EVERARD
Pieter
koopman
°
† 14 juni 1748 Eeklo

9 IV/2
SPITTAEL
Joanna Coleta
° 25 september 1704 Eeklo
† 8 juni 1787 Eeklo

×

10 IV/3
VAN CROMBRUGGHE
Norbertus, koopman
° 11 maart 1709 Eeklo
† 21 juli 1751 Eeklo

11 IV/4
VERMAST
Livina
° 28 juli 1714 Eeklo
† 26 november 1790 Eeklo

× 17 augustus 1732 Eeklo

12 IV/5
BOVIJN
Benedictus - Nicolaus
° 30 september 1720 Assenede
† 18 februari 1786 Assenede

13 IV/6
D'HANENS
Judoca
°
†

× 24 september 1754 Assenede

14 IV/7
DUIJCK
Franciscus Bernardus
° 13 maart 1721 Wachtebeke
† 20 augustus 1774 Assenede

15 IV/8
VAN QUAKEBEKE
Maria Anna
°
Zelzate
† 18 december 1789 Assenede

×

4 III/1
EVERAERD Joannes Baptista Albertus
rentenier
° 25 september 1744 Eeklo
† 12 oktober 1819 Eeklo

5 III/2
VAN CROMBRUGGHE Isabella Coleta
particuliere - rentenierster
° 9 juni 1749 Eeklo
† 19 oktober 1826 Eeklo

× 3 november 1769 Eeklo

6 III/3
BOVIJN Joannes Baptista
grondeigenaar - gemeenteraadslid van Eeklo
° 5 november 1764 Assenede
† 21 april 1844 Eeklo

7 III/4
DUIJCK Elisabeth Petronilla
grondeigenares
° 17 februari 1769 Assenede
† 5 juni 1865 Eeklo

×

2 II/1
EVERAERD (EUERARD)
Ferdinandus
Koopman - gemeenteraadslid
° 31 mei 1782 Eeklo
† 10 maart 1856 Eeklo

3 II/2
BOVIJN Eugenia Joanna
partikuliere - rentenierster
° 25 juni 1795 Eeklo
† 6 november 1874 Eeklo

× 7 juli 1830 Eeklo

1 I/1
EUERARD Aimé Marie
° 10 december 1833 Eeklo
† 30 juli 1896 Eeklo
Advokaat - Gemeenteraadslid - Burgemeester - Vrederechter - Ridder in de Leopoldsorde
× 31 augustus 1867 Eeklo
Clemence Marie GIMBERCIE

HET VOORMALIG KLOOSTER VAN DE ZUSTERS VAN SINT VINCENTIUS A PAULO TE ZOMERGEM

TEN GELEIDE

Op 3 maart 1963 werd de meer dan anderhalve eeuw oude congregatie van de Zusters van Sint Vincentius a Paulo te Zomergem, overgenomen door de orde van de Zusters Kindsheid Jesu te Gent, die, tegenover de oude gebouwen van het klooster een groots opgevat en uiterst modern kloostercomplex met schoollokalen en een heem voor bejaarden met bijhorend hospitaal liet optrekken. In de maand augustus 1968 begonnen de bulldozers met de afbraak van het oude kloostergebouw en tegen het einde van dit jaar waren nagenoeg alle materiele sporen ervan verdwenen. Nog lang zullen het klooster en de Godgewijde zusters van de congregatie van Sint Vincentius a Paulo in de herinnering van de Zomergemse bevolking voortbestaan.

Maar er zal een tijd komen, — en wellicht veel vroeger dan wij vermoeden —, dat ook deze laatste getuigenissen in de nevel van de vergetelheid zullen zoek geraken en er over het bestaan van een kloostergemeenschap te Zomergem niet meer zal gesproken worden.

Om tegen dit spijtig verschiet een dam op te werpen en gedurende nog vele decenia de namen in ere te houden van de velen die aan de stichting en de ontwikkeling van dit hoogverheven werk verbonden zijn geweest, hebben wij de geschiedenis van het voormalig gesticht te boek gesteld. Ons wel bewust van wat er het oude kloostergebouw te wachten stond, werd hiermede reeds een aanvang gemaakt toen het hele gebouwencomplex nog intakt was en de zusters met gans de bevolking er nog in vrede en samenhorigheid leefden en werkten.

Buiten de vindplaatsen van gegevens die in afzonderlijke voetnota's worden aangegeven, hebben wij vooral dankbaar en nuttig gebruik gemaakt van twee registers die door de religieuzen van het convent, minu-

tieus werden bijgehouden en waarvan het ene de naam draagt van «Memorieboek» en het andere : «Registerboek van het Gemeynte der Geestelijcke Dogters binnen de Parochie van Somergem, 1809». Wij moeten het echter tenzeerste betreuren, dat veel fotomateriaal en andere getuigenissen, die door de zusters met grote zorg en waardering werden bewaard, bij de fusie van de gemeenschap met de Zusters Kindsheid Jesu, door onbegrip of veronachtzaming, jammerlijk en onherstelbaar verloren gingen.

Mijn oprechte dank gaat op de eerste plaats naar de Moeder-overste en de zusters van de verschillende afdelingen van de vroegere congregatie, die mij bij mijn moeizaam werk hebben geholpen.

Een zeer bijzonder dankwoord aan Heer Notaris en Mevrouw Ignace Van Belle-Buysse te Zomergem, die mij de faciliteit hebben geboden om de vele akten te konsulteren en mij met een verdienstelijke bereidwilligheid hebben geholpen bij de interpretatie ervan.

STICHTING EN ONTWIKKELING

Telkens wanneer nieuwe tijdsberoerten en levensomwentelingen aan de samenleving diepe wonden toebrengen en het maatschappelijk leven ontredderen en ondermijnen, zullen er altijd en overal vrome mensen te vinden zijn die zich deemoedig en vol offerende liefde neerbuigen over de nijpende nood van hun medemensen. Met verbeten inzet zullen zij in hart en geest naar de middelen zoeken om nood en ellende te lenigen en zij worden dan ook meestal door hun bezielende ijver, hun menslievendheid en volharding met de beste resultaten beloond. Vaak met de geringste hulpmiddelen en veelal zonder financiële steun zetten zij toch vol vertrouwen door om hun voorgenomen en hoogverheven plan uit te bouwen. Zo zien wij onder het Frans Bewind, wanneer onze bevolking, uitgezogen door fouragering, plunderingen en afpersingen en ontaard door mishandelingen, muiterijen, ziekte, ondervoeding en de algehele ontwrichting van het sociaal en economisch bestand, tot de grootste armoede en op godsdienstig gebied aan het wankelen was gebracht, in vele dorpen, veelal door het initiatief of op aandringen van de pastoor, nieuwe kloostergemeenten tot stand komen.

Maar vooral na 1830 groeide het aantal vrouwencongregaties en geestelijke orden in het bisdom Gent fel aan. Veertien kwamen er tot stand onder het episcopaat van Mgr van de Velde (1829-1838) en dertien tijdens het bestuur van Mgr Delebecque (1838-1864).

Tot de eerste behoorde ook de congregatie van Zomergem, opgericht op Sint Maartensdag van het jaar 1809, eerst officieel erkend in 1831, maar waarvan wij de oorsprong reeds in 1803 zullen terugvinden.

Inderdaad. In 1803 hadden zich in een klein huisje in de huidige Blauwersstraat, drie godvruchtige meisjes verenigd en het verlangen uitgedrukt van zich alle aardse genoegens te ontzeggen en al hun krachten te wijden aan de opvoeding van de arme kinderen. Het waren : Regina Lootens, geboren te Zomergem op 21 januari 1783, Catharina De Kesel, geboren op 6 december 1777 en Jacoba Theresia Van Hecke, eveneens geboortig van Zomergem, waar zij het levenslicht zag op 19 november 1786.

Deze kleine gemeenschap droeg geen enkel officieel karakter en was, voor zover ons bekend is, niet ontstaan door bemiddeling van de dorpspastoor of op verzoek van een of ander geestelijk persoon, gelijk dit voor bijna alle andere congregaties het geval was, maar moet als het ware door de Voorzienigheid zelf gezaaid zijn geweest in de vrome harten van deze drie eenvoudige volksmeisjes, die, gesteund door ijver en toewijding en gedreven door de dringende noodzaak, hun kleine gemeenschap stichtten, zonder te vermoeden of zeker niet te verlangen dat deze zou uitgroeien tot een machtige kloostercongregatie van onschatbare geestelijke, morele en stoffelijke waarde. Tientallen zieken, armen en hulpbehoevenden zouden later in het «spinhuis» ; zo heette het eerste gebouwtje waar de meisjes hun eerste apostolaat van naastenliefde uitoefenden, voedsel, klederen, verzorging en huisvesting krijgen, terwijl de kinderen er onderwezen werden in de kristelijke leer en de elementaire begrippen van het lezen, het schrijven en het rekenen meekregen.

De congregatie hing ook van geen enkele andere orde af en de meisjes, die later als novicen in de gemeenschap werden opgenomen waren niet gebonden aan een vaste levensregel of reglementering van wat ook. Zij deden slechts een eenvoudige gelofte, waarbij zij de wens uitdrukten om tot de gemeenschap toe te treden. Zij waren door deze gelofte evenmin gebonden, zodat zij de congregatie te allen tijde mochten verlaten. Elkeen bleef eigenares van haar onroerende goederen, waarvan het vruchtgebruik evenwel ten goede kwam aan de gemeenschap om in het levensonderhoud te voorzien.

Hoewel niet met zekerheid kan worden gezegd, moet de geestelijkheid van Zomergem al zeer vroeg bij de ontwikkeling van de congregatie betrokken zijn geweest, wat trouwens maar logisch en aanvaardbaar is.

Algemeen beweerd wordt, dat de congregatie zou gesticht zijn door pater Jacobus Vergauwen, Recollet uit het klooster van Tielt, de «held uit de Franse Revolutie» zoals men hem wel eens noemt, die, nadat hij in 1797 omwille van zijn weerbarstige houding tegenover het regime van «Vrijheid, Gelijkheid en Broederlijkheid», uit zijn klooster was verjaagd geworden en zowat overal had rondgezworven, op 25 september 1811

De vreugd van ons hert is uytgedoofd.
De kroon van ons hoofd is neergevallen.
THREN. V, 15, 16.

BID VOOR DE ZIEL

VAN DEN ZEER EERWEERDEN

PATER JACOBUS VERGAUWEN,

Minister Provinciael
der Recollecten van de provincie van den H. Joseph,

Geboren te Verrebroeck, den 19 february 1759;
In 't order getreden den 11 september 1779;
Geprofest den 19 february 1784;
Priester gewyd den 18 december 1784;
Uyt zyn klooster gedreven den 27 february 1797;
Gedurende twee jaren Onderpastoor te Sommergem;
Oversten van het collegie van Thielt tot in 1837;
Bestierder van het Meysjes-Weezenhuys te Thielt;
Erneemt het habyt van zyn order en het kloosterleven te Thielt, den 3 october 1833;
Provinciael benoemd den 24 january 1834;
Sticht het klooster van Gend den 30 november 1840;
Sterft te Thielt den 16 april 1842.

Vaerwel, myne kinders, ik zeg tot u allen vaerwel; ik laet u in de vreese des Heeren, blyft er altyd standvastig in. Gelukkig zyn die, welke in het goed dat zy begonnen hebben, zullen volherden! Wat my aengaet ik gae met groot verlangen tot God, en bevele u alle aen zyne genade.
H. FRANC. VAN ASS.

Herrinner u van ons allen wanneer gy in de verblyfplaets tot de welke gy ons voorgaet zult gekomen zyn; op dat wy eens te zamen mogen weder vereenigd worden: en schoon wy alle bedroefd zyn om dat gy ons verlaten hebt, nogtans uw gedenken zal voor ons altyd troosteryk zyn. H. BERNARDUS.

R. P. P.

GEND, C. J. VANRYCKEGHEM, BY S. BAERT.

Bidprentje van Pater Jacobus Vergauwen,
aan wie de stichting van het Klooster wordt toegeschreven.

als onderpastoor te Zomergem werd aangesteld, waar hij vroeger als jong student veel had verbleven bij zijn peetoom, Jacobus Vergauwen, die hier pastoor is geweest van 1768 tot 1788. Hier zou pater Vergauwen kontakt hebben gevonden met kanunnik Triest, gewezen pastoor van Lovendegem en stichter van het klooster aldaar, die in het hart van de overmoedige priester een vurig verlangen deed ontvlammen om ook te Zomergem een kloostergemeente te stichten.

Pater Jozef Beel, minderbroeder in het klooster van Tielt, liet in 1862 in «De Seraphiensche Palmboom», een reeks bijdragen verschijnen over levensschetsen van vrome mannen en vrouwen uit de orden van de Heilige Fransciscus. Over het leven van pater Jacobus Vergauwen schrijft

pater Beel ondermeer het volgende : «Pater Jacobus Vergauwen, thans laatste der onderpastoors van Somerghem, legde zich vol iever en moed op zijn bediening toe ; ook werd hij weldra allemans vriend doch voornamelijk van de armen en behoeftigen. Al wat hij had of kon krijgen, bedeelde hij den armen met gulle hand, en nooit zag men hem blijgeestiger en tevredener, dan, wanneer hij alles wat hij bezat, aan de noodlijdenden had gegeven.

Te Somerghem kreeg hij kennis met den Vincentius à Paulo van België, den milddadigen kanonik Triest, gewezen pastoor van Lovendegem, welke aldaar een liefdadig gesticht, dat eenieder bewonderde, tot welzijn der armen, had opgericht. Dit gesticht is het stamhuis van de Vergadering der Zusters van Liefde, een instelling welke geheel België door beroemd is. Dikwijls ging pater Jacobus dit gesticht bezoeken en was er zeer geern met den bestuurder ervan in onderhandeling en conversatie, alsook met de zusters, meest al leden der Derde Orde van den H. Franciscus.

Zulk een gesticht ook te Somerghem bezitten, was zijn vurigsten wensch. Bijgestaan door wijzen raad van den achtbaren kanonik, en geholpen door eenige welhebbende families, kocht hij een eigendom die groot genoeg was om er een gesticht op te bouwen, waar eenige godvreesende dochters hunnen intrek namen. Het inzicht van pater Jacobus was, zich bij de inrichting van Lovendegem aan te sluiten, doch deze vereeniging heeft nooit plaats gehad, daar de omstandigheden zulks niet toelieten.

Aldus heeft pater Jacobus zich met zijn kleine en op zich zelf bestaande vergadering moeten tevreden houden, aan welke hij ook eenen door hem geschreven levensregel gaf. Deze werd aanstonds, zonder eenige verandering, door het bisdom goedgekeurd.» (1)

Het is ons niet bekend of pater Beel, zoals wordt gezegd, samen met Vergauwen te Tielt onder hetzelfde dak heeft gewoond en gewerkt en of wij zijn relaas als dat van een kroongetuige mogen aanvaarden. Is dit wel zo, dan zou het van onzentwege onverantwoord en hoogst ondankbaar en pretentieus zijn, de beweringen van een ooggetuige te negeren of op zijn minst in twijfel te trekken. Maar is het niet zo, dan moeten wij aannemen dat de schrijver zich een beetje heeft vergalopeerd en zich heeft laten meeslepen door zijn grote verering voor deze ijverige priester, die hij dan ook in een bijzonder licht heeft willen stellen. Juist daarom zijn wij

(1) Een held uit den Franschen tijd, of Levensschets van Pater Jacobus Vergauwen, volgens den Serafienschen Palmboom», Tielt 1899. J. D. Minnaert bl. 48 en 49. Bijdrage Pater Jozef Beel.

Het huisje in de Blauwersstraat te Zomergem,
waar de eerste drie spinsters
met hun congregatie begonnen in 1803.

niet geneigd, de beschrijving die pater Beel van zijn kloostergenoot, pater Vergauwen geeft zonder enig kristisch inzicht te aanvaarden.

Jacobus Vergauwen werd eerst onderpastoor te Zomergem op 25 september 1811, twee jaar nadat de congregatie hier was gesticht en acht jaar nadat de drie spinstertjes met hun apostolaat waren begonnen. De stichting van 1811, die in het memorieboek van het klooster zeer omstandig wordt beschreven, vermeldt de naam van pater Vergauwen niet, wat ons zeer is opgevallen. Ook bij het verlijden van de stichtingsakte op 14 oktober 1814, ter studie van notaris Daninck, was pater Vergauwen niet aanwezig, maar wel waren er pastoor Vander Poorten, Maarten Willems, eigenaar van het gebouw waar de zusters verbleven en de twee onderpastoors van de parochie, die als getuigen optraden. Vergauwen was nog onderpastoor te Zomergem, wanneer Ambrosius Goethals, vicaris generaal van het bisdom Gent op 30 mei 1814, aan de zusters van het convent de eerste vaste levensregel kwam overhandigen en hun geloften afnemen. Waarom was pater Vergauwen niet aanwezig op een buitengewone plechtigheid als deze, als hij de stichter of op zijn minst de promotor van de gemeenschap geweest was ? Wanneer wij het doodsprentje van pater Vergauwen lezen, moeten wij tot onze verwondering vaststellen, dat, onder

de enkele verdiensten van de priester die er worden vermeld, de stichting van het klooster te Zomergem niet voorkomt, hoewel wij niet kunnen aanvaarden dat een verdienste als deze aan de aandacht van de opsteller kan zijn voorbijgegaan.

Pater Beel vergist zich opnieuw wanneer hij schrijft dat Vergauwen te Zomergem een eigendom kocht en ten dienste stelde van de kleine gemeenschap om er haar intrek te nemen en zo doende haar apostolaat beter te kunnen beoefenen. Dit verhaaltje strookt niet met de tekst uit het memorieboek die wij als volgt lezen : «Daerentusschen heeft eenen iverigen ingesetenen deser Parochie, met naem Martinus Willems, ziende de onbequaemheyd en d' onzekerheyd hunner wooning, tot gerief en gemakkelijkheyd van deze Dochters, eene arme spinschoole, eerst gesteld in het jaer 1813, een ruym gebouw, bekwaem zoo tot vermeederinge van het getal der geestelijke Dochters, als tot het aenveerden der arme kinders, om daer in te woonen, gelijk er met'er daed van alsdan eenige der armste en verlaetenste zijn ingenomen, die aldaer worden gekweekt en onderwezen».

Deze spinschool waarvan hierboven sprake, bevond zich dichtbij de hoek van de Kasteeldreef en de Kerkhofstraat, toen respektievelijk Kasteeldreef en Kruisdreef, en was eigendom van Martinus Willems, rentenier te Zomergem, toen 63 jaar oud en gehuwd met Marie Isabella Maenhout, die er samen met hun dochter de 34 jarige Marie Catharina en hun dienstmeid Marie Catharina Mortier hadden gewoond. Algemeen wordt deze Martinus Willems als de «stichter» van het klooster aangezien. Bernard De Neve, die in zijn leven een memorieboekje over de gebeurtenissen te Zomergem heeft aangelegd, schrijft daarin onder meer : «Donderdag 13 February 1823 is in den ouderdom van 73 jaeren overleden, Martinus Willems, Stigter van het Klooster alhier : hij was sedert 6 jaer lam aen den slinken kant van zijn lichaem». (2)

Achter het huis van Martinus Willems lag een kleine hoeve met schuur, stallingen, wagenhuis en varkenskotten, die zijn eigendom was en die de inwoners van het gesticht mochten gebruiken voor hun gerief.

Het is dus niet met zekerheid te bevestigen noch te ontkennen dat pater Jacobus Vergauwen de stichter is geweest van het klooster maar het kan niet betwijfeld worden dat hij later veel invloed heeft gehad bij de ontwikkeling ervan. Inderdaad zien wij dat van de 82 novicen die van 1820 tot 1860 tot de congregatie te Zomergem toetraden, er 32 afkomstig waren van Tielt en omstreken, waar de pater toen overste van het klooster

(2) Memorieboekje Familie De Neve te Zomergem, Familiearchief De Smet.

was. Wanneer op 21 april 1831 de zusters van het klooster het religieus habijt werden opgelegd door vicaris generaal Goethals, was pater Vergauwen op deze plechtigheid aanwezig en later zal hij nog vernoemd worden bij bijzondere gelegenheden, o.a., wanneer hij op 2 juni 1834 als Provinciaal Overste van zijn Orde, in de kapel de H. Kruisweg solemneel komt oprichten.

Herhaalde malen werd door de jonge congregatie om erkenning gevraagd van hun gemeenschap en tot het bekomen van een vaste orderegel, maar als gevolg van verscheidene moeilijkheden waarmede het distrikt in die tijd te kampen had, kon aan dit verzoek geen gunstig gevolg gegeven worden. Eindelijk zou aan het verlangen van de zusters worden voldaan en op 16 mei 1814 werd hun de eerste Heilige regel toegekend door Mgr de Broglie, bisschop van Gent en op 30 mei daarop door kanunnik Ambrosius Goethals, vicaris generaal van het bisdom, solemneel aan de gemeenschap overhandigd. Tegelijkertijd werden van de drie zusters de geloften afgenomen. Deze gebeurtenis viel samen met de hoogdag van Pinksteren en werd onder het celebreren van een solemnele H. Mis in de parochiekerk van Zomergem, met grote luister gevierd.

Deze levensregel was een lang dokument dat twaalf strenge kapittels bevatte en die wij in bijlage meedelen.

Korte tijd nu hun professie brachten de drie meisjes, samen met nog twee andere die ondertussen tot de congregatie waren toegetreden, o.a., Maria Theresia De Sutter en Maria Victoria De Rycke, hun onroerende goederen in gemeenschap. Deze transactie werd gedaan bij akte verleden voor notaris Joannes Daninck te Zomergem op datum van 14 oktober 1814. (3)

Hierna volgt de bijzonderste inhoud van deze akte.

alle vijf jonge dogters spinneressen, alle geboren ende van als nu te saemen woonende binnen deze commune van Somergem, in het zoo genaemd huys van hun gemeynte competerende aen sieur Martinus Willems, ook tot Sommergem, welke respective comparanten aen ons notaris en getuygen hebben verklaert, gelijk zij verklaeren bij dezen, dat zij met elkanderen hebben aengegaen den presenten act van congregatie ende saemenlevinge onder den naem van Dogters van liefde en goegvrugtigheyd, schuylende onder de voorspraeke van hunnen Patroon den heyligen Vincentius a Polo, tot onderwijs ende opvoedinge der arme kinderen ende andere goede werken, ende dat zij, comparanten ook bereyd zijn in de zelve samenlevinge ende gemeenzaemheyd te contunueren.

(3) Notariaat Ignace Van Belle-Buysse te Zomergem.

De comparanten verklaeren hun van wederzeyden te vergenoegen ende contenteren met de meubilaire effecten die elk van hun in hunne gemeenzaemhede heeft gebragt.

Als eene der comparerende Zusters, al is het dat de belooften die zij doen in hun profes, alleenelijk zijn voor den tijd dat zij in dit gemeynte zullen verblijven, hun nogtans moeten voorstellen dat zij zouden suffusante en genoegzame redenen dit gemeynte niet mogen verlaeten zonder het zelve daer door ongelijk aen te doen en eene groote ongetrouwigheyd te begaen aen Godt, die hun uut liefde en barmhertigheyd tot deezen gelukkigen staet geropen heeft.

De Zusters zoo voorzeyd en zullen ook niet mogen weggezonden worden ten waere dat zij daer toe merkelijke redenen zouden geeven, als zijn wederspannigheyd aen hunne overheyd, de ruste stooren onder de Zusters, dienen tot verergenisse van het gemeynte ofte andere groote fouten.

Als eene zuster, dat Godt wille verhoeden, aen dergelijke wanorderswaer van alleenelijk der eerweirden heer directeur gezaementlijk met onze overste zullen moeten oordelen, zal onderworpen zijn, zal zij door hun mogen weggezonden worden zonder het consent te moeten hebben van het gemeynte. Alleenelijk zullen de Zusters voorafgaandelijk gehoord worden.

Als eene der Zusters het gemeynte zal vrijelijk verlaeten ofte daer uyt gezonden worden, zal zij alleenelijk mogen meededraegen, de Kleederen ende lijnwaeden tharen lichaeme dienende, ende zig daer mede moeten vergenoegen, zonder eenige voordere pretentien thaeren voordeele. Ende zoude het mogen weezen, ende is zij proprietarigge van eenige vaste immeubele goederen ofte renten, deze zijn ende blijven onbetwistbaer aen haer ende moeten haer volgen, zullen d'agterstellige pagten en croosen van diere zijn ten profijte van de gemeynte te rekenen tot den dag van haer vertrek uyt het zelve gemeynte. Wanneer eene Zuster zal koomen te overlijden, zal alles wat haer toebehoort ofte daer zij het gebruyk van heeft genomen, gereputeert voor meubel, blijven aen dit gemeynte gelijk ook het jaerlijkx van pagten en croosen van immeubele goederen tot den dag van haer overlijden ende overste zal zorgen dat het lichaem ter aerde gedaen worde met een geringe uytvaerd volgens den staet van hun gemeynte.

Aldus gedaen en gepasseert binnen de commune van Sommergem in het gezeyde huys van gemeynte, ter presensie van Mijnheer Jacobus Josephus Van Derpoorten, pastor, Carolus Martens, ferdinand Pattyn, onderpastooren en Martinus Willems particulieren zonder professie, alle woonende binnen dezelve commune van Sommergem, getuygen hier overgeropen, van mij notaris gekend, alsmede de comparanten; dewelke naer

voorlezinge deze benevens de comparanten ende mij, notaris hebben geteekend. Dezen Veerthienden october achthienhonderd Veerthien.

Deze akte werd geregistreerd te Waarschoot de 15de oktober 1814.

Door dit dokument weten wij dat er toen reeds vijf meisjes waren, die zichzelf als een congregatie beschouwden, vermits zij de naam van «Dochter van Liefde en Godvruchtigheid» hadden aangenomen en zich onder de bescherming hadden gesteld van de Heilige Vincentius a Paulo.

Op 22 september 1815 wordt in de kleine kapel de Heilige Kruisweg opgericht. Op 6 februari 1843 werden de staties van deze Kruisweg opgehangen in het hospitaal van de mannen en de bisschop van Gent verleende een aflaat van veertien dagen, aan alle inwoners van het gesticht die de Kruisweg zouden gaan en aan elke statie driemaal het Onze Vader en het Weesgegroet zouden bidden.

Op 19 juli 1821 werden door Monseigneur de Broglie verscheidene wijzigingen en aanvullingen aan de oorspronkelijke regel aangebracht. Zij wijzen op de tucht die in de gemeenschap moest onderhouden worden. Tucht en gehoorzaamheid waren immers de bijzonderste kenmerken van onze vrouwencongregaties. Zo mocht een zuster, eens dat zij geprofest was, nooit meer haar ouders of een ander familielid bezoeken, zelfs niet als een van hen in stervensgevaar verkeerde. Wereldlijke personen kregen geen toegang tot de kapel, de refter en sommige andere vertrekken van het gebouw. Zelfs de zusters mochten onder elkaar geen conversaties voeren, zonder de uitdrukkelijke toestemming van de overste.

Bij deze gemeeltelijke vernieuwing van het inwendig reglement werden tevens een aantal feestdagen ingesteld, die solemneel in de gemeenschap moesten worden gevierd, o.a. 30 mei, ontvangen van de eerste standregels en, herdenking van de instelling in 1814, 21 april, de dag waarop in 1818 toelating werd verleend om het H. Sakrament in de kapel te laten berusten, verder het feest van de H. Jozef, van de Aartsengel Michaël, van de heilige Franciscus van Assisi, van Franciscus van Sales en tal van andere heiligen. Ook de naamdagen van de moeder-overste en van de geestelijke bestuurder moesten door gebed en godsdienstige oefeningen herdacht en gevierd worden.

Gelijk het tot dusver niet vaststaat dat pater Vergauwen de congregatie zou gesticht hebben, is het evenmin zeker dat hij de eerste ordenregel voor de zusters zou geschreven hebben, gelijk pater Beel meent te weten. In de akte, waardoor deze regel door de bisschop werd aangenomen en goedgekeurd in date 16 mei 1814, lezen wij ondermeer het volgende : «Deze regels door den Eerwaerden heer Jacobus Josephus Vander Poorten, pastoor der Parochie van Somerghem, Dekenij van Nevele, ons voorengeadd, om door ons goedgekeurt ende voorgeschreven te worden aen de te

saemen levende susters van het gemeynte....». Hieruit zou mogen blijken dat deze orderegel eerder door de pastoor van Zomergem werd opgesteld. Uit de tekst zou men ook moeten afleiden dat de regel enkel door de pastoor «werd voorgedragen», maar niettemin door pater Vergauwen kan opgesteld geweest zijn, die in dergelijke zaken wel beter thuis was dan een dorpspastoor. Trouwens vinden wij in deze levensregel ontegensprekelijk de geest weer van de orde der Franciscanen en Cisterciensers.

Wanneer op 26 februari 1877 aan de congregatie een herziende en bijgewerkte regel wordt voorgeschreven door Mgr Henricus Franciscus Bracq, bisschop van Gent, begint hij zijn inleiding als volgt : «Beminde Moeder en Zusters, Uw stichter Jacobus Van Der Poorten heeft U' in 't beginne eenige zalige Constitutiën voorgeschreven, die door onzen doorluchtigen voorzaat Mauritius De Broglie goedgekeurd werden op 16 Mei 1814...»

Dit komt onze veronderstelling eens temeer onderlijnen dat pater Jacobus Vergauwen bij de stichting van de congregatie niet betrokken is geweest en de regel niet heeft geschreven.

Bij de gelegenheid der appobatie werd zuster Regina, medestichtster, door de vicaris generaal tot overste aangesteld, met de aanspreektitel van «moeder» en kreeg zuster Victoria de post van vicares of ondermoeder toebedeeld.

Drie andere jongedochters, die reeds sedert enige tijd het kloosterleven met de eerste drie hadden gedeeld en het verlangen hadden te kennen gegeven zich als religieuzen aan de heilige regel te onderwerpen, werden eveneens op die heuglijke dag geprofest. Het waren Maria Theresia De Sutter (zuster Thérésia), geboortig van Zomergem, Victoria De Rycke (Zuster Victoria), eveneens van Zomergem, en Josepha Versluys (zuster Josepha) geboortig van Oost-zuidburg bij Vlissingen in Holland, een gereformeerde religieuze, die op die dag haar dwaalleer afzwoer en zich tot de Roomse Kerk keerde.

De verkiezing van de algemene overste had plaats om de drie jaar en werd telkens door de bisschop voorgezeten. De zusters vergaderden in de kapel om het Veni Creator te zingen. De bisschop wees in een korte aanspraak op de belangrijkheid van de kiezing en deed vooral beroep op de gewetensplicht van de zusters. Beurtelings komen de zusters dan hun stembriefjes in de bus werpen, die vóór de bisschop staat opgesteld, waarna allen in de kapel vergaderen om te bidden, in afwachting dat men hen de uitslag van de stemming komt mededelen. De bisschop overhandigt aan de nieuwe overste de sleutels en de orderegel. Na een korte godsdienstige plechtigheid en het gezamenlijk zingen van het Te Deum, komen al de zusters, één voor één aan de nieuwgekozen overste hun belofte van onderdanigheid en gehoorzaamheid betuigen.

Ambrosius Charles Goethals, vicaris-generaal van het bisdom Gent, de bezieler van de jonge congregatie. (1751-1836).

Het ambt van bestuurder werd door het bisdom toevertrouwd aan de plaatselijke pastoor. Eerst in 1906 zal een eigenlijke bestuurder of geestelijke vader voor de zusters van het convent worden aangesteld. Tot hun biechtvader werd aangesteld de pastoor van Zomergem en tot hun buitengewoon biechtvader Z.E. Heer Joannes Baptist Velleman, pastoor van Merendree. Hij bleef dit tot 1815. Nadien zouden de pastoors van Zomergem als biechtvader van het klooster fungeren. Dit ambt van biechtvader was eigenlijk een kwestie van reglementering. In de praktijk kwamen ver-

schillende geestelijken bij de zusters biecht horen, waaronder de pastoors van de parochies die onder de dekenij Zomergem ressorteerden, het meest genoemd werden.

Op 7 december 1823 werd door vicaris Goethals, zuster Agnes tot novice-meesteres aangesteld

De novicen werden opgenomen vanaf de leeftijd van 21 jaar en tot de ouderdom van 30 jaar Zij deden een proefjaar, waarna zij eerst voor de tijd van drie jaar en daarna voor het leven geprofest werden

Dagelijks gingen de zusters naar de Heilige Mis in de parochiekerk, terwijl al de andere dagelijkse gebedsoefeningen plaats hadden in de kapel van het gesticht, waar de plaatselijke geestelijken zeven tot acht maal per jaar een mis mochten komen lezen, die enkel door de zusters en de kostgangers mocht worden bijgewoond.

Op 9 november 1863 verleende de bisschop toelating aan de onderpastoors van de parochie, om de veertien dagen kristelijk onderwijs te komen geven aan al de wereldlijke inwoners van het gesticht.

Het aantal zusters groeide niet snel aan in het nieuwe gesticht. Elk jaar deden slechts twee à drie novicen hun intrede. In 1818 bestond de congregatie nog maar uit 10 zusters en 8 novicen. In 1820 waren reeds 24 religieuzen tot de orde toegetreden en noemden zichzelf toen «zusters van den Heiligen Vincentius a Paulo». Maar eerst in 1852 kreeg de gemeenschap officieel de naam van «Zusters van Liefde van den Heiligen Vincentius a Paulo, van het Klooster van de Moeder van Barmhertigheid», titel die op 10 oktober 1859 door Monseigneur Delebecque, bisschop van Gent, werd bekrachtigd. Enkele dagen later, n.l. op 27 oktober werd het klooster door de koning erkend als instelling met caricatief doel ; een blijde gebeurtenis die op 29 december daarna door de bisschop werd bevestigd. Eindelijk werd het klooster notarieel als Vereniging zonder Winstgevend Doel opgericht onder de naam van «Gesticht van den Heiligen Vincentius a Paulo te Somergem» op 16 september 1922, blijkens de standregels der vereniging, verschenen onder nummer 658 in het Staatsblad van 28 september daarna.

Maar ondanks de moeilijke jaren onder het Hollands bewind, groeide de congregatie steeds maar aan. In 1830, bij de onafhankelijkheidsverklaring van ons land, waren reeds 37 zusters tot de orde toegetreden, maar 11 waren daarvan reeds overleden, zodat het effectief eigenlijk 26 bedroeg. In 1840 hadden reeds 57 zusters hun professie ontvangen en bedroeg het effektief 40.

De levensregel was zeer streng en werd door de zusters op de letter nageleefd, met het ongelukkig gevolg, dat velen aan ondervoeding overleden in een zeer jeugdige ouderdom. Van de 24 zusters die sedert 1809

in de gemeenschap traden, waren er in 1820 reeds 5 overleden. In 1830 bedroeg het sterftecijfer reeds 11 op 37 ingetredenen en in 1840 17 sterfgevallen op 57 professies.

Het bisdom zag de situatie gelukkig tijdig in, zodat, telkens wanneer de bisschop de verkiezing van de overste kwam voorzitten en op inspectie uitging, hij enkele wijzigingen aan de levensregel aanbracht. Zo werd op 5 october 1848 besloten dat er buiten de zon- en feestdagen, een bijkomende rekreatie zou verleend worden, elke dag van 12 u. 30 tot 1 u. De bisschop was van oordeel dat het voor «'s menschens krankheyd een te groote strengheyd was, de zusters slechts eens ter week een kwartier of halve uur recreatie te verleenen». (4)

21 April 1851 was voor de kloostergemeente van Zomergem een dag van grote betekenis, die dan ook terecht op grootse wijze mocht worden gevierd en in het memorieboek met koppen van letters staat neergeschreven. Het was de dag waarnaar onze zusterkens herhaalde malen hadden gevraagd en waarop zij met een uitzonderlijk verlangen hadden gewacht ; de dag waarop zij het kloosterhabijt zouden mogen aantrekken.

Zo beschrijft pastoor Michaël Vander Piete deze heuglijke gebeurtenis.

> «In het jaer ons heeren 1851 heeft de grootste solemniteyt plaetse gehad door eene grootste goedheyd der Goddelijke Voorzienigheyd, daer ons Vaderland in zijne onafhankelijkheyd de volle vrijheyd genitte van Religie, van welke vrijheyd wij eene grootste vrugt komen te genieten, waernaer wij den hemel ghans den tijd van onse opkominge gebeden hebben, te weten, om voor de H. Kerke volkomene Religieusen te worden. Zoo heeft het aen Godt behaegd zijnen Wille te laeten kennen door onse Geestelijke overheyd den hoogweerdigen heer Bisschop van Gent, heeft geconsenteerd en g'autoriseerd, den Zeer Eerweirden heer Mijnheer Goethals vicaris general, aen welken wij naest Godt ons opkomen, aengroeyen en tot hier toe volstrekt verschulding zijn met eeuwige dankbaerheyd. Zoo is hij in de volheyd van zijnen noeyt volpresen iver, hoewel in den hoogen ouderdom van 81 jaeren, gekomen naer Somerghem op den 20 april 1851 in het clooster bij de susters van den h. Vincentius a Paulo, onder het geluyd der klokken, die hem in eene vierigste verlangen en vreugde verwellekomen, bij hun aankondigd, dat hun lang verlangen gaet voldaen worden. Dat op morgen, den 21 april, zijnde den verjaerdag dat het H. Sacrament rust in de Capelle,

(4) Memorieboek van het Klooster.

de groote solemniteyt van volkomene Religieusen voor de h. Kerke te worden, de heylige kleedinge en de Wijle te ontfangen, hunne professie te vernieuwen ; een zeker getal andere hunne professie te doen voor de h. Kerke, en een ander getal gekleed en hun proefjaer te beginnen onder de benaming van Susters van den H. Vincentius a Paulo».

De plechtigheid begon 's morgens om 7 uur met een H. Mis in de kapel van het klooster, waaronder een algemene H. Communie, waarna rond tien uur de eigenlijke vernieuwing van de geloften en het opleggen van de klederen begon.

«den heer Vicaris was geseten op eenen setel op den trap van den Autaer, als wanneer den heer Directeur in habite op het woord van den heer vicaris general, alle de susters bijeen vergaderd in de binnensaele met habijten en wijle op den arm, komt vermaenen en in de Capelle te leyden, alwaer zij volgens order en rang van den heer Vicaris op eene sielsroerende wijse aengesproken worden, en vermaent, betrekkelijk de groote plegtigheyd van dien dag, die hun voor eeuwig tot stigtinge en onderrigtinge moet dienen en ook voor alle hunne naerkomers. Men singe den Veni Creator. Den heer Vicaris general, op het teken en order van het ceremonieel, alle de susters plat ter aerde liggende, vraegt hun wat hunne begeerte was. De reeds geprofeste susters vragen om Gods liefde, hunne beloften te vernieuwen, de h. Kleederen en de h. wijle te ontfangen, het welke hun wordt toegestaen. Vervolgens worden alle de kleederen en wijlen gewijd. Zij worden geboden hun habijt aen te trekken en ontfangen van den heer Vicaris de wijle op hun hoofd. Dese waeren het getal van 15, te weten ; Suster Catharina en overste, suster Victoria en vicaresse, suster Theresia ,hulpe van d'overste gesteld, suster Cecilia novitie-meesteresse, suster Coleta, suster Isabella, suster Josepha, suster Sabina, suster Constantia, suster Agatha, suster Bernarda, suster Carolina, suster Jacoba, suster Anna en suster Clara.

Dese voltrokken zijnde, gaen op hunne choorplaetsen nedersitten.

Den Heer Vicaris heeft ook gevraegd aen het tweede getal, die hunne professie voor de h. Kerke nog niet gedaen hadden, wat hun begeerte of verzoek was. Deze ook vraegen algelijk de Bermhertigheyd Gods om hunne professie voor de h. Kerke te mogen ontfangen, het welke hun alle werd toegestaen.»

Zij werden volgens hetzelfde ceremonieel het habijt en de wijle opgelegd, met een eenvoudig kroontje getooid en de ring van bruid van O.

L. Heer aangestoken. Zij waren 9 in getal, nl., zuster Benedicta, zuster Martha, zuster Vincentia, zuster Maria, zuster Antonia, zuster Eugenia, zuster Ursula, zuster Lucia en zuster Seraphina.

Na deze ceremonie gingen de religieuzen de zuster-overste omhelzen en haar hun onvoorwaardelijke gehoorzaamheid en onderdanigheid betuigen. Het «Te Deum» werd door de vicaris generaal aangeheven en in koor door alle aanwezigen vervolgd.

In de loop van de namiddag vertrok de hoge geestelijke en gingen de zusters naar de kapel om er in stil en vroom gebed deze heuglijke dag te eindigen.

In het vervolg moesten de meisjes, die als religieuzen in de congregatie wensten te worden opgenomen, een proeftijd van zes maanden doormaken. Daarna werden zij als novicen gekleed voor een nieuwe proeftijd van een jaar en eindelijk het jaar nadien voor het ganse leven geprofest.

Met consent van het bisdom in date 8 februari 1837, werd in de kapel van het klooster een biddag ingesteld, die elk jaar op 11 september zou plaats vinden.

In 1891 verkocht het klooster 42 aren 70 ca. grond aan het gemeentebestuur van Zomergem, dat er het kerkhof mede vergrootte. Het is op dat gedeelte dat in 1899 de zusters van de congregatie hun eigen rustplaats kregen, die door haar sober uitzicht, het geïsoleerd leven van de godgewijde zusters kenmerkt. Zuster Clara (Clementina Maria Verschoote uit Sijsele) was de eerste die er op 25 september 1900 werd begraven. Zij was pas op 3 augustus 1898 in het klooster getreden. ([5])

Met de benoeming tot bestuurder van het klooster, werd aan de heer Leon Maere het recht van begraven toegekend, zodat van 1 december 1906 af, alle personen die in het gesticht overleden,hun begrafenisdienst in de kapel van het klooster zouden krijgen. Deze gunst zinde pastoordeken Emiel Back het allerminst, die er zich dan ook hardnekkig tegen verzette Om zijn verzet te steunen beriep hij zich op een clausule in de toelating vervat en die als volgt verwoord was : «Om 't begrafenisrecht in 't klooster te hebben moet de afgestorven in 't klooster een Domicilium of Quasi-Domicilium (6 maand verblijf) gehad hebben. Domicilium veronderstelt niet alleenlijk het feitelijk verblijven maar ook het animus perpetuo manendi, of het inzicht van voorgoed te verblijven. Dit inzicht is hieruit te besluiten, wanneer de belanghebbende of de familie die hem binnenbrengt of plaats voor hem komt bespreken dit inzicht uitdrukkelijk bekendmaakt, of wanneer de belanghebbende zijn klederen of meubelen mede-

(5) Gemeentearchief . Beraadslagingen.

brengt ter gelegenheid van zijn intrede in het Gesticht. Dit is doorgaans niet het geval bij de zieken of ouderlingen die slechts voor hun laatste dagen in het klooster gebracht worden».

De pastoor-deken kreeg gelijk, zodat het begrafenisrecht aan het klooster reeds op 4 december 1906 terug werd ingetrokken.

Had de Heilige Regel in de loop der tijden enige versoepelende wijzigingen ondergaan, toch bleef zijn naleving voor de zusters zijn diciplinair karakter behouden, dat steeds meer en meer achterstand opliep op de vernieuwde opvattingen van het moderner wordend kloosterleven.

Zo zien wij nog altijd in onze herinnering het uniek beeld van een aantal kloosterzusters die geregeld van uit hun gesticht naar de Heilige Mis gingen in de parochiekerk, netjes op een rijtje, op eerbiedige afstand achter elkaar, de hoofdkap een beetje naar voren geschoven en bedekt met een lange zwarte wollen sjaal, om zich te kamoefleren tegen het aanzicht van de buitenwereld en om zeker door niemand te worden aangesproken. Binnen de muren van hun convent leefden ze in ongekunstelde vroomheid en in de stille, intieme volbrenging van hun schoonmenselijke dienstbaarheid, zoals dit alles door hun Orderegel was voorgeschreven. Buiten deze issolatie en beslotenheid was er nauwelijks voeling met de buitenwereld. Enkel de schoolzusters kregen enig kontakt met het buitengebeuren langs hun schoolkinderen om, die hiervoor vaak tot spreekbuis dienden.

Ondanks het conservatief en diciplinair karakter van de congregatie, zijn er toch 228 novicen gedurende haar honderdzestig jaar bestaan ingetreden.

DE ONROERENDE GOEDEREN EN HUN HERKOMST

De gebouwen, die een deel van de onroerende goederen van het gesticht uitmaakten, werden gebouwd op de kosten van de gemeenschap zelf. De gronden waarop deze gebouwen stonden en deze die door het gesticht als landbouwgronden, weiden, moestuin en lusthof werden gebruikt, kwamen aan de congregatie door schenking, legaat, aankoop of ruiling.

De oorsprong van deze goederen moeten wij gaan zoeken in een olografisch testament van juffrouw Maria Catharina Willems, dochter van Martinus, rentenier te Zomergem, van datum 30 april 1824 en verleden voor notaris Bernard De Vriendt te Zomergem, waarbij zij aan de zusters Catharina (Joanna Catharina De Kesel) en Theresia (Jacoba Theresia Van Hecke) de volgende goederen legateerd : «een gebouw, genaemt het

spinhuys met den grond waerop het zelve gebouwd is, staende met alle appendenten en dependenten, immers al het gene waer op de geseyde Maria Catharina Willems in rechte eenige pretentie zoude konne maken hebben, welk batiment en gronden zijn gelegen in de Kasteel Dreve binnen de commune van Somergem, groot in erve omtrent de zes en tachentig aren, ten profijte van de langstlevende van hen...». (6)

Maria Catharina Willems overleed in het klooster de 18 januari 1825 en de zusters kwamen in het volle bezit van de gelegateerde goederen bij het ten uitvoerleggen van het testament voor dezelfde notaris op 11 juni daarna. (7)

Twee stukken grond, waarvan er een als moestuin werd gebruikt, en het andere gelegen was langsheen het kerkhof, werd aan het convent gelegateerd door zuster Victoria (Victoria De Rycke), ingevolge haar eigenhandig testament van 31 mei 1829.

Een andere strook landbouwgrond in de Kerkhofstraat, die later zou bebouwd worden met een zondagsschool, werd verkregen bij aankoop door zuster Catharina van Pieter Judocus Cuyl, blijkens een akte verleden voor notaris Bernard De Vriendt te Zomergem op datum van 14 januari 1822.

De eigendom, gelegen aan de overzijde van de Kasteeldreef en waarop later de schoolgebouwen en het woonhuis van de bestuurder zouden komen werden afgekocht van de familie Claudon te Zomergem op 11 mei 1859 door zuster Pepetua (Beatrix Rosalie Fisco) en zuster Elisabeth (Francisca Verhulst). Hij besloeg een oppervlakte van 1 ha. 86 a. 40 ca.

In 1863 geraakten de zusters van de congregatie in een proces gewikkeld als gevolg van het verlies van een belangrijke eigendom, die zekere Ferdinand Bernard Willems hun op 9 april 1840 als een gift onder levenden had geschonken. (8)

Laten wij het verloop van dit rechtsgeding op de voet volgen.

In 1824, — hij was toen slechts 36 jaar oud — en jonkman, kwam Ferdinand Bernard Willems, die een neef was van Martinus, de grote weldoener van de gemeenschap, een kamertje betrekken in het klooster en hield zich bezig met het toezicht en het werk op de boerderij en de landerijen die toen in hun volle ontwikkeling kwamen. Al spoedig liet hij zich door de zusters en de kostgangers opmerken als een groot weldoener en kreeg hij de naam van «vader Willems», titel die in zijn overlijdensakte verkeerdelijk werd geïnterpreteerd als «overste van het klooster».

(6) Notariaat Ignace Van Belle-Buysse te Zomergem.
(7) Notariaat Ignace Van Belle-Buysse te Zomergem.
(8) Archief van het Justitiepaleis te Gent.

Door een akte, verleden voor notaris Charles Van Hoorebeke te Zomergem, de dato 9 april 1840, schonk Ferdinand Willems een belangrijk deel onroerende goederen aan de congregatie. Deze goederen bestonden uit een hofstede, woonhuis en 31 percelen landbouwgrond met twee bosjes, met een gezamenlijke oppervlakte van 21 ha, 48 a. 72 ca.

Hij werd hiervoor gedreven door een bijzondere waardering voor het menslievend werk van de zusters ten behoeve van de arme kinderen en zieke personen. Al deze goederen waren gelegen in de wijken Korte- en Langeboeken, tussen de Korteboeken- en de Langeboekenstraat, in de nabijheid van de Rondom, behalve de twee bosjes die in Overdam lagen langsheen het kanaal van Schipdonk.

Deze gift werd erkend bij Koninklijk Besluit van 27 juni 1840 en aanvaard door zuster Catharina, toenmalige overste van de congregatie, handelend in naam van al haar medezusters, door een akte verleden voor notaris Charles Van Hoorebeke op datum van 18 juli daarna.

In het begin van 1859 wordt de schenker ziek en op 29 maart van hetzelfde jaar, dikteert hij op zijn ziekenkamertje in het klooster, ten overstaan van notaris Hyacint Vande Weghe een testament, waarbij hij al zijn bezittingen legateert aan zijn neef, Ferdinand De Wispelaere, zoon van zijn zuster en waarvan hij peter was, landbouwer op de wijk Langeboeken, schepen van Zomergem.

Op 7 september daarna, aldus citeren wij uit het verslag van het proces, liet de Minister van Justitie aan de zusters van het klooster weten, dat de schenking hun door Ferdinand Willems op 9 april 1840 gedaan, geen enkele vorm van wettelijkheid bezat en moest worden aangezien als zijnde nooit geschied. Bijgevolg waren noch de moeder-overste, noch enige andere van haar medezusters, noch gezamenlijk in het goed gerechtigd.

Op dat ogenblik wist kennelijk nog niemand in het klooster dat «vader Willems» dezelfde zusters, voor wie hij zoveel waardering had en die hem gedurende al die jaren met hun onbaatzuchtige liefdadigheid hadden verzorgd, van hun goederen had beroofd.

De zusters moeten langs de ene of de andere weg de waarheid achterhaald hebben want in 1863, gaan zij — dertig in getal —, samen met hun overste een proces aan voor hun rechten. Zij lieten zich verdedigen door meester De Buck, terwijl Willems de zaak had toevertrouwd aan advokaat Mortier.

De Burgerlijke Rechtbank te Gent, die de zaak had behandeld, deed hierin uitspraak op 4 augustus 1863. Hij verklaarde de schenking als niet bestaande en gaf aan de religieuzen het bevel onmiddellijk de goederen in casu te verlaten.

Ferdinand Bernard, — alias «Vader Willems» — op zijn sterfbed, † 26 augustus 1863.

De rechtbank motiveerde zijn vonnis als volgt. Hij was van oordeel dat uit de tekst van de schenkingsakte, onbetwistbaar gebleken was dat de donateur geenszins het voornemen had een gift te doen aan zuster Catharina (Joanna Catharina De Kesel), in haar hoedanigheid van overste van de zustergemeenschap, noch aan wie anders ook die tot deze gemeenschap behoorde, maar zijn uitdrukkelijke wil er in bestond alleen de gemeenschap te begiftigen in haar hoedanigheid van rechtspersoon. Inderdaad citeren wij uit dit autentiek dokument van 9 april 1840 het volgende : «doet deze uyt weldadigheyd en eygen beweginge, onwederroepelijke gifte bij levende, aen het religieus gemeente, bekent onder den naem, De Zusters van den heyligen Vincentius a Paulo, ingericht binnen de commune van Somergem, wettelijk erkend en bekrachtigd bij besluyt van Zijne Majesteyt Leopold den eersten, Koning der Belgen in dato tienden December achttien honderd negen en dertig». (9)

Het bestaan van de schenking kwam hierdoor ondergeschikt aan het bestaan van de rechtspersoon.

Gezien verder, dat de congregatie bij Koninklijk Besluit van 10 december 1839 slechts erkend kon worden als «hospitaal van het Rijk» ; met andere woorden als hulpverleenster aan armen, zieken en vereenzaamden, wat hier niet het geval was aangezien de zusters zich bijzonder toelegden op het onderwijs van arme kinderen, — gelijk het trouwens specifiek in

(9) Notariaat Ignace Van Belle-Buysse te Zomergem. — Archief van het Justitiepaleis te Gent.

haar statuten vermeld staat —, en in tegenspraak is met de geest en de letter van het dekreet van 18 februari 1809, moet het Koninklijk Besluit van 10 december 1839 beschouwd worden als waardeloos en zonder uitwerking.

Inderdaad had de Rechtbank het hier bij het rechte eind, want in de stichtingsakte van 14 oktober 1814 laat de volgende paragraaf geen twijfel terzake mogelijk. Wij citeren : «tot onderwijs ende opvoedinge der arme kinderen en andere goede werken.»

Bijgevolg veroordeelde de Rechtbank de zusters van de congregatie om onmiddellijk het goed te verlaten. Meester De Buck, verdediger van de religieuzen in dit geschil, legde zich bij het vonnis neer en gaf zijn klienten de raad zich hiernaar te schikken.

De zusters hadden de les goed onthouden want de vele akten die nadien nog verleden werden en waardoor een bezit werd verworven, werden altijd ten presoonlijken titel gedaan Trouwens waren alle voorgaande schenkingen nooit gedaan geweest aan de zustergemeenschap van welke naam ook, maar steeds aan één of meerdere zusters in hun persoonlijke naam.

Het klooster verwierf pas zijn rechtspersoonlijkheid onder het voortreffelijk bestuur van Moeder Walburga en direkteur Leon Maere, door een akte verleden voor notaris Raymond Coucke te Zomergem de dato 16 september 1922, waardoor de congregatie notarieel werd opgericht onder de naam van : «Gesticht van den Heiligen Vincentius a Paulo, Vereniging Zonder Winstgevend Doel», en dit overeenkomstig de wet van 27 juni 1921.

Ferdinand Willems overleed in het klooster op 26 augustus 1865, op hetzelfde ziekenkamertje, waar hij de zusters in 1840 zo mild had bedacht, maar vier jaar voor zijn dood, op datzelfde kamertje zijn testament dikteerde waardoor hij zijn gunstelingen in hun hemd zette.

Vijf jaar na de dood van Ferdinand Willems, kochten vijf van de zusters, bij akte verleden voor notaris Hyacint Vande Weghe te Zomergem op 1 april 1868, een gedeelte van de verloren goederen van Ferdinand De Wispelaere terug. De bijzonderste voorwaarde die de verkoper aan de nieuwe eigenaars stelde was, dat het bezit zou blijven aan de twee langstlevenden van hen, met andere woorden, dat de drie eerstoverledenen onder hen, moesten beschouwd worden als dat zij het goed nooit hadden bezeten. De kopers waren : Zuster Perpetua (Beatrix Rosalie Fisco), zuster Blanda (Francisca de Boserie), zuster Scholastica (Coleta Dick), zuster Paula (Octavie Chambart) en zuster Monica (Isabelle Van Vooren). Deze goederen omvatten : een woonhuis met omliggend bouwland langsheen de Kortebroekenstraat op de wijk Rondom en twee sparren-

bosjes in Overdam, langsheen het Kanaal van Schipdonk. De totale oppervlakte van deze goederen bedroeg, zeven ha, achtenveertig aren, veertig centiaren.

In de verkoopakte lezen wij dat de verkoper het goed had verworven als enige en algemene erfgenaam van zijn oom, Ferdinand Willems, blijkens zijn testament ontvangen door notaris Hyacint Vande Weghe te Zomergem op datum van 29 maart 1859. (10)

Het is best mogelijk en zelf waarschijnlijk dat de oude, ziekelijke man niet het minste verwijt trof en dat hij het met zijn schenking zeer goed bedoeld had, maar de wet was roet in het eten komen gooien en «dura lex sed lex». Het is wellicht niet denkbeeldig te veronderstellen dat Ferdinand De Wispelaere, door de verkoping aan de gemeenschap van een deel van het vroeger bezit, een soort restitutie of schadeloosstelling heeft willen doen voor rekening van zijn oom. Dit zou dan mogen blijken uit de gunstvoorwaarden die in de verkoopakte besloten liggen.

Wij willen ons niet bezondigen aan een stellingname in deze rechtskwestie, maar wij kunnen ons niet van de mening ontdoen dat daar iets verkeerd gelopen is en iedereen die er bij betrokken was niet vrij mocht uitgaan. Een paar vragen blijven voor ons vooralsnog onbeantwoord : waarom kreeg de congregatie het ontstellend bericht vanwege de Minister van Justitie over de ongeldigheid van de schenking, slechts negentien jaar nadat deze was gedaan en waarom testeerde Ferdinand Willems zijn bezit aan zijn neef, zes maanden vóór die bewuste bekendmaking ? Een feit is zeker : Willems moet reeds zeer vroeg geweten hebben dat zijn schenking niet was doorgegaan en heeft de zusters, die hem als een kind verzorgden en vertroetelden daarvan niet in kennis gesteld. Veelbetekenend in dit opzicht moet de uitlating zijn van Pieter De Rycke, gemeenteraadslid te Zomergem, die in het weekblad 'T Getrouwe Maldegem van 25 april 1909, kritiek uitbrengt op het gemeentebeleid in het algemeen en op een geschil tussen de Commissie van Openbaren Onderstand en het bestuur van het klooster in verband met de kostprijs van onderhoud en inwoon in het gesticht. Het raadslid drukt zich hierin ondermeer als volgt uit : «Het is opnieuw een onvergeeflijke fout, zoals het legaat van vader Willems, waarvan het doel nooit goed onderzocht is geweest. 't Is daar dat het peerd gebonden ligt, al het andere heet «rond den pot draaien».

Hieruit mag volgens ons voldoende blijken dat zowel de zusters als Ferdinand Willems het slachtoffer geweest zijn van loense praktijken.

Wie zou verwacht hebben, dat de benadeelde zusters zich zouden teruggetrokken hebben achter een front van wrok of misprijzen voor Wil-

(10) Notariaat Ignace Van Belle-Buysse te Zomergem.

lems, kwamen bedrogen uit. Hij bleef hun «vader Willems» gelijk zij hem gedurende vele jaren hadden genoemd en erkend en wanneer hij gestorven was en schoon lag opgebaard in datzelfde kamertje waar zoveel geschreven, gewreven en gekonkelfoesd was, heeft een dankbare hand van dit tafereel een schilderijtje gemaakt, dat nadien steeds een ereplaats in het gesticht heeft mogen behouden. En zo is Ferdinand Willems, — te rechte of te onrechte —, in de herinnering van de nonnekens als een groot weldoener blijven voortleven.

Blijkens een akte, verleden voor notaris De Block te Zomergem, dd. 16 april 1870, legden 26 zusters hun vermogen tezamen en kochten verscheidene stukken bouwgrond van Marie De Neve, rentenierster te Zomergem.

Een gelijkaardige transaktie greep plaats in oktober 1879, jegens de erven Van Vlaanderen en op 12 december 1887 ten aanzien van de kinderen Verwilst.

Elke zuster was voor een gelijk deel in de onroerende goederen gerechtigd en bij het overlijden van een van hen, werd haar deel gelijkmatig onder de anderen verdeeld, gelijk het in elke koopakte uitdrukkelijk vermeld stond.

Het bouwland en de weiden in de Azaleastraat werden op 7 april 1931 door de gemeenschap aangekocht van de heer van Pottelsberghe de la Potterie en behelsden een gedeelte van de verkaveling der gronden die vroeger bij het feodaal kasteel hadden behoord. De verworven eigendom besloeg een oppervlakte van 4 ha. 18 a. 48 ca.

Op 1 april 1934 kocht het gesticht van de heer Emiel De Smet, 2 ha. 37 a. 70 ca. bouwland dat lag ingesloten tussen de Azaleastraat en de Diepestraat.

Eugenie De Vos, een godvruchtige jongedochter uit Zomergem, schonk kort voor haar dood op 24 december 1934, een woonhuisje met wat bijgaande grond aan de zusters van het gesticht, als dank voor de bijstand die zij gedurende haar ziekte van de toegewijde zusters had mogen ontvangen.

De eigendom van het klooster besloeg bij de overname door de nieuwe congregatie een oppervlakte van 15 ha. 10 a. 68 ca., waarvan 3 ha. 25 a. 20 ca. door de gebouwen en aanpalende tuinen werden ingenomen.

DE GROEI VAN HET GEBOUWENCOMPLEX

Als wij vroeger door het kloostergebouw wandelden, werden wij getroffen door de aanblik van dat enorme gebouwencomplex dat weerzijden de straat oprees als een stoere burcht, en men vroeg zich af, wanneer al deze gebouwen werden opgetrokken en vanwaar de middelen kwamen om dit alles te verwezenlijken. Men kan, aan de hand van aantekeningen in het archief van het klooster, gemakkelijk deze evolutie bijna steen na steen volgen, maar het zou ons in teveel details doen vervallen, zodat wij ons tevreden stellen met een algemeen en duidelijk overzicht.

Wij zouden enkele namen kunnen noemen van edelmoedige mensen, die, hetzij door giften in geld, hetzij door schenkingen van roerende en onroerende goederen, tot de groei van het gesticht hebben bijgedragen. Noemen wij : Maarten Willems en zijn huisvrouw Isabella Maenhout, hun dochter Marie Catharina, baron Louis de Draeck, zoon van Frederik, laatste heer van Ronsele, Catharina Leuntjes, kanunnik Bernardus De Smet, juffrouw Joanna Francisca Lucas Deseille, Egide Marie Joseph van Laerebeke, burgemeester Ivo Putman, Ferdinand en Petrus Willems en zeker niet het minst, de pastoors van Zomergem en de zusters van de congregatie zelf, die hun bezittingen afstonden.

Maar onze bewondering gaat vooral uit naar de zusters zelf, die door spaarzaamheid, soberheid, noeste arbeid en wijs beleid, steen na steen aanbrachten om hun klooster uit te bouwen tot een ware «ark Noach», waar zoveel liefde en toewijding, evenveel leed en ellende deden vergeten. Met ontroering lezen wij wat een devote hand in het memorieboek neerschreef : «Ons instellinge is neerstig werken en een sober tafel, in alles d'heylige armoede beminnen, om alzoo met het werk onzer handen en de Goddelijke voorzienigheyd, onzen kost te winnen en ons schulden te betaelen, en al het overige voor de Liefdewerken».

Een van de schenkers had eens gezegd : «indien dat ik zoude te vreezen hebben, dat het geld dat ik geef, zoude gebruykt worden om een betere tafel te houden, ik geen oortjen en zoude geven. Mijn intentie is : bouwen te bezorgen om liefdewerken uyt te oefenen, aen eenen geringen prijs».

Op 18 maart 1813 werd de eerste steen gelegd van een woning, die zekere Maarten Willems en zijn echtgenote Marie Isabella Maenhout ten behoeve van de zusters lieten bouwen tegen de hoek van de Kasteeldreef en de Kruisdreef en die op 18 juli door de zusters werd ingenomen en als spinschool werd ingericht. Hoewel het in de akte van schenking die gebeurde op datum 30 april 1824 en waarover wij het later zullen hebben, niet uitdrukkelijk vermeld staat, en er slechts sprake is van : «een spin-

huis met 86 aren bijhorend land», veronderstellen wij dat er enkele kleine bijgebouwtjes bijhoorden. De aangroeiende gemeenschap kreeg weldra behoefte aan een eigen kapel voor hun godsdienstoefeningen en deze werd gebouwd in 1815. Op 21 april 1818 werd door de bisschop van Gent Monseigneur de Broglie, toelating verleend om het Heilig Sakrament te laten rusten in het tabernakel op het kleine altaar van deze kapel en kregen de onderpastoors van Zomergem verlof om er tweemaal per week een Heilige Mis te komen lezen voor de inwoners van het gesticht. (11)

In 1821 was men reeds begonnen met het bouwen van een nieuwe schuur en een bakhuis, terwijl op 22 april 1822 een aanvang werd gemaakt met het bouwen van een werkschool voor arme kinderen, een zondagsschool voor vrouwen en een eetplaats en leefkamer voor de zusters.

Nadien nam de uitbreiding van het gebouwencomplex een snelle loop. Zo spreekt men in het dagblad «Het Volk» van 10 januari 1824 over «de bouw van een nieuw klooster te Somerghem».

1824. Een sakristie, een school en een keuken worden gebouwd. In hetzelfde jaar wordt de schuur omgebouwd tot paardenstal met een klein slaapvertrek voor de paardeknecht en wordt een nieuwe en zeer ruime schuur opgetrokken.

De gebouwen zijn nog niet helemaal voor hun bestemming ingenomen, of er wordt reeds aan hun vermeerdering of aan verbouwing gedokterd. Zo wordt het wagenhuis omgebouwd tot verblijf voor de ouderlingen van het mannelijk geslacht en op 28 maart begonnen met de bouw van een «hospitael generael voor beyde de geslachten».

Feestdag op 27 februari 1828. Mgr Leander, bisschop van Gent komt de eerste steenlegging bijwonen van een spinschool voor hulpbehoevende kinderen, die tevens zal dienen als zondagsschool voor de jongelingen. In 1829 krijgt het gesticht een nieuwe kapel en worden nieuwe bijgebouwen in gebruik genomen, o.a. een washuis en een keuken.

De maanden maart tot augustus van 1829 worden in beslag genomen voor het bouwen van een «Borgerschoole», die tevens zal gebruikt worden als zondagsschool voor vrouwen en jongedochters.

In 1830 begint men de reeds bestaande gebouwen met een muur te omringen. Een ingangspoort wordt gemetst, waarboven in een nis het beeld van Onze Lieve Vrouw wordt geplaatst met het opschrift : «Heylige Maria, Moeder van Bermhertigheyd, Bid voor ons».

In 1832 moet de paardenstal plaats ruimen voor een nieuwe samen met een wagenhuis, terwijl men verder bouwt aan de omheiningsmuur.

---

(11) Memorieboek van het Klooster.

Het washuis en de bakkerij worden in 1834 merkelijk vergroot en gemoderniseerd. Men koopt een graanmolen om zelf het nodige graan te malen.

Het toenemen van het aantal kostgangers vereist het volgend jaar reeds de bouw van een nieuw washuis en de vermeerdering van de bakkerij.

Ondertussen wordt voortdurend verruimd. Het bouwen valt niet meer stil. Kleine vertrekken worden ineengebracht, waterstenen en pompen worden geplaatst. Men steekt grotere vensterramen, waterputten worden geboord, rioleringen gelegd, kelders en bergplaatsen gemaakt voor voedingswaren, aardappelen, veldgewassen en kolen. Fornuizen worden geplaatst, vloeren gelegd en strodaken vervangen door pannendaken. Nieuwe bijgebouwtjes rijzen er en der uit de grond ten behoeve van de zusters, de weeskinderen en de kostgangers, die voortdurend van de ene plaats naar de andere verhuizen.

In november 1835 wordt begonnen met het bouwen van het groot hospitaal voor de mannen en wordt het dak van de kapel met blauwe schaliën belegd, terwijl bijzondere aandacht wordt besteed aan de versiering en het meubilair. Er komt een nieuw tabernakel, bekleed met rode geborduurde stof van hoge prijs, twee kandelaars en een nieuw altaarblad, dat met goudverf wordt beschilderd. Op 2 juni van het vorig jaar was door pater Jacobus Vergauwen, toen reeds provinciaal bestuurder van zijn orde, in de kapel de H. Kruisweg solemneel opgericht. De geschilderde taferelen waren geschonken door Joannes Baptist De Neve. Op 18 juli 1837 werd de kapel verrijkt met een kostbare monstrans die door de gemeenschap werd aangekocht voor de prijs van 318 gulden. In april 1851 werden in de ramen nieuwe brandvensters geplaatst en twee maanden daarna werd een marmeren vloer gelegd. Een gouden kelk van hoge waarde werd aan de kapel geschonken op 25 mei 1842, door Maria Anna Heyde, weduwe van Joannes Putman, samen met een stool en een berechtingsbeursje. Haar zoon, Ivo Putman, provincieraadslid en burgemeester van Zomergem, verrijkte de kapel nadien nog met verscheidene ornamenten en heiligenbeelden.

Ondertussen was men met het bouwen niet stilgevallen, want op 13 september 1842 was toelating verleend voor het bouwen van een nieuwe zondagsschool, die op 28 mei van het volgend jaar in gebruik werd genomen, terwijl de aandacht was gegaan naar het aanleggen van een siertuin en geplaveide wandelpaden. In mei 1853 was deze siertuin klaar gekomen en werd zowat het troetelkind van de zusters die wedijverden om er een oase van gezelligheid en rust van te maken. Met ingezamelde penningen werd tegen de achtergrond van de tuin een ruime kapel gebouwd, toegewijd aan Onze Lieve Vrouw, midden een krans van rozenstruiken.

De meisjesscholen. Gebouwd in 1882 en gesloopt in september 1973.

Op 6 oktober 1857, verleende de bisschop een aflaat van 20 dagen, aan al degenen, die bij dat kapelleken driemaal het weesgegroet zouden bidden tot behoud van het geloof in ons vaderland.

Nieuwe koestallen rijzen op naast de stilaan vervallen gebouwen van de oude hoeve en worden steeds meer varkenskotten en stallingen en bergplaatsen bijgebouwd.

Wanneer in 1857 Mgr Delebecque, bisschop van Gent, het gesticht komt bezoeken spreekt hij naast zijn voldoening, ook zijn bewondering uit over het enorme werk dat hier in een halve eeuw werd verwezenlijkt.

Het godsdienstig leven heeft steeds een voorname plaats ingenomen in de schoot van de congregatie en daarom werd in 1860 besloten tot de bouw van een nieuwe kapel die reeds op 6 mei van ditzelfde jaar door de pastoor van Zomergem plechtig werd ingezegend en in 1864 van; een klokketorentje werd voorzien.

Wij schrijven 1877 en aan de overkant van de Kasteeldreef, verrijst op een stuk weideland, dat door de gemeenschap was aangekocht op 1 mei 1859 van de familie Claudon, een indrukwekkend en sierlijk gebouw dat zal dienen voor meisjesschool en vijf jaar later krijgt de bestuurder naast dit compleks een ruime woonst in dezelfde trant van het schoolgebouw.

Het jaar daarop wordt gans dit gebouw van de straat afgesloten door een ijzeren traliewerk.

In 1886 wordt de boerderij, die voor de gemeenschap de voornaamste voedingsbron was, grotendeels vernieuwd. Het jaar daarop wordt het kloostergebouw van binnen grondig veranderd. Er worden nieuwe slaapkamers gebouwd, een nieuw washuis, twee hekelkamers voor de weverij die intussen in het gebouw was ondergebracht, een kalverkot, acht nieuwe varkenskotten, twee plaatsen voor kolenvoorraad, een paardestal, een slagerij en tal van kleine veranderingen en verbeteringen komen erbij.

In 1887 werd op de muur langsheen de Kasteeldreef een gebouw opgetrokken met een verdiep, bestemd voor het inrichten van slaapkamers voor renteniers die in het klooster hun intrek wilden nemen.

Onder het bestuur van Moeder Augustina, krijgt het kloostergebouw zijn bestendig uitzicht, door het langs de Kasteeldreef en de Kerkhofstraat (vroegere Kruisdreef) een gelijkmatige vorm te geven met het bouwen van kamers voor hospitaal en woonvertrekken. Het is bij deze verbouwing dat het huisje verdween waar de zusters in 1813 hun intrek hadden genomen. In de jaren 1888 tot 1890 wordt een nieuwe en ruime kapel gebouwd. Het is deze kapel die als laatste slachtoffer zal sneuvelen onder de medogenloze vernielingskracht van de bulldozers. Haar opbouw duurde drie jaren en kostte ruim 42.000 f. Tot de verwezenlijking van dit prachtig gebouw hebben verscheidene edelmoedige schenkers het hunne bijgedragen, wier namen wij hier niet mogen verzwijgen.

De familie De Baere, bewoners van het vroeger feodaal kasteel aan het einde van de Kasteeldreef, schonk in 1891 een witte kazuifel, een beeld van O. L. Vrouw en het stalleken van Bethlehem. Het beeld van de H. Moeder Anna, was een gift van juffrouw Mathilde Pauwels uit Zomergem, in het jaar 1891. In 1895 werd een nieuwe monstrans aan de congregatie gegeven door Sophie Bastiaen, gewezen portierster. Zij begiftigde de kapel eveneens met een aantal stoelen en in 1898 verrijkte zij de kapel met een waardevolle godslamp. De beelden van de H. Antonius van Padua en van de H. Margaretha van Cortona, zijn een gift van juffrouw Mathilde Mortier kostgangster van het gesticht in 1897.

Het eerste orgel kwam in de nieuwe kapel in 1901 en werd aangekocht met ingezamelde fondsen. In 1910 werd door toedoen van de familie Maere uit Deinze een stenen kroon in het hoogkoor van de kapel opgehangen en dezelfde familie schonk nadien nog twee kransen om het beeld van het H. Hart te versieren, alsmede twee kostbare kandelaars op het altaar.

De beelden die de Kruisweg van Zeven Weeën uitbeelden, werden geschonken door juffrouw Eugenie De Vos, kostgangster in het gesticht.

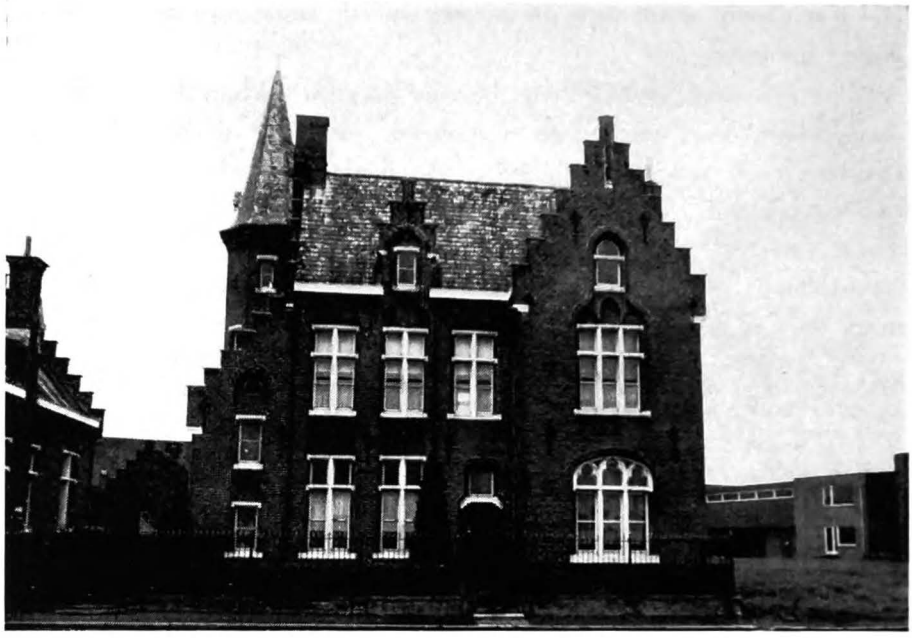

Het huis van de bestuurder. Gebouwd in 1882 en gesloopt in 1973.

Ongetwijfeld hebben veel devote Zomergemnaren naamloos hun bijdrage geleverd voor de opbouw, de afwerking en de inrichting van deze schone kapel.

Vermelden wij nog dat bij de wijding verschillende relikwieën in het altaarblad werden ingemetseld, o.a. van : de H.H. Franciscus de Hieronimo, Vincentius a Paulo, de H. Jozef, de H. Anna, het Heilig Kruis, van de H. Ignatius de Loyola, de H. Aloisius, de H. Bernardus, de H. Franciscus van Assisie en van de H. Petrus, apostel.

Op donderdag 19 mei 1892 ontstond een brand op de zolder van de vleugel langs de Kasteeldreef, boven de slaapzalen van de ouderlingen. Deze brand zou katastrofale gevolgen hebben gehad ware er Eduard De Zutter niet geweest die als toevallige voorbijganger door de in paniek geraakte kostgangers gealarmeerd werd, kordaat ingreep en met behulp van enkele toegesnelde personen de brand kon omschrijven en tenslotte overmeesteren. De schade was niettemin aanzienlijk maar men mocht God danken dat het ergste was voorkomen. Later werd De Zutter om zijn krachtdadig optreden vereremerkt met het ereteken van moed en zelfopoffering. ([12])

(12) Gemeentearchief - Briefwisseling.

Voorgevel van het kloostergebouw juist vóór de sloping 1968-1969.

Dat de congregatie haar patrimonium behoorlijk beheerde, haar taak van hulpverleenster voortreffelijk vervulde en kennelijk geen inspraak noch inmenging duldde in haar huishoudelijke aangelegenheden, moest het goevernementsbestuur ervaren wanneer het in 1893 in dit verband navraag deed aan het gemeentebestuur van Zomergem, dat van zijn kant daarmede blijkbaar niet gediend was en prompt als antwoord gaf : «dat het Gesticht St Vincentius de Paul een private instelling is, bestuurd door Zuster Augustina, die in haar gesticht aanvaardt en weigert naar beliefte en overeenkomsten aangaat voor prijzen die zij geradig vindt». ([13])

In 1905 wordt het binnenplein van de boerderij met kasseistenen geplaveid en in 1906, wanneer E.H. Maere als bestuurder van het klooster wordt aangesteld, zal voor meer komfort worden gezorgd. In 1908 wordt het gebouw op de elektrische leiding en op het telefoonnet aangesloten en komt een rijtuig, — de toen zo goed gekende «Boerenkar», waarmede de zusters-onderwijzeressen naar hun scholen van Beke en Ronsele gebracht werden

(13) Gemeentearchief - Briefwisseling.

Nadien werden aan het uitzicht van het kloostergebouw gedurende meer dan een halve eeuw geen noemenswaardige veranderingen meer aangebracht, zodat het in het geheugen van eenieder van ons zal geprent blijven zoals wij het gedurende al die jaren hebben gekend.

ONDERWIJS EN OPVOEDING

Vooral voor het onderwijs en de opvoeding van de kinderen hebben de zusters van St Vincentius a Paulo te Zomergem hun beste krachten ingezet. Het doel van de congregatie was immers : «van onder elkanderen met godvrugtige oeffeningen hunnen Godt en heer in vuurigheyd te dienen en dienstig te wezen aen arme kinderen, zoo in hun te onderwijzen in de Christelijke leeringe, tot zaligheyd van hunne Ziele, als in hun af te trekken van de ledigheyd, door deze te leeren spinnen tot onderhoud van hun lichaem en tot dien van hunne ouders. Ten dien eynde hebben zij opgerecht eene schoole, waerin zij de arme kinderen, naer bezorgde noodzaekelijkheyd tot hun handwerk, hebben gedient tot Leermeersteressen». (14)

Aan deze doelstelling, die later tot hun levensideaal en levenswerk zou uitgroeien, is de godgewijde congregatie gedurende gans haar bestaan trouw gebleven. Reeds van het begin af hadden de godvruchtige meisjes een aantal arme kinderen rond zich verzameld in hun kleine woning in de Blauwersstraat, om hun les te geven in de Cathechismus en hun te leren spinnen en handwerken. Maar mettertijd kwamen andere vakken als lezen en schrijven het primitief leerprogramma aanvullen.

De grote stoot werd pas gegeven in 1813, wanneer zekere Maarten Willems, gelijk wij dat in ons hoofdstuk over de stichting hebben beschreven, aan de meisjes een woning in gebruik geeft, die gelegen was aan de hoek van de Kasteeldreef en de Kruisdreef, thans Kerkhofstraat.

Gedurende negen jaar hebben de meisjes van dit «spinhuis» of «spinschoole» gebruik gemaakt.

Op 22 april werd dan de eerste steen gelegd van een werkschool voor de arme kinderen. Het was een tamelijk ruim gebouw, dat tevens zou gebruikt worden als zondagsschool voor de jongedochters en als eetplaats voor de zusters. Reeds op 23 juni daarna werd een zondagsschool opgericht voor mannen door pastoor Michaël Van der Piete.

Het werk der zondagsscholen was reeds in 1813 ingericht geworden door pastoor Van der Poorten. Wanneer in 1913 het eeuwfeest van de

(14) Tekst uit de «Heilige Regel».

oprichting werd herdacht, waren er 625 meisjes en 200 jongens in deze school ingeschreven, die toen bestuurd werd door onderpastoor Vermoezen, die hieraan zijn beste krachten wijdde. Het jubelfeest dat doorging op zondag 6 juli en maandag 7 juli 1913, wordt in het memorieboek van de kerk van Zomergem zeer omstandig beschreven en groeide uit tot een manifestatie, die de inwoners van de gemeente wellicht nooit tevoren hadden meegemaakt.

Op 20 augustus 1824, werd door Ambrosius Goethals, vicaris generaal van het bisdom, toelating verleend om arme kinderen als kostgangers in het gesticht op te nemen, om hen te leren werken en te onderrichten in de Kristelijke leer, «gelijk van alsdan dezelve is gebeurt». Korte tijd nadien werd dit onderwijs toegankelijk gemaakt voor jongens tot de ouderdom van 21 jaar, en nog geen twee maanden waren verstreken of dit onderwijs werd voor iedereen toegankelijk gemaakt.

Onder het Hollands bewind hadden de zusters het bepaald moeilijk om hun school in stand te houden. De Hollanders, die het Katholicisme al geen warm hart toedroegen, bliezen vanzelfsprekend het kristelijk onderwijs, en vooral datgene dat in private scholen gegeven werd, geen wind in de zeilen. Tot 1826 hadden de bewindvoerders spleetogend het onderwijs in het klooster zijn stille gang laten gaan, maar naarmate het aantal kinderen aangroeide, zetten zij het onderwijs, met hun wetten en moeilijk na te komen verordeningen, op een steil-hellend vlak. Bernard De Neve vertelt in zijn handboek hierover het volgende : «den 26 October 1826 zijn de knegtjens die in 't klooster ter schole gaen, de schole vanwege 't gouvernement ontzeijd». Dat is trouwens de reden waarom wij in de archieven zo weinig gegevens ontmoeten nopens het onderwijs in het klooster uit deze periode. Het zal nog duren tot rond 1830, vooraleer de tekens van een intenser onderricht naar voren komen.

Monseigneur Leander, bisschop van Gent, kwam op 27 februari 1828, de eerste steenlegging bijwonen van een spinschool voor arme kinderen en in maart 1830 werd een ruime «Borgerschoole» gebouwd, waar iedereen, mits betaling van een klein schoolgeld, onderricht kon krijgen in de godsdienst, het lezen, het schrijven en het rekenen. In 1840 werden in het klooster reeds aan 186 meisjes het spinnen en naaien aangeleerd.

Een nieuwe zondagsschool, die later zou dienen als toneel- en feestzaal werd gebouwd in 1842-43.

Ondertussen was op 23 september 1842, de eerste organieke wet op het lager onderwijs ingevoerd en kreeg het zijn bestendig karakter. De zusters van het klooster van Zomergem, zouden zich aan de normen van deze nieuwe onderwijswet moeten houden, wat niet altijd zou meevallen.

Op 16 mei 1843, kregen zij het bezoek van de inspecteur van het bisdom, die hen de verplichting oplegde van een franse school te openen. Kenden onze zusters daar iets van ? Wij durven het sterk betwijfelen. In elk geval werd deze school reeds geopend op 3 juni daarop in het gebouw van de zondagsschool, tegelijkertijd met een speldenwerkstersschool. Van 26 oktober af, zaten de weeskinderen die in het gesticht waren opgenomen, naast de andere kinderen in dezelfde lokalen.

De voorschriften van de schoolwet moesten stipt worden nageleefd en ook dat viel de zusters niet altijd mee. Op 14 februari 1844 ontvingen zij het bezoek van een opzichter, die een streng onderzoek instelde naar de toestand van het onderwijs en de bekwaamheid van de onderwijzeressen. Spoedig werd vastgesteld dat zowel het onderwijs als de competentie van de zusters ver onder het toegelaten niveau lagen. De inspecteur beval dat de zusters zich ten spoedigste voor hun taak moesten bekwamen en frans moesten leren, zoniet, zouden zij uit hun ambt worden ontzet en vervangen door leke onderwijzeressen. Hij drong er tevens op aan, dat de jongens en de meisjes in afzonderlijke lokalen zouden worden ondergebracht.

Van dan af gingen enkele religieuzen de lessen van onderwijzeres volgen en nam het onderwijs in het klooster een nieuwe vlucht die een zeer grote hoogte zou bereiken. In 1864 werd reeds aan 70 meisjes onderricht gegeven in de godsdienst, het lezen en het schrijven en enige tijd later werden vier kantwerkstersscholen opgericht die samen meer dan 150 leerlingen telden. Wanneer op 9 juni 1870 de gouverneur aan het gemeentebestuur de opdracht geeft om een werkschool te Zomergem op te richten, krijgt hij voor antwoord, dat in de lagere meisjesschool van het klooster, zuster Augustina, bestuurster en haar medezusters, «volgaarne en onvergeld met dit liefdadig werk bezig zijn in alle handwerken als naaien, haken, breien en spellewerken». ([15])

Op 30 mei 1876 stierf te Zomergem, juffrouw Leontine Vande Weghe, dochter van wijlen Bernard, notaris te Zomergem Bij haar uiterste wil had zij haar woning aan het klooster geschonken, met de uitdrukkelijke wens er een school op te richten voor meisjes, of het te verkopen en met de opbrengst daarvan een gebouw op te trekken dat voor hetzelfde doel zou gebruikt worden. Het voorstel werd door de pastoor van Zomergem, die toen nog bestuurder van het gesticht was, aan de goedkeuring van de bisschop voorgelegd, die er aanstonds zijn concent aan gaf. Kort na de dood van de schenkster werd het huis verkocht aan Petrus Putman, voor de som van 19000 f. en het geld werd, volgens haar wens besteed aan de bouw van een nieuwe school aan de overkant van de Kasteeldreef. Een

(15) Rijksarchief Gent, fonds Zomergem, 341 Rekeningen.

gift van barones Dons de Lovendeghem van 4000 f. op 23 mei 1877 aan het gesticht gedaan vergemakkelijkte dit opzet. Ondertussen waren de werken aangevat door de aannemer Theofiel Mesure uit Nevele en op 27 november van hetzelfde jaar konden de nieuwe lokalen feestelijk worden ingehuldigd. ([16])

Vanaf 1877 zal de ontwikkeling van het klooster zich vooral richten naar de behoeften van het lager onderwijs en de beschikbare gelden aanwenden voor het bouwen en vermoderniseren van klaslokalen. Het gemeentebestuur van Zomergem looft in al zijn verslagen de verdiensten van de zusters en hecht zijn goedkeuring aan elk initiatief dat inzake onderwijs, door het klooster genomen wordt.

Zo schreef de burgemeester in een van zijn verslagen over het onderwijs, dat het op een voortreffelijke manier gegeven werd, dat het onderwijzend personeel voor deze moeilijke taak was opgeleid en hun scholen leerlingen voortbrachten die de omliggende gemeenten ons benijdden. Hij is zelfs kwistig met zijn lof over het onderwijs dat in het klooster door de zusters aan de kinderen wordt gegeven en aan de basis ligt van een opvoeding die ieder waardig burger nodig heeft om in het leven te slagen. ([17])

De inkt waarmede de burgemeester en zijn schepenen dit verslag ondertekenden was nog niet helemaal droog, of het onderwijs te Zomergem zou in een storm worden geworpen die tussen de jaren 1875-84 over ons land raasde, nl., de schoolstrijd.

De verbeten partijstrijd, die van 1847 tot 1884 in ons land werd uitgevochten tussen de liberalen en de katholieken, zou het kristelijk onderwijs als inzet nemen. In 1842 hadden beide partijen, hoe moeizaam ook, elkander toegevingen moeten doen om de eerste organieke wet op het lager onderwijs over de sloot te krijgen, maar na 1847 kregen de liberalen geleidelijk een tegengestelde houding tegenover de godsdienst en bijzonder tegenover het katholiek onderwijs. In 1864 werden de voordelen op de studiebeurzen, aan de vrije scholen ingesteld ingevolge de wet van 24 september 1842, door de nieuwe regeerders opnieuw ingetrokken ten behoeve van het officieel onderwijs, dat vanaf de eerste dag dat zij de macht in handen kregen het essentieel punt op hun programma was. De schoolwet van 1842 was er niet in geslaagd aan de geestelijkheid het recht te ontnemen van toezicht op de scholen, maar naarmate het nieuw regime vaste voet kreeg, werd alle geestelijk gezag in het onderwijs gekortwiekt.

1879 klinkt als de galm van een doodsklok doorheen de geschiedenis van het katholiek onderwijs. Op 21 juni van dit jaar triomfeerde in het

(16) Kerkarchief Zomergem - Memoriebook.
(17) Gemeentearchief - Verslag nopens de toestand van de gemeentezaken.

parlement een nieuwe wet op het onderwijs, die door zijn nefaste gevolgen in de volksmond als de «ongelukswet» werd gebrandmerkt. Het godsdienstonderricht werd uit het leerprogramma geschrapt en mocht nog slechts gegeven worden na de klasuren en dan nog wel op nadrukkelijke aanvraag van de ouders. Elke gemeente moest haar eigen neutrale en officiële school bezitten, terwijl elke toelage onttrokken werd aan alle private en vrije scholen, die voortaan niet meer mochten aangenomen worden. Het ging er dus om, het kristelijk geloof in de harten der opkomende geslachten te smoren.

Het werd echter geen grote triomf voor de liberalen, want, hoe schoon hun beloften ook waren, konden zij de geest van onze kristelijke vaders en moeders niet vertroebelen, die meer bekommerd waren om de opvoeding en de geestelijke waarden van hun kinderen, dan om de meest moderne schoolpaleizen en de verderfelijke moraal die er onderwezen werd en waarmede de geest van hun kinderen vergiftigd werd. De reactie kwam dan ook spoedig en spontaan en sloeg over naar een geestdriftige en heldhaftige strijd. In de kerk wezen de priesters de ouders en opvoeders op hun harde maar heilige plicht, van op de opvoeding van hun kinderen te letten en hun aan de dwaalleer van de officiële goddeloze scholen te onttrekken. De onderwijzers en personen die private scholen hielden gaven spontaan hun ontslag of sloten hun deuren, ondanks de felle druk van officiële zijde en de noodzaak om het brood. In het geniep stichtten zij vrije scholen die op minder dan twee jaar tijds meer dan 90 procent van de leerlingen tot zich overhaalden en uiteindelijk de officiële scholen deden leeglopen. Ook het klooster van Zomergem heeft in deze verbeten strijd zijn lovenswaardig deel gehad. De bevolking van Zomergem was er een die door de eeuwen heen grotere stormen als deze had doorworsteld en overleefd, hoe zwaar de offers ook geweest waren. Zij had de dolksteek van het overschakelen van het handweven naar de mekanizatie van dit oud bedrijf gevoeld en velen waren er aan doodgebloed. Onze mensen hadden ziekten, epidemieën en hongerjaren doorworsteld. Zij waren gestaald en opgewassen tegen stoten die harder aankwamen dan een ongelukswet en zij zouden ook thans niet de knieval doen. Samen met de geestelijkheid, de onderwijzers die het hart hoog droegen en de zusters van het klooster traden zij openlijk in de strijd tegen elke betrachting van overheidswege gedaan om het vrij katholiek onderwijs onder bedreigingen en beloften te versmachten.

Een officiële bewaarschool wordt in de gemeenteschool opgericht en lokt aanvankelijk enkele kinderen naar zich. Het getal is echter zeer miniem : slechts 18 jongens en 17 meisjes. De onderwijzer De Vogelaere geeft zijn ontslag en in zijn plaats wordt zekere Mestdagh als gemeenteonderwijzer benoemd. Het gemeentebestuur, dat de besluiten van hoger-

hand moet opvolgen, schuift alles op de lange baan en tracht met allerlei argumenten het vrij onderwijs te steunen en te bevoordeligen. Het schrikt niet terug voor bedreigingen en tuchtmaatregelen maar spreekt harde en verdedigende taal.

De bewaarschool, door de overheid opgedrongen, liep weldra leeg.

Zuster Justina, bestuurster van de meisjesschool in het klooster vertikt het zich nog langer aan de dwangwet te onderwerpen en biedt op 1 augustus 1879 aan het gemeentebestuur schriftelijk haar ontslag als onderwijzeres, wat door de raadsleden met algemeenheid van stemmen wordt aanvaard en toegejuicht. De burgemeester voegt er aan toe dat het zo niet langer uit te houden is voor een onderwijzeres als zuster Justina, die zich gedurende vele jaren onbaatzuchtig had ingespannen voor het onderwijs en de opvoeding van honderden kinderen. Wie nu zou gedacht hebben, dat de 575 kinderen, die van onder de veilige vleugels van de zusters waren weggehaald, naar de officiële scholen zouden overlopen, beleefden de desillusie van hun leven. De kinderen bleven thuis om bij hun ouders op het land, in de keuken of elders anders te helpen. De school van meester Mestdagh kreeg niet meer dan 19 leerlingen. Het gemeentebestuur, dat over de stipte naleving van de schoolwet moest waken, deed niets anders dan het officieel onderwijs veroordelen en kloeg in heftige brieven de wantoestand van het onderwijs in zijn gemeente aan. Zij bevoorrechtte het vrij initiatief en liet toe dat de zusters van het klooster met een tweetal leke-onderwijzeressen opnieuw scholen openden, die vanaf het begin proppensvol liepen. ([18])

Eindelijk kwam in begin 1884 de reaktie van katholieke zijde voorgoed op dreef en bij de verkiezingen van 10 juli verloren de liberalen voorgoed het bewind. De vrije kloosterschool werd door de gemeente aangenomen en financieel gesteund. Het onderwijs ging er een ongekende bloei tegemoet.

Volgens een statistiek van 1890 werden in het klooster vier klassen voor het lager onderwijs en een bewaarschoolklas gehouden. In de lagere klassen stonden drie kloosterzusters ; zuster Josephine (Spiessens Maria), zuster Justina (Clementina Van Herzeele) en zuster Columbia (Sabina Crombeecke), en een leke-onderwijzeres : juffrouw Pharaïlde Van Waes. De bewaarschool werd gehouden door zuster Berlindis (Marie Van Moerzeeke). ([19])

Het vruchtbare zaad van het onderwijs werd door de zusters niet enkel op eigen bodem uitgestrooid, maar ook uitgedragen naar andere be-

(18) Gemeentearchief : Briefwisseling en Beraadslagingen.
(19) Gemeentearchief : Statistieken.

trekkelijk ver afgelegen akkers, waar het spoedig kiemde en vaste voet kreeg, om weldra te groeien en te bloeien naar eenieders voldoening. Twee instellingen zijn hiervan thans nog sprekende getuigenissen gebleven, nl., de bewaarschool van Ronsele en de gemengde lagere school van Beke, die er zonder de volhardende ijver en verbeten inzet van de Zomergemse zustergemeente nooit zo vroeg zouden gekomen zijn.

Op 3 oktober 1898 openden zuster Elisabeth en zuster Bernarda de eerste bewaarschool te Ronsele. Het gebouw was in 1829 door de gemeente gebouwd op een perceel grond dat het van baron Gaspar de Draeck, zoon van Frans Frederik, de laatste heer van Ronsele, voor dit doel ten geschenke had gekregen. Verscheidene onderwijzers hadden er voordien les gegeven, maar moesten uiteindelijk de zorgen van het onderwijs overlaten aan de zusters van St Vincentius te Zomergem. Het katholiek gemeentebestuur liet de zorgen van de instelling volledig over aan pastoor Maes en beperkte zich enkel tot het verlenen van een jaarlijks hulpgeld, dat het met milde hand toekende. ([20])

Bij de aanvang van het schooljaar 1959-60, werden de zusters, wegens het nijpend tekort aan onderwijskrachten in de scholen te Zomergem, uit de bewaarschool van Ronsele teruggeroepen en werd hun taak overgelaten aan twee leke-onderwijzeressen. De zusters van Zomergem hadden gedurende meer dan zestig jaar, honderden kinderen van Ronsele en de aanpalende wijken van Zomergem onderwezen en als echte moeders opgevoed en verzorgd. Vooral zuster Victoria had zich gedurende ruim een halve eeuw van deze lovenswaardige plicht gewetensvol gekweten. Zij heeft op «haar» bewaarschool van Ronsele een blijvend merkteken gedrukt, dat tot navolging dwingt.

HET KLOOSTER VAN BEKE

Het klooster van Beke vindt zijn oorsprong in 1887, wanneer Isidoor Martens, onderpastoor te Zomergem, op 2 maart van dit jaar een akte laat verlijden voor notaris August Joos te Waarschoot, waardoor hij van Petrus Vande Voorde een eigendom afkoopt, die gelegen was in de hoek van de Priemwegel en de Grote Steenweg en bestond uit : «een huis, bewaarschool en afhangen, met medegaande land, gestaan en gelegen te Somergem, wijk Beke, bekend ten Kadaster Sectie B nummers 587 c, 587 d en 587 e, groot in erf, zevenendertig aren sestig centiaren, palende Serafin Tollenaere, en ten deele Tollens, Oost Karel Van Hulle en met den uitweg aan den steenweg van Gent naar Brugge, zuid en west heer August

(20) Gemeentearchief : Beraadslagingen en begrotingen.

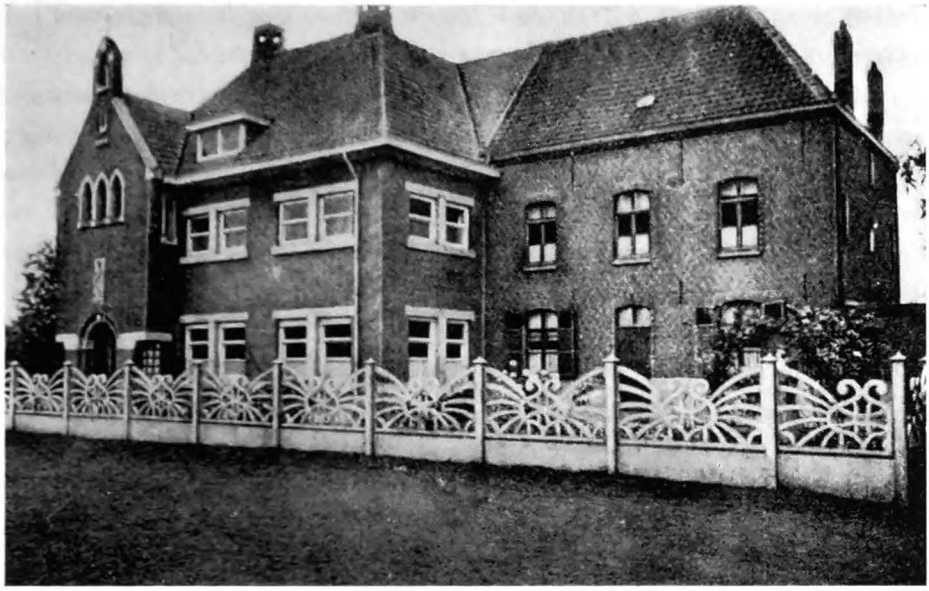

Klooster te Beke. Het oorspronkelijk gebouw rechts omvatte de woonvertrekken, de slaapchambretten en een kapel (gebouwd in 1887). De nieuwbouw — kapel en slaapvertrekken — werd in 1934 gebouwd.

De Vlieger». Deze koop werd gesloten voor de schappelijke prijs van vijf duizend driehonderd frank en geregistreerd te Waarschoot op 3 maart 1887. ([21]) Eigenlijk waren het twee kleine wevershuisjes waarvan er een werd omgevormd tot school. Toen Pieter Vande Voorde deze eigendom verwierf door aankoop in 1885 van Camille Van Herreweghe, onderpastoor te Vrasene en voordien onderpastoor te Zomergem was er nog geen sprake van een «bewaarschool» Isidoor Martens stond deze huisjes af aan een juffrouw die daar een aantal kinderen van de wijk onderwees. De naam van deze onderwijzeres is ons niet bekend, maar wij vermoeden dat het juffrouw Louise Vereecke was, die wij verder nog zullen vernoemen.

Hieruit blijkt dat reeds vóór 1887 in deze verafgelegen wijk onderwijs werd gegeven aan een respektabel aantal kinderen en het gemeentebestuur van Zomergem, dat, evenals alle voorgaande trouwens, het primair onderwijs der kinderen tot zijn beschermeling had genomen, was er in zijn verslagen telkens op teruggekomen, hoe gebrekkig dit soort onderricht wel was en schoof hiervoor de schuld op de rug van de onderwijzers of de onderwijzeressen, die niet de minste vorming hadden genoten en zo inkom-

(21) Notariaat Ignace Van Belle-Buysse te Zomergem.

petent waren dat zij zelfs niet de meest elementaire begrippen van het primair onderwijs aan hun leerlingen konden bijbrengen. ([22])

Ook de lokalen waar school werd gehouden lieten veel te wensen over. Meestal was het de leefkamer in het kleine huisje van de onderwijzer of de onderwijzeres, de zolderruimte, het wagenhuis of een andere plaats waar het komfort zeker niet in de eerste regel van de dagorde stond.

Het is vanzelfsprekend dat de raadsleden, die niets onverlet lieten om het primair onderwijs op een effen baan te krijgen, aan deze onduldbare toestand een steen des aanstoots vonden en naar een probaat middel zochten om hieraan te verhelpen.

Het is dan, in het jaar 1887, dat zij zich tot de congregatie van de Zusters van St Vincentius a Paulo wendden met het dringend verzoek om twee van haar schoolzusters naar Beke te zenden om er degelijk onderwijs te brengen.

Eerwaarde Heer Isidoor Martens was gaarne bereid zijn pas verworven eigendom voor dit verheven doel ter beschikking van de religieuzen te stellen en op 21 april werden zuster Aloysia en zuster Aldegonde door hun overste naar Beke gezonden en namen er hun intrek, samen met een leke-onderwijzeres, juffrouw Louise Vereecke. Die juffrouw was een edelmoedig boerenmeisje van de wijk Langeboeken, dat later in het klooster zou treden onder de naam van zuster Coleta. Met hun drieën begonnen zij aan de kinderen van Beke onderricht te geven en gaven aldus de aanloop tot de «Lagere Gemengde school» die later zou uitgroeien tot een onderwijsinstelling van hoge stoffelijke en geestelijke waarde.

Wanneer door de overwinning der katholieken in 1884 voorgoed een eindpunt werd gezet achter de schoolstrijd en het Vrij Katholiek Onderwijs opnieuw de vrije teugel kreeg, werden te Zomergem, evenals in alle andere gemeenten betrachtingen gedaan om de vrije scholen te doen aannemen. Een eerste aanvraag was reeds op 1 oktober 1877 door het gemeentebestuur zelf aan de Bestendige Députatie gericht geweest. Het betrof hier toen de school van het klooster waar de zusters Leonarda, Marie en Augustina aan 180 kinderen les gaven. Deze aanvraag had toen geen gunstig gevolg gehad. Een nieuwe aanvraag op 17 september 1894 door zuster Anna, toenmalige bestuurster van de bewaarschool in het klooster, aan het gemeentebestuur gericht, werd in de zitting van 5 december daarna aanvaard. De bewaarschool en de lagere meisjesschool werden aanvaard en zouden voortaan aanspraak kunnen maken op de hulpgelden door de nieuwe onderwijswet van 20 september 1884 voorgeschreven. Deze bewaarschool telde toen 253 kinderen : 106 jongens en 147 meisjes.

(22) Gemeentearchief : Beraadslagingen.

Dit was vooralsnog niet het geval voor de schoolinrichting te Beke, die eerst op 1 januari 1917 dit statuut zou verkrijgen, dat om de tien jaar zou herzien worden.

Om dit tekort enigszins te vergoeden, verleende het gemeentebestuur aan haar «aanneembare school van Beke», een jaarlijkse toelage van 200 f. som die ieder jaar vermeerderde. De gemeente kwam eveneens mild tussen voor het aanschaffen van schoolbenodigdheden. In gemeld jaar kreeg de school 300 f huipgeld voor dit doel. Nadien zien wij in de gemeentebegroting gelijkaardige posten verschijnen, die elk jaar in belangrijkheid toenemen. (23)

In 1890 gingen te Beke reeds 107 kinderen naar de school van de «zusterkens», waaronder 53 jongens en 54 meisjes. Er waren toen twee religieuzen : zuster Eugenia en zuster Antonia en een schoolmeesteres, juffrouw Odile De Caluwé. (24)

Negen jaar later vinden wij, naast de genoemde leerkrachten, reeds een eerste bestuurster, in de persoon van zuster Augustina, die in 1897 aan het gemeentebestuur een hulpgeld vraagt als schadeloosstelling voor het onderwijs aan 38 behoeftige kinderen. De gemeenteraad van Zomergem is hiermede in principe akkoord, maar wil eerst weten in hoever de gemeente Waarschoot hierin wil tussenkomen, aangezien een groot aantal van deze kinderen van over de straat komen, d.w.z. van Waarschoot. Later zal een hulpgeld van 200 fr. per jaar door iedere gemeente aan de instelling worden uitbetaald. Het aantal leerlingen was ondertussen tot 132 aangegroeid. (25)

In hetzelfde jaar werden de twee huisjes en een paar kleine gebouwtjes die men naderhand had neergezet, ten gronde gesloopt om plaats te maken voor een nieuwe school met vier klaslokalen en een woning voor de schoolzusters, die daar een keukentje inrichtten om er hun middagpotje te kunnen klaarmaken. In 1905 liet Isidoor Martens een nieuw klaslokaal bijbouwen.

Op 19 februari 1910, werd door E.H. Leon Maere, geestelijk bestuurder van de congregatie, een kleine woning met wat aanpalende grond, die aan de speelplaats grensde afgekocht van zekere Paul De Meyer, samen met een ander aangrenzend perceel dat aan de familie Joos toebehoorde. Terstond werden alle gebouwen afgebroken om de speelplaats te vermeerderen en plaats te winnen voor geplande uitbreiding. (26)

---

(23) Gemeentearchief : Begrotingen en gemeenterekeningen.
(24) Gemeentearchief : Beraadslagingen en Briefwisseling.
(25) Gemeentearchief : Briefwisseling en rekeningen.
(26) Archief van het Klooster : Staat van eigendom

Op zondag 12 mei 1912 werd gans de bevolking van Beke herinnerd aan de eerste aankomst van de zusters aldaar, vijfentwintig jaar geleden : feit dat met grote luister werd gevierd in aanwezigheid van zuster Aloysia en zuster Aldegonde, de twee eerste schoolzusters, die om hun jarenlange toewijding welverdiend in de bloemen werden gezet en hun deel kregen van de algemene erkentelijkheid door de bevolking betuigd. Bij deze gelegenheid kwamen nog een viertal andere religieuzen van het moederklooster van Zomergem in de nieuwe gebouwen hun intrek nemen en werd door de bisschop de toelating gegeven aan de zusters om er voortaan in gemeenschap te leven, onder het algemeen gezag van de overste van het moederhuis te Zomergem. De school telde toen reeds 5 klassen met 350 leerlingen. De inwoners van Zomergem en Waarschoot lieten niets onverlet om deze heuglijke herdenking op schitterende wijze te vieren. Het was een zonovergoten dag. Een nooitgeziene menigte was daar aanwezig. Voorafgegaan door de muziekmaatschappijen van Zomergem en Waarschoot, een zangvereniging en de ruitersvereniging «De Jonge Wacht» van Zomergem, stapten honderden schoolkinderen samen met de gemeenteraadsleden, de notabelen en de geestelijke overheden van beide gemeenten in de stoet op. Aldus een kort verslag in het memorieboek van het klooster : «De stoet trok door een praalboog. De kinderen van Beke-school, begeleid door die van Somergem, allen met nationale vlaggetjes in de hand, vier en vier, zingende hun vlagjes zwaaiende, trokken door het drommende volk en verwekten een ongemene geestdrift. Nooit zagen wij, nooit hoorden wij met zulke overtuiging, het lied van de schoolstrijd zingen als daar, door die menigte mede met de kinderen. Overal waren de huizen bevlagd en versierd, niet een enkel uitgezonderd, van aan Somergem Motje tot aan de fabriek de Hemptinne, waar ook een prachtige boog opgetimmerd was.»

Na de gebruikelijke toespraken door pastoor De Corte van Waarschoot en de pastoor-deken van Zomergem, E.H. Emiel Back, het overhandigen van bloemen en geschenken aan de zusters, een feestmaal en een slotserenade door de muziekverenigingen van Waarschoot en Zomergem, daalde de avond over de wijk Beke en zijn school. Maar hij daalde met veel lawaai en schermutselingen want : en hier volgt het verhaal uit het memorieboek, «bij het naar huis gaan kwam een hagelbui, knetterend als geweervuur en vielen hagelstenen, zoo groot, dat er nooit van menschengeheugen zulke gezien werden. Duizenden ruiten werden stukgeslagen, maar op de akkers was er maar weinig schade ; daar er geen wind was».

Op 26 augustus 1913 laat Eerwaarde Heer Isidoor Martens, toen reeds pastoor-deken te Hamme, voor notaris Maurits De Mulder een akte verlijden, waardoor hij zijn bezit te Beke bij gift onder levenden, over-

maakt aan de Eerwaarde Heer Maurice Van Laere, afkomstig van Zomergem, bewaker van de Normaalschool te St Niklaas-Waas, waar hij verbleef, en die bij dezelfde akte verklaart het goed te aanvaarden. Voor de zusters veranderde er niets, vermits de heer Van Laere hen het vrij gebruik ervan liet.

Om tegemoet te komen aan de stijgende bekommernis van de schoolzusters om hun school te Beke uit te breiden, wat zich met de dag meer en meer opdrong door de bevolkingsaangroei in deze wijk, maar die fel gehinderd werd door terreingebrek, verkocht Raymond Wille, handelaar ter plaatse, aan de E.H. Van Laere op dezelfde dag, vier aren moestuin die aan de speelplaats van de school paalden en die onmiddellijk bij de speelplaats werden gevoegd. ([27])

Eerwaarde Heer Van Laere, schonk bij akte verleden voor notaris Raymond Coucke te Zomergem de dato 8 maart 1921, zijn bezit te Beke, dat ondertussen tot een belangrijke onderwijsinstelling was uitgegroeid, aan zuster Lucia (Vanderlinden Stephanie), zuster Benedicta (Haeck Emmerence), zuster Johanna (Coppens Delphine) en zuster Coleta (De Baets Elodie).

In 1930 werd Beke een nieuwe parochie. Er werd een kerk gebouwd in 1933. De zusters waren niet meer verplicht telkens de goddelijke diensten bij te wonen in de parochiekerk van Zomergem, noch in de kapel van het moederhuis. In oktober 1934 werd een nieuwe woonst voor ze gebouwd door de bouwonderneming Eduard Heene uit Eeklo, die een gedeelte van de oude gebouwen sloopte en ook een nieuwe kapel optrok. De zusters namen er bezit van op 15 november 1934. Sindsdien bleven de zeven zusters te Beke wonen, nl. de vier schoolzusters en drie huishoudsters.

Op 15 oktober werd het nieuw complex plechtig ingezegend door de E. Heer Directeur van de congregatie, Leon Maere. De religieuzen zouden te Beke dezelfde Heilige Regel volgen als hun medezusters van Zomergem, maar niettemin een quasi-autonome congregatie vormen. Zuster Prudentia, die er sedert 1907 als onderwijzeres en sedert 1918 als schoolhoofd had gewoond en gewerkt, werd er als eerste overste aangesteld en kreeg de sleutels van het gebouwencomplex en de Heilige regel van de gemeenschap. Als schoolbestuurster te Beke kreeg zij vanwege het gemeentebestuur een bestuurstersvergoeding en een jaarlijkse wedde van 1037,50 f; de andere schoolzusters, Anastasia en Cecilia ontvingen respektievelijk 575 f en 825 f. ([28])

([27]) Notariaat Ignace Van Belle-Buysse te Zomergem.

([28]) Memorieboek van het Klooster.

Zuster Prudentia.
Laatste overste van de congregatie.

Wanneer moeder Prudentia op 20 augustus 1949 tot algemeen overste van de zustergemeenschap werd benoemd, werd zij te Beke opgevolgd door zuster Joanna, die overleed te Zomergem in het moederklooster op 18 november 1961. Zij werd opgevolgd door zuster Dionysia, die dit ambt vervulde tot aan de fusie van de congregatie met de zusters Kindsheid Jesu in 1965. Moeder Dionysia overleed te Eeklo in de H. Hartkliniek op 27 april 1966.

Ondertussen had men te Beke met het bouwen van schoollokalen grote vorderingen gemaakt. In de maanden september en oktober 1953 werden langs de Priemwegel, of thans juister gezegd, naast het kerkplein, door de bouwonderneming Herman Van Hulle uit Zomergem een gebouw

met vier nieuwe klaslokalen opgetrokken, na afbraak van de drie oude lokalen die daar reeds in 1897 waren gebouwd. ([29]) Zij werden op 19 maart 1954 feestelijk ingezegend door E.H. Karel Van Damme, geestelijk bestuurder van de zustergemeenschap. Zo telden wij te Beke 6 klassen voor het lager onderwijs, 1 huishoudklas, 2 kleuterklasesn en 1 zomerklas.

In 1963, bij de versmelting van de congregatie van de Zusters van St Vincentius a Paulo met de Zusters Kindsheid Jesu, omvatte de school te Beke de jeugd van drie tot twaalf jaar ; vier kleuterklassen, drie klassen voor het gemengd lager onderwijs en twee zomerklassen. In totaal liepen er 160 leerlingen en 75 kleuters school.

Het aantal roepingen in de vrouwencongregaties was in de laatste jaren fel achteruitgelopen. Ook in het klooster te Zomergem waren er in het laatste decennium geen nieuwe novicen meer binnengekomen, wat tot gevolg had, dat leke-onderwijzeressen meer en meer de plaats kwamen innemen van de zusters, die wegens het bereiken van de leeftijdsgrens, door ziekte of overlijden uit het onderwijs wegvielen. Het aantal religieuzen daalde ook te Beke. De klassen werden meer en meer door onderwijzers en onderwijzeressen ingenomen. Toen uiteindelijk het behoud van een kleine congregatie te Beke een nutteloze strijd tegen de onafwendbare teloorgang bleek te zijn, verlieten de drie laatste zusters hun huis op 1 december 1971 en werd hun opvoedende taak overgenomen door onderwijzeressen. Het bestaan van het klooster te Beke kwam hiermede aan zijn einde, na 83 jaren van hard labeur, onbeschrijflijke toewijding en onschatbare verdiensten aan de ganse bevolking van deze volkrijke wijk bewezen.

Uit wat voorafgaat blijkt overduidelijk dat de congregatie van Sint Vincentius a Paulo van Zomergem, haar ideaal : «aen arme kinderen, zoo in hun te onderwijzen in de Christelijke leeringe», met andere woorden, zich met al haar krachten in te zetten voor het onderwijs en de opvoeding van de jeugd, gedurende al die jaren hoog heeft gehouden.

Zelfs gedurende de oorlogsjaren 1914-1918, wanneer de schoollokalen te Zomergem voortdurend door de legers werden opgeëist, hebben onze zusters hun verheven taak niet losgelaten. Telkens wanneer een klas moest ontruimd worden, werd onmiddellijk naar andere plaatsen gezocht en werden de kinderen overgeplaatst in alle beschikbare lokalen en plaatsen om de lessen niet te onderbreken. In de zondagsschool, in slaapzalen, in het washuis, in de bakkerij, ja zelfs tot in het wagenhuis toe, werd school gehouden.

---

(29) Archief van het Klooster.

Bij de fusie van de congregatie met deze van de Zusters Kindsheid Jesu in 1963, beschikte het klooster over 18 klaslokalen, met 19 onderwijzeressen, waaronder nog slechts 8 zusters. 566 kinderen werden er onderwezen, waarvan 256 in de kleuterklassen en 310 in het Lager Gesubsidieerd Onderwijs.

EEN HUIS VAN BARMHARTIGHEID

Trouw aan de beginselen van haar «Heilige regel», bleef de grootste taak van de congregatie, het verlenen van hulp en bijstand aan arme kinderen en wezen, hun te onderrichten in de Kristelijke leer en hun te leren werken, om «alsoo eerlijck aen den kost te geraeken». Maar deze hulp heeft zich niet lang uitsluitend tot de kinderen beperkt, want spoedig reikten de helpende handen van de dienstwillige zusters tot bij alle hulpbehoevenden, zonder onderscheid van ouderdom of geslacht. De armenzorg ontwikkelde zich zeer snel en hield nagenoeg gelijke tred met het onderwijs, die van de zusters de volledige inzet van hun menslievendheid en krachten vereiste. Op 8 september 1817 werd voor het eerst een vrouw ter verzorging opgenomen, die door een besmettelijke ziekte was aangetast. Er was toen nog geen andere plaats beschikbaar dan het hoenderhok, dat de arme vrouw «met de grootste voldoeninge in den heere aanvaerde». Op 15 augustus van het jaar daarop, werd een tweede vrouw aanvaard en op 29 september 1819 een derde. Nadien moesten meerdere aanvragen wegens plaatsgebrek worden afgewezen.

In augustus 1822 kwamen opnieuw drie hulpbehoevende vrouwtjes binnen en van dan af groeide hun aantal regelmatig aan. Het vinden van plaatsruimte voor onderdak en verzorging werd het probleem nummer één waarvoor een dringende oplossing moest gevonden worden. Op 13 juli 1823 werd dan de eerste steen gelegd van het «oudemannenhuis», een ruim gebouw, waar verscheidene personen konden verzorgd worden, zodat de vicaris generaal van het bisdom, E.H. Ambrosius Goethals, na zijn inspectie op 20 augustus 1824, toelating verleende om arme kinderen in het gesticht op te nemen om hen te leren werken en te onderwijzen in de godsdienst, het lezen, het schrijven en het rekenen.

Pastoor Michael Vander Piete, bestuurder van de congregatie, stelde op 8 september een reglement op ten behoeve van degenen die ter verzorging werden opgenomen.

In 1826 werd van een in 1825 gebouwd wagenhuis, een verblijf gemaakt voor zieke en gebrekkige ouderlingen van het mannelijk geslacht en nam het eerste «oud manneken» zijn intrek in het gesticht. Tegelijkertijd werd begonnen met het bouwen van een «hospitaal generael voor

beyde de geslachten» en in april 1827 werd de eerste zieke er ter verzorging opgenomen.

Het bijna dagelijks toenemen van kostgangers in het klooster, stelde de zusters steeds voor grotere problemen. Er was en bleef vooral het tekort aan plaatsruimte, maar het mangelde niet minder aan de nodige middelen om aan al deze noodlijdenden hulp te verlenen. Het gemeentebestuur, dat te Zomergem steeds bekommerd is geweest om het onderwijs van de kinderen en een groot hart had voor de nood die onder de minstbedeelden van de bevolking heerste ; stelde de weldaden die het klooster aan de inwoners bewees, zeer op prijs en had vanaf 1819 reeds een toelage gestemd voor het aankopen van voedsel en klederen, terwijl op 15 mei van hetzelfde jaar het volgend politiereglement voor het gesticht werd uitgevaardigd.

1) De lokalen waarover de vereniging beschikt, zullen gerieflijk en gezond moeten gehouden worden.
2) Het gesticht is gehouden al de armen en zieke of gebrekkige personen te herbergen, te verzorgen en overvloedig van voedsel te voorzien.
3) De personen die in de instelling wensen opgenomen te worden, zullen daartoe door het gemeentebestuur of door de armenraad toelating moeten bekomen. De armenraad zal zelf nagaan of er onder de bevolking van de gemeente geen hulpbehoevende personen zijn en deze aan het gesticht toevertrouwen.
4) De zusters zullen vanwege het gemeente- of armbestuur een vergoeding ontvangen die zal berekend worden volgens het aantal personen die zij verzorgen en de manier waarop dit gebeurt.
5) De zusters zullen ook de kinderen opnemen en hun onderwijzen in de wellevendheid, het weven en het spinnen.

Op 23 april 1829 stuurde de congregatie een aanvraag naar de gouverneur van de provincie, om als caricatieve instelling erkend te worden en enige dagen nadien reeds werd door de Koninklijke Commissie van het district Gent een onderzoek ingesteld die het nut en de noodzakelijkheid van de instelling moest bewijzen. Hieruit bleek duidelijk dat de religieuzen zich op zulke wijze van hun menslievende taak kweten en onnoemelijke voordelen boden aan de inwoners van Zomergem, dat een gunstig advies werd verleend en de gevraagde erkenning reeds op 15 mei daarop werd goedgekeurd.

De uitbreiding van het klooster ging nadien snel vooruit. In 1829 werd het reeds onder de naam van «Godshuys» vermeld en waren er toen 12

zieken, 50 ouderlingen en 5 gebrekkigen voor verzorging opgenomen. Twee jaar later telde het gesticht niet minder dan 137 kostgangers en 30 kloosterzusters. ([30])

Hieruit resulteerde de dringende noodzaak om het verblijf in het klooster aan een duidelijke reglementering te onderwerpen. In een algemene vergadering van de congregatie, waarvan de datum door de verslaggever in het memorieboek niet wordt vermeld maar dat rond 1830 moet plaatsgevonden hebben en voorgezeten was door de pastoor van Zomergem in zijn hoedanigheid van bestuurder en geestelijke vader van de gemeenschap, werd een soort reglement van inwendige orde opgesteld, waarvan nadien een exemplaar in de verschillende plaatsen werd opgehangen.

In de vergadering van 23 november 1835 werd besloten tot het bouwen van een groot hospitaal en amper een week daarna werd de eerste spadesteek gegeven. De strenge winter kwam roet in het eten gooien zodat men maar op 19 maart van het volgend jaar met de metselwerken kon beginnen. Het werk was voltooid op 27 februari 1837 en de vrouwtjes konden er hun intrek nemen. Ondertussen had men ook aan de mannelijke ouderlingen gedacht door het verruimen van hun vertrekken en het bouwen van een «speelhuyzeken» in de tuin.

Vanaf het begin van haar bestaan had de congregatie in haar klein gebouw een paar krankzinnige vrouwtjes opgenomen, maar weinige tijd later bouwde men voor hen afzonderlijke kamertjes die men «zothuyzekens» noemde. In 1860 bevonden zich reeds negen van deze kleine vertrekjes boven de stallingen van het vee.

In 1838 telde het klooster reeds 210 inwoners. ([31])

Hun grote menslievendheid, edelmoedigheid en offervaardigheid hebben de zusters van Sint Vincentius a Paulo te Zomergem getoond gedurende de verschrikkelijke pestjaren van 1847-48, wanneer te Zomergem een typhusepidemie was uitgebroken, die tientallen inwoners naar het graf sleepte. Het sloeg iedereen met verbazing, hoe de zusters, zonder te denken aan eigen levensbehoud, zich over de getroffenen ontfermden en hen verzorgden. Wanneer niemand zich nog op straat durfde begeven, dan zag men er nog altijd de zwarte, haastige silhouette van een kloosterzuster, die in de huizen hulp en vertroosting ging brengen. Het was dan ook meer dan verdiend, wanneer, bij koninklijk besluit van 12 december 1850, aan de zusters van het gesticht, de zilveren medaille van moed en zelfopoffering werd verleend.

---

(30) Gemeentearchief : Verslagen.
(31) Gemeentearchief : Verslagen.

Door een verklaring van het gemeentebestuur op datum van 20 april 1891 weten wij, dat het hospitaal en het «armenhuis» in het klooster 130 zieken en gebrekkigen konden opnemen. Het dagonderhoud van een niet krankzinnige zieke kostte 0.86 f. In 1900 had het klooster een bevolking van om en bij de 210 personen waaronder 40 religieuzen. Toen bestond er reeds een aparte afdeling voor de verzorging en afzondering van teringlijders.

Op 30 juni 1909 werden vier zusters uit het gesticht, met toestemming van het bisdom, ingeschreven voor de lessen van ziekendienster, die te Gent gegeven werden door dokter De Stella. Op 15 maart van het volgend jaar legden zij hun proef af en slaagden allen met grote onderscheiding. Op 19 april ontvingen zij hun diploma. Het waren : zuster Walburga, zuster Ambrosia, zuster Ludwina en zuster Cecilia. ([32])

Een voorbeeld van menslievendheid en offervaardigheid hebben de zusters van het gesticht getoond, gedurende de oorlogsjaren 1914-18 en 1940-45, waarover meer, elders in dit werkje.

Het klooster is gedurende gans de tijd van zijn bestaan trouw gebleven aan de beginselen van de orderegel en is altijd een toevlucht gebleven voor hen die zich in de maatschappij niet meer konden handhaven.

HET GOEDE ZAAD WERD UITGEDRAGEN

Het stichtend beleid en de grote levensadel die de nog jonge congregatie te Zomergem kenmerkten en de wijze waarop zij zich ontwikkelde, werd door de geestelijkheid fel opgemerkt en moest vanzelfsprekend navolging vinden. Het goede zaad was kennelijk op een vruchtbare bodem uitgestrooid geworden en groeide, gevoed door de overvloedige zegen van de Goddelijke Voorzienigheid tot eenieders voldoening en bewondering. Verscheidene dorpspastoors uit het omliggende hadden de ontwikkeling van de zustergemeenschap te Zomergem ongetwijfeld met belangstelling en van nabij gevolgd en kwamen naar hier met het verzoek één of twee zusters van de congregatie te krijgen om in hun parochie een nieuwe gemeenschap te stichten. Dit was het geval voor Meulebeke, Assenede, Nevele, Deinze, Kaprijke en Zomergem-Beke. Naar elk van deze plaatsen gingen twee zusters van het klooster van Zomergem om het terrein te effenen, terwijl terzelfdertijd twee meisjes van ginder naar hier kwamen

(32) Memoreboek van het Klooster.

om er hun religieuze vorming te krijgen en zich op hun liefdadige taak voor te bereiden.

MEULEBEKE

Op 5 oktober 1826 stuurde pastoor Platteau van Meulebeke, twee novicen uit het reeds bestaande hospitaal naar Zomergem om er hun proefjaar door te maken en zich te bekwamen, om na hun professie in hun gemeente een nieuwe congregatie te stichten. Het waren Amelie Callewaert, geboren te Meulebeke op 29 april 1798, die de kloosternaam van zuster Joanna kreeg en Theresia De Foort, geboren te Izegem op 17 juli 1801, die later zuster Petronella zou heten. Zoals voorzien vertrokken op dezelfde dag, met toestemming van de vicaris generaal van het bisdom, twee zusters uit de congregatie van Zomergem naar Meulebeke, om aldaar het terrein vruchtbaar te maken voor een nieuwe gemeenschap. Het waren zuster Theresia (Theresia Van Hecke), die later de eerste overste van de nieuwe congregatie zou worden en zuster Coleta (Rosalie Van De Weghe).

Op 17 november 1827 gingen de twee zusters naar hun huis te Meulebeke terug, in het bezit gesteld van de Heilige regel, waaraan zij te Zomergem hun geloften hadden gedaan en kwam zuster Coleta bij haar medezusters te Zomergem terug, terwijl zuster Theresia te Meulebeke bleef om er het bestuur van de gemeenschap waar te nemen. De zusters Joanna en Petronella zouden pas twee jaar later te Meulebeke door de pastoor geprofest worden.

Het kan moeilijk worden betwist, dat pater Jacobus Vergauwen in de stichting van de congregatie te Meulebeke een groot aandeel heeft gehad. Hij was een goede vriend van pastoor Platteau, in wiens parochie hij rond 1797 enige tijd de zielezorg der Meulebekenaars op zich had genomen, nadat hij door de Fransen uit zijn klooster te Tielt was verdreven en pastoor Platteau naar Holland was gevlucht, uit vrees voor de tuchtmaatregelen die de sansculotten tegen hem zouden genomen hebben wegens zijn weigerige houding tegenover de franse wetten inzake de godsdienstoefeningen. ([33])

ASSENEDE

Op 16 december 1830 kwamen op verzoek van de pastoor en met consent van het bisdom, twee nichtjes uit Assenede, met name Barbara en Theresia Pauwels, naar Zomergem om hun proefjaar te beginnen, met het oog op de stichting van een nieuwe congregatie in hun gemeente.

(33) Een Held uit den Franschen tijd enz. bl. 39 en 40.

Op 10 januari 1832 werden zij, samen met Adelaide Pauwels, een ander nichtje van hen, die op 20 oktober van het jaar te voren was ingetreden, geprofest en kregen respektievelijk de kloosternaam van zuster Carolina, zuster Barbara en zuster Ambrosia. Zij vertrokken gedrieën op 14 juni 1832 naar hun geboortedorp terug en stichtten er een bloeiende gemeenschap, volgens dezelfde orderegel die in het moederklooster van Zomergem werd nageleefd en waarvan zij een afschrift hadden meegekregen.

DEINZE

Wanneer pastoor Constantinus Janson in 1836 te Deinze een nieuwe congregatie wilde stichten, die later zou uitgroeien tot het grote gesticht der Zusters van Sint Vincentius a Paulo, belde ook hij te Zomergem aan. (34)

Op 28 april 1836 kreeg hij vanwege Mgr van de Velde, bisschop van Gent, de toelating om de twee jongedochters, die zich tot het kloosterleven geroepen voelden, naar het klooster van Zomergem te sturen, om daar voor de moeilijke taak opgeleid te worden. Het waren Rosalie Huvenne uit Deinze en Joanna Dujardin uit Meigem. De eerste kwam binnen op 3 juni 1836 en de tweede op 10 juli daarna. Beiden werden gekleed op 18 october en ontvingen de kloosternaam van zuster Marie en zuster Constantia. Het was een heuglijke plechtigheid, bijgewoond door de pastoor van Deinze, die in een roerende gelegenheidstoespraak de verwachtingsvolle ontwikkeling van de nieuwe congregatie onderlijnde en hulde bracht aan de zusters van Zomergem, die in deze moeilijke «tijden van miserie» de moed bijeen hielden om vol te houden.

Op dezelfde dag dat Rosalie Huvenne haar intrede deed in de congregatie van Zomergem, gingen, met toestemming van de bisschop, twee zusters van hier naar Deinze, om aldaar voorlopig de ziekendienst waar te nemen. Het waren zuster Coleta (Rosalia Van De Weghe), die op 5 oktober 1826 had medegewerkt aan de stichting van de congregatie te Meulebeke, en zuster Gabrielle (Eugenie Vander Ougstraete).

De 22 november 1837 kwamen zij naar hun klooster terug en op 19 februari 1838 gingen ook de twee zusters naar Deinze, waar zij door de pastoor geprofest werden en hun apostolaat begonnen. Zuster Marie werd er de eerste overste.

NEVELE

Eerwaarde Heer Annoqué, pastoor-deken van Nevele, onder welke dekenij Zomergem toen ressorteerde, stuurde op 5 juli 1837, Anna Marie

(34) Geschiedenis der Zusters van St Vincentius a Paulo te Deinze. Maur. De Meulemeester. Leuven 1946. bl. 15 en vlg.

Landuyt, een godvruchtige jongedochter van zijn parochie, naar hier om haar proeftijd te beginnen en na haar professie een nieuwe kloostergemeenschap in de gemeente op te richten. Zij werd op 5 oktober 1838 door de pastoor-deken zelf geprofest met de naam van zuster Vincentia en vertrok op 5 juni van het volgend jaar naar haar geboortedorp terug om haar zware, maar hoogverheven werk te beginnen.

KAPRIJKE

Maar ook het klooster van Zomergem zelf zocht uitbreiding en zond, kennelijk op verzoek van Desiderius Fordeyn, toen pastoor te Zomergem en geboortig van Kaprijke, in december 1891 vier van zijn zusters naar deze gemeente, om er een gebouw als hospitaal in te richten voor hulp aan oude, ziekelijke en hulpbehoevende personen van het vrouwelijk geslacht. Deze vier religieuzen waren : zuster Ursula (Mathilde Nieuwlandt), die op 31 mei 1892 tot hun «moeder-overste» zou worden aangesteld, zuster Juliana (Maria Virgina Van Speybroeck), zuster Barbara (Marie Theresia Wuylens) en zuster Maria (Maria Emma Verleye). Zij kregen er de beschikking over een ruim gebouw dat pastoor Fordeyn enkele dagen tevoren, nl. op 28 december 1891 had gekocht van de firma «La Vannerie Flamande» en waar sedert enige tijd reeds een kleine kostschool voor gegoede meisjes was ingericht. Dit was de eigenlijke oorsprong van het klooster te Kaprijke dat op 31 mei 1892 plechtig werd geopend.

Twee maanden voor zijn dood, alsof hij hem onafwendbaar en snel op zich voelde aankomen, deed pastoor Fordeyn een genereus gebaar tegenover de jonge congregatie en schonk haar onherroepelijk, bij akte verleden voor notaris Maurice De Mulder te Zomergem op datum van 27 april 1906, een respektabel deel onroerende goederen. De schenking werd gedaan ten persoonlijken titel aan de drie religieuzen die toen in het klooster verbleven, nl., zuster Antonia (Pauline Van Leeuw), zuster Helena (Julie Van Hecke) en zuster Theresia (Louise Van Poucke). Zuster Theresia zou op 13 februari 1917 zuster Ursula als overste opvolgen.

De schenking bevatte : «eenen eigendom, zijnde een klooster, bestaande uit verschillige gebouwen, kapel, schuur, stallingen en verdere erve, tuin, landen en boomgaard, gestaan en gelegen te Caprijcke, Eynakker, groot elf hectaren zeven en zeventig aren vijftig centiaren» ([36])

De zusters mochten er bezit van nemen onmiddellijk na het verlijden van de akte, dus de dag zelf.

---

(35) Memorteboek van het Klooster.

(36) Notariaat Ignace Van Belle-Buysse te Zomergem.

Klooster te Kaprijke. Het oorspronkelijk kloostergebouw met gerestaureerde kapel (1887-1890)

Pastoor Desiderius Fordeyn, die zelf van Kaprijke was en door deze prijzenswaardige gift waarschijnlijk een jeugddroom in vervulling had zien gaan, stierf in zijn pastorij te Zomergem op 26 juni 1906.

Het klooster te Kaprijke, dat sedert de fusie van 3 maart 1963 met de congregatie van de Zusters Kindsheid Jesu, samen met zijn moederhuis te Zomergem zijn autonomie verloor, is gedurende zijn tachtigjarig bestaan uitgegroeid tot een kloostergemeenschap die voor de gemeente Kaprijke van onschatbare waarde en uitzonderlijke betekenis is. Het heeft gedurende al die jaren zijn eigen merkwaardige geschiedenis geleefd, waarvan wij het opstellen gaarne aan een plaatselijke heemkundige overlaten en aanbevelen.

BEKE

Over het klooster te Zomergem-Beke leest U meer in ons hoofdstuk dat over het onderwijs handelt.

Van de zes congregaties, die door de zusters van het Gesticht van Sint Vincentius a Paulo van Zomergem in andere lokaliteiten werden gesticht, zijn er maar twee die tot aan de fusie met de Zusters Kindsheid Jesu (1963), aan hun moederklooster verbonden bleven en er dan ook rechtstreeks van afhingen, nl., het klooster te Kaprijke en het klooster te

Pastoor Desiderius Fordeyn,
grote weldoener van het klooster te Kaprijke.

Zomergem-Beke. De andere waren van het begin af autonoom en groeiden met de jaren uit tot omvangrijke kloostergemeenschappen met een eigen lovenswaardige geschiedenis.

SCHADUW OVER HET KLOOSTER

De oorlogsjaren 1914-18 en 1940-45.

De gebeurtenissen te Zomergem en bijzonder in het klooster tijdens de sombere oorlogsjaren 1914-18 en 1940-45, vormen een lang en pijnlijk verhaal, waarvan wij ons de moeite sparen het in al zijn details in her-

innering te brengen. Nochtans mogen wij de lezer enkele markante feiten niet onthouden en moeten ze zelfs in het licht worden gesteld.

Nauwelijks is het schokkend nieuws over het uitbreken van de oorlog bekend, of het klooster moet er reeds de schadelijke gevolgen van dragen. Het paard wordt door het leger opgeëist en ganse zwermen vluchtelingen uit alle hoeken van het land komen om voedsel en onderdak bedelen. Aan voorbijtrekkende soldaten wordt brood en koffie uitgedeeld. «Ons hart spreekt», schrijft de bestuurder van het gesticht in zijn memorieboek.

De vijand nadert. Zijn aanwezigheid wordt te Gent reeds gemeld en in het klooster wordt alles in gereedheid gebracht voor een mogelijke vlucht. Zusters en kostgangers hebben hun pakken gemaakt en wachten beklemd op wat komen zal. Ondertussen komen steeds meer vluchtelingen uit de oostelijke gebieden van het land in het klooster hun toevlucht zoeken en iedereen wordt er met medelijden door de zusters ontvangen en verzorgd.

13 Oktober 1914. Het eerste slachtoffer : een burger van de gemeente wordt met een doorschoten knie binnengebracht. Hij sterft kort daarna en zal niet de laatste zijn. De volgende dag brengt men een gekwetst Belgisch soldaat binnen. Hij ontvangt de laatste sakramenten en sterft. Duitsers brengen hun gesneuvelde en gekwetste soldaten binnen. Een geweldig geschut doet het kloostergebouw op zijn grondvesten daveren. Vier begrafenissen van belgische soldaten in de kapel.

15 Oktober. De eerste Duitsers betrekken het klooster en gedragen zich fatsoenlijk. 300 vluchtelingen worden opgenomen. Het paard en een wagen worden opgeëist om zieke, gekwetste en gesneuvelde soldaten van het front weg te brengen. De scholen worden leeggemaakt om plaats te maken voor 500 vluchtelingen. Ook soldaten komen plaatsen opeisen voor zichzelf en voor hun paarden.

Wij schrijven 21 oktober 1914. Het memorieboek verhaalt dat reeds 3350 vluchtelingen in het klooster voedsel en onderdak hadden gevonden. Het hoeft niet gezegd dat de nood aan voedsel zich scherp doet voelen, waarvan de prijzen ongelooflijk snel de hoogte ingaan.

Januari 1915. De vooraad petroleum is uitgeput en 's avonds ligt het grote gebouwencomplex in het volslagen donker, aangezien iedereen voor eigen licht moet zorgen.

22 Maart brengt een spranke1 licht en een vleugje blijheid in vele harten ; enkele meisjes doen in stille eenvoud hun eerste Heilige Communie in de kapel van het gesticht. Onder zwaar kanongeschut gaan de witte maagdekens met vroom-gevouwen handjes en neergeslagen ogen ter Heilige Tafel. Aandoenlijk.

Op 31 maart komt voor het eerst de elektrische verlichting in enkele plaatsen van het klooster, waar gezamenlijk kan gebeden en gewerkt

worden. Ondertussen is een voedingscomité opgericht dat met de bedeling van voedsel, klederen en enkele zaken van essentieel belang wordt gelast.

Bevel is gekomen om de portretten van de koning en van de koningin alsook alle Belgische vlaggen uit de scholen te verwijderen. België bestaat niet meer. De gemeenten krijgen hun bevelen voor het fourageren van het leger ; Zomergem zal in augustus 1915, 607.000 kg rogge leveren. Het klooster zit in dit cijfer met 5.335 kg.

Op 15 october mogen de scholen heropend worden.

25 December. IJselijk is de kerstnacht, maar het kerstfeest wordt door de duitsers in het klooster gevierd met zang, muziek en het plukken van een kerstboom, door de soldaten aan de inwoners van het gesticht geschonken. Een sprankeltje warmte in deze witte vriesnacht.

28 Januari 1916. 5000 manschappen en 500 paarden worden te Zomergem verwacht. De schoollokalen moeten in der haast ontruimd worden en men stuurt de kinderen naar huis. Op 17 februari worden ze teruggeroepen en wordt er school gehouden in alle mogelijke lokalen, ja zelfs, het wagenhuis, het bakkot, het washuis en de spreekplaats worden als klassen ingericht. De kapel wordt om de beurt door katholieke en protestantse aalmoezeniers gebruikt en veel Duitse soldaten gaan regelmatig naar de goddelijke diensten.

Nog altijd denderen wagens en kanonnen over de wegen en cirkelen vliegtuigen boven het dorp. De angst onder de bevolking wijkt niet. Inmiddels wordt de bewegingsvrijheid van langs om meer ingeknipt. Paspoorten moeten worden afgestempeld. Zomergem wordt een spergebied waar niemand in of uit mag zonder speciale toelating van de Duitse overheid.

Oktober 1916. Alle manspersonen beneden de 45 jaar worden ingeschreven. Vraagtekens. Beddens en beddegoed worden van het klooster opgeëist. Twintig tafels en het telefoontoestel worden, ondanks het kranig verzet van de bestuurder, weggehaald. De bevolking wordt op vleesrantsoen gezet ; 75 gr. per hoofd en per dag. Alles wordt onmenselijk duur wegens de woekerprijzen.

2 Februari 1917, feest van O. L. Vrouw Lichtmis ; Duitse soldaten doorsnuffelen alle hoeken van het klooster op zoek naar koper en er wordt veel meegenomen. Het wintert ijselijk. Het Schipdonkkanaal blijft gedurende zeventien weken dichtgevroren en onze mensen verbroederen in ijspret met de Duitse soldaten. De scholen worden gesloten wegens gebrek aan brandstof. Op 3 april wintert het nog en valt de sneeuw vuisten dik. De dieren sterven de hongerdood. De prikkeldraad rond de weiden moet worden afgedaan en ingeleverd.

Op 18 mei klaart het weder op en de smeltende sneeuw laat lucht en licht aan het snelgroeiende gras in de weiden, die in enkele dagen door de paarden van de legers worden kaal gevreten.

De scholen worden op 3 juni heropend, maar moeten enkele dagen daarna opnieuw sluiten, terwijl de kinderen worden ingezet om in de bossen groen en bladeren te verzamelen voor de paarden van de bezetter tegen de belofte van een mark daags. Het klooster ontvangt van het voedingscomité 10 kg vlees per week voor nu ruim 200 mensen of 50 gr. per hoofd.

Weerom komen soldaten het klooster doorsnuffelen. Beddens, stoelen, planken, schragen, potten, pannen en huisraad allerlei worden op boerenwagens geladen en naar de kantonnementen gebracht. De scholen worden voor de zoveelste maal heropend en twee dagen nadien opnieuw gesloten.

De honger nijpt. De oogst op de akkers van het klooster wordt grotendeels gestolen. Men kent de dieven maar men zwijgt. Er is zoveel nood onder het volk. De Duitsers eisen de wol op ; het klooster levert 155 kg.

13 November. De bevolking voelt met beklemmend hart het naderen van een nieuwe winter. De scholen worden gesloten wegens tekort aan kolen. Opnieuw levering van wol. Zomergem wordt beschreven voor 11.400 kg. ; het klooster voor 600 kg. Al de matrassen worden geledigd en met stro of hooi gevuld ; «à la guerre comme à la guerre».

Het klooster is tot in de nok gevuld met vluchtelingen. Op 16 december moet een officier met 50 manschappen rechtsomkeer maken omdat er geen duimbreed plaats meer is.

25 December 1917. Een witte kerstnacht. Duitse soldaten timmeren een grote kerstboom op in de kapel en het wordt een kristelijk kerstfeest met H. Mis, predikatie, gezang en kerstgeschenken. Opnieuw een sprankeltje vuur in deze barkoude tijd, een vleugje blijheid in vele angstige harten.

Op 9 april worden de scholen «zoo goed als kwaad» opnieuw geopend. Overal wordt school gehouden ; in de dekenij, bij de onderpastoors, in alle beschikbare lokalen van het klooster zoals het washuis, het bakkot, de droogplaats en het wezenhuis. In het bakkot alleen zitten 113 leerlingen als haringen in een ton. Ook worden klassen ingericht in vele particuliere woningen, in fabrieken, in de brouwerij en de leerlooierij, ja zelfs tot in een boltent toe.

In dezelfde maand beleeft het klooster een echte beeldenstorm. Vandalen hebben in de kapel en in de meisjesscholen al de kruisbeelden en heiligenbeeldjes verbrijzeld of beschadigd. De reden ??? Ondertussen is de jacht op koper en tin opnieuw ingezet, maar de buit is gering doordat men zijn voorzorgen had genomen.

De bezetter wordt met de dag brutaler en ontziet niets meer. De zieke en hulpeloze kostgangers worden van hun bed gejaagd of van hun wollen matras beroofd. Rogge en aardappelen worden op de akkers door Duitse soldaten gestolen.

Augustus 1918. De Duitsers maken zich gereed om de stoot der geallieerden op te vangen. De weide achter het kloostergebouw wordt een doolhof van loopgraven. Er vaart een onrust door de gemoederen. Het personenvervoer op de trams is afgelast ; er worden alleen nog soldaten, paarden en materiaal vertransporteerd. De onrust groeit snel aan en men wordt zenuwachtig en onzeker. De transport neemt snel toe. Elke dag andere soldaten. Men rukt op. In de meisjesscholen worden 300 weerstandige soldaten onder strenge bewaking gesteld ; zij zijn het vechten moe.

4 Oktober 1918. Bevel is gekomen dat alle weerbare mannen van 14 tot 45 jaar zich ter beschikking van de legeroverheid moeten houden en op de dorpsplaats vergaderen. Met de laatste opgeëiste paarden en wagens worden zij naar een onbekende bestemming gevoerd. De verslagenheid is groot. «Er is veel geween en geklaag».

Zomergem wordt operatiegebied op 15 oktober 1918. Niemand mag nog het dorp verlaten zonder speciale machtiging. Om zes uur 's avonds iedereen binnen en alle blinden dicht. Er is het geloei van lange rijen koeien die moeizaam voorbijstrompelen ; uitgehongerd.

Zomergem wordt op 17 oktober in het duister gezet. Soldaten hebben de elektrische centrale vernield. Een officier komt de inwoners van het klooster verwittigen dat de bruggen over het Schipdonkkanaal gedinamiteerd zijn en elk ogenblik kunnen opgeblazen worden. «Der Tommy komt», zegt hij schuw.

Op zondag 19 oktober om 10 uur in de voormiddag wordt de toren van de kerk opgeblazen.

Dan komt de zogezegde «bevrijding van Zomergem».

Wij schrijven 19 oktober 1918. «De bange week» begint. De kerktoren is gesprongen, het kerkgebouw grotendeels vernield. De vliegtuigen der geallieerden cirkelen laag boven het dorp. De priesters komen in de kapel van het klooster hun erediensten verrichten en moeten er blijven wegens het hevig bombardement.

In de voormiddag van 20 oktober doet men de brug op het Motje in de lucht vliegen. Nadien is het vervaarlijk stil geworden. De klok slaat traag het tiende uur. In het klooster worden in allerhaast de kelders als schulplaatsen ingericht. Zusters en kostgangers worden er in gebracht en zitten op strobedden en matrassen. Er is de bleke, bijna schuwe schijn van de petroleumlamp. Onze mensen zitten angstig bijeen en bidden

De kapel als laatste slachtoffer van het vernielingswerk.
Gebouwd in 1860.

klappertandend hun paternoster. Enkele zusters verstouten zich om hulp te verlenen.

Maandag 21 oktober. Zomergem wordt gebombardeerd. Een voltreffer doorboort de muur van de kapel. 15 zusters en verscheidene kostgangers worden door de griep besmet. Schuilplaatsen worden ingericht in alle plaatsen die stevig gemetst zijn. Granaten ontploffen de ene na de andere en doen ruiten springen en dakpannen neerploffen. Er komt bericht van het Rode Kruis dat al de ouderlingen uit het gesticht moeten geëvacueerd worden en zich naar het gemeentehuis moeten begeven. Rond acht uur van de avond komen zij terug ; de beloofde wagens zijn niet gekomen.

In de provisiekelder wordt een noodaltaar opgetimmerd en de priesters gaan in het gebouw rond om biecht te horen en de Heilige Communie uit te delen. Een aandoenlijk schouwspel. Ouderlingen, zieken en gekwetsten hebben dringend hulp nodig, maar de dokters durven hun huizen niet verlaten. Twee gekwetste soldaten worden door zusters op een draagberrie tot bij een dokter gebracht die de nodige verzorging toedient. Kleine granaten treffen het kloostergebouw. De bestuurder wordt als bij mirakel ge-

red wanneer een bom in de plaats valt waar de vrome priester te bidden zit en hem bedelft onder kalk en steengruis, maar hij brengt het er met enkele schrammen van af.

Woensdag 23 oktober. Men zegt dat er Belgische soldaten in het klooster verborgen zitten. Een Duits soldaat verplicht onder bedreiging van zijn wapen de meid en de knecht van het gesticht hem voor te gaan op zoek naar de ondergedokenen. Er wordt niemand gevonden. In de daaropvolgende nacht hoort men het wisselen van geweerschoten tussen Belgische en Duitse soldaten. Een Belgisch soldaat sneuvelt en wordt onder de vroege morgen door de bestuurder in de hof begraven, voor het kapelleken van O. L. Vrouw.

24 Oktober 's nachts. Het geschut breekt los. Pastoor-deken Emiel Back tracht de opeengepakte menigte van paniek te besparen en geeft aan allen in extremis de absolutie. De verwarring is groot. Van uit hun schuilplaatsen horen de angstige mensen het inslaan van granaten en het instorten van huizen.

Zondag 27 oktober. Hevig bombardement en gebruik van gasbommen. Vier mensen uit het klooster schieten er het leven bij in en worden in het donkere van de nacht door de bestuurder in de hof begraven.

Maandag 28 oktober. Alles is gereed voor de vlucht. Iedereen zit op zijn pakken en er is het wachten op de auto's. De eerste komt aan rond 10 uur en vier zusters, twee gebrekkige kostgangers en de bestuurder, die de H. Hosties met zich draagt, nemen in de wagen plaats die haastig vertrekt. Zal er nog een weerzien zijn ? Een uur later komt een tweede wagen de achtergeblevenen halen. Het klooster ligt verlaten, deerlijk door het bombardement gehavend. Het gaat de richting van Ursel uit. De wegen liggen bezaaid met lijken van paarden, gebroken voertuigen en achtergelaten materiaal. Een droevig schouwspel. In het klooster van Ursel treft een blij weerzien. Vandaar gaat het per legerkamion naar Knesselare. Onderweg sterven twee zieken in de wagen. Te Knesselare is het niet veilig en de bagage wordt opnieuw opgeladen. Waarheen ? Heist zegt men. De tocht gaat verder op Gods genade. Te Oedelem verneemt de bestuurder dat de overste en enkele zusters naar Brugge zijn vertrokken om onderdak te vragen in het gesticht der Zusterkens der Armen in de Clarastraat. Inderdaad, daar wacht een aangename verrassing. De huizen zijn versierd en bevlagd, mensen lopen zingend door de straten, muziekkapellen muziseren en de beiaard speelt «zo schoon hij kan». Brugge is bevrijd. Maar niemand van de kloosterbewoners van Zomergem kan een woord spreken. De gedachte aan hun verwoest gesticht en de herinnering aan de doorstane ellende drukken zwaar op hun gemoed. Het gesticht in de Clarastraat zit eivol met vluchtelingen. De overste en enkele zusters zitten op hun

pakken te wenen. Toch is het weerzien aandoenlijk. Een golf van ingehouden blijdschap overspoelt het hart van allen. Dan komt het goede nieuws dat de weeskinderen met enkele zusters eveneens te Brugge zijn aangekomen en bij de Rode Nonnen onderdak hebben gevonden, vanwaar zij naar het klooster der Grijze Zusters zullen worden overgebracht. De anderen zitten links en rechts verspreid. Zieke zusters en hulpbehoevenden liggen op de zolders van de diverse gestichten op strozakken, waar de bestuurder hen regelmatig komt bezoeken, in de kapel de H Mis leest en met volle overgave zijn verheven apostolaat verricht.

De zenuwen zijn geschokt. Bij het minste gerucht ; het dichtslaan van een deur, haastige voetstappen in de gangen, een luid gesprek doen een klem van angst om het hart slaan. Als alles stilaan tot bezinking is gekomen gaan eenieders gedachten naar de thuis. Maar het apostolaat gaat verder. Eerwaarde pater Deloucke, legeraalmoezenier, doet beroep op onze zusters om de ziekendienst waar te nemen in het krijgshospitaal van St. Michiels. Allen staan direct ter beschikking. Een gelijkaardig verzoek vanwege het burgerlijk hospitaal in de Langestraat wordt eveneens zonder tegenspraak ingewilligd.

Allerheiligen 1918. Zomergem davert onder de aanval der Duitsers. Vernieling, dood en ellende worden met volle grepen gezaaid. Verschrikkelijk. Elf kostgangers zijn ondertussen in de verschillende hospitalen gestorven.

Zondag 3 november. Zomergem is ontzet. Vier kloosterzusters keren met bestuurder Leon Maere naar hun klooster terug. Het toneel is niet te beschrijven. Het dorp ligt verlaten. Een schaarse achtergeblevene komt schuw de zusters welkom heten maar er is geen vreugde van het weerzien. Iedereen treurt om het verlies van bezit en familieleden. Het schone gebouwencomplex van het klooster, met zoveel liefde, toewijding en ten koste van onnoemlijke opofferingen, steen na steen opgetrokken, lijkt een puinhoop. Eerwaarde Heer onderpastoor Vermoesen en enkele dienstvaardige jongelingen zijn bezig de kapel wat op te smukken. Van overal komen helpende handen het vernielde herstellen. Alle voorraden voedsel zijn opgebruikt, gestolen of liggen bedorven in kleine opslagplaatsen. Kunstvoorwerpen blijven onvindbaar. Dieven en plunderaars hebben hier hun vandalenwerk verricht. In de nog bruikbare plaatsen liggen zieke en gekwetste soldaten. De inspectietocht van de bestuurder met enkele zusters is een kruisweg. Meer dan 2300 ruiten werden verbrijzeld.

Op woensdag 6 november komt Zijne Majesteit Koning Albert van België de zieke en gekwetste soldaten in het klooster bezoeken. Dit werd pas vernomen nadat de vorst op het gemeentehuis met enkele leden van het gemeentebestuur en de voornaamste ingezetenen van de gemeente,

maatregelen had getroffen voor het hoogstnodige herstel. «Hoe spijtig», zuchtten de zusterkens, «Onze koning in ons klooster».

11 November 1918. Over het met lijken bezaaide slagveld klinkt het scherp-snijdend geluid van het «staakt het vuren». De oorlog is voorbij. Met kleine groepjes komen de zusters en de kostgangers naar hun klooster terug. In de kapel die zo goed als mogelijk gerestaureerd is, wordt de ene H. Mis na de andere gelezen. Het gebouw is tot in alle hoeken gevuld en velen staan buiten in de hof of op straat. Men zegt dank om het levensbehoud en bidt wenend voor de zielerust van de afgestorven familieleden en de duizenden soldaten die in deze onzinnige oorlog hun jonge leven lieten.

De zondagsschool wordt als noodkerk ingericht en op 22 december door pastoor-deken Emiel Back ingezegend.

De schoollokalen worden hersteld en de klassen hernemen.

De zusters verblijven beurtelings in het klooster en in de verschillende hospitalen te Brugge, waar duizenden zieken, gekwetsten en dakloozen verzorging en voedsel behoeven.

Ondertussen wordt haastig gewerkt aan de wederopbouw van het gesticht. Vele burgers komen een helpende hand toesteken en gegoede lieden steunen met geld en giften aan meubilair en voorwerpen voor de goddelijke eredienst.

En zo komt stilaan een nieuwe zon de donkere schaduw, die gedurende vier lange jaren over het klooster heeft gehangen, verdringen en kan een nieuw leven beginnen.

En toch schrijft de kranige bestuurder in het memorieboek : «Als wij even terugblikken op die vier lange jaren van oorlog en ellende, dan moeten wij openhartig bekennen dat O. L. Heer steeds bijzonder goed voor ons is geweest. Veel noden hebben wij beleefd, maar honger hebben wij niet geleden. Wij werden zienlijk beschermd. Veel gevaren hebben wij doorstaan tijdens de beschieting en bombardementen. Niemand werd gedood, niemand geraakt. Wij hebben harde dagen beleefd, zooals iedereen trouwens. Ondanks alles kwamen wij ongedeerd uit dezen slag. God zij geloofd en gedankt».

Onder enkele voorwerpen die tijdens deze bange periode verloren gingen, vermelden wij een palmhouten kruisbeeld van hoge waarde, dat in 1908 in de opgefriste zondagsschool werd opgehangen, tijdens de beschieting van het dorp in oktober 1918 in de kelder van het gesticht werd geborgen, maar nadien nooit meer werd teruggevonden.

10 Mei 1940. Wat door iedereen sedert lang gevreesd werd is thans werkelijkheid geworden. Duitsland valt onze legers aan op het Albertkanaal. De droeve mare snijdt als een vlijmscherp mes door de harten van

onze angstige mensen. Iedereen raapt het hoogstnodige bijeen en vangt de lange vlucht naar het onbekende aan. Met duizenden trekken ze door Zomergem, uit alle streken van het land. Angstige, opgejaagde gezinnen, met karren, wagens, auto's en fietsen. Een ononderbroken stroom van vluchtelingen.

14 Mei. Honderden Belgische soldaten zijn op aftocht, gebukt onder de last van hun uitrusting en van de angst. Velen overnachten in het klooster en in de schoollokalen. Ganse zwermen vluchtelingen komen om verblijf vragen. In de weide naast het klooster graven de soldaten zich in voor de strijd. Ook Franse soldaten slaan hun kwartieren in het klooster op.

Vijandelijke vliegtuigen scheren rakelings over de huizen en zaaien paniek. Iedereen wacht in nijpende spanning de komende gebeurtenissen af in hun kelders en kuilen.

In de verte hoort men de geweldige ontploffingen van opgeblazen bruggen en gebouwen.

De eerste gekwetste soldaat wordt binnengebracht ; hij werd gewond bij het dinamiteren van de steenweg op Zomergem-boven.

Op 23 mei, Heilig Sacramentsdag, wordt Zomergem voor het eerst bestookt door een zwaar bombardementsvliegtuig dat zijn eerste slachtoffer eist onder de burgerbevolking. In de muur van de zondagsschool is een grote bres geslagen. Honderden ruiten zijn stuk gesprongen en vele daken vernield. Twee bommen zijn op de koer van het gesticht ingeslagen en hebben grote vernieling aangebracht aan het washuis, de droogplaats en het hospitaal. Ramen zijn weggerukt of uit hun verband gesprongen, deuren liggen versplinterd langs de wandelpaden op de koer.

24 Mei. In de kapel wordt mis gelezen door een legeraalmoezenier. Men meldt het naderen van de Duitsers. De bruggen van het Motje en Stoktevijver gaan de lucht in. De vijand staat voor het kanaal, tegenover onze jongens en poogt de overtocht. Er worden krijgsgevangenen gemaakt. Het anders zo rustige kanaal verzwelgt ontelbare soldaten.

De strijd brandt los op 25 mei en duurt van 6 uur in de namiddag tot 2 uur van de volgende morgen.

Het Heilig Sakrament wordt door de onderpastoors om veiligheidsredenen van de erg beschadigde sakristie overgebracht naar de kelder van het klooster, waar reeds enkele kostbare voorwerpen waren weggeborgen. Ononderbroken cirkelen vijandelijke vliegtuigen boven het dorp en bestoken het met mitrailleurvuur en bommen. Verscheidene woningen worden totaal in puin gelegd, andere grotendeels uit hun verband gerukt. Vele soldaten beginnen zichzelf te vergeten en slaan aan het plunderen.

26 Mei. Enkele religieuzen hebben in de kapel een korte dienst bijgewoond en zijn ter Heilige Tafel genaderd.

Op 27 mei breken de Duitsers door de Belgische verdediging. Paard en kar worden door de aftrekkende troepen opgeëist. Men vlucht. Huizen en hoeven zijn als reusachtige fakkels in de nacht. Er is het angstig wachten op de komst van de eerste Duitsers. Daar zijn zij. Zij voeren een bende krijgsgevangenen mede die zij hier vrij laten. Tussen de legerkonvooien wringen zich de vluchtende mensen. Bij honderden komen zij in het klooster om onderdak en voedsel vragen. Uit Beke komt het nieuws dat de zusters, samen met de Eerwaarde Heer Schoorman, pastoor der parochie, naar Evergem zijn gevlucht. De kerk en het kloostergebouw hebben van de brokken het hunne gekregen. Er is enkel stoffelijke schade en men zegt : «Goddank».

Op 28 mei geeft Koning Leopold, om erger te voorkomen, zich aan de vijand over. Er is algemene blijdschap en niemand vermoedt dat vier jaren bezetting gaan volgen. Er is het afgrijzend toneel van de uitgebloede strijd, waarvan men zich thans eerst rekenschap geeft. In de gehuchten Diepenbeke en Ronselestraat, op Stoktevijver, Meirlare en het Motje liggen lijken van tientallen jongens, tussen een warboel van krijgstuig en verwoesting. Een akelig schouwspel dat in eenieders geheugen zal blijven.

De strijd is voorbij en er moet gedacht worden aan herstel.

De zusters, geholpen door leden van alle katholieke verenigingen, slaan de hand aan het moeizaam werk. De kerk wordt opgekuist en voor de dienst bruikbaar gemaakt. Op zaterdag 19 october wordt het Heilig Sakrament, stoetsgewijze naar de gerestaureerde kerk gebracht. Aandoenlijke gebeurtenis. Een geweldig orkaan rukt in de nacht van 14 op 15 november de gehavende kerktoren uiteen, die met geweld op de straatstenen neerploft. De schoollokalen worden ontruimd om plaats te geven aan de troepen. In het klooster komen soldaten logeren. Alles moet worden ontruimd ten dienste van het leger.

De bezetting duurt voort en elke dag brengt nieuwe zorgen met zich. Opeisingen, leveringen van fourage, tuchtmaatregelen, opvorderingen van werkkrachten, beloken strijd onder de bevolking. De scholen worden om beurten gesloten en opnieuw geopend naargelang de lokalen door de bezetter worden opgeëist.

6 Juni 1944. D-dag der verbondenen. Een groots-opgezette invasie wordt het begin van de bevrijding. De machtige legers der geallieerden slaan de vijand terug en zetten hem achterna, door het noorden van Frankrijk, langs de belgische kust, doorheen het walenland, tot over de Rijn.

2 September 1944. Voor Zomergem begint de bange week. Telegraaf en telefoon zijn onderbroken. Geen post meer. Geen elektriciteit. Het dorp leeft in angstige spanning.

4 September. Een onbezonnen en al te voorbarig optreden van verzetslieden tegen enkele Duitse soldaten, brengt de gemeente in rep en roer. Er wordt gevochten. Er vallen mensenlevens aan ten offer. Onder hen bevindt zich de vader van zuster Alberta. De inwoners vrezen met recht een bloedige weerwraak vanwege de Duitsers en vluchten naar de omliggende wijken. Op 8 september nadert de gevreesde weerwraak onder de vorm van een grote bende Duitsers die door het dorp trekt. Er gebeurt niets.

Eindelijk donderen op 12 september de eerste tanks en gevechtswagens der verbondenen het dorp binnen. Zomergem is bevrijd. Er is feest. Het volk danst en zingt ; een uitgelaten vreugde die plots overslaat in een wilde vernielingsroes. De troebele olievlek op de witte veren van de vredesduif. Een vlek die nooit meer zal worden uitgewist en waarvan wij u de betekenis willen besparen, omdat zij niet past bij de geest van dit werkje, waarin alleen menslievendheid, goedheid en verdraagzaamheid in het felle licht mogen worden gezet.

Het vuur verstikt in zijn as, maar oneindig veel is er onherstelbaar vernield geworden. Maar wat hersteld kan worden zal door taai doorzettingsvermogen uit het puin weder oprijzen. Veel kankerplekken zullen door de tand des tijds worden weggevreten en zal de rust en het dagelijks gedoe weder bezit nemen van het klooster en zijn bewoners en zullen goedheid, dienstbetoon en vroomheid hun voorbehouden plaatsen op de voorste rij opnieuw gaan innemen.

En zo geschiedde het.

OVERSTEN VAN HET KLOOSTER

Zuster REGINA

Aangesteld op 1 mei 1814, door Z.E.H. Ambrosius Goethals, vicaris generaal van het bisdom. Zuster Regina was een van de drie medestichtsters, samen met zuster Catharina en zuster Theresia, die reeds in 1803 het voornemen hadden genomen van zich bezig te houden met het onderwijzen van arme kinderen en in 1808 het huisje betrokken dat Maarten Willems te hunner beschikking had gesteld. Moeder Regina overleed in haar klein kloostergebouwtje op 25 november 1814, na een zeer korte ambtsperiode van slechts 7 maanden.

Zuster CATHARINA

Na het overlijden van moeder Regina werd haar taak overgenomen door zuster Catharina, die samen met haar in 1803 tot de congregatie

was toegetreden. Zij vervulde haar ambt slechts waarnemend, tot zij op 21 april 1818, met algemeenheid van stemmen tot overste werd gekozen. Zij vervulde plichtsgetrouw haar opgelegde taak gedurende 30 jaar. Zij overleed op 9 juni 1851. Zuster Catharina was meter van een der drie nieuwe klokken die op 30 mei 1836, door Joannes Franciscus Vandevelde, bisschop van Gent werden gewijd en op 16 juni daarna in de toren werden opgehangen.

Zuster MICHAEL

De verkiezing van 5 oktober 1848 gaf een totaal onverwachte uitslag. Zuster Catharina, die sedert 1818 om de drie jaar telkens met algemeenheid van stemmen herkozen was geworden, behaalde op de drieendertig uitgebrachte stemmen, er slechts negen, terwijl de overige stemmen door zuster Michael en zuster Stephana gedeeld werden. De vicaris generaal, die de stemming voorzat, beval een tweede stemronde, tussen zuster Michael en zuster Stephania, met uitsluiting van zuster Catharina. Zuster Michael haalde het op haar medezuster en werd als overste aangesteld.

Zuster AUGUSTINA

Na het overlijden van moeder Michael op 11 augustus 1874, werd op 28 oktober van hetzelfde jaar een nieuwe overste gekozen en zuster Augustina haalde het met een grote meerderheid van stemmen. Zij overleed op 12 februari 1917. De 37 jaren van haar bestuurschap waren gekenmerkt door grote veranderingen in de groei van de congregatie en de ontwikkeling van het kloostercomplex. Daarom zal moeder Augustina, of Justina zoals zij meestal werd genoemd ; het sterkst in de herinnering van de zusters en van gans de bevolking van Zomergem blijven voortleven. Wegens haar hoge ouderdom en wankele gezondheid, kreeg moeder Justina in september 1911 eervol ontslag.

Zuster WALBURGA

Ter vervanging van moeder Augustina werd op 12 oktober 1911 overgegaan tot de verkiezing van een nieuwe algemene overste en kwam zuster Walburga als overwinnares uit de trommel. Zij was reeds vicares benoemd op 20 september 1907 en bestuurster van de meisjesschool in 1908. Zij was een echte moeder voor haar medezusters en de kostgangers van het klooster. Zij overleed op 8 juni 1953 in de gezegende ouderdom van 84 jaar, na de congregatie gedurende 31 jaren te hebben bestuurd.

Zuster PRUDENTIA

Op 73 jarige leeftijd vraagt moeder Walburga om van haar zware verantwoordelijkheid ontslagen te worden, wat haar gaarne wordt toegestaan. Bij de verkiezing van 26 augustus 1949 werd zuster Prudentia als kandidaat voorgedragen en door haar medezusters met eenparigheid van stemmen tot overste gekozen. Zij was de eerste overste geweest te Beke en waarnemend-overste te Zomergem van 1942 tot 1949.

Zuster Prudentia kwam uit de afdeling van Beke, waar zij onderwijzeres was geweest sedert 1909 en nadien overste vanaf 1934. In mei 1942 werd zij naar het moederklooster te Zomergem teruggeroepen als vicares van moeder Walburga, wiens gezondheid reeds begon te wankelen, en die zij in haar zwaar bestuursambt bijstond en zich zou bekwamen en voorbereiden op de zware taak waarvoor zij zelf eenmaal zou worden aangeduid. Benoemd tot algemeen overste van de congregatie op 26 augustus 1949, heeft zuster Prudentia haar taak plichtsgetrouw en met een echte moederlijke bezorgdheid volgehouden tot aan de overname van de congregatie door de Zusters Kindsheid Jesu in 1963. Na enige tijd de hangende zaken te hebben geregeld met de nieuwe overste, zuster Cecilia, ging zij in stille en gelatene teruggetrokkenheid op rust in het moederhuis te Gent, waar zij ruim de gelegenheid heeft gekregen om in vrome herinnering aan haar schoon levenswerk haar laatste levensdag af te wachten, die kwam op 3 oktober 1973.

Een dankbare hand heeft in stille vroomheid over moeder Prudentia ergens dit geschreven : «Moeder Prudentia heeft op Beke een groot deel van haar dynamisme uitgeleefd. Het was nog in de tijd dat er geen kerk was en de zusters telkens voor twee dagen van het klooster van Zomergem naar Beke kwamen, in 't beste geval met de «Bekekar», maar meestal te voet. In de klassen was er nog geen elektriciteit en men begon 's morgens met een kaarsje tot het klaarder werd.

In zulke omstandigheden heeft Moeder Prudentia, op een hoogst-eenvoudige en nederige wijze op Beke oneindig veel goed gedaan, zowel voor de schooljeugd als voor gans de bevolking, die het in die tijd niet zo breed had.

Wij danken God om het diep-religieus leven van zuster Prudentia, om haar eenvoud en nederigheid, haar onthechting en zelfverloochening, haar innemende goedheid en de dienstwilligheid, waardoor zij zoveel goed heeft gedaan en zoveel mensen gelukkig heeft gemaakt. Waarlijk, gans haar leven was één weldaad.»

BESTUURDERS VAN HET KLOOSTER

Zoals vermeld staat in het eerste kapittel van de orderegel, die op 30 mei 1814 aan de jonge congregatie van Zomergem werd voorgeschreven en overhandigd, werd het bestuur van het gesticht door het bisdom toevertrouwd aan een zuster, die telkens voor een termijn van drie jaren door de gemeenschap zou gekozen worden en aan wie de andere zusters gehoorzaamheid, eerbied en onderdanigheid verschuldigd waren. Behalve de overste, die de naam van «moeder» kreeg, werd een geestelijke vader aangesteld, die zou worden aangesproken als «bestuurder» of meestal als «Eerwaarde vader». Deze functie werd door het bisdom op de schouders gelegd van de pastoor der parochie.

De eerste was Jacobus Josephus Vander Poorten, aangesteld op 30 mei 1814. Hij werd geboren te Lokeren op 18 maart 1759, was achtereenvolgens onderpastoor te Waarschoot van 1791 tot 1797, onderpastoor op St Pieters te Gent van 1797 tot 6-10-1802, onderpastoor te Sluis tot 1808, ging dan enige tijd op rust wegens ongesteldheid, maar bediende nadien de pastorie van Eine bij Oudenaarde van 1808 tot 1810, jaar, waarin hij op 12 juli tot pastoor van Zomergem werd aangesteld.

Pastoor Vander Poorten was een man die gaarne met de pen omsprong en vooral veel belangstelling had voor het historisch verleden van de plaatsen waar hij verbleef. Zo pende hij veel historische nota's neer over de gemeente Waarschoot, die hij zelf in een boekje verzamelde, dat thans nog in het Rijksarchief te Gent met vrucht kan geraadpleegd worden. Hij was tevens de oprichter van het werk der Zondagsscholen te Zomergem, dat zich in de komende jaren zou ontpoppen tot een onderwijsinstelling van hoog gehalte. Het was ook hij, die de eerste orderegel schreef voor de religieuzen van de nieuwe congregatie, die door het bisdom werd goedgekeurd en op bovenvermelde datum door vicaris-generaal Goethals aan de gemeenschap werd overhandigd.

Pastoor Jacobus Vander Poorten overleed in zijn pastorij te Zomergem op 12 april 1820, na een zeer verdienstelijk pastoraal.

Zijn opvolger was Michael Vander Piete, geboren te Pittem op 5 november 1773 en priester gewijd te Hemerick — (volgens zijn doodsprentje althans) — op 6 september 1798. Hij was achtereenvolgens onderpastoor te Wingene vanaf 25 mei 1803, pastoor te Rumbeke van 6 februari 1806 tot 17 januari 1811, nadien pastoor te Vlissingen tot 11 mei 1816, pastoor te Tielt tot 1 mei 1820, datum waarop hem de pastorie van Zomergem werd toevertrouwd. Hij betrok hier zijn pastorij in alle stilte en zonder de minste solemniteit. Hoogstvermoedelijk had hij zich op de ene of andere manier verzet tegen het Hollands regime, want op 1 december van het-

zelfde jaar kreeg hij vanwege het Gouvernement bevel om onmiddellijk zijn ambt neer te leggen en zijn pastorij te verlaten, wat hij ook deed.

Op 20 oktober van het jaar daarop werd hij, aldus vermoeden wij, terug in ere hersteld en mocht hij zijn functie hervatten. Hij werd door de pastoor-deken van Nevele, waaronder de parochie van Zomergem toen ressorteerde, plechtig aangesteld. Pastoor Vander Piete heeft zich met al zijn krachten ingezet voor de verdere ontwikkeling van de congregatie en stichtte op 23 juni 1822 een nieuwe zondagsschool. In januari 1824 werd hij door een zware ziekte gegrepen en kon slechts zijn dienst hervatten op 1 maart daarna.

Pastoor Vander Piete overleed te Zomergem op 5 mei 1847, om 6 uur 's morgens, in de ouderdom van 74 jaar. Het memorieboek van de familie De Neve geeft een korte beschrijving van de begrafenisplechtigheid. ([37])

Pastoor Vander Piete werd opgevolgd door Emmanuel Haegeman, geboren te Meerbeke bij Ninove op 19 januari 1804 en priester gewijd te Mechelen op 23 januari 1827. Hij was achtereenvolgens onderpastoor te Nieuwerkerke van 24 september 1827 tot 20 februari 1830, onderpastoor op St Baafs te Gent van 20 februari 1830 tot 26 januari 1838, werd pastoor te Aaigem op 26 januari 1838 en tenslotte pastoor te Zomergem en bestuurder van het klooster op 15 juni 1847. Op 7 juli werd hij hier op luisterlijke wijze onthaald en geïnstalleerd door Mgr Dellebeque, bisschop van Gent, die op die dag het Heilig Vormsel kwam toedienen aan de Plechtige Kommunikanten. Pastoor Haegeman overleed hier op 17 juni 1888, in de gezegende ouderdom van 84 jaar en na een welgevuld pastoraal van 41 jaren. Hij ligt begraven op het kerkhof van Zomergem onder een arduinen gedenksteen.

Na hem kreeg Zomergem een nieuwe herder en het klooster zijn vierde bestuurder in de persoon van Desiderius Fordeyn uit Kaprijke, waar hij het levenslicht zag op 9 december 1840. Hij werd op 26 december 1866 te Gent priester gewijd. Op 3 januari 1867 werd hij aangesteld als cuadjutor te Belsele-Waas, was daarna onderpastoor te Zwijndrecht vanaf 15 juli 1867 tot 3 maart 1868 onderpastoor te Lokeren tot 9 augustus 1886 en pastoor te Wontergem tot 26 juli 1888, dag waarop hij tot pastoor van Zomergem en tot «Eerwaarde vader» van het klooster werd benoemd. Het is pastoor Fordeyn die in 1888 het liber memoralis van de kerk van Zomergem aanlegde en er nauwkeurig alle voorvallen in noteerde tot aan zijn dood op 26 juni 1906. Sedert 23 oktober 1900, werd pastoor Fordeyn in het bestuur van het klooster bijgestaan door Leon Maere, een jong actief

(37) Memorieboek van de Familie De Neve.

priester, die op gemelde datum als aalmoezenier van de congregatie was aangesteld en later de eerste eigenlijke bestuurder zou worden. Pastoor Fordeyn ligt begraven op het gemeentekerkhof van Zomergem, onder een arduinen grafzerk.

Een verkeerde interpretatie van sommige gegevens zouden ons doen geloven dat onder het pastoorschap van Desiderius Fordeyn, iemand anders bestuurder van het klooster is geweest, n.l., Karel Frans Temmerman. Het doodsprentje van deze priester, waarop hij «Bestuurder van het Klooster van Somerghem» genoemd wordt, richtte onze stappen naar het archief van het bisdom van Gent, waar wij zeer bereidwillig de volgende inlichtingen omtrent pastoor Temmerman kregen.

In de «Godsdienstige Week» van 31 juli 1896 staat het volgend overlijdensbericht : «Woensdag 27 dezer is te Somerghem godvruchtig in den Heer ontslapen, den Eerw. Heer Karel Temmerman, Bestuurder van het Klooster te Somerghem. Te Somerghem in het klooster was hij den dienst en den troost van zieken en van lijden uit ganscher harte toegewijd».

In het «calendarium liturgicum van 1897 staat Karel Temmerman onder de titel Necrologium, eveneens als «director in Somergem» aangetekend, evenals in een partikulier naamregister van de priesters, waar hij zijn aanstelling krijgt als «directeur du couvent de Somergem» op 27 april 1882.

In het officieel jaarboek der geestelijken van het bisdom rond die jaren staat echter pastoor Fordeyn wel als «bestuurder van het klooster» opgetekend en heeft Karel Temmerman in de naamlijst geen plaats.

De heer Temmerman was, volgens de verslagen van de gemeenteraad van Zomergem nopens de toestand van de gemeentezaken over de periode 1884-1896, «bestuurder der vrije scholen», zowel van deze die gehouden werden door de gemeenteonderwijzers als deze door de zusters in het klooster, functie die hij tot aan zijn dood bleef waarnemen. Wij zien in diezelfde verslagen dat de heer Temmerman in het klooster verbleef. Het is het verkeerd begrip «bestuurder», dat hij slechts was van de diverse scholen, dat aanleiding heeft gegeven tot een misverstand. In dezelfde verslagen lezen wij tot in 1906 : «Het klooster van den H. Vincentius a Paulo wordt voortdurend bestuurd door den heer pastoor der gemeente, Desiré Fordeyn, bijgestaan door zuster Augustina».

Waarschijnlijk heeft de heer Temmerman in het klooster dienst gedaan als ziekenverzorger en aalmoezenier en zal hij hoogstwaarschijnlijk door zijn omgeving als «directeur» zijn aangesproken geworden. Dat was ook het geval met Ferdinand Bernard Willems, die het gesticht met een eigendom begiftigde, in het klooster de hoeve bestuurde en door de zusters altijd «vader Willems» werd genoemd.

Over de Eerwaarde Heer Temmerman verzamelden wij de volgende gegevens : geboren te Eeklo op 7 september 1819, kapelaan van St Michiels te Gent vanaf 20 februari 1844, coadjutor bij de Zusters van Liefde te Gent tot 16 oktober 1849, nadien onderpastoor te Ooike tot 4 augustus 1851, dan onderpastoor te Ursel tot 22 juni 1857 en onderpastoor te Oostwinkel tot 27 april 1882. Op deze datum nam hij ontslag, kwam naar het klooster te Zomergem, waar hij zich bezig hield met het toezicht op het plaatselijk onderwijs en de verzorging van de zieken en gebrekkigen. Hij overleed in het gesticht op 22 juli 1896. De heer Temmerman, die verwant was aan de voorname familie Wille uit Zomergem, werd begraven te Zomergem onder een arduinen grafzerk die nu nog bestaat. Volgens het Memorieboek van het klooster was hij alleen aalmoezenier van het gesticht en geestelijk bestuurder van de scholen.

Karel Temmerman werd als aalmoezenier in het klooster opgevolgd door Leonard Van Wassenhove, waar hij werd aangesteld op 2 oktober 1896. Hij werd op 5 augustus 1837 te Merendree geboren, priester gewijd te Gent op 21 mei 1864, werd onderpastoor te Zottegem op 18 september 1864, daarna te Bazel op 26 september 1865, leraar aan het college te Eeklo op 11 maart 1875, onderpastoor te Middelburg op 3 november 1879, bestuurder te Viane op 15 september 1896 en kort daarna aalmoezenier van het klooster te Zomergem op 2 oktober 1896.

De heer Van Wassenhove, had een eigenzinnig karakter en kon het nergens lang uithouden. Naargelang zijn levensjaren vorderden werd hij onhandelbaar, bij zover, dat de moeder-overste, op herhaald aandringen van haar medezusters, die hij honend behandelde, een verzoek richtte tot het bisdom, om in zijn vervanging te voorzien. Haar verzoek werd ingewilligd en de heer Van Wassenhove werd aalmoezenier in een gesticht te Sleidinge op 7 augustus 1897, waar hij op 16 december 1904 overleed.

E.H. Van Wassenhove maakte deel uit van de «Beschermende bestuurders van de vrije lagere meisjes- en jongensscholen», die op 12 december 1896 van de gemeente werden overgenomen.

Na het heengaan van de heer Van Wassenhove kwam hier als aalmoezenier op 3 september 1897, E.H. Leon Genbrugge en bleef hier gedurende drie jaar, tot hij zou worden opgevolgd door E.H. Leon Maere.

Als opvolger van pastoor Fordeyn kregen wij Emiel Back. Hij werd geboren te Lokeren op 30 december 1851 en priester gewijd te Gent op 21 december 1877. Na achtereenvolgens te zijn aangesteld als coadjutor te Haasdonk op 24 december 1877, als onderpastoor aldaar op 21 oktober 1878 en als pastoor te Leupegem op 28 februari 1898, werd hem de zielzorg over de parochianen van Zomergem en de inwoners van het klooster toevertrouwd op 10 augustus 1906. Hij zou slechts bestuurder blijven van

het klooster tot de 31 augustus daarop, wanneer Leon Maere zijn ambt zou overnemen. Bij de oprichting van de dekenij Zomergem op 26 augustus 1917, werd Emiel Back tot pastoor-deken van de nieuwe dekenij gepromoveerd, functie die hij met de volle inzet van al zijn vermogens bleef vervullen tot aan zijn dood, die hem kwam te treffen op 4 mei 1938, in de gevorderde en gezegende ouderdom van 87 jaar.

Eerwaarde Heer Emiel Back liet nu definitief de zware verantwoordelijkheid over het beleid van de congregatie over aan Leon Maere. Deze priester, sedert 23 oktober 1900 als aalmoezenier van het gesticht aangesteld, werd op 31 augustus 1906 door Mgr Antonius Stillemans, bisschop van Gent, tot bestuurder van het klooster benoemd. Bestuurder Maere zou dit ambt gedurende 48 jaar met toewijding en met helder inzicht, maar vooral gedurende de oorlogsjaren 1914-18 en 1940-45, met veel bekommernissen vervullen.

De Eerwaarde Heer Maere werd op 2 april 1872 te Deinze geboren, in 1894 tot priester gewijd, was van 1895 tot 1899 leraar aan het Sint Lievenscollege te Gent, vanwaar hij in 1900 naar Zomergem kwam en er na een welgevulde loopbaan van vijftig jaren op 82 jarige leeftijd overleed op 12 januari 1952. Bestuurder Maere mocht terecht beschouwd worden als een van de grootste weldoeners van het gesticht, waaraan hij niet alleen gedurende bijna een halve eeuw al zijn physische en morele krachten wijdde, maar dat hij met veel giften bedeelde. Zijn laatste levensjaren waren vervuld met de vurigste wens, het klooster te moderniseren en aan te passen aan de noodwendigheden van de snelevoluerende tijdsomstandigheden. Hij heeft zelf veel van die wens kunnen verwezenlijken, maar het grootste gedeelte ervan liet hij als erfdeel over aan zijn opvolger, Eerwaarde Heer Karel Van Damme.

Wanneer door de bisschop aan pastoor Van Damme het bestuur van het klooster werd aangeboden, was deze zich wel bewust welk erfdeel hij van zijn voorganger zou krijgen en wenste derhalve eerst polshoogte te nemen. Op 7 februari 1954 kwam hij naar Zomergem om met de zusters kennis te maken en aanvaardde onmiddellijk zijn benoeming die gebeurde op 11 februari. De aanstelling die plaats greep op 1 maart was kort maar hartelijk.

Geboren te Zottegem op 11 maart 1891, was de heer Van Damme doktor in het kerkelijk recht, oud missionaris van Afrika en drager van talrijke Belgische en buitenlandse eretekens. Hij overleed te Gent op 17 maart 1968 in de ouderdom van 77 jaar, na een ambtsperiode van 14 jaar. Het is onder het bestuur van de heer Van Damme dat de congregatie van St Vincentius a Paulo in 1963 toetrad tot deze van de Zusters Kindsheid Jesu, waarvan hij tot aan zijn dood geestelijke vader was. Onder zijn

beheer werd een aanvang gemaakt met de bouw van het nieuwe kloostergebouw, met bejaardentehuis, hospitaal en klaslokalen voor technisch-, beroeps-, lager- en kleuteronderwijs, dat thans zijn voltooïng heeft bereikt.

DE CONGREGATIE VIERT HAAR HONDERDJARIG BESTAAN

1809 - 1909

Een eeuw dienende liefde ten bate van het onderwijs der jeugd en bijstand aan hulpbehoevenden, mocht niet onopgemerkt voorbijgaan. Daarom werd op 28 september 1909 het honderdjarig bestaan van de congregatie der Zusters van Sint Vincentius a Paulo te Zomergem, op luisterrijke wijze gevierd. Het werd een groots feest. Ontroerend was het om te zien hoe de inwoners van het gesticht wedijverden om de grote gebouwen, de koeren en de hovingen, te kuisen, op te frissen en in een verbluffende feesttooi te zetten. Alom slingerden veelkleurige wimpels aan de toppen van hoge mastenfestoenen, zwierden bloemenkransen, vlaggen en vaandeldressen in de zwoele najaarswind, waar, tussen menigvuldige jaarschriften en gedichten, in reuzecijfers de jaartallen 1809-1909 prijkten.

Bijna boven elke deur en in de waaiers van de vensters waren huldeuitingen aangebracht in chronogramvorm.

De inzet van het feest was een solemnele dankmis die werd opgedragen in de versierde kapel van het klooster, door E.H. Leon Maere, bestuurder van de congregatie, geassisteerd door zes priesters ; kanunnik René Maere, dokter in de godgeleerdheid en professor aan de Leuvense Alma Mater, Jozef Vermoesen, Jules Bogaert en Jules Onghena, onderpastoors van Zomergem Carolus Coppieters, pastoor te Ronsele en Maurice Van Laere, toezichter in de Bisschoppelijke Normaalschool te Sint Niklaas. Een koor van zusters voerde de mis uit van Schweitzer.

In de namiddag volgde een uitgebreide receptie van alle prominenten van de gemeenten Zomergem en Ronsele, met de gebruikelijke huldebetuigingen en een feestmaal.

Bij het vallen van de avond werden lampions en tientallen feestlantarens aangestoken, die een feeërieke sfeer schiepen. In de recreatietuin van de zusters stond een maquette van de voorgevel van de kapel, midden een zee van bloemen en bonte lichtschakeringen met op de voorgrond het beeld van Onze Lieve Vrouw in wit-stralend licht.

Als schitterend slottoneel van deze onvergetelijke dag, schoten gensterende vuurpijlen sissend de hoogte in, terwijl muziek en gezang de grote ruimte vulden en zich speels een weg zochten tussen de vele gangen van het enorme kloostercomplex.

Binnenzicht van de kapel
in het Moederklooster te Zomergem.

Het relaas in het memorieboek sluit als volgt : «Zoo liep het schoon jubelfeest af, te midden eener ongemeene vreugde en der gulhartigste geestdrift, die ons nog eens bewezen, hoezeer de goede Zusters van Somergem zich door heel de bevolking hebben doen achten en beminnen. God zij geloofd en gedankt».

DE HEER LEON MAERE,
BESTUURDER VAN HET KLOOSTER, AAN DE EER

Zilver in 1925, goud in 1944, en goud in 1950.

12 november 1925. De Heer Leon Maere viert zijn vijfentwintigjarig bestuurschap van het gesticht. Versiering en licht alom. Een plechtige

jubelmis, opgedragen door pastoor-deken Emiel Back, waarna ontvangst en aanbieding van geschenken en gelukwensen. In de namiddag geeft de Koninklijke Harmonie van Zomergem een kunstconcert, dat aanvangt met een jubelcantate, waarvan hier de tekst volgt.

Een vreugdekreet stijgt uit ons drom,
het blijde jubel klinkt alom.
En ziet hoe alles joelt en juicht,
en ongedwongen vreugd betuigt,
aan hem, die met een liefd'rijk hert,
ons teerbeminde vader werd.

Leef lang, leef lang, goede waarde vader.
Leef lang, leef lang, juicht tegaar uw kinderschaar.

Weergalm, weergalm, tot voor Gods troon,
ons aller vuur'ge bedetoon.
Zend Heer uit 's Hemels heil'ge gouw,
op onzen dierbren vader neer,
op hem en op zijn schaapjes teer.

Wees goede vader, nog zeer lang,
het voorwerp van ons liefde en dank.
En mogen wij in de Hemelwoon,
geschaard rond Uwen glorietroon,
eens menglen, Uwe deugd ter eer,
Uw naam met dien van God den Heer.

—

Op 10 augustus 1944 werd het gouden priesterjubileum gevierd van de heer Leon Maere. Gans het gebouwencomplex was met bloemen en licht versierd, maar aangezien de omstandigheden van de oorlog, bleef de viering beperkt en binnen de muren van het gesticht.

Opnieuw goud voor de heer Maere, die op 2 augustus 1950 zijn gouden jubileum viert als bestuurder van de congregatie.

Een heerlijke dag voor de inwoners van het klooster. De heer Maere neemt sedert een halve eeuw de leiding waar van het gesticht.

Met ongemene vreugde en geestdrift wordt deze heuglijke gebeurtenis herdacht : een feest, waaraan gans de bevolking van de gemeente deelneemt. Nooit geziene versiering van het klooster en van de straten van de

Geestelijke vader en bestuurder van de congregatie,
E.H. Leon Maere.

dorpskom en Dreef. Jaarschriften en heilwensen verdringen elkaar van hun plaats. Huldebetuigingen bij middel van geschenken, deklamatie en gedichten. Er zijn heildronken en een feestmaal.

Reeds van in de morgen was het feest ingezet met een plechtige dank- en jubelmis, die door de jubilaris zelf werd opgedragen in de stemmige kapel van het klooster, bijgestaan door zijn beide neven, de EE. HH. A. Devos, pastoor te Ronsele en M. Devos, onderpastoor op St Pauwels te Gent, alsmede de EE. HH. J. Delputte en A. Dossche, onderpastoors te Zomergem en E.H. Stubbe, bestuurder van het klooster van Lovendegem, die tevens het gelegenheidssermoen hield, waarin hij vooral wees op de gemoedelijkheid en de grote goedheid van de jubilaris. De tweestemmige mis werd voortreffelijk uitgevoerd door de zusters van het gesticht en besloten met een Te Deum, die door alle aanwezigen werd meegezongen.

's Avonds groeide de huldebetuiging uit tot een echt volksfeest ; onverwacht, onvoorbereid en spontaan. Een machtige optocht, voorafgegaan door de Koninklijke Harmonie St Cecilia van Zomergem, had zich op de dorpsplaats gevormd en kwam stoetsgewijs de Dreef afgedaald in de richting van het klooster. Aan de jubilaris werd een serenade gebracht en de afgevaardigden van alle bonden en instellingen brachten om de beurt hulde aan de gevierde priester-bestuurder, die op zijn eigen joviale manier, maar met een krop in het strot, zijn dankwoord uitsprak. Het waren simpele woorden, zonder veel omhaal, maar oprecht en van grote betekenis. Als op een gegeven sein wordt de vreugdedans ingezet. Men zingt en jubelt en de wijzer van de klok op de spitse kerktoren is reeds lang het middernachtuur voorbij gedraaid als alle rumoer stilaan uitsterft en de donkere nacht zich als een beveiligende deken over het stilgevallen klooster en zijn bewoners uitspreidt. In de bleke, haast verlegen schemering van een straatlamp boven de ingangspoort van het donkere gebouwencomplex, leest men nog het verkleurde «Ad Multos Annos».

ZILVER, GOUD EN DIAMANT

Liep de mare rond, dat de zusters in het klooster te Zomergem niet oud werden, en was dit inderdaad het geval geweest gedurende het eerste kwarteeuw van zijn bestaan, toch waren ze niet weinig talrijk die het geluk mochten beleven door de Almachtige met een hoge leeftijd te worden gezegend en op een schone dag door de bestuurder een zilveren, een gouden of zelfs een diamanten kroontje op de wijle te worden gezet en door hun medezusters, de kostgangers en gans de bevolking van Zomergem en omliggende te worden gevierd.

Groots was het feest dat op 5 september 1899 in het klooster werd gegeven ter ere van zuster Augustina (Mathilde De Keyser), bij haar zilveren jubileum als overste van de congregatie. Na de gebruikelijke plechtigheden in de kapel, met H. Mis, gelegenheidssermoen en zegening met het Allerheiligste, volgde dan de eigenlijke huldiging met zang, deklamatie en toneel. Nog nooit hadden de muren van het gesticht getuige geweest van zoveel vreugde, nog nooit was er zo versierd geworden.

21 Juli 1903. Goud voor zuster Vincentia (Melanie Verhoye). Vreugdevolle plechtigheid binnen de muren van het versierde gesticht.

10 en 11 september 1907 waren weerom dagen van hulde en dank voor zuster Augustina, die in het goud werd gezet. Het klooster zag zwart van het volk. Het scheen alsof alle inwoners van Zomergem naar hier waren gekomen om de moeder van het klooster te vieren. Smaakvol was gans het grote gebouwencomplex versierd en bevlagd. Overal ontdekte

men prachtige opschriften, dichten en gelukwensen. Honderden vlaggetjes prevelden hun gelukwensen tussen het frisse groen. De zon had zich op haar best uitgedost om samen met de inwoners van het klooster en van het dorp te jubelen. Muziek en toneel, het opstijgen van een luchtballon, feestelijke verlichting, zang en deklamatie. Aan geschenken ontbrak het geenszins en als kroon op het feest schonk Zijne Heiligheid Paus Pius X aan de jubilares en aan al de inwoners van het gesticht zijn pontifikale zegen. In naam van de koning werd aan zuster Augustina, door burgemeester Wille, het burgerkruis van 1° klas overhandigd.

Goud voor zuster Colomba (Sabina Cromheecke) op 28 september 1909 ; feest dat samenviel met het eeuwfeest van de congregatie, waarover elders meer.

Gouden kloosterjubileum van zuster Amelberga (Maria Sophia Verdickt) op 15 juli 1913.

Een gouden kroontje op 8 september 1924 voor zuster Agatha (Marie Cordula De Vreese).

Zestig jaar kloosterleven en een diamanten jubelfeest voor zuster Colomba (Sabina Cromheecke) op 8 september 1919.

Op 2 augustus 1932 vierde zuster Gertrudis (Joanna Josephina Peeters) haar vijftigjarig kloosterjubileum. Vooral werd haar hulde gebracht voor de lange jaren toewijding als onderwijzeres in de meisjesschool van Zomergem en Beke en als meesteres der meisjeszondagsschool.

Haar leerlingen droegen te harer ere het volgende gedicht voor

KLOOSTERJUBEL

Koor

De langverbeide dag verscheen,
Uw heerlijk feest is daar ;
En juichend voegt zich om U heen,
Uw blijde kinderschaar.
Weerklinke luid het feestlijk lied,
Dat liefde en dank U vreugdevol biedt.

Solo

Geluk om 't voorrecht U gegeven,
God koos vóór lang U uit,
En gij, gij schonk U zelf, Uw leven,
Uw ziel werd Christus' bruid.
Zoo edelmoedig hebt ge U thans aan God gewijd,
O heerlijk zielsgeluk, door engelen U benijd.

Koor

Ja, laten wij danken - En jubelende klanken
In vreuge doen rijzen naar God,
Voor 't heil U gegeven - met Hem slechts te leven.
Op aard geen gezegender lot.
Maar ook de wensch des harten, Heer,
Stijgt naar Uw troon als bede ;
O deel de Feestlinge op deez' dag,
Een overvloed van rijke gaven mede ;
Sterk haar in 's levens smart en strijd,
In zorgen en gevaren,
Schenk milden zegen aan haar werk,
Die hemelschatten haar vergaren.

Solo

Wij smeken zoo dringend ; verhoor onze bee,
Geef immer Uw kracht haar, Uw vreugd en vree.
Zij heeft thans zich zelf U in liefde geboôn,
Schenk Gij 't honderdvoud haar en 't eeuwig loon.

Slotkoor

En eens om Uw troon in de glorie
Ruisch 't jubelend lied victorie
Daar brengen Uw englen de feestelinge eer,
En danken U juichend Uw goedheid, O Heer.

Alleluja.

—

Vier zusters vieren op 11 november 1944 hun vijftigjarig kloosterleven : zuster Wallburga (Maria Philomena Schoesetters), zuster Philomena (Maria Emma Victor), zuster Martha (Felicitas Van Der Burgt) en zuster Berlindis (Maria Anna Van Moeseke). Het beperkt zich tot een intiem, huiselijk feest.

Twee zusters krijgen een gouden kroontje op 9 augustus 1945. Het zijn zuster Elisabeth (Adolphina Maria Van Neste) en zuster Ludwina (Elisa De Keyser). Alles beperkt zich tot een huiselijk feest met H. Mis, bloemen en geschenken.

Op 22 juli 1947 was het klooster getuige van een zeldzaam jubileum. Zuster Anna (Maria Ludovica Van De Maele), herdacht haar intrede in de congregatie, zestig jaar geleden. Een gans mensenleven. Gedurende veertig jaar had zij zich, als onderwijzeres van de kleuterschool, met tedere zorg over haar kinders gebogen. Haar rug was er naar gegroeid, maar haar hart was er door vermurwd geworden. De dankbetuiging vanwege de ontelbare moeders, die destijds zelf door zuster Anna vertroeteld waren geweest of hun kinderen bij haar hadden geweten, was ongemeen groot.

Op dezelfde dag werden vier andere zusters met goud gekroond. Het waren zuster Michaël (Leopoldine Joanna Spaens), vicares, zuster Constantia (Clementina Sturm), zuster Anastasia (Maria Nathalie Biebaut), en zuster Ambrosia (Hortensia Dhaese), die sedert ruim veertig jaar de zieken had verzorgd. Het zou een intiem en huiselijk feest worden, maar de vreugde was zo groot, dat de muren van het grote gebouw barstten en de feestklanken zich door de scheuringen wrongen en over de straat dartelden, zodat veel inwoners van de gemeente, samen met het voltallig gemeentebestuur, zich bij de feestviering kwamen aansluiten met gelukwensen, bloemen en geschenken. Ook de bisschop liet een persoonlijk schrijven met gelukwensen aan het adres van de jubilaressen afgeven.

23 Mei 1950 was een onvergetelijke dag voor zuster Margaretha (Elodie Goeminne), die met zilver werd omhangen, ter gelegenheid van haar 25-jarig bestuurschap van de meisjesscholen. Gedurende weken was er door de meisjes, medezusters en onderwijzeressen met ijver gewerkt geworden om aan hun bestuurster de welverdiende hulde te brengen. Na de H. Mis had op de speelplaats een gezellig samenzijn plaats. Rond twee uur in de namiddag liep de feestzaal proppensvol met sympathisanten en greep de eigenlijke huldiging plaats. Er was zang en deklamatie, toneel en muziek. Al de leerlingen van de lagere scholen brachten per klas hun hulde en dank aan de gevierde.

Goud en diamant op een drievoudig jubileum. Zuster Elisabeth (Adolphine Van Neste), kende het geluk haar diamanten kloosterjubileum te mogen vieren, terwijl zuster Andrea (Sylvie Sprangers) en zuster Amanda (Alida Nelis) met goud werden omhangen. Op het programma stonden een Heilige jubelmis met gelegenheidssermoen, een feestzitting met huldebetuigingen en geschenken en een feesttafel, waaraan naast de bestuurder en de overste, de gemeenteraad en enkele vooraanstaanden van de gemeente aanzaten. Dit gebeurde op 2 augustus 1955.

Weerom goud op 11 juli 1957. Zuster Martina (Leonie Spildoren) en zuster Margarethe bestuurster van de meisjesscholen, vieren samen hun vijftigjarig kloosterleven. En weerom worden guirlanden en vlaggen opgehangen ; klinkt devoot maar feestelijk de gewijde muziek van het oude orgel

in de kapel. Er is blijheid en dankbaarheid in eenieders hart omdat de Almachtige onze zusters voor hun edelmoedigheid met een hoge ouderdom heeft gezegend.

En de reeks gaat verder. Het regent kroontjes van goud uit de dankbare Hemel. Vijfmaal goud op 25 juli 1962. De eer valt thans te beurt aan zuster Cecilia (Marie Coleta Durinck), zuster Reynildis (Maria Ludovica Winteyn), zuster Agnes (Augusta Maria Durinck), zuster Gabriëlle (Elodie De Buycker) en zuster Laurentia (Gabriëlle Margaretha Moerloose). Andermaal reuzelen slierten rozen en fris lover langs de ruige muren van het grote gebouw en plooien vlaggen open in de wind. Zusters, weeskinderen en scholieren lopen dartel en gehaast als mieren door elkaar en wedijveren om alles zo schoon mogelijk te maken. Na de gebruikelijke plechtigheid in de kapel, wordt vergaderd in de grote zaal, waar het gemeentebestuur en veel vooraanstaanden van de gemeente, aan de gevierden en hun talrijke familieleden, hun wensen van geluk en erkentelijkheid komen betuigen.

Nadien werden nog verscheidene zusters gelauwerd met zilver, goud en zelfs met diamant en telkens gingen deze gedenkwaardige gebeurtenissen vergezeld van een huiselijk feest, waarvan de jubelende klanken niet altijd doorheen de gesloten intimiteit van de congregatie tot de buitengemeenschap konden doordringen. Wij mogen U de namen van al deze jubilaressen niet onthouden.

Op 12 augustus 1964 herdenken zuster Vincentia en zuster Wivina hun 50 jaren professie.

Op 2 februari 1969 : goud voor zuster Augustina.

Op 22 april 1969 : diamant voor de zusters Amanda en Margareta.

Een gouden kroontje voor de zusters Ignatia en Anselma op 18 oktober 1969 voor 50 jaar opvoedens- en menslievend werk.

Wij vieren 50 jaar kloosterleven voor de zusters Stanislas, Alfonsine en Aloysia op 30 maart 1970.

Zilver voor 25 jaar professie voor zuster Brigitte, op 25 augustus 1973.

Opnieuw diamant op 19 september 1973 en dit voor zuster Gabrielle voor 60 jaar dienende liefde.

Goud op 30 september 1973 voor zuster Helena.

Op zondag 11 augustus 1974 werd zuster Wivina om haar zestigjarig religieus leven in het klooster welgemeend en op passende wijze gevierd. De jubilares had zich gedurende gans haar kloosterleven gewijd aan het onderwijs van de kinderen ; eerst als onderwijzeres en daarna als bestuurster, taken die zij tot aan haar opruststelling met de volle inzet van al

haar vermogens heeft vervuld. Zuster Wivina was gekenmerkt door haar strengheid, die op een zeldzame rechtvaardigheid was gemodeleerd.

Op 18 augustus 1974 werd in de stijlvolle kapel van het gesticht, met de aanwezigheid van gans de religieuze gemeenschap, haar familieleden en tal van sympathisanten, een jubelmis opgedragen ter gelegenheid van het gouden kloosterleven van zuster Germana.

Van al de feesten die binnen de donkere muren van het convent of bij zeldzame gelegenheden ook daarbuiten aan de religieuzen en de kostgangers te beurt vielen, wil de schrijver van dit werkje, één daarvan in het bijzonder vermelden, nl., de gouden dag van zuster Victoria (Celina De Zutter), bij wie hij van zijn tweede tot zijn zesde levensjaar op de kleine schoolbankjes heeft gezeten.

«Goede zuster Victoria, wat al schone herinneringen aan uw onschatbaar en verheven apostolaat zijn in mijn geheugen niet blijven ankeren. Ik zie U nog elke dag — en dit gedurende zovele jaren —, tevoet van Uw moederhuis te Zomergem naar Uw school komen te Ronsele om er de kleinste, maar ook de dankbaarste onder de mensen te onderwijzen en tot grotere en volwaardige mensen te boetseren. Ik weet het nog zo goed toen op die dag... ; Maar neen laat ik nu ook voor één keer een van Uw medezusters aan het woord, die ter ere van U en Uw werk met devote en dankbare hand deze regels in het memorieboek van het klooster heeft neergeschreven.

«De landelijke gemeente Ronsele, met haar schilderachtig kerkje, haar stil dorpsplein en haar eenvoudige oprechte mensen, vierde op zondag 31 mei 1953, op luisterrijke wijze het gouden kloosterjubileum van zuster Victoria, die bijna 45 jaar verbonden is aan de Katholieke Bewaarschool van Ronsele. Deze huldiging heeft aan de zuster jubilares bewezen, hoezeer zij door eenieder wordt geacht, niet alleen door de Ronselenaren, maar tevens door de overtalrijken die in de loop van die 45 jaar, onderwijs en opvoeding genoten.

Deze grootse huldiging begon met een plechtige dankmis in de kleine dorpskerk, opgedragen door pastoor Mortier. In het prachtig versierde koor, zat de gevierde, naast haar geestelijke moeder, zuster Prudentia. De kerk was bomvol gevuld met erkentelijke mensen van einde en ver. Tientallen oud leerlingen van de gevierde zuster met hun kinderen en kleinkinderen, die allen bij haar ter schole waren geweest of nog gingen. Met honderden zouden zij geweest kunnen zijn. Treffend en ontroerend was het gelegenheidssermoen van pastoor Mortier en er vielen tranen van ontroering en dankbaarheid.

De feestzitting in het kleine parochiezaaltje was even groots en ontroerend schoon. Dichten werden voorgedragen en weerom rolden tranen.

toen de kleinsten uit zuster Victoria's school zo spontaan-kinderlijk hun eigen hulde brachten.

Er werden cijfers genoemd. Sedert 45 jaar had de zuster aan meer dan 2250 kinderen onderricht en opvoeding gegeven, waaronder aan meer dan de tweederden der huidige bevolking van het kleine dorpje».

Goede zuster Victoria, het kroontje dat gij thans in de Hemel draagt, is ongetwijfeld veel schoner en van het puurste goud, dan datgene dat gij op die dag in Ronsele droeg, maar iedere dag, wanneer ik op mijn wandeling Uw school voorbijga, denk ik vol eerbied en dankbaarheid aan U en aan de onvergetelijke jaren die ik als kind in Uw school heb doorgebracht. Die school van Ronsele, neen zij is niet meer zoals zij toen was, omdat haar warmte, haar huiselijk aanvoelen, haar ziel, met U naar de Hemel zijn gegaan.

Niet enkel gouden dagen van de religieuzen en hun bestuurder werden in het gesticht met luister gevierd, maar ook viel af en toe deze eer te beurt aan de kostgangers. Zo werd op 8 september 1945, het verheugend feit herdacht dat drie inwoners van het convent, een halve eeuw voordien hier hun intrek hadden genomen, nl., Marie Van Hove, Judith Verzele en Virginie Van Huffel.

Een onvergetelijke hulde werd gebracht op 25 oktober 1960 aan Henri Lippens, die in het gesticht zijn honderste verjaardag mocht beleven. Het was een hoogdag, zowel voor gans de Zomergemse bevolking als voor al de bewoners van het klooster. Het begon met een jubelmis, opgedragen in de parochiekerk, door E.H. Van Damme, bestuurder van de congregatie, met kanselrede door kanunnik Colpaert. Daarna had op het gemeentehuis een uitgebreide receptie plaats, met ontvangst van de jubilaris door de goeverneur van Oost-Vlaanderen. In de namiddag trok een triomfstoet door de voornaamste straten van het dorp, waarin niet minder dan twintig groepen opstapten, die ieder op zijn pittige manier het lange leven van Henrietje uitbeeldden.

Het hoeft nauwelijks gezegd dat vooral de kloosterzusters bij dit feest betrokken werden, want het was daar uiteraard dat hij zijn godgezegende laatste levensdagen, vertroeteld en verwend mocht doorbrengen. Het kwam dan ook ongeveinsd uit zijn hart wanneer hij aan de persfotografen zei : «Gij moogt mij vragen wat gij wilt en ook een foto nemen, maar daar moeten toch mijn «zusters» en in het bijzonder Ancilla bij staan. En schrijft het maar in de gazet dat dit mijn laatste «post» is, nadat ik er zovele heb gehad. Niet omdat ik niet meer kan weggaan, maar omdat ik hier zo goed ben bij de «nonnekens» dat ik hier niet meer weg wil en hier mijn laatste dagen wil slijten, bij al degenen die mij zo gaarne zien».

Wij willen de lezer het verhaal uit het memorieboek nopens een «zonderlinge genezing» niet onthouden, hoewel wij zelf niet weten in hoever de gemeenschap in dit onverklaarbaar gebeuren de hand Gods heeft gezien. Op de laatste dag van de oktaaf van het Heilig Hart, zijnde de 17 juni 1836, waren de inwoners van het klooster getuige van een zonderlinge genezing. Zekere August Vermast, een jongen van 15 jaar, geboortig van de parochie van Ste Anna te Gent, was, ten gevolge van het oversnijden van een slagader ter hoogte van de pols, tot boven de elleboog totaal verlamd en door verscheidene geneesheren als volkomen ongeneesbaar verklaard. De jongen had zich steeds doen opmerken door zijn godvruchtigheid en men vond hem vaak geknield in de kapel bidden. Bij het ontwaken in de vroege morgen van hogergemelde dag, bestatigde de gebrekkige dat hij zijn arm vrijelijk en pijnloos kon bewegen en hem normaal kon gebruiken. Ambrosius Goethals, vicaris generaal van het bisdom, die gans de ontwikkeling van het gesticht van meetaf aan had meegemaakt en steeds om de groei en bloei van de zustergemeenschap bekommerd was geweest, had op zijn sterfbed op datum van 8 april 1836 aan zuster Catharina, Moeder-overste van het gesticht verzocht, de jongeling uit liefde Gods in het klooster ter verzorging op te nemen, wat reeds op 11 april was gebeurd. De devote hand, die dit trouwens gelovenswaardig verhaal in het memorieboek neerschreef, voegt daar geen enkele kommentaar aan toe en laat de lezer zijn eigen mening over dit zonderling voorval.

DE FUSIE MET DE CONGREGATIE VAN DE ZUSTERS KINDSHEID JESU

Sedert enkele jaren had zich in de congregatie het probleem der roepingen zeer sterk gesteld. Tot 1944 waren nog jaarlijks één à drie novicen ingetreden, maar vanaf 1945 werden de roepingen steeds schaarser en kwam er ieder jaar geen nieuwe novice meer binnen. Het laatste decennium was er zelfs geen enkele roeping meer geweest. Het was duidelijk merkbaar dat de congregatie over haar hoogtepunt heen was. Sedert lang reeds waren de zusters die in de verschillende klassen les gaven, door onderwijzeressen vervangen geworden.

Dit kon de aandacht van de visitators van het bisdom zeker niet ontgaan, die naar een middel zochten om de congregatie, die eens zo bloeiend was geweest en zo noodzakelijk bleef voor het welzijn van de Zomergemse gemeenschap, van de teloorgang te redden.

Sedert lang trouwens was men in het bisdom de idee aan het opwarmen, om de congregatie van de Zusters St Vincentius a Paulo te Zomergem met een andere zusterorde samen te voegen. In 1960, had Monseigneur

Joliet, toenmalig hulpbisschop van Gent, aan kanunnik P. Loontjens gezegd : «Gij zoudt het klooster van Zomergem in de «Kindsheid Jesu» moeten overnemen en de versmelting tussen de beide congregaties verwezenlijken». De voorzichtigheid en het respect voor de oude gemeenschap waren er medeoorzaken van, dat deze betrachting zo traag van de grond kwam. Kanunnik Loontjens antwoordde trouwens zeer diplomatisch : «Monseigneur, ik heb al een experiment van die aard verwezenlijkt, nl., te Eeklo ; kunt gij geen andere congregatie vinden om met Zomergem te versmelten ?».

Dat de vrees niet ongegrond was zal nog duidelijker naar voren komen bij het volgend verslag over de eigenlijke fusie.

Tijdens de herfst 1962 besliste Monseigneur Joliet dat de zusters van Zomergem dringend met een andere congregatie moesten samensmelten. Hij had voorgesteld dat de zusters van de congregatie van St Vincentius a Paulo te Zomergem zouden mogen kiezen tussen twee andere kloosterorden : de zusters Bernardinen te Oudenaarde en de zusters Kindsheid Jesu. De stemming zou strikt geheim gebeuren en men zou zich schikken naar de uitspraak van de meerderheid.

Zich bewust van de sfeer van onrust en vrees die onder de zusters te Zomergem heerstte, werd er op aangedrongen en dik onderlijnd dat er niet de minste druk zou mogen uitgeoefend worden op de stemmende zusters.

De kiezing had plaats onder het voorzitterschap van kanunnik L. De Vos, visitator van het klooster, in het moederhuis te Zomergem op 9 december 1962 te 14 uur. Alle zusters die van de congregatie deel uitmaakten waren in de verschillende zalen verzameld, zowel van het moederhuis zelf, als deze van de afdelingen van Kaprijke en Beke, 51 in totaal. Het moet niet gezegd dat deze brave religieuzen diep onder de indruk waren van de zware beslissing die zij op die dag zouden nemen. De meesten waren angstig en vreesden voor de toekomst, want de meest ongelooflijke nieuwsjes over de zusters Kindsheid Jesu en over hun bestuur waren door sensatiezaaiers onder de zusters van de oude congregatie rondgestrooid.

Ik wil hier, — aldus de verslaggever — even een posthume hulde brengen aan de toenmalige algemeen directeur van de Zomergemse congregatie, Zeer Eerw. Heer Karel Van Damme, een buitengewoon verstandig en competent priester, die alles in het werk heeft gesteld om de zusters tot kalmte aan te zetten en hun vurig aan te bevelen, welke ook de uitslag van de stemming zou zijn, trouw te blijven aan hun roeping en de vroeger gedane kloostergeloften. Het was trouwens bij voorgaande gelegenheden gebeurd, dat verscheidene religieuzen omwille van de illuste die zij

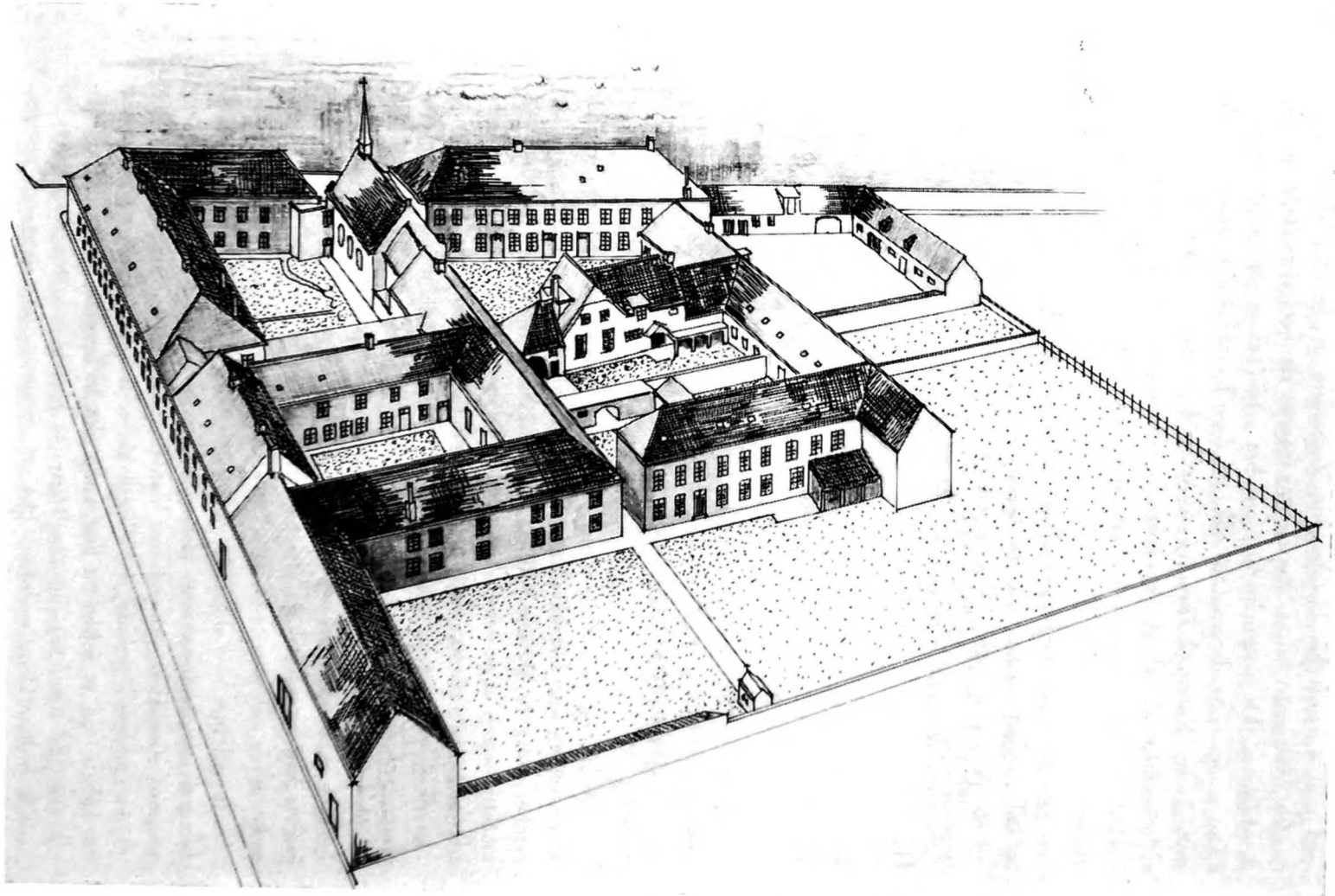

Het ganse kloostercomplex. Pentekening naar een luchtfoto in 1967 genomen.

na de kiezing hadden opgelopen, hun congregatie vaarwel zegden en naar de wereld terugkeerden. Te Zomergem is bestuurder Van Damme volkomen in zijn opzet geslaagd, want geen enkele van de zusters van de congregatie heeft, na de uitslag en de beslissing, de orde verlaten.

Visitator kanunnik L. De Vos, heeft zijn delikate opdracht van deze memorable zondag, wijs en met sukses volbracht. In een korte toespraak legde hij nogmaals de nadruk op de absolute vrijheid van de zusters om te kiezen voor een van de beide vooropgestelde orden, maar vroeg dat na de stemming, de minderheid zich bij de meerderheid zou aansluiten.

51 zusters brachten op die zondag hun stem uit. 35 hebben gekozen voor de fusie met de zusters Kindsheid Jesu en 16 opteerden voor de orde der Bernardinen te Oudenaarde.

Na de bekendmaking van de uitslag sloot de minderheid zich zonder verzet bij de meerderheid aan. De zusters waren moe en gedeeltelijk teneergeslagen. In het bisdom was men verheugd om de uitslag en de zusters Kindsheid Jesu kregen 51 zusters bij. Vanuit Zomergem telefoneerde kanunnik De Vos naar de algemene bestuurder kanunnik Loontjens «het lot is op U gevallen». De algemene overste werd spoedig op de hoogte gesteld en kwam onmiddellijk met kanunnik Loontjens naar Zomergem. De brave zusters waren er in een «rare» stemming en tot alles bereid. Een van hen zei met een zucht : «indien wij het moeten besterven,... het zij zo.» Deze zin, ongetwijfeld spontaan opgeweld uit het simpele, maar eerlijke hart van deze oude kloosterlinge, onderstreept dik de gemoedstoestand van al haar medezusters. Al het andere waren woorden die tussen vertwijfeling en vrees zweefden. De zusters werden door de bestuurder en hun algemene overste gerustgesteld door een formele belofte, dat zij zouden aanvaard worden als eigen zusters van de nieuwe congregatie en met liefde en begrip zouden behandeld worden. Voorlopig zou de voorbeeldige, wijze en nederige overste van de congregatie St Vincentius, Eerwaarde Moeder Prudentia, het bestuur verder in handen houden tot wanneer de versmelting der beide congregaties officieel te Rome zou erkend en bekrachtigd zijn.

Ondertussen moest in de rangen van de zusters Kindsheid Jesu naar een overste gezocht worden, die bekwaam moest zijn om de fusie tussen de twee gemeenschappen met al de psychische moeilijkheden die eraan verbonden waren, te kunnen verwezenlijken en de nodige kennis moest bezitten voor het bouwen van scholen voor het middelbaar onderwijs. Het lag immers in de bedoeling te Zomergem een volledig nieuw kloostercomplex op te trekken en een secundair onderwijs voor meisjes te creëren. De keuze viel op de toenmalige overste van het gesticht te Meeuwen, moeder Cecilia, een dynamische religieuze, die in dat Kempisch dorp reeds een

school voor meisjes had gebouwd en terzake toch een ruime ondervinding had opgedaan. Toen aan moeder Cecilia het heuglijk nieuws van haar benoeming werd medegedeeld, verscheen er een brede, rustige glimlach op haar reeds getekend gelaat en zij knikte instemmend en dankbaar, hoewel zij er zich tenvolle van bewust was, waarom men haar vanuit de verre Kempen naar Vlaanderen wilde overbrengen.

De toestemming tot de fusie, door Rome verleend op 23 februari 1963, werd op 3 maart daarop aan de algemene overste van de congregatie bekendgemaakt en nog dezelfde dag werd moeder Cecilia door haar oversten te Zomergem geïnstalleerd. Meteen werden de afdelingen van Kaprijke en Beke van hun moederklooster te Zomergem losgemaakt en rechtstreeks onder het gezag gesteld van het huis der zusters Kindsheid Jesu te Gent. Onmiddellijk begonnen de onderhandelingen over de verkoop van de gebouwen van het oude klooster en de grond waarop deze stonden.

Zuster Sylvie kwam naar Zomergem om er de leiding te nemen van het ouderlingeninstituut en in juli 1963 werden de leerkrachten aangevuld door twee schoolzusters van de nieuwe congregatie. Alles werd in het werk gesteld om de eensgezindheid onder de zusters van de samengesmolten congregaties te bevorderen, die voortaan samen zouden ijveren om, God ter ere en ten bate van de Zomergemse bevolking, opvoedend en menslievend werk te verrichten. Een apostelveld van eerste gehalte lag voor de zusters open en de situatie te Zomergem was rijp voor diepgaande hervormingen. Daarom hadden de inwoners de fusie met voldoening aangenomen.

Op 8 juni 1964 werd de eerste spadesteek gegeven van een ontzaglijk werk dat tien jaar in beslag zou nemen en thans zijn voltooiing heeft bereikt.

Over de bouw van een nieuw kloostercomplex met klaslokalen, hospitaal en een heem voor mensen van de derde leeftijd, zullen wij het in een andere studie hebben.

Op 31 oktober 1966 verhuisden de zusters van het oude kloostergebouw naar hun nieuwe woonst aan de overkant van de Kasteeldreef. Het was een grote ommekeer in het stille leven van de meesten van hen, die bijna een halve eeuw en sommigen zelfs langer, in de beste verstandhouding in gemeenschap hadden geleefd en gewerkt. Vanuit hun nieuw kamertje langs de overkant, dat met heldere vensters met zijn goudgele gordijnen uitzicht gaf op het oude gebouw, hebben zij vaak en vele maanden lang nog naar dat vertrouwde beeld van hun vroegere thuis zitten kijken en niemand zal ooit kunnen gissen, wat er in de eenvoudige harten van deze zielsbrave kloosterlingen heeft geroerd.

En nochtans was de fusie voor de zusters geen bruuske confrontatie met de nieuwe stand van zaken. Reeds lang was men er zich in de congregatie van bewust, dat haar glorietijd voorbij was en de leefbaarheid van de gemeenschap aan haar laatste ademtocht toe was. Zij kon de tred niet meer bijhouden van de eisen die het modern onderwijs en de verzorging en de huisvesting van ouderlingen en hulpbehoevenden stelden.

De versmelting, hoe zij door sommige zusters of buitenstaanders aanvankelijk maar al te stroef werd aanvaard, was, zoals het ten andere nadien overvloedig is gebleken, een echte weldaad geweest, zowel voor de oude congregatie als voor allen die in het gesticht verzorgd en onderwezen worden. De tien jaren geschiedenis die volgden op de fusie van maart 1963 en bij de jubelviering van 20 oktober 1973 in het volste licht werden geplaatst, stijgen ver boven alle afbrekende kritiek uit.

Eindelijk werd met de sloping van het oude gebouwencomplex een aanvang gemaakt en na weinig tijd bleef er niets anders meer van over dan een braakliggende woestenij, die in 47 bouwkavels werd verdeeld.

Ieder spoor, elke getuigenis van een groot verleden werden in een tijd van twee weken door het geweld der afbraakmachines uitgewist. Enkel nog een schone herinnering zal te Zomergem, vele generaties lang, blijven voortleven, alleen omdat wij uit dankbaarheid aan deze schone congregatie der Zusters van St Vincentius a Paulo, deze bladzijden hebben geschreven.

Maurice RYCKAERT

BIJLAGE 1

Afschrift van de approbatie, op 16 mei 1814 door Maritius-Joannes-Magdalena de Broglie, bisschop van Gent aan de vereniging gegeven.

MAURITIUS-JOANNES-MAGDALENA de BROGLIE
Door de bermhartigheyd gods en de genade van den
Heyligen Stoel, Bisschop van Gent

Aen alle de gonne, die deze letteren zullen zien, lesen of hooren, segen en zaligheyd in den heere

Deze regels, door den Eerweerden heer Jacobus Josephus Vander Poorten, Pastor der Parochie van Sommergem, Dekenije van Nevel, ons vooren gesteld, om door ons goedgekeurt ende voorgeschreven te worden aen de tesaemen levende susters van het gemeynte, aldaer nieulijks bijeen vergaedert, tot het opvoeden der kinders, bezonderlijk de aerme, in goede zeden en in de Christelijke Leeringe, tot welzijn van de Religie en staet, hebben wij goedgevonden de zelve door eenen onzer vicarissen generaal gezien en geexamineert, tot bevestiginge van zoo eene nuttige stigtinge goed te keuren, zoo wij mits deze doen. Wij verklaeren te gelijk, dat onze meyninge niet en is, de zusters door de gezeyde Regels te verbinden op zonde, in het geval waer er andersins geene en is, niet min nogtans begeerig, dat zij die getrouwelijk onderhouden, op dat zij het eynde, het welke zij zig voorenstellen, zo veel te zekerder met gratie Gods mogen bekomen.

Gegeven tot Gent, in ons bisschoppelijk Paleys, onder het hand-teeken der Vicarissen generaels onzer Bisdoms en onzen Zegel, benevens de tegentekeninge van onzen secretaris dezen sesthienden mey achttienhondert en veerthien.

Was geteekent A.C. Goethals, vic.gen.
F.A. Martens, vic.gen.

Door bevel van zijne doorluchtigste hoogweerdigheyd
P.F. Bernaert, secret.

BIJLAGE II

LEVENSREGEL DER CONGRETATIE OP 30 MEI 1814 DOOR VICARIS GENERAAL VAN HET BISDOM GENT Z.E.H. AMBROSIUS CAROLUS GOETHALS AAN DE GEESTELIJKE DOCHTERS VAN HET GESCHICHT OVERHANDIGD

—

IN DE NAEM DES HEEREN. REGEL VOOR DE VERGAEDERINGE VAN GEESTELIJKE DOGTERS OPGEREGT BINNEN DE PAROCHIE VAN SOMERGEM, BISDOM GENT.

I Capittel.

Van het Eynde van de Vergaederinge.

De Zusters zullen voor oogen hebben, dat zij onder deze vergaederinge komen om buyten de bekommernissen en de perijkels van de Wereld hunne Zaligheyd te bewerken en te betragten de volmaektheyd van het heylig Evangelie, en te saemen, dat de vergaederinge is opgeregt om school te houden voor de arme Kinders, om die op te kweeken in de goede zeden, en in de Christelijke Roomsche Catholijke leeringe, en om hun te leren werken, en alzoo eerlijk aen den kost te geraeken ; alles tot meerder eere van Godt, onder de beschermінge van den heyligen Vincentius à Paulo, die de vergaederinge gekosen heeft tot haeren bezonderen patroon. Om dit eynde te bereyken sullen de susters zich aen Godt verbinden en toeygenen door de drij religieuse beloften, van gehoorzaemheyd, Zuyverheyd en armoede, en van de liefde t' oefenen tot de arme kinderen volgens den roep van de vergaederinge, dit is volgens den staet daer Godt hun in gestelt heeft.

De vergaederinge staet onder de gehoorzaemheyd van den hoogweerdigsten heer Bisschop van Gent, en onmiddellijk onder den Eerweerden heer Pastoor van de Parochie als sijnen representant, en zal worden bestierd door eene overste die zal gekozen worden door de Zusters, die den naem zal hebben van MOEDER, aen wie zij vervolgens gehoorzaemheyd en veel Eerbiedigheyd zullen bewijzen.

II Capittel.

Van het aenveerden van nieuwe Zusters en van het Noviciaet.

De Dogters die zich komen presenteeren om in de vergaederinge aenveerd te worden, zullen naeuwkeurig onderzocht worden of zij waerlijk bezield zijn met den Geest van de vergaederinge, dat is, om aldaer te

komen leven in gehoorzaemheyd, tot verloocheninge van hunnen eijgenen wille, in de verstervinge van hunne sinnen en genegendheden, of zij den Geest van oodmoedigheyd reeds eenigsins bezitten met betragtinge van zig daer in te volmaeken, en of zij bovendien alhier worden gedreven door den Geest van Liefde om dienst te doen en te helpen de arme kinders, en of zij daer toe de noodige bekwaemheyd hebben.

Aengaende het tijdelijke moeten zij voorzien zijn van twintig hemdens, en teminsten sesthien mutsen, een zwart kleed, bedde, sargien, hoofdpulm en kussens, een drij paer laekens, en voorders het gene den Eerweerden heer Pastor, met de Moeder Overste noodzaekelijk zoude vinden, daer bij te voegen.

Zij zullen aenveerd worden door den heer Pastor, gesaementlijk met de Moeder Overste.

Als'er eene Dogter zal ingekomen zijn, zal haer naer het verloop van thien of twaelf dagen, dag gesteld worden tot het beginnen van haer Noviciaet, naer zig daer toe bevreyd te hebben door drij dagen geestelijke exercitie, dit zal geschieden door den eerweerden Pastor in hunne bidplaetse, ten bijweze van geheel het gemeynte, met eene geestelijke aenspraeke. Aenmerkende dat het Noviciaet maer geschiet naer drij volle maenden.

Het Noviciaet zal dueren een geheel volle jaer, geduerende het zelve, zal de Moeder of de novitie Meesteresse als'er eene zoude zijn, zorge hebben van de Novitien te leren in de Regels en gebruyken van het huys, in de verloocheningen en in de verstervingen volgens haeren roep, immers haer beproeven of zij den Geest van de vergaederinge heeft, en wel bezonderlijk letten of zij vreedzaem is. Naer het verloop van thien maenden van het Novitiaet zal de Novitie gevoysd worden door alle de geprofeste zusters, Mijnheer den Pastor zal de voyzen komen afnemen en in geval van gelijke voyzen, zal hij den doorslag geven.

III Capittel.

Van het Profes.

Voor het Profes zal de Novitie een geestelijk vertrek doen van acht dagen, en geduerende het zelve eene generaele biegte spreken. Op den dag van haer Profes zal zij 's morgens tot de heylige Communie gaen. Het Profes zal geschieden in de Bidplaetse van het gemeynte ten bijwezen van alle de Zusters, voor den Eerweerden heer Pastor, die eene aenspraeke ofte sermoen zal doen. 'sNoenens zal'r nog vriend nog iemand anders ter tafel aenveerd worden, het formulier van het Profes zal zijn in dezer voegen : Ik, Zuster N. belove aen Godt almagtig, aen den heylige Maget

en Moeder Gods Maria en aen den heyligen Vincentius à Paulo, aen den hoogweerdigsten heer Bischop van Gent en zijne wettige opvolgers, en aen U Eerweerdigen heer Pastor als onzen geestelijken Directeur, door hem aen ons gegeven, en aen U Moeder N., gehoorzaemheyd, ook armoede en zuyverheyd, aen oude en zieke menschen en aen de arme kinders, hulpe, gedienstigheyd te bewijzen volgens het insigt van den Regel dezer vergaederinge, geduerende mijn leven lang.

IV Capittel.

Van het kiezen der Overste en haere Plicht.

De overste zal gekozen worden bij meerderheyd van stemmen door alle de geprofeste zusters.

Op den dag van de keuze zullen alle de zusters 'smorgens ter heylige communie gaen, en de Misse hooren om de gratie van den heyligen Geest te ontfangen.

Zij zullen hun wel wagten voor de keus, eenige caballen te maeken, of aen elkanderen kenbaer te maeken wie zij kiezen zullen ; maer iedereen zal die kiezen wie hun dunkt voor Godt en hunne Conscientie de bekwaemste te zijn om het Gemeynte wel te bestieren.

Den tijd van Overheyd zal zijn voor drij jaeren.

Den heer speciael gedeputeerd door den Eerweerdigsten heer Bischop, zal den keus komen presideeren, eerst en vooral al een vermaen doen over het belang van eene goede overste te kiezen, en de pligt van de Zusters van hier in af te leggen alle partijdigheyd en onbehoorlijke affectie ; voorders lezen den Veni Creator ; in geval van gelijkheyd van stemmen zal hij vermogen den doorslag te geven.

Hij zal de nieuwe overste in Professie stellen met haer te geven de sleutels van het huys, haer in het kort vermaenende over haere plicht.

Allel de Zusters zullen vernieuwen d'eene achter d'andere op hunne knien, de overste zittende, de belofte van gehoorzaemheyd, haer dan omhelzende.

De gekozen overste zal wel opletten, van zig boven de andere zusters niet te verheffen, maer integendeel zig zoo veel te meer verootmoedigen als dat zij zoo veel te meer gratien van noode heeft om haer ampt wel te bekleeden. Zij zal zig ten opzigte van de zusters altijd draegen met veel Liefde, minzaemheyd en bezorgt zijn om onder de zusters peys en vrede en eendragtigheyd te houden. Boven al moet zij indagtig zijn haere bezonderste pligt te zijn de Regels te doen onderhouden met zagtmoedigheyd en voor zooveel noodig met kloekmoedigheyd, op dat'er geene ver-

slapping kome, waerover zij aen Godt en aen den Eerweerdigsten heer Bisschop zal verantwoordelijk zijn.

Zij zal alle jaeren aen den Eerweerden heer pastor rekeninge geven van het tijdelijk, zij zal d'officien en de bedieningen van het gemeynte vergeven, als ook de schoolmeesteressen aenstellen en die veranderen, zonder partijdigheyd, volgens ieders bekwaamheid, en zoo het nut van de vergaederinge zal vereysschen. Onder haere pligten zal zij erkennen zorge te hebben en eene moederlijke genegendheyd toonen voor kranke en de zieke.

V Capittel.

Van de drij Religieuse beloften en van de vierde die den Regel der vergaederinge daer bij voegt.

1° De gehoorzaemheyd volgens d'uytspraeke van het heylig Schrift is beter als eenen slagtoffer : zij begrijpt de verloocheninge, die volgens het Heylig Evangelie d'eerste conditie is om dicipel te mogen worden van onze beminden Zaligmaeker : zij is volgens de leeringe van de heylige Moeder Theresia den kraghtigsten middel om zijne passien en kwaede genegendheden te overwinnen, en den zekersten weg om in het korste te komen tot eene hooge volmaektheyd, ja men mag zeggen dat alles bestaet in de gehoorzaemheyd, dusdanig dat het Profes van de Benedictinen alleenelijk bestond in eene belofte, en die van gehoorzaemheyd.

De zusters zijn dan verpligt en moeten hun uyterste beste doen om deze belofte wel te volbrengen. Zij zullen in de persoon van hunne Overheyd Godt aenzien, vlijtiglijk gehoorzaemen, en als blindelings zonder tegenspreken ofte de reden te onderzoeken, bezonderlijk als zij in officien gesteld of veranderd worden, als hun iets geweygert of opgeleyd wordt. Den geest van gehoorzaemheyd moet hun even bewegen om nauwkeuriglijk t'agtervolgenen zig te schikken naer alle de Regels en de gebruyken van het huys ; alzoo aenziende van het eerste teeken dat 's morgens gegeven wordt om op te staen tot het letste om tot de ruste te gaen, als allegaeder teekens van de gehoorzaemheyd, naer het exempel van de oude cluysenaars, die, als het teeken van gehoorzaemheyd gegeven wierd, met dusdaenige vlijtigheyd daer naer luysterden, dat zij de letter, die zij begonst hadden op het papier te stellen, niet zouden voltrokken hebben.

De zusters zijn verpligt voor hunne Overheyd Liefde te hebben en haer respect en eerbiedigheyd te bewijzen. Zij zullen hun wagten onder elkanderen tegen hunne Overste te murmuréren, haeren handel te beknibbelen, ofte op welke wijze het zoude mogen wezen elkanderen te

dienen tot stronkelsteen. Zien zij in d'overheyd als omringt met krankheyd gelijk andere eenige faute of onvolmaektheyd, zij zullen die dekken met den mantel van Liefde in oogmoedigheyd en stilzwijgentheyd.

De zusters zullen 's morgens en 's avonds aen Moeder Overste de Benedictie vraegen.

2° De belofte van aermoede verpligt hun van niets te gebruyken als eygen, zonder oorlof van d'Overste, als zij iets ontfangen van hunne vrienden, of van wie het zij, zij zullen het getrouwelijk over geven aen Moeder Overste, ook zonder haeren oorlof en zullen zij niets 't zij van het geene dient tot hun gebruyk, 't zij van 't geene toebehoort aen het gemeynte, mogen uytgeven. Is't dat eene zuster eene jaerlijkse rente heeft, ofte andersints eenig inkomen, dit zal gegeven worden aen d'overste ten behoede van 't Gemeynte.

Deze belofte en den geest van aermoede moet hun bewegen om altijd content te zijn met den kost klederen en onderhoud, die hun van de Overste wort toegeschikt, ja, veel eer zig vergenoegende in een aerm en verworpen leven, als wel in een gemakkelijk en voldoende leven volgens de wereld, voor oogen hebbende het exempel van onzen Beminden Zaligmaeker en de groote vergeldinge die hij belooft heeft voor die arm van geest zijn.

3° De belofte van zuyverheyd behelst eene volmaektheyd hoog verheven in het Evangelie door den gebenedijden mond van onzen heer Jesus Christus. De Maegden wierden vergeleken met de Engelen Gods. Maer hoe weerdiger en meer verheven deze deugd is, hoe meer dat de zusters zullen nauwkeuriglijk letten om die ongeschonden te bewaeren. Zij zullen Jesus Christus aenzien als hunnen geestelijken Bruydegom : zij zullen op hunne hoede zijn tegen de tentatien van den algemeynen vijand, die arglistig is, en alle devoiren aenwend om Christelijke Maegden tot toestemminge en tot val te brengen. Zij zullen bezonderlijk hunne oogen bewaren, die als de vensters zijn langs waer hij gemeynelijk in de ziele komt. Ook wel letten op de affecten en de genegendheden van hun herte, die niet laeten vallen op eenig schepsel, wie het zoude mogen zijn, maer geheel hun herte schikken en toewijden aen Jesus Christus.

4° De vierde belofte van de arme kinderen behulpzaem te zijn, zullen de zusters volbrengen met het ampt van schoolmeersteresse te volbrengen ofte andere godsdienstigheyd te doen volgens dat hun van de overste zal worden opgeleyd. Zij zullen in het generael, volgens de geest van hunnen Patroon den heyligen Vincentius à Paulo, voor d'arme menschen veel Liefde en genegendheyd tragten te hebben, dog bezonderlijk voor de arme kinders, hun leeren en onderwijzen met vlijtigheyd en veel verduldigheyd, met zagtmoedigheyd berispen en verbeteren hunne fauten en gebreken, de

kinders met een woord behandelen met liefde en genegendheyd, naer het voorbeeld van Jesus Christus onzen Zaligmaeker, die, zoo het Evangelie meld, de kleyne kinderen tot zig liet komen, hun zegende en teekens van Liefde bewees ; zij zullen dan altijd met'er herten bereyd zijn van alle dusdanige werken van Liefde t'oeffenen als zij van d'overheyd daer toe geschikt worden.

VI Capittel.

Van de Liefde en Eendragtigheyd.

Onzen beminden Zaligmaeker, Jesus Christus gebenedijd, heeft de Liefde en Eendragtigheyd onder elkanderen in het heylig Evangelie bezonderlijk bevolen in het laetste sermoen dat hij aan zijne Apostelen gedaen heeft in het laatste Avondmael om aldus zoo veel te meer op het gemoed van zijne Apostelen indrukkinge te doen, erhaelde hij hun tot drijmael toe dat zij elkanderen zouden beminnen : dit is mijn gebod, zeyde hij hun, als eenen teerhertigen vader stervende zoude zeggen aen zijne kinderen, dit is mijn gebod, dit beveel ik U dat gij elkanderen bemind gelijk ik U bemind hebbe.

De Gemeyntens daer deze Liefde en eendragtigheyd plaetse heeft, zijn een afbeeldsel van het leven in den hemel, daer integendeel als'r gebrek is van Eendragtigheyd is het een alderdroefste leven.

De Zusters zullen dan ter hoogsten ter herte hebben, iedereen van zijnen kant, deze zoete en aengenaeme Eendragtigheyd aen de Vergaederinge te bezorgen. Zij zullen Elkanderen beminnen, iedereen met zijne gebreken, voor oogen hebbende hunne eygene onvolmaektheden, dunkende dat de volmaekte in den hemel zijn : en vervolgens met Verduldigheyd verdraegen een anders humeur en manier van doen, overpeyzende dat is't zaeken zij daer iets door te lijden hebben, de andere insgelijks al dikwijls iets moeten lijden van hunnen kant. Zij zullen elkanderen van Krankheden voorkomen, en gelijk in het Lichaem 't een lid — 't is de gelijkenisse van den Apostel Paulus — aen het ander geene pijne aen en doet, zoo zullen zij als goede Lidmaeten van het geestelijk Lichaem van Jesus Christus en als zusters van het zelve gemeynte, op het alderzorgvuldigste tragten van d'een aen d'andere noyt de alderminste pijnelijkheyd ofte gevoeligheyd aen te doen. Zij moeten zig wachten van bezondere Vriendschappen ofte Maetschappen die dikwils oorzaeke geven aen opspraeke en partijdigheyd ; zij zullen niet min op hunne hoede zijn tegen alle jalousie en afjonstigheyd, maer integendeel gelijk den Apostel zegt : zig verheugen over het geluk van een ander, zig verblijden met die blijde is, en zig tegen bedroeven met die droeve is ; zij zullen ook rekenen grootelijks tegen de liefde

te zijn, elkanderen te kennen te geven hun verdriet of misnoegen, want alzoo d'eene zoude aen d'andere dienen tot verergernisse en hun walginge doen krijgen van hunnen staet, en zal d'eene zuster niet vermaeken of corrigeeren de andere, d'eene zig niet bemoeyen met het werk of met d'officie van d'anderen, die dewelke geen schoolmeersteressen enzijn, en zullen zig niet aentrekken hetgeene de schoole raekt, dat iedereen zig bezig houde met zijn eygen plicht, en zij zal werk en bekommernisse genoeg hebben. Is't bij aldien nogtans dat eene zuster gedreven door den Geest Gods iets zoude vinden te konnen verbeterd worden, bezonderlijk als het iets merkelijk is, zij zal in den geest van ootmoedigheyd en onderwerpinge daervan mogen spreken aen d'overheyd.

Zij zullen hun vermeyden van onder elkanderen te spreken van een anders gebreken en veel meer aen een ander over te zeggen wat men van hun gezeyd heeft, waer door gemeynelijk de Liefde gebroken word en reden geven van afkeer, twist en tweedragt, het geene altijd zonde is, zelfs wanneer het gebeurt aleenelijk uyt ligtigheyd en onvoorzigtigheyd ; maer als geschied met een kwaed gemoed, in de heylige schrifture genoemd word eene abominatie (Vervloeking) in d'oogen van Godt, en waervan de Apostel zegt dat de oorblaezers ofte vredebrekers in het Rijk der hemelen niet zullen komen.

Als het bij ongeluk zoude geschieden dat eene zuster aen d'andere door woorden, manier van doen, of andersins eenige pijnelijke droefheyd of ongelijk zoude aendoen, zal zij seffens excusie of vergiffenis vraegen, met te zeggen : Zuster 't is mijn schuld, en de andere zalhet haer uyt'er herten vergeven zonder vroeging en voorders in eenig discours te treden of gevoeligheyd te toonen.

In het algemeyne moeten de zusters hier indagtig zijn de vermaeninge die den heyligen Geest geeft aen alle Menschen : En laet de zonne niet ondergaen over uwe gramschap. Zoo veel te meer zullen zij dan bezorgt zijn voor alleer zij zig tot ruste begeven, stiptelijk en op het alderstrengste af te leggen, alle kwaedheyd van gemoed, afgekeerdheyd of pijnelijkheyd.

Bij de Liefde tot elkanderen zullen zij voegen zeker respect en Eerbiedigheyd, d'eene d'andere aensprekende zelfs in recreatien, altijd noemen met de naem van Zuster, nooyt onder elkanderen uytgestort zijn in hunne manieren van doen, maer altijd met veel zeegbaerheyd voor oogen hebbende dat zij alle Bruyden van Christus zijn en overal zijn in de tegenwoordigheyd van Godt en van zijne heylige Engelen.

VII Capittel.

Van verscheyde oeffeningen van Godvrugtigheyd.

1° Alle de zusters zullen biegten aen een en den zelven biegtvader, die zal zijn den Pastor van de Parochie te zaemen hunnen Geestelijken Directeur. Zij zullen aen niemand anders mogen biegten, ten zij met oorlof van Moeder Overste, die deze niet zal geven tenzij om grootste redenen ; nogtans om hun vrijgeyd van Conscientie te geven, eveneens gelijk eertijds hadden de Cloosterlingen, zullen zij hebben eenen extraordinairen Biegtvader, die zal komen hunne biegte hooren viermael 's jaers, binnen de vier quatertemper weeken. Dezen exstraordinairen biegtvader zal hun gegeven worden van het Bisdom.

2° Zij zullen tot de heylige communie gaen op de Zondagen en de Donderdagen en zonder verminderinge van die twee dagen, op de feestdagen en afgestelde heyligdagen. Ieder zuster zal ook tot de heylige communie gaan mogen op den jaerlijkschen dag van haer profes.

Als iemant redens meent te hebben om van d'heylige communie te blijven, zal zij daer preabel moeten kennisse van geven aen Moeder Overste. Niemand en zal vermogen boven de gestelde dagen tot de heylige Communie te gaen, ten zij met expressen oorlof van den Eerweerden heer Directeur, en voorgaendelijk daer van kennisse te geven aen Moeder Overste.

3° Zij zullen dagelijks in het gemeynte lezen het kleyn officie van onze Lieve Vrouwe volgens de verdelinge die in het capittel van de verdeelinge van den dag zal worden angewezen. De Zusters om reden belet van aldaer tegenwoordig te zijn, en moeten het getijde niet inhaelen. Zij zullen voorders met vurigheyd en godvrugtigheyd oeffenen de verscheyde werken van Godsdienstigheyd die in het zelve order van den dag worden vooren geschreven.

4° Zij zullen alle jaeren een geestelijk vertrek doen van drij daegen op den tijd dat de overste dit zal schikken, en gezamentlijk alle jaeren hunne beloften vernieuwen voor den Eerweerden heer Directeur op den feestdag van hunnen Patroon den heyligen Vincentius à Paulo, met onthoudinge van de grootste slaevelijkheden.

5° De zusters zullen tragten eene teedere Devotie te hebben tot het aenbiddelijk herte van onzen Lieven Heer Jezus Christus, devotie die men godvrugtiglijk mag gelooven, Jezus zelve aen eene godvrugtige ziele veropenbaert te hebben om in deze laatste tijden de herten van de flouwe christenen op te wekken tot zijne Liefde. Zij mogen vastelijk betrouwen dat deze devotie veel zegen zal toebrengen zoo over de vergaederinge in het algemeyn, als over ider zuster in het bizonder.

Tot dezen eynde zullen zij tweemael daags getrouwelijk tragten te doen de verzogte oeffeningen in het aenbiddelijk herte, deszelfs jaerlijksen feestdag godvrugtiglijk vieren, dien dag gaen tot de heylige communie, ook alle eerste vrijdagen van ieder maend zal het communiedag zijn tot erstellinge volgens het inzigt van deze devotie.

VIII Capittel.

Van d'oeffeningen van Penitentie en Verstervingen.

1° De zusters zullen vasten alle vrijdagen van het jaer en de Woensdagen van den Advent, alsook den dag voor den feestdag van den heyligen Vincentius à Paulo, alle de Woensdagen van het jaer is het abstinentie, gedurende den grooten vasten van de heylige Kerke zullen zij mogen schikken naer de Vasten Bulle van het Bisdom.

2° Buyten de maeltijden of buyten den Rifter en mogen zij nooyt iet nemen ten zij om bezondere redens en noodzaekelijkheyd en dit nooyt zonder oorlof van de Overste. Zij zullen zig in den Geest van Penitentie vergenoegen met eene geringste tafel, en in den zelven Geest lijden alle de ongemakken en lastigheden van hunnen staet.

3° Zij zullen nauwkeuriglijk het silentie onderhouden, dat in het Capittel der verdeelinge des tijds is voorgeschreven, en zeer strengelijk het groot silentie, te weten van 's avonds naer het avondgebed tot des anderendaegs naer het eijndigen van de prieren.

Boven het silentie of stilzwijgendheyd, in het gemelde capittel neergeschreven, zal het altijd silentie zijn in de Bidplaetse, ook op de Dormster of slaepplaetse, slaep-kamer. De zusters en zullen ook niet mogen spreken met de vreemdelingen die in huys zijn, tenzij met oorlof van d'Overste.

4° De zusters en zullen nooyt mogen uytgaen om imand te bezoeken wie het ook zij, en nievers gaen zieke dienen bij wie het zij.

IX Capittel.

Van het Capittel of wekelijksche schuldbelijdenisse.

Alle weken 's vrijdags naer den Primen zal er capittel gehouden worden tot verbeteren der fauten tegen den Regel. Alle de zusters d'eene acgter d'andere, zullen in het midden der Bidplaetse voor d'Overste oodmoediglijk en regtzinnig belijden de fouten, die zij geduerende de weke begaen heeft tegen den Regel en zig oodmoediglijk onderwerpen aen de penitentie die haer zal worden opgeleyd : en de proclamatie zal men wel onderhouden.

De novitien en zullen in het Capittel niet tegenwoordig zijn, maer zij zullen de belijdenisse hunner fouten tegen den Regel doen aen de novitie Meersteresse. Moeder overste zal de laetste haere schuld beleyden ; niet met eenige particuliere fouten die zij zoude konnen gedaen hebben, maer in het generael beleydende haere onverstorvendheden, onvolmaektheden etc... Zij zal aen ider zuster opleggen penitentien volgens dat zij het zal verdiend hebben en voorders aen ider een of in het algemeyn vermaeningen, aenwakkeringen en opwekkingen doen, die zij zal geraedzaem of noodig oordeelen.

Van het getrouwig onderhouden van het Capittel zal voor een groot deel afhangen de volherdinge of de duersaemheyd van de reguliere observatien of onderhoudinge van den Regel. De ondervindinge heeft dit geleerd : ook hebben de instelders der Religieuse Gemeynten met veel sorge het Capittel voorgeschreven en aenbevolen. Moeder Overste zal dan zorgen dat het wel onderhouden word, en wel naementlijk dat de zusters geene belijdenisse doen in het generael, maer van hunne fouten in het particulier.

De penitentien die zij zal opleggen zullen bestaen in het lezen van eenige gebeden, in een kruisgebed, 't zij in de bidplaetse of in den Rifter, vergiffenisse te vraegen in het publiek over de verergernisse, onder den rifter te eten op den grond, ja ook te water en te brood, de voeten te kussen van de zusters en diergelijke verstervingen en veroodmoedingen dit alles met discretie en voorzigtigheyd.

Zij moet niet wagten tot den dag van het Capittel om eenige correctie te doen, ofte penitentie op te leggen, maer vermag dit te doen zonder uytstel, als het gegeven schandael dit zoude vereyssen ; in zwaere gevallen of anderzins als zij in eenige verlegenheyd is, zal zij den heer Directeur te raede gaen.

Alle drij jaer eenige dagen voor den Keus der Overste, zal er eenen speciael gedeputeerden van den Eerweerdigsten heer Bisschop eene geestelijke visite doen, ider zuster in het particulier hooren spreken of er in de observantie van den regel eenige verslappinge is gekomen, en of er in eenige poincten verbeteringe moet komen. Hij zal in zijne aenspraeke naer den keus de zusters dies aengaende de noodige aenwakkeringen doen en de nieuwe overste in het particulier daer over vermaenen.

X Capittel.

Van de verdeelinge van den tijd.

Des morgens zullen de zusters opstaen in den Somer ten vier uren, in den Winter ten vijf uren. Op het gegeven teken zullen zij zig vlijtiglijk opregten en hun eerste gedagt aen Godt geven. Het quart daer naer begint

het morgengebed en de meditatie zal dueren eene halfure, die geeyndigd zijnde zal men lesen de primen van het geteyde van onze lieve Vrouwe, daer naer gaet men in stilzwijgendheyd naer het werk tot het kleppen van d'eerste misse, die, geeyndigd zijnde, naer eene korte dankzegginge komen zij naer huys, alle gezaementlijk in stilzwijgendheyd, op welke maniere zij ook naer de Kerke zullen komen. 't huys gekomen zijnde, zullen zij de tertien lesen, opschikken hunne bedstede ende klederen, op dat allls in goed order zij.

Daer naer den ontbijt, onder het lesen van eenen godvrugtigen boek, bezonderlijk van Thomas à Kempis. Daer naer gaet ider naer zijn werk en de schoolmeesteressen naer de schoole tot quart voor twaelf uren. Binnen den voormiddag een alfure stilzwijgendheyd met de kinders en eene alfure leeringe.

De zusters die op de schoole niet en zijn moeten eene geheele ure Silentie houden en een quartier geestelijke belesinge doen. Te negen ure zal een ider indagtig zijn d'oeffeningen tot het heylig herte. Het quart voor twaalf uren de sexten in de Bidplaetse, den Angelus en het onderzoek der conscientie.

Ten twaelf uren aen tafel in stilzwijgendheyd onder het lesen van godvruchtige boeken.

Ten een ure naer de Bidplaetse om nonen te lesen, daer naer geeft men de kinders lesse, de andere zusters naer hun werk.

Ten twee uren de Vespers, daer naer ieder naer zijn werk.

Ten vier uren de Completen in de Bidplaetse en aenbiddinge van het heylig herte. Een alf ure stilzwijgentheyd met de kinders op de schoole gelijk 's morgens, eene alf ure Christelijke leeringe en een quartiern't zij smorgens, 't zij naer middags eene godvrugtige vermaeninge op de verbeteringe der seden in de kinders. Voor de zusters die op de schoole niet en zijn, is het eene geheele ure silentie en een quartier geestelijke lezinge.

Als er eene zuster te laet komt, 't zij in de rifter, 't zij in de bidplaetse, zal zij blijven staen tot dat de overste haer teken geve om naer haer plaetse te gaen.

Ook zal er niemand vermogen uyt de Bidplaetse te gaen of als zij ievers tezaemen zijn, zonder aen de overste of die haere plaetse bekleed teeken te geven.

Ten seven uren aen tafel in stilzwijgendheyd onder het lesen van goede boeken. Naer tafel gaen de zusters naer de bidplaetse hunne dankzegginge doen en daer naer lezen zij de Metten en Lauden tegen des anderdags. Van daer naer hun werk of iders bezigheden. Ten negen uren in den Somer en ten negen uren en alf in den Winter gaen zij naer de bid-

plaetse om gesaementlijk het avond-gebed te doen, en daer naer te hooren voorlesen de pointjes van de medidatie, voor des anderendags morgens waer naer zij den psalme Miserere lezen, plat ter aerde, en gevolgens gaet men naer de ruste, in groot silentie tot 's anderdags naer de Primen.

XI Capittel.

Van het Weg gaen of wegzenden der Zusters.

Al is't dat de beloften die de zusters doen in hun Profes alleenelijk zijn voor den tijd dat zij in het gemeynte zullen zijn, zij moeten nogtans hun laeten voorenstaen, dat zij zonder goede en genoegzaeme redens het niet mogen verlaeten zonder aen het zelve zeker ongelijk aen te doen, en eene groote ongetrouwigheyd te begaen aen Godt, die hun met liefde en bermhertigheyd tot dien staet geroepen heeft. De zusters zullen ook niet mogen weegezonden worden, ten waere dat zij daertoe merkelijke redens zouden geven, als zijn wederspannigheyd aen d'overheyd, de zusters stooren, dienen tot schandael van het gemeynte of diergelijke groote fauten; dog niet eens of anders zonder kennisse en permissie van zijne hoogweerdigheyd den Bisschop.

Als er eene zuster, dat Godt wille weerhouden aen diergelijke wanorder, waer van aleenelijk den Eerweerden heer Directeur gesamentlijk met Moeder Overste zullen moeten oordeelen, zouden onderworpen zijn, zal zij door hun mogen weggezonden worden zonder het consentement te moeten hebben van het Gemeynte, alleenelijk zullen de zusters voorafgaandelijk gehoort worden, dog maer met kennisse en permissie van zijne hoogweerdigheyd den Bisschop.

Als eene zuster het Gemeynte vrijelijk zal verlaeten of daer uyt gezonden worden, zij zal alleenelijk mogen mede draegen de klederen en lijnwaet dienende t'haeren lijve, zig daer mede vergenoegen zonder eenige voordere pretentien te konnen maeken, uyt wat hoofde of pretext dit zoude mogen wezen. Heeft zij eenige vaste goederen of renten, deze zijn onbetwistbaer aen haer, maer d'achterstellen van het jaerlijksche inkomen zullen zijn voor het gemeynte tot den dag van haer uytgaen. Als er een zuster van het Gemeynte komt t'overlijden zal alles dat haer toebehoort, of daer zij het gebruyk van heeft, blijven aen het Gemeynte, gelijk ook het jaerlijks inkomen tot den dag van haer overlijden van de vaste goederen en renten, is't dat zij er heeft. Dog Moeder Overste zal zorgen dat zij ter aerde gedaen worde en dat er eenige geringe uytvaerd geschiede volgens den staet van het Gemeynte.

Eer eene zuster haer Profes doet, zal dit Capittel haer in het bezonder, bij manier van extract ofte uyttrek worden voorgelezen, ja notarielijk,

indien het den Eerweerden heer Directeur goed vind, en behoorlijk worden door haer onderteekent.

XII Capittel.

Van het onderhouden en voorlezen van den Regel.

De zusters zullen eene groote agting hebben voor den Regel en voor alle des zelfs pointen, hoe kleyn zij zijn. Zij zullen hem hebben voor eenen grooten schat, als eenen zekeren middel om te bekomen hunne zaligheid en volmaektheyd.

Den Regel, gelijk het eertijds was in veel Cloosters, en verbind niet op zonde ; alhoewel iemand, die bedagtelijk tegen den Regel doet, dikwijls kan zondigen uyt een andere hoofde, en als dat tegen de beloften is aen Godt gedaen, is zonde.

Den Regel zal aen de Zusters worden voorgelezen viermael 's jaers geduerende ieder quatertemperweke, niet in den Refter ten tijde van de tafel, maer op eenen anderen bekwaemen tijd, zoo als de Overste zal goed vinden. Zij zullen met aendagtigheyd daer naer luysteren en zien waeraen zij tekort blijven en tragten te verbeteren waer in zij ontbreken. Zij zullen nog eens gezeyd, al hun devoiren aenwenden om hem getrouwelijk te onderhouden, niet gedwongen maer vrijwilliglijk, om te behaegen aen Godt, mogende verzekert zijn, dat zij den Segen op hun zullen trekken, die eertijds den Apostel zeyde tot Die van Galatien : «alle die dezen Regel zullen volgen, dat den Vrede en Bermhertigheyd over hun zij. - AMEN.

BIJLAGE III

REGELS WAARTOE GEHOUDEN WAREN DEGENEN DIE TER VERZORGING IN HET KLOOSTER VAN ZOMERGEM WERDEN OPGENOMEN.

Gegeven door Eerw. Heer Michaël Van Der Piete, pastoor van Zomergem en bestuurder van het klooster, in date 8 september 1824.

1) eene opregte liefde onder malkanderen onderhouden, en nogte spreken van imands gebreken, maer malkanderen verdraegen in stilzwijgendheyd ter liefde Gods, en hun misnoegen aen niemand te kennen geven als aen den heer Pastor en moeder overste of die hun bezorgt.

2) hun morgend en avondgebed godvrugtig lezen, en de stilzwygendheyd onderhouden als het avondgebed gedaen is, tot des anderdags het morgend gebed geeyndigt is, en nogt in particulier tegen elkanderen spreken, en de uren van recreatie zijn, van 1 tot 2 uren, en van 4 tot 5 uren al te saemen onder het toezigt van hunne meesteresse.

3) te biechte en ter h. Communie te gaen op den tijd den Eerw.heer Pastor zal stellen.

4) zij en mogen noyt uytgaen om imand te bezoeken zonder oorlof van den Eerw.Pastor of moeder overste, en noyt aen imand iet vraegen voor hun onderhoud, om reden dat zij hunnen nooddruft in het klooster hebben, en als zij iet krijgen, zij moeten het ingeven aen moeder overste tot haere disposotie, en als zij bezoek ontfangen, zal er zoo lang eene zuster tegenwoordig zijn, en zij moeten tevreden zijn, met het geene het klooster hun geeft volgens hunne noodzaekelijkheyd, en niet genegen zijn tot lekkernye, gedagtig zijnde dat zij door den arm-disch onderhouden worden, en geenen eigendom en hebben, en terwijl zij onder het bestier van den arm-meester zijn, zoo en mogen zij deze plaetse niet verlaeten zonder kennisse en bijwezen van den heer Pastor en armmeester.

Op 21 mei 1851, werden hieraan door de vicaris Goethals, enkele raadgevingen toegevoegd.

Als er Zusters verzocht worden, van ons overste om op ander Parochien liefdewerken te doen, van arme schole, of zieke en oude menschen ; ten eerste van maer twee zusters te zenden, en zij blijven aen ons gemeente, om dan weder te keeren, naer twee jaeren, terwijlen zij op die parochie zijn, zijn zij onder het bestier van den Pastor van die Parochie, zonder dat de overste van Somergem daer last van heeft.

't is ook den raed van den Zeer Eerweerden heer, Mijnheer vicaris Goethals ;

dat den Pastor, van die parochie, twee dochters naer ons gemeente zoude stieren, om hun novitiaet te doen, en dan, als alles wel is, naer dien pastor weder te zenden, voor zijn gemeente, en eene zuster die dient voor overste, blijft nog een jaer, dan komt zij weder, en die dochters doen voors.

BIJLAGE IV

DE CONDITIEN DIE ER VERZOCHT WORDEN OM IN HET KLOOSTER VAN SOMERGEM TE KOMEN, ALS KIND TEN HUYZE, ZIJN OM DE WANORDERS TE VERMYDEN, EN TOT GRONDIGEN STANDT.

1) Mede te brengen dat er verzocht word.

2) Nooyt in de herberg te gaen.

3) Niet uittegaen als met oorlof van d'Overste, hoe min hoe beter, ten zij als het noodig is.

4) Op den Post te blijven, die hun aengewezen word, en onder elkanders in vrede en liefde te leven, nooyt geene saemenspanning te maeken tot kwaedspreken.

5) Wel gehoorzaem zijn aen die hun bestieren.

6) 's Morgens en 's avonds in het gemeyn gebed zijn, gesaementlijk naer de Kerk gaen, en naer huys komen in stilzwijgendheyd, zoo veel mogelijk, de Christelijke Leering bijwoonen, immers braef zijn, en voor hun zaligheyd zorgen.

7) Niet spreken aen tafel zonder nood, ende de stilzwygendheyd onderhouden van naer het avondgebed tot 's anderdags naer den ontbijt.

8) Zij zijn liber van te mogen weggaen, en wij van hun te mogen wegzenden, als zij zouden merkelijke redens geven, als kwaedwilligheyd, ongehoorzaemheyd, den vrede storen zonder hun te willen in beteren, dan moeten zij hunne tafel betaelen en alle de onkosten van hunne ziekten.

   De tafelkosten zijn zeven of elf stuyvers per dag, deze worden afgehouden van de somme die zij inbrengen.

Verder wordt gewezen op de plicht van de moeder-overste, te zorgen dat het de zusters en kostgangers aan niets ontbreekt, terwijl deze laatsten van hun kant, tevreden moeten zijn met wat hun door de gemeenschap wordt aangeboden.

BIJLAGE V

ZUSTERS DIE GEDURENDE HET BESTAAN VAN HET KLOOSTER ALDAAR ZIJN INGETREDEN.

1803

Zuster REGINA : (Regina Lootens) geboren te Zomergem op 21 januari 1783, ingetreden in 1803 als medestichtster, geprofest op 30 mei 1814 en overleden te Zomergem op 25 november 1814 als eerste overste van de congregatie.

Zuster CATHARINA : (Joanna Catharina De Kesel) geb. Zomergem 6-12-1777, ingetr. 1803 als medestichtster, geprof. 30-5-1814 en overl. Zomergem 9-6-1851 als tweede overste van de congregatie.

Zuster THERESIA : (Jacoba Theresia Van Hecke) geb. Zomergem 19-11-1786, ingetr. 1803 als medestichtster, geprof. 30-5-1814 en overl. te Zomergem 14-11-1868. Zij was medestichtster van het klooster te Meulebeke in 1826.

1813

Zuster MARIA : (Maria Theresia De Sutter) geb. Zomergem 20-2-1789, ingetr. mei 1813, geprof. 30-5-1814 en overl. Zomergem 14-9-1819.

Zuster VICTORIA : (Victoria De Rycke) gebo. Zomergem 15-5-1781, ingetr. mei 1813, geprof. 30-5-1814, overl. Zomergem 2-9-1832.

Zuster JOSEPHA : (Josepha Versluys uit Oostburg in Nederland) geb. in 1789, ingetr. mei 1813, geprof. 30-5-1814 en overl. Zomergem 10-3-1819.

1814

Zuster ISABELLA : (Isabella De Jaeger uit Lovendegem), ingetr. 20-9-1814, geprof. 28-9-1815 en overl. Zomergem 21-4-1843.

Zuster ANNA : (Anna De Neve), geb. Lovendegem 6-2-1792, ingetr. 15-10-1814, geprof. 28-12-1815 en overl. Zomergem 10-12-1871.

1815

Zuster VINCENTIA : (Theresia De Keyser uit Lovendegem), ingetr. 7-4-1815 en verliet kort daarop de congregatie.

Zuster JACOBA : (Jacoba Theresia D'Hoore uit Zomergem), geb. in 1795, ingetr. 7-4-1815, geprof. 8-4-1816 en overl. Zomergem 8-9-1816.

Zuster AGNES : (Maria Theresia De Zutter uit Maldegem), ingetr. 27-6-1815, geprof. 2-7-1816 en overl. Zomergem 12-9-1826.

Zuster CECILIA : (Maria Jacoba Heyse uit Waarschoot), ingetr. 27-6-1815, geprof. 2-7-1816 en overl. Zomergem 30-1-1866.

Zuster AGATHA : (Joanna Maria Teirlinck uit Zomergem), ingetr. 27-6-1815, geprof. 17-7-1817 en overl. Zomergem 25-4-1837.

Zuster CONSTANTIA : (Coleta De Reu uit Zomergem), ingetr. 27-6-1815, geprof. 17-7-1817 en overl. Zomergem 26-1-1848.

Zuster LUCIA : (Marie Joanna De Reu uit Zomergem), ingetr. 27-6-1815, geprof. 17-7-1817 en overl. Zomergem 2-12-1817.

1818

Zuster COLETA : (Rosalia Van De Weghe uit Zomergem, ingetr. 1817, geprof. 1-6-1818 en overl. te Deinze. Zij was medestichtster van het klooster te Meulebeke in 1826 en van het klooster te Deinze in 1836.

Zuster SABINA : (Rosa Vermeersch uit Lotenhulle), ingetr. in 1817, geprof. 1-9-1818 en overl. Zomergem 24-4-1849.

Zuster CLARA : (Theresia Coleta Verhaeghe uit Maldegem), ingetr. in 1817, geprof. 28-10-1818 en overl. Zomergem 22-9-1851.

Zuster FRANCISCA : (Joanna Catharina Van Hoorebeke uit Buggenhout), ingetr. in 1817, geprof. 28-10-1818 en overl. Zomergem op 24-1-1831.

1819

Zuster BERNARDA : (Coleta De Reu uit Zomergem), ingetr. in 1818, geprof. 2-6-1819 en overl. Zomergem op 1-7-1867.

Zuster CAROLINA : (Maria Verpoort uit Schoorisse), ingetr. in 1818, geprof. 2-6-1819 en overl. Zomergem 26-1-1854.

Zuster JOSEPHA : (Joanna Theresia Speybroeck uit Sleidinge), ingetr. 22-5-1819, geprof. 6-7-1820 en overl. te Zomergem op 15-9-1853.

Zuster JACOBA : (Barbara Theresia Vander Vennet uit Kanegem), ingetr. 22-5-1819, geprof. 6-7-1820 en overl. te Zomergem op 25-6-1852.

1820

Zuster BENEDICTA : (Joanna Marie Mestdag uit Zomergem), ingetr. in 1820, geprof. 16-9-1820 en overl. op 12-1-1854.

1821

Zuster VINCENTIA : (Regina Van Meenen uit Zomergem), ingetr. 9-7-1821, geprof. 6-7-1822 en overl. Zomergem 1-12-1849.

Zuster MARTHA : (Josepha Dele Rue uit Kanegem), ingetr. 9-7-1821, geprof. 6-7-1822 en overl. Zomergem op 3-2 1863.

1823

Zuster XAVERIA : (Joanna Catharina Verberckmoes uit Kallo), ingetr. 24-9-1823, geprof. 10-10-1824 en verliet de congregatie op 16-12-1824.

1824

Zuster ANTONIA : (Francisca Van Neste uit Tielt), ingetr. 11-5-1824, geprof. 27-3-1825 en overl. 10-4-1866.

Zuster MARIA : (Coleta Vander Vennet uit Ruiselede), ingetr. 13-5-1824, geprof. 9-6-1825 en overl. 21-7-1841.

1825

Zuster AMBROSIA : (Blandine Landuyt uit Ursel), ingetr. 3-1-1825, gekleed 20-1-1825, geprof. 20-11-1825 en overl. Zomergem 16-5-1828.

Zuster EUGENIE : (Anna Maria Hooremans uit Antwerpen), ingetr. 2-5-1825, gekleed 25-5-1825, geprof. 4-5-1826 en overl. Zomergem 26-4-1866.

Zuster ROSALIA : (Eugenie Hullebosch uit Tielt), ingetr. 11-5-1825, gekl. 26-5-1825, geprof. 4-5-1826 en overl. 21-3-1831.

1826

Zuster URSULA : (Adelaide Francisca Sutterman uit Nevele), ingetr. 19-6-1826, gekl. 19-7-1826, geprof. 29-6-1827 en overl. te Zomergem op 5-7-1834.

1828

Zuster LUCIA : (Maria Catharina Van Severen uit Tielt), ingetr. 12-5-1828, gekl. 12-10-1828, geprof. 3-5-1829 en overl. 20-5-1841.

1830

Zuster SERAPHINA : (Marie Eugenie Van Oost uit Tielt), ingetr. 4-5-1830, gekl. 20-5-1830, geprof. 17-4-1831 en overl. te Zomergem op 21-5-1846.

Zuster ALOYSIA : (Maria Coleta Eggermont uit Tielt), ingetr. 13-9-1830, gekl. 29-9-1830, geprof. 10-1-1830 en overl. Zomergem 24-4-1841.

1831

Zuster AMBROSIA : (Maria Joanna Van Acker uit Kortrijk), ingetr. 5-4-1831, gekl. 10-4-1831, geprof. 19-7-1832 en overl. 18-7-1865.

Zuster GODELIVA : (Rosalie Van Lokeren uit Tielt), ingetr. 2-5-1831, gekl. 9-7-1831, geprof. 19-7-1832 en overl. te Zomergem op 6-9-1836.

Zuster MICHAEL : (Rosalie De Graeve uit Vinderhoute), ingetr. 6-7-1831, gekl. 14-9-1831, geprof. 21-9-1832 en overl. te Zomergem op 11-8-1874 als derde overste van de congregatie.

Zuster GABRIEL : (Eugenie Vander Ougstraete uit Tielt), ingetr. 28-11-1831, gekl. 10-1-1832, geprof. 2-12-1832 en overl. 24-4-1845. Zij was medestichtster van het klooster te Deinze in 1836.

1832

Zuster PERPETUA : (Beatrix Rosalie Frisco uit Eeklo), ingetr. 13-9-1832, gekl. 20-10-1833, geprof. 19-12-1833 en overl. te Zomergem op 22-2-1870.

Zuster FELICITAS : (Virginie Nathalie Van Issacker uit Hooglede), geb. 29-9-1808, ingetr. 13-9-1832, gekl. 18-12-1832, geprof. 19-12-1833 en overl. te Zomergem op 1-11-1861.

Zuster VICTORIA : (Maria Honorina Van Oost uit Tielt), ingetr. 5-9-1832, gekl. 18-12-1832 en verliet de congregatie op 8-7-1833.

1833

Zuster IGNATIA : (Catharina Francisca Van Maele uit St Gillis-Brugge), ingetr. 3-4-1833, gekl. 31-7-1833, geprof. 31-7-1834 en overl. te Zomergem op 17-3-1890.

Zuster ELISABETH : (Francisca Verhulst uit Schuiferskapelle), ingetr. 17-7-1833, gekl. 21-10-1833, geprof. 20-10-1834 en overl. te Zomergem op 25-8-1887.

Zuster RAPHAEL : (Francisca Welvaert uit Zomergem), ingetr. 4-10-1833, gekl. 19-12-1833, geprof. 22-12-1834 en overl. te Zomergem op 13-3-1845.

1834

Zuster VERONICA : (Joanna Carolina De Dekker uit Bouchoute), ingetr. 4-2-1834, gekl. 10-5-1834, geprof. 13-5-1835 en overl. op 21-6-1838.

Zuster MELCHIOR : (Joanna Coleta Schelfhout uit Hamme), ingetr. 4-2-1834, gekl. 10-5-1834, geprof. 13-5-1835 en overl. Zomergem 6-2-1838.

Zuster MONICA : (Isabella Van Vooren uit St Laureins), ingetr. 25-8-1834, gekl. 27-11-1834, geprof. 12-12-1835 en overl. te Zomergem op 6-4-1880.

1835

Zuster SUZANNA : (Maria Theresia Beelaert uit Zomergem), ingetr. 17-2-1835, gekl. 13-5-1835, geprof. 31-5-1836 en overl. Zomergem 1-12-1840.

1836

Zuster ANASTASIA : (Fernandine Elewaert uit Zeveneken), ingetr. 7-1-1836, gekl. 21-4-1836, geprof. 25-4-1837 en overl. te Zomergem op 5-5-1843.

Zuster LUCIA : (Amalia Deven uit Wakken), ingetr. 1-6-1836, gekl. 18-10-1836, geprof. 17-11-1837 en overl. 3-12-1859.

1837

Zuster REGINA : (Coleta Vermeulen uit Rollegem), ingetr. 17-4-1837, gekl. 19-7-1837, geprof. 19-7-1838 en overl. Zomergem 15-7-1845.

Zuster GREGORIA : (Francisca Scholastica Frans uit Oudenaarde), ingetr. 17-8-1837, gekl. 17-11-1837, geprof. 22-11-1838 en overl. te Zomergem op 15-2-1841.

1838

Zuster BARBARA : (Maria Coleta Dierickx uit Hamme), ingetr. 7-5-1838, gekl. 7-8-1838, geprof. 19-8-1839 en overl. te Zomergem op 8-7-1857.

1839

Zuster VINCENTIA : (Anna Ploevie uit Zwevezele), ingetr. 11-6-1839, gekl. 11-9-1839, geprof. 11-9-1840 en overl. te Zomergem op 21-5-1847.

Zuster JOSEPHA : (Julie Cauwenberghe uit Kalken), ingetr. 29-7-1839, gekl. 28-10-1839, geprof. 28-10-1840 en overl. te Zomergem op 4-9-1881.

Zuster LUDOVICA : (Barbara Van Coillie uit Hooglede), geb. 14-1-1815, ingetr. 18-11-1839, gekl. 19-2-1840, geprof. 19-2-1841 en overl. te Zomergem op 12-3-1874.

1840

Zuster CLEMENTIA : (Anna Theresia Cornille uit Torhout), ingetr. 20-1-1840, gekl. 30-4-1840, geprof. 21-4-1841 en overl. te Zomergem op 27-9-1845.

Zuster PHILOMENA : (Petronella Verbist uit Erpe), ingetr. 16-6-1840, gekl. 17-9-1840, geprof. 23-9-1841 en overl. te Zomergem op 1-3-1886.

1841

Zuster PAULA : (Barbara Neirinck uit Wielsbeke), ingetr. 9-2-1841, gekl. 12-5-1841, geprof. 13-5-1842 en overl. te Zomergem op 12-5-1846.

Zuster BLANDA : (Francisca De Boserie uit Wielsbeke), ingetr. 9-2-1841, gekl. 12-5-1841, geprof. 13-5-1842 en overl. Zomergem op 1-7-1885.

Zuster MARTINA : (Antonia Damours uit Ruiselede), ingetr. 22-2-1841, gekl. 23-5-1841, geprof. 31-5-1842 en overl. te Zomergem op 5-3-1874.

Zuster STEPHANA : (Pelagie Charlotte Vander Straeten uit Eine), ingetr. 27-9-1841, gekl. 27-12-1841, geprof. 27-12-1842 en overl. te Zomergem op 9-9-1888.

1842

Zuster BRIGITA : (Sophia De Vos uit Tielt), ingetr. 6-7-1842, gekl. 11-10-1842, geprof. 10-10-1843 en overl. te Zomergem op 28-1-1849.

Zuster AUGUSTINA : (Joanna Theresia Haudenaert uit Hamme), ingetr. 19-12-1842, gekl. 21-3-1843, geprof. 20-3-1844 en overl. te Zomergem op 15-10-1844.

1844

Zuster MARIA : (Hendrika Petronella Janssens uit Venroy), ingetr. 28-5-1844, gekl. 3-9-1844, geprof. 5-9-1845 en verliet de congregatie op 26-5-1846.

1845

Zuster CHRISTINA : (Josina Steenkapper uit Bucke), ingetr. 28-4-1845, gekl. 30-7-1845, geprof. 31-7-1846 en overl. te Zomergem op 1-9-1891.

Zuster COLUMBA : (Suzanna Pauline Nyster uit Antwerpen), ingetr. 21-10-1845, gekl. 22-1-1846, geprof. 21-4-1847 en overl. te Zomergem op 9-4-1849.

1846

Zuster SCHOLASTICA : (Coleta Dick uit Ruiselede), ingetr. 30-3-1846, gekl. 31-7-1846, geprof. 19-7-1847 en overl. te Zomergem op 29-12-1896.

Zuster GENOVEVA : (Catharina Mommens uit Kampenhout), ingetr. 12-11-1846, gekl. 21-4-1846, geprof. 15-2-1848 en overl. te Zomergem op 26-7-1850.

1848

Zuster ALOYSIA : (Rosalie Merckx uit St Niklaas), ingetr. 14-6-1848, gekl. 11-9-1848, geprof. 16-1-1850 en overl. te Zomergem 28-5-1867.

Zuster BENEDICTA : (Barbara De Smet uit Maldegem), ingetr. 3-10-1848, gekl. 7-3-1849, geprof. 5-6-1850 en overl. te Zomergem op 9-4-1890.

1849

Zuster AGNES : (Adelaide Josepha Van Der Straeten uit Eine), ingetr. 31-4-1849, gekl. 8-8-1849, geprof. 15-8-1850 en overl. te Zomergem op 18-1-1867.

1850

Zuster JULIANA : (Angelina De Mulder uit Moerbeke), ingetr. 28-10-1850, gekl. 12-2-1851, geprof. 11-2-1852 en overl. te Zomergem op 25-6-1863.

Zuster VICTORIA : (Amelia De Vreese uit Tielt), ingetr. 18-11-1850, gekl. 12-2-1851, geprof. 11-2-1852 en overl. te Zomergem op 26-2-1856.

1851

Zuster JUSTINA : (Clementina Van Heirsele, geb. te Gent op 23-2-1828), ingetr. 5-5-1851, gekl. 12-8-1851, geprof. 9-8-1852 en overl. te Zomergem op 23-8-1897.

1853

Zuster VINCENTIA : (Melanie Verhoye uit Aarsele, geb. 28-8-1827), ingetr. 4-11-1853, gekl. 15-2-1854, geprof. 1-5-1855 en overl. te Zomergem op 1-10-1911. Zuster Vincentia werd vereremerkt met het Burgerkruis voor moed en zelfopoffering, voor de hulp aan de zieken verleend gedurende de typhusperiode van 1884.

1856

Zuster LUCIA : (Virginie Van Parys uit Zelzate), ingetr. 16-7-1856, gekl. 28-10-1856, geprof. 2-12-1857 en overl. te Zomergem op 12-5-1895.

1857

Zuster AUGUSTINA : (Mathilde De Keyser uit Isegem), geb. 19-5-1832, ingetr. 6-7-1857, gekl. 15-10-1857, geprof. 18-10-1858 en overl. te Zomergem op 14-2-1917. Zuster Augustina was rond de jaren 1865-1874, bestuurster der meisjesscholen en werd op 28-11-1874 tot overste van de congregatie gekozen.

1858

Zuster PAULA : (Octavie Chambart, geb. te Wevelgem op 9-8-1855), ingetr. 12-4-1858, gekl. 19-7-1858, geprof. 19-7-1859 en overl. te Zomergem op 13-7-1907. Zij was gedurende enkele jaren vicares van het klooster en werd eveneens vereremerkt met het Burgerkruis voor moed en zelfopoffering voor bewezen diensten gedurende de pestjaren rond 1884.

1859

Zuster COLUMBA : (Sabina Cromheecke, geb. te Waarschoot op 9-12-1838), ingetr. 22-8-1859, gekl. 22-11-1859, geprof. 28-11-1860 en overl. te Zomergem op 1-2-1920.

1861

Zuster CLARA : (Sophie De Kneut uit Desselgem), ingetr. 10-9-1861, gekl. 26-2-1862, geprof. 21-4-1863 en overl. te Zomergem op 11-12-1896.

1863

Zuster AMELBERGA : (Marie Sophie Verdickt, geb. te Waasmunster op 30-1-1844), ingetr. 18-3-1863, gekl. 19-7-1863, geprof. 19-7-1864, en overl. te Zomergem op 15-10-1918.

1865

Zuster URSULA : (Mathilde Nieuwlandt, geb. te Vosselare op 5-11-1842), ingetr. 14-8-1865, gekl. 27-11-1865, geprof. 7-12-1866 en overl. als overste van de congregatie te Kaprijke op 7-11-1912. Zij was een van de medestichters van het klooster te Kaprijke waar zij haar intrede nam op 31-5-1892.

1866

Zuster IDA : (Theresia Tack, geb. te Wielsbeke op 5-9-1848), ingetr. 21-11-1866, gekl. 26-2-1867, geprof. 28-4-1868 en overl. te Zomergem op 19-6-1898.

Zuster COLETA : (Amelia Verdickt uit Waasmunster), ingetr. 27-11-1866, gekl. 26-2-1867, geprof. 28-4-1868 en overl. te Zomergem op 30-1-1870.

1867

Zuster DOMINICA : (Seraphina Le Langhe uit Lembeke), ingetr. 1-5-1867, gekl. 13-8-1867, geprof. 23-9-1868 en overl. te Zomergem op 3-3-1874.

1868

Zuster BERLINDIS : (Maria Theresia Goosens uit Elene), ingetr. 19-3-1868, gekl. 20-7-1868, geprof. 27-5-1869 en overl. te Zomergem op 13-8-1875.

Zuster ROSALIA : (Francisca Dobbelaere, geb. Sleidinge op 18-5-1837), ingetr. 16-6-1868, gekl. 23-9-1868, geprof. 8-11-1869 en overl. te Zomergem op 19-1-1918.

Zuster JULIA : (Philomena Van Lengenhove uit Waasmunster), ingetr. 28-10-1868, gekl. 23-2-1869, geprof. 25-2-1870 en overl. te Zomergem op 14-5-1883.

1871

Zuster THERESIA : (Theresia Van Damme uit Lovendegem), ingetr. 21-6-1871, gekl. 16-10-1871, geprof. 16-10-1872 en overl. te Zomergem op 24-8-1910.

1872

Zuster LAURENTIA : (Paulina Martens uit Lovendegem), geb. op 29-1-1844, ingetr. 13-5-1872, gekl. 13-8-1872, geprof. 18-8-1873 en overl. op 20-3-1904.

1873

Zuster GABRIEL : (Anna Marie De Schryver uit Erembodegem), ingetr. 19-11-1873, gekl. 4-3-1874, geprof. 14-4-1875 en overl. te Zomergem op 14-11-1911.

1874

Zuster AGATHA : (Maria Cordula De Vreese, geb. Zomergem 25-8-1850), ingetr. 28-5-1874, gekl. 31-8-1874, geprof. 31-8-1875 en overl. te Zomergem op 17-5-1928.

1875

Zuster LEOCARDIA : (Emma Beerens uit Godveerdegem), ingetr. 9-9-1875, gekl. 7-10-1875, geprof. 23-1-1877 en overl. te Zomergem op 26-2-1880.

Zuster RAPHAEL : (Clementina Lievens uit Erembodegem), ingetr. 30-9-1875, gekl. 12-1-1876, geprof. 23-1-1877 en overl. Zomergem, 4-4-1903.

1876

Zuster STANISLAS : (Coleta Van Wontergem, geb. Lotenhulle op 30-8-1850), ingetr. 15-7-1876, gekl. 16-10-1876, geprof. 15-10-1877 en overl. te Zomergem op 24-6-1915.

Zuster VICTORIA : (Leonie Tack uit Wielsbeke), ingetr. 1-9-1876, gekl. 11-12-1876 geprof. 12-12-1877, en overl. Zomergem 24-10-1904.

1877

Zuster MARIE : (Leonie Verleye uit Erembodegem), ingetr. 24-4-1877, gekl. 19-7-1877, geprof. 19-7-1878 en overl. Zomergem op 7-8-1889.

1878

Zuster ALOYSIA : (Paulina Carolina Hoogstoel, geb. te Gent op 15-2-1855), ingetr. 15-9-1878, gekl. 17-12-1878, geprof. 2-4-1880 en overl. te Zomergem op 13-12-1918. Zij was een van de eerste zusters die vanuit Zomergem naar de wijk Beke school ging houden.

1880

Zuster MAGDALENA : (Rosalie Vercruyssen, geb. te St Niklaas op 6-5-1859), ingetr. 9-12-1880, gekl. 21-2-1881, geprof. 15-4-1882 en overl. Zomergem op 14-5-1928

1881

Zuster MARGARETHA : (Melanie Van Durme uit Sleidinge), ingetr. 14-6-1881, gekl. 13-9-1881, geprof. 12-9-1882 en overl. Zomergem op 19-9-1891.

Zuster ANNA : (Marina Van Den Bossche uit St Lievens-Essche), ingetr. 11-10-1881, gekl. 11-1-1882, geprof. 16-1-1883 en overl. op 3-5-1886.

Zuster JOSEPHINE : (Maria Catharina Spiessens, geb. te St Niklaas 18-2-1859), ingetr. 22-8-1881, gekl. 22-11-1881, geprof. 1-9-1884 en overl. te Zomergem op 25-4-1909. Schoolzuster van 1886, werd zij bestuurster van de Aangenomen meisjesscholen op 12-12-1896 en bleef dit tot aan haar dood.

1882

Zuster GERTRUDIS : (Joanna Josephina Peeters uit Wilrijk), geb. 26-11-1866, ingetr. 18-10-1882, gekl. 16-1-1883, geprof. 25-1-1884 en overl. te Zomergem op 19-2-1934. Zij was onderwijzeres in de Aangenomen meisjesscholen te Beke en te Zomergem.

Zuster ALDEGONDE : (Maria Coleta De Bisschop, geb. te Teralfene op 28-1-1864), ingetr. 28-5-1884, gekl. 1-9-1884, geprof. 9-9-1885 en overl. te Zomergem op 21-6-1950. Zij was een van de eerste onderwijzeressen en religieuzen van de afdeling van het klooster te Beke. Onderwijzeres te Zomergem.

1885

Zuster JULIANA : (Maria Virginie Van Speybroeck, geb. te Zomergem op 24-12-1859), ingetr. 20-4-1885, gekl. 20-7-1885, geprof. 19-7-1886 en overl. te Kaprijke in de afdeling van het moederklooster te Zomergem op 15-6-1933. Zuster Juliana was stichtster van het klooster te Kaprijke in mei 1892, samen met drie medezusters uit het huis te Zomergem.

Zuster LUTGARDIS : (Philomena Peeters uit Wilrijk, geb. op 10-3-1863), ingetr. 24-10-1885, gekl. 17-2-1886, geprof. 4-5-1887 en overl. te Zomergem op 9-12-1933.

1886

Zuster AGNES : (Philomena De Vos uit Wielsbeke), geb. 7-2-1864 ingetr. 29-3-1886, gekl. 19-7-1886, geprof. 19-7-1887 en overl te Zomergem op 30-1-1911.

1887

Zuster BRIGITTA : (Maria Florentina Van Hulle, geb. te Zomergem 2-3-1863), ingetr. 24-1-1887, gekl. 4-5-1887, geprof. 13-8-1888 en overl. te Zomergem op 23-8-1940.

Zuster LANDRADA : (Maria Victoria Peersman uit St Niklaas), ingetr. 25-3-1887, gekl. 19-7-1887, geprof. 25-9-1888 en overl. 3-5-1892.

Zuster COLETA : (Maria-Louise Vereecke uit Zomergem), geb. 12-10-1863, ingetr. 15-9-1887, gekl. 21-12-1887, geprof. 20-12-1888 en overl. te Zomergem op 26-1-1914. Zuster Coleta was de eerste onderwijzeres van de school te Beke en bestuurster aldaar vanaf 1900 (tot 1914). Zij was tevens een van de stichters van het klooster te Beke in maart 1887, samen met zuster Aloysia en zuster Aldegonde.

Zuster ANNA : (Maria Ludovica Van De Maele uit Oost-Rozebeke), geb. op 2-5-1869, ingetr. 9-11-1887, gekl. 6-2-1888, geprof. 20-2-1889 en overl. te Zomergem op 22-5-1956. Onderwijzeres in de kleuterschool te Zomergem en bestuurster tot juni 1899.

1888

Zuster BARBARA : (Marie Theresia Wuylens uit Waasmunster), ingetr. 5-11-1888, gekl. 7-2-1889, geprof. 14-4-1890. Zij was samen met zuster Ursula, zuster Juliana en zuster Marie, een van de stichters van de afdeling te Kaprijke in 1892.

1889

Zuster FRANCISCA : (Clementina De Bisschop uit Teralfene), geb. 21-10-1870, ingetr. 21-5-1889, gekl. 2-9-1889, geprof. 22-9-1890 en overl. te Zomergem op 16-2-1925. Zij was onderwijzeres van 1909 af.

1890

Zuster GODELIEVE : (Elodie De Maertelaere, geb. te Lembeke op 26-6-1866), ingetr. 7-4-1890, gekl. 19-7-1890, geprof. 19-7-1891 en overl. te Kaprijke op 6-6-1914.

Zuster MARIA : (Maria Emma Verleye uit Wielsbeke), geb. 5-10-1871, ingetr. 5-9-1890, gekl. 15-12-1890, geprof. 12-1-1892 en overl. als overste te Kaprijke op 5-2-1917. Zij was medestichtster van de congregatie aldaar in mei 1892 en overste sinds 26-11-1912.

1891

Zuster PHILOMENA : (Maria Emma Victor uit Adegem), geb. 11-7-1866, ingetr. 19-3-1891, gekl. 19-7-1891, geprof. 19-7-1892 en overl. te Zomergem op 2-12-1951.

Zuster APOLLONIA : (Maria Emma De Volder, geb. te Eeklo op 25-7-1869), ingetr. 6-10-1891, gekl. 12-1-1892, geprof. 11-1-1893 en overl. te Zomergem op 26-6-1938.

Zuster ANTONIA : (Pauline Van Leeuw uit Antwerpen), geb. 20-4-1873, ingetr. 22-10-1891, gekl. 10-2-1892, geprof. 20-2-1893 en overl. te Zomergem op 31-7-1926.

Zuster BERNARDA : (Pelagie Christiaens uit Teralfene), geb. 4-8-1866, ingetr. 3-11-1891, gekl. 10-2-1092, geprof. 20-2-1893 en overl. Zomergem 2-7-1910. Zij was de eerste schoolzuster van de Katholieke Bewaarschool die in 1898 te Ronsele werd geopend.

Zuster WALBURGA : (Maria Philomena Schoesetters uit Hemiksem), geb. 31-8-1869, ingetr. 11-11-1890, gekl. 19-2-1892, geprof. 13-9-1893 en overl. te Zomergem op 8-6-1953. Zij was onderwijzeres vanaf 1894, bestuurster der meisjesscholen van 12-5-1909 tot 1925. Vicares vanaf 20 september 1907 en algemeen overste van 12-10-1911 tot 26-9-1949.

1892

Zuster VINCIANA : (Clementina De Volder uit Eeklo), geb. 3-7-1867, ingetr. 13-6-1892, gekl. 13-9-1892, geprof. 13-9-1893 en overl. te Zomergem op 18-10-1949.

Zuster MARTINA : (Emerence Sonneville uit Zomergem), ingetr. 17-9-1892, gekl. 11-1-1893, geprof. 30-1-1894 en overl. te Zomergem op 2-9-1902.

1893

Zuster MECHTILDIS : (Maria De Backer uit Erembodegem), geb. 18-2-1800, ingetr. 5-6-1893, gekl. 26-9-1893, geprof. 26-9-1894 en overl. te Zomergem 4-3-1919.

Zuster MARTHA : (Felicitas Van Der Borgt, geb. te Teralfene op 10-6-1872), ingetr. 30-10-1893, gekl. 30-1-1894, geprof. 20-2-1895 en overl. Zomergem op 7-11-1948.

1894

Zuster BERLINDIS : (Maria Anna Van Moeseke uit St Niklaas), geb. 18-7-1872, ingetr. 28-2-1894, gekl. 31-5-1894, geprof. 31-5-1895 en overl. 31-1-1945. Zij was gedurende enkele jaren bewaarschoolzuster geweest in de Katholieke Bewaarschool te Ronsele, en bestuurster in de meisjesschool van Zomergem vanaf september 1899.

Zuster MARGARETHA : (Augusta Celina De Keyser uit Ingelmunster), geb. 15-9-1872, ingetr. 11-8-1894, gekl. 13-11-1894, geprof. 15-11-1895 en overl. te Zomergem op 10-3-1902.

1895

Zuster LUDWINA : (Elisa Maria De Keyser uit Ingelmunster), geb. 7-9-1878, ingetr. 16-4-1895, gekl. 19-7-1895, geprof. 19-7-1896 en overl. 25-8-1951. Onderwijzeres te Beke en te Zomergem.

Zuster ELISABETH : (Adolphina Maria Vanneste, geb. te Beernem op 6-7-1876, ingetr. 22-10-1895, gekl. 22-1-1896, geprof. 1-2-1897 en overl. te Zomergem op 11-10-1961. Zij was de eerste zuster der Katholieke Bewaarschool te Ronsele, die zij in 1898 samen met zuster Bernarda opende.

Zuster GUDULA : (Maria Arbyn uit Berlare), geb. 1-12-1871, ingetr. 2-12-1895, gekl. 13-3-1896, geprof. 24-3-1897 en overl. op 5-7-1910.

1896

Zuster ANASTASIA : (Maria Nathalie Biebaut, geb. te Mere op 13-12-1873), ingetr. 25-5-1896, gekl. 21-9-1896, geprof. 29-9-1897 en overl. te Zomergem op 15-2-1948. Onderwijzeres in de lagere school te Beke.

Zuster CONSTANTIA : (Clementina Sturms uit Stekene), geb. 14-7-1869, ingetr. 15-7-1896, gekl. 22-10-1896, geprof. 22-10-1897 en overl. Zomergem 13-8-1947.

Zuster AMBROSIA : (Hortensia Dhase uit Erembodegem), geb. 6-3-1872, ingetr. 27-8-1896, gekl. 2-12-1896, geprof. 7-12-1897 en overl. 8-4-1955.

1897

Zuster REINILDIS : (Alida Van Hulle uit Zomergem), ingetr. 5-4-1897, gekl. 19-7-1897, geprof. 19-7-1898 en overl. te Zomergem op 12-12-1901.

Zuster MICHAEL : (Leopoldine Joanna Spaens uit Aalst), geb. op 19-4-1874, ingetr. 18-7-1897, gekl. 29-9-1897, geprof. 7-4-1899 en overl. te Zomergem op 9-8-1956. Zij was enkele jaren kleuteronderwijzeres geweest in de Katholieke Bewaarschool te Ronsele.

1898

Zuster LUCIA : (Stephanie Leonie Van Der Linden, geb. te Belsele-Waas op 18-10-1872), ingetr. 1-7-1898, gekl. 10-10-1898, geprof. 9-10-1899 en overl. Zomergem op 5-11-1947.

Zuster CLARA : (Clementina Maria Verschoote uit Sijsele), ingetr. 3-8-1898, gekl. 5-11-1898, geprof. 19-12-1899 en overl. te Zomergem op 22-9-1900.

1899

Zuster JULIA : (Sylvia Maria Van Eygem, geb. te Aalst op 21-11-1873), ingetr. 23-11-1899, gekl. 7-4-1899, geprof. 3-5-1900 en overl. te Zomergem op 28-9-1914.

Zuster HELENA : (Julia Van Hecke uit Maldegem), geb. 3-5-1871, ingetr. 6-2-1899, gekl. 15-5-1899, geprof. 3-5-1900 en overl. in het gesticht Toevlucht van Maria te Gent op 27-11-1920. Zij was enige tijd kleuteronderwijzeres te Ronsele en novicemeesteres van het klooster.

Zuster IDA : (Francisca Catharina Coolen uit Antwerpen), geb. 22-6-1870, ingetr. 4-7-1899, gekl. 9-10-1899, geprof. 11-10-1900 en overl. te Zomergem op 4-1-1951.

1900

Zuster MONICA : (Maria Ludovica Vande Lannoote uit Vormezele), geb. 9-5-1869, ingetr. 25-1-1900, gekl. 30-5-1900, geprof. 27-6-1901, overl. te Kaprijke op 10-5-1941.

Zuster EUGENIA : (Emelie Seghers uit Kaprijke), geb. 28-5-1880, ingetr. 11-9-1900, gekl. 19-12-1900, geprof. 22-8-1901 en overl. te Zomergem op 3-7-1917.

Zuster STEPHANIE : (Mathilde Brielman uit Gent), ingetr. 16-7-1900, gekl. 11-10-1900, geprof. 15-11-1901 en verliet de congregatie op 9-6-1910.

1901

Zuster JOANNA : (Leonie Mattheeuws uit Beernem), ingetr. 19-3-1901, gekl. 27-6-1901, geprof. 20-8-1902 en overl. te Zomergem op 17-2-1907.

Zuster CLARA : (Sylvia Vanden Bon uit Beernem), geb. 8-7-1879, ingetr. 17-12-1901, gekl. 24-4-1902, geprof. 25-5-1903 en overl. te Kaprijke op 13-2-1962.

1902

Zuster THERESIA : (Louise Van Poucke, geb. te Oedelem op 3-5-1862), ingetr. 24-5-1902, gekl. 20-8-1902, geprof. 29-8-1903 en overl. te Kaprijke op 15-2-1946. Vicares vanaf 12 oktober 1911 en overste benoemd te Kaprijke op 13-2-1917.

1903

Zuster VICTORIA : (Celina De Sutter uit Zomergem), geb. 22-6-1886, ingetr. 13-4-1903, gekl. 21-7-1903, geprof. 13-9-1904 en overl. te Zomergem op 9-5-1961. Zij was kleuteronderwijzeres te Ronsele vanaf 18-5-1908 en vanaf 1-10-1914 tot 1956 schoolhoofd aldaar.

Zuster ANDREA : (Sylvia Sprangers uit Velzeke-Ruddershove), geb. 6-1-1880, ingetr. 30-11-1903, gekl. 8-3-1904, geprof. 22-3-1905 en overl. te Zomergem op 3-8-1960.

Zuster PRUDENTIA : (Maria Bollengier uit Kaprijke), geb. 12-11-1886, ingetr. 13-4-1903, gekl. 21-7-1903, geprof. 25-9-1906 en overl. te Gent in het Moederhuis der congregatie op 3-10-1972. Zij was 1e overste te Beke vanaf 18-11-1934, in 1942 waarnemend overste te Zomergem tot haar aanstelling aldaar als algemeen overste op 26-8-1949, ambt dat zij vervulde tot 3-4-1963.

Zuster AMANDA : (Maria Adelaide Nelis uit Berlare), geb. 27-2-1883, ingetr. 30-10-1905, gekleed 5-2-1906, geprof. 5-10-1907.

Zuster MARTINA : (Leonie Spidoren uit Temse), geb. 24-4-1883, ingetr. 20-2-1906, gekl. 26-6-1906, geprof. 19-7-1907 en overl. te Zomergem op 3-9-1960.

Zuster MARGARETHA : (Elodie Goeminne uit Elseghem), geb. op 25-2-1887, ingetr. 17-10-1906, gekl. 5-2-1907, geprof. 22-4-1909. Onderwijzeres vanaf 1-10-1911 en bestuurster van de meisjesscholen te Zomergem van 1925 tot 31-8-1957.

1908

Zuster RAPHAEL : (Marie Stephanie De Bruycker, geb. te Zomergem op 2-2-1888), ingetr. 25-6-1098, gekl. 28-9-1908, gekl. 28-9-1909 en overl. in de kliniek Toevlucht van Maria te Gent op 13-12-1958. Zij was gedurende enkele jaren kleuteronderwijzeres te Ronsele.

Zuster CECILIA : (Marie Coleta Durinck uit Kalken), geb. 7-11-1884, ingetr. 8-12-1908, gekl. 11-5-1909, geprof. 26-4-1910 en overl. te Zomergem op 2-10-1971. Was onderwijzeres in de lagere School eerst in Beke, vervolgens te Zomergem.

1910

Zuster RENILDIS : (Maria Ludovica Winteyn uit Koolkerke), geb. 18-5-1877, ingetr. 27-6-1910, gekl. 30-9-1910, geprof. 26-10-1910, overl. te Zomergem op 20-10-1964.

Zuster BENEDICTA : (Emerencia Haeck uit Lovendegem), geb. 24-10-1888, ingetr. 7-11-1910, gekl. 13-2-1911, geprof. 20-2-1912, overl. 19-7-1945.

1911

Zuster CHRISTIANA : (Maria Eugenia Malfait uit Ootegem in West Vlaanderen), geb. 16-5-1877, ingetr. 15-2-1911, gekl. 16-5-1911, geprof. 31-5-1912 en overl. 17-10-1948.

Zuster AGNES : (Augusta Maria Durinck uit Kalken), geb. 6-3-1886, ingetr. 22-9-1911, gekl. 29-12-1911, geprof. 7-1-1912 en overl. te Zomergem op 6-6-1965.

Zuster JOHANNA : (Delphina Maria Coppens, geb. te Zomergem op 25-7-1893), ingetr. 2-2-1912, gekl. 3-5-1912, geprof. 12-8-1913 en overl. op 18-11-1961 te Zomergem, als overste van het klooster te Beke, ambt dat zij er van 1942 af vervulde, om de beurt met Zuster Dionysia.

Zuster GABRIEL : (Elodie De Bruycker uit Zomergem), geb. 28-8-1889, ingetr. 2-2-1912, gekl. 3-5-1912, geprof. 19-9-1913. Zuster Gabriel was gedurende enige tijd onderwijzeres bij de kleuters van de Katholieke Bewaarschool te Ronsele en te Beke tot 1959.

Zuster JOSEPHA : (Martha Paulina Willems, geb. te Zomergem op 28-9-1887), ingetr. 26-6-1912, gekl. 3-9-1912, geprof. 19-9-1913 en overl. te Zomergem op 6-1-1922. Was enkele tijd schoolzuster te Ronsele en te Zomergem.

Zuster LAURENTIA : (Gabrielle Margaretha Moerloose uit Waasmunster), geb. 13-3-1895, ingetr. 2-5-1912, gekl. 12-8-1912, geprof. 16-4-1914 en overl. te Zomergem op 13-5-1973. Zuster Laurentia heeft zich gedurende vele jaren zeer verdienstelijk gemaakt in het onderwijs van de kinderen in de kleuterscholen van Beke en Zomergem.

1913

Zuster BERNARDA : (Maria Theresia De Jaeger uit Lovendegem), geb. 23-12-1890, ingetr. 6-1-1913, gekl. 8-4-1913, geprof. 16-4-1914 en overl. te Zomergem op 24-3-1923.

Zuster VINCENTIA : (Orpha Batteur uit Ronse), geb. 21-9-1891, ingetr. 5-5-1913, gekl. 12-8-1913, geprof. 12-8-1914 en overl. te Zomergem op 1-6-1970.

Zuster WIVINA : (Irma Mathilde De Keyser uit Zomergem), geb. 21-4-1893, ingetr. 5-5-1913, gekl. 12-8-1913, geprof. 12-8-1914. Zuster Wivina was gedurende vele jaren onderwijzeres in de meisjesscholen en bestuurster daarvan van 1-9-1957 tot 12-10-1960.

1914

Zuster IMELDA : (Elodie De Backer uit Erembodegem), geb. 17-10-1889, ingetr. 23-2-1914, gekl. 16-6-1914, geprof. 1-7-1915 en overl. te Gent op 16-6-1965.

Zuster GERARDA : (Clara Maria Van De Velde uit Brugge), geb. 29-2-1896, ingetr. 11-5-1914, gekl. 12-8-1914, geprof. 2-9-1915 en overl. te Gent i.h. Gesticht Toevlucht van Maria, op 6-5-1944. Onderwijzeres in de lagere school te Beke en te Zomergem.

Zuster GODELIEVE : (Maria Celina Coppens uit Zomergem), geb. 24-3-1892, ingetr. 8-9-1914, gekl. 31-12-1914, geprof. 20-4-1916 en overl. in het klooster te Assenede op 28-8-1966. Onderwijzeres in de kleuterschool te Kaprijke.

1916

Zuster PAULA : (Pharailde Van De Voorde uit Waarschoot), ingetr. 11-11-1916, gekl. 17-3-1917, geprof. 7-9-1918.

Zuster MARIE : (Sidonie De Mil uit Merendree), geb. 30-1-1898, ingetr. 11-11-1916, gekl. 17-3-1917, geprof. 7-9-1918 en overl. te Zomergem op 14-6-1932. Onderwijzeres van de meisjesscholen te Zomergem.

1917

Zuster IGNATIA : (Marie Rosalia Heyde uit Waarschoot), ingetr. 28-5-1917, gekl. 14-9-1917, geprof. 29-1-1919. Onderwijzeres in de kleuterschool te Kaprijke.

Zuster AUGUSTINA : (Marie Paulline Van De Voorde, geb. te Waarschoot op 20-12-1889), ingetr. 8-9-1917, gekl. 11-12-1917, geprof. 29-1-1919.

Zuster ANSELMA : (Marie Martens uit Zomergem), geb. 18-5-1898, ingetr. 8-9-1917, gekl. 11-12-1917, geprof. 29-1-1919.

Zuster COLETA : (Elodie De Baets, geb. te Oostwinkel op 7-10-1879), ingetr. 24-10-1917, gekl. 12-3-1918, geprof. 29-5-1919 en overl. te Zomergem op 19-9-1959.

1918

Zuster ALOYSIA : (Marie Mathilde Van Den Berghe uit Waarschoot), geb. 28-1-1896, ingetr. 7-9-1918, gekl. 29-1-1919 en geprof. 24-2-1920.

1919

Zuster EDMONDA : (Estella Maria Sprangers uit Velzeke), geb. 2-2-1889, ingetr. 7-5-1919, gekl. 15-11-1919, geprof. 25-11-1920 en overl. te Zomergem op 6-8-1967.

Zuster JOSEPHINA : (Elisa Maria Pintelon uit Brugge), geb. 1-12-1893, ingetr. 7-5-1919, gekl. 15-11-1919, geprof. 25-11-1920 en overl. te Assenede op 8-11-1964.

Zuster JULIA : (Emma Maria Pysson uit Woumen), geb. 31-12-1897, ingetr. 7-5-1919, gekl. 15-11-1919, geprof. 25-11-1920 en overl. te Assenede op 8-11-1972.

Zuster STANISLAS : (Celina Maria Claeys, geb. te Zomergem op 24-11-1896), ingetr. 7-5-1919, gekl. 15-11-1919, geprof. 25-11-1920. Onderwijzeres in de kleuterscholen te Ronsele, te Beke en te Zomergem.

Zuster ALPHONSINE : (Irma Juliana Bollens uit Zomergem), geb. 24-5-1898, ingetr. 7-5-1919, gekl. 15-11-1919 en geprof. 25-11-1920.

1920

Zuster BERCHMANS : (Ida De Keer uit Zomergem), geb. 22-8-1898, ingetr. 24-5-1920, gekl. 25-11-1920, geprof. 28-11-1921 en overl. te Gent, gesticht Toevlucht van Maria op 27-4-1940.

1922

Zuster HELENA : (Augusta Bracke uit Destelbergen), geb. 12-11-1898, ingetr. 18-3-1922, gekl. 22-9-1922 en geprof. 22-9-1923.

Zuster MECHTILDIS : (Magdalena Bollens uit Zomergem), geb. 26-1-1901, ingetr. 8-9-1922, gekl. 22-3-1923, geprof. 25-3-1924 en overl. te Assenede op 26-1-1964.

Zuster JOSEPHA : (Martha Jophia Blomme uit Kaprijke), geb. 5-9-1907, ingetr. 8-9-1922, gekl. 28-3-1923 en geprof. 25-3-1924, overl. te Zomergem 9-12-1973. Was onderwijzeres in de lagere scholen te Zomergem.

1923

Zuster BERNARDA : (Elodie Van Den Hende uit Kaprijke), ingetr. 18-1-1923, gekl. 21-7-1923, geprof. 12-8-1924. Uitgetreden.

Zuster ANGELA : (Anna Maria Roegiers, geb. te Kaprijke op 10-10-1904), ingetr. 18-1-1923, gekl. 21-7-1923 en geprof. op 13-8-1924. Onderwijzeres en bestuurster van de meisjesscholen te Beke van 1-4-1960 tot 20-3-1963.

Zuster GERMANA : (Stephanie Bracke uit Lokeren), geb. 26-9-1893, ingetr. 2-2-1923, gekl. 21-7-1923, geprof. 11-8-1924.

Zuster ROSA : (Adelaide Meloen, geb. te Kaprijke 20-9-1906), ingetr. 14-10-1923, gekl. 21-4-1924, geprof. 25-5-1925. Was enkele jaren kleuteronderwijzeres te Zomergem.

1924

Zuster CHRISTINA : (Martha De Pauw uit Lembeke), geb. 18-5-1904, ingetr. 8-9-1924, gekl. 11-3-1925, geprof. 25-3-1926 en overl. te Kaprijke op 2-8-1954.

Zuster GUDULA : (Anna Blomme, geb. te Lembeke 6-5-1905), ingetr. 8-9-1924, gekl. 11-3-1925, geprof. 25-3-1926. Onderwijzeres in de kleuterschool.

Zuster PASCHALIS : (Maria Schepens uit Kalken), geb. op 29-8-1900, ingetr. 17-11-1924, gekl. 25-5-1925, geprof. 22-6-1926 en overl. te Gent op 18-7-1973. Werd op 9-9-1941 als vierde overste van het klooster te Kaprijke aangesteld.

1926

Zuster DIONYSIA : (Martha Bracke uit Lokeren), geb. op 4-3-1899, ingetr. 28-3-1921, gekl. 28-9-1921, geprof. 19-7-1926 en overl. te Eeklo op 27-4-1966. Overste en bestuurster van de afdeling te Beke vanaf 18-11-1961, beurtelings met Zuster Joanna bestuurster van 1-1-1945.

1927

Zuster ANTONIA : (Clara Boxstal uit Lembeke), ingetr. 2-2-1927, gekl. 4-8-1927, geprof. 24-8-1928.

Zuster TARCICIA : (Zulma Boxstal uit Lembeke), ingetr. 8-9-1927, gekl. 19-3-1928, geprof. 3-4-1929.

Zuster LEONA : (Elsa Blomme, geb. te Kaprijke op 22-2-1910), ingetr. 8-9-1927, gekl. 19-3-1928 en geprof. 3-4-1929.

1928

Zuster MAGDALENA : (Martha Loones uit Gent), ingetr. 3-5-1928, gekl. 12-11-1928, geprof. 14-11-1929. Uitgetreden.

1930

Zuster REGINA : (Anna Maria Martens, geb. te Ronsele op 30-11-1909), ingetr. 25-3-1930, gekl. 26-9-1930, geprof. 28-9-1931 en overl. te Zomergem op 26-11-1934.

Zuster EMMANUEL : (Ludovica Maria Duytschaever, geb. te Gent op 3-9-1910), ingetr. 25-3-1930, gekl. 26-9-1930, geprof. 28-9- 1931. Onderwijzeres in de kleuterschool te Zomergem.

Zuster COLUMBA : (Marina Samaes, geb. te Lovendegem op 28-2-1905), ingetr. 8-9-1930, gekl. 12-3-1931, geprof. 29-3-1932 en overl. te Zomergem op 9-12-1954.

Zuster MAJELLA : (Anna Leonia Duytschaever uit Gent), geb. 21-8-1913, ingetr. 8-9-1930, gekl. 12-3-1931 en geprof. 29-3-1932. Was gedurende enkele jaren schoolzuster in de Katholieke Bewaarschool te Ronsele en te Kaprijke.

1931

Zuster VERONICA : (Augusta Philolmena Van Hulle uit Zomergem), ingetr. 7-5-1931, gekleed 9-11-1931 en geprof. 10-11-1932.

1932

Zuster ALENA : (Leonie Maria Stevens uit Kalken), geb. 5-4-1908, ingetr. 28-3-1932, gekl. 5-10-1932, geprof. 16-10-1933. Vicares op 26 aug. 1949. Overste in Kaprijke, van 1953 tot 1959. Overl. te Eeklo op 20-9-1974.

Zuster ELEONORA : (Yvonne Louise Schatteman uit Zelzate), ingetr. 28-3-1932, gekl. 12-10-1932, geprof. 16-10-1933. Uitgetreden.

Zuster MARIA (thans Gabrielle genoemd), (Gabrielle Clara Wille uit Oost-Eeklo), geb. 8-3-1913, ingetr. 11-4-1932, gekl. 12-10-1932, geprof. 16-10-1933.

1934

Zuster LUTGARDIS : (Maria Magdalena Lippens uit Kaprijke), geb. 9-12-1909, ingetr. 3-4-1934, gekl. 4-10-1934, geprof. 10-10-1935 en overl. te Zomergem op 26-12-1939. Zij was gedurende verscheidene jaren verpleegster in het hospitaal van het klooster.

Zuster BERNADETTE : (Rachel Maria Martens uit Ronsele), ingetr. 3-10-1934, gekl. 4-4-1935 en geprof. 15-4-1936.

1935

Zuster GERTRUDIS : (Irma Van De Veire, geb. te Bassevelde op 20-12-1919), ingetr. 2-2-1935, gekl. 13-8-1935 en geprof. 21-8-1936. Onderwijzeres in de lagere school te Beke.

Zuster JULIANA : (Leona De Baets uit Zomergem), geb. op 9-3-1918, ingetr. 15-7-1935, gekl. 16-1-1936 en geprof. 21-1-1937. Onderwijzeres in de kleuterscholen te Ronsele en te Kaprijke.

Zuster LEONARDA : (Anna Prudentia Minnaert, geb. te Balgerhoeke op 29-1-1914), ingetr. 12-8-1935, gekl. 13-2-1936 en geprof. 16-2-1937. Onderwijzeres in de lagere school te Zomergem.

1936

Zuster RICHARDA : (Anna Cornelis uit Kaprijke), ingetr. 14-4-1936, gekl. 15-10-1936, geprof. 16-10-1937. Was van 5-10-1942 tot 1-1-1943 waarnemend bestuurster van de lagere school te Beke.

1938

Zuster HUBERTA : (Elisabeth Dobbelaere uit Kaprijke), geb. 21-6-1915, ingetr. 2-2-1938, gekl. 8-6-1938, geprof. 8-8-1939 en nadien uitgetreden.

Zuster HILARIA : (Alina Lievens, geb. te Zomergem op 7-1-1919), ingetr. 2-2-1938, gekl. 4-8-1939 en geprof. 8-8-1939.

Zuster RAPHAEL : (Magdalena Tange uit Zelzate), ingetr. 8-12-1938, gekl. 14-6-1939, geprof. 24-6-1940 en nadien uitgetreden.

1939

Zuster REGINA : (Margaretha De Baets uit Zomergem), ingetr. 2-2-1939, gekl. 8-8-1939, geprof. 13-6-1940.

1941

Zuster LUTGARDIS : (Magdalena De Bock, geb. te Bassevelde op 23-7-1922), ingetr. 8-9-1941, gekl. 9-3-1942, geprof. 14-2-1943 en overl. te Zomergem op 14-11-1961.

1942

Zuster JUSTINA : (Gisella Julia Wille uit Oost-Eeklo), geb. 31-3-1922, ingetr. 14-5-1942, gekl. 19-11-1942 en geprof. 23-11-1943.

1943

Zuster FRANCINE : (Germana Prudentia Van Hecke uit Lembeke), geb. 28-2-1921, ingetr. 25-3-1943, gekl. 27-9-1943, geprof. 13-8-1944.

Zuster GERARDA : (Anna Maria Van De Veire uit Lembeke), geb. 15-7-1925, ingetr. 8-12-1943, gekl. 9-6-1944 en geprof. 14-6-1945.

Zuster ALBERTA : (Adrienne Celestina Philips, geb. te Zomergem op 5-8-1926), ingetr. 8-12-1943, gekl. 9-6-1944 en geprof. 14-6-1945. Onderwijzeres in de lagere school.

1944

Zuster ANCILLA : (Marie De Craene uit Gent), ingetr. 6-1-1944, gekl. 19-7-1944, geprof. 21-7-1945.

Zuster RITA : (Aline Stevens uit Kalken), ingetr. 18-4-1944, gekl. 19-10-1944 en geprof. 5-11-1945. Onderwijzeres in de lagere school te Zomergem en bestuurster van de meisjesschool in Kaprijke.

1947

Zuster BRIGITTA : (Germana Sidonie Verschraegen uit Kalken), geb. 4-12-1923, ingetr. 2-2-1947, gekl. 5-8-1947, geprof. 20-8-1948.

1949

Zuster FERNANDA : (Clara Maria Lippens uit Lembeke), ingetr. 8-9-1949, gekl. 19-3-1950, geprof. 29-3-1951.

1950

Zuster CHRISTIANA : (Rachel Celina Bekaert uit St Laureins), ingetr. 15-8-1950, gekl. 25-5-1951, geprof. 25-3-1953 en nadien uitgetreden.

1954

Zuster MARIA CORETTI : (Maria Zulma Martens, geb te Zomergem op 22-10-1925), ingetr. 1-5-1954, gekl. 8-11-1954 en geprof. 8-12-1955. Onderwijzeres.

1955

Zuster CHRISTINA : (Maria De Pauw uit Kaprijke), geb. 11-6-1935, ingetr. 10-4-1955, gekl. 16-10-1955 en geprof. 17-10-1956.

GRONDBEZIT BIJ DE KAPEL TER PIETEN IN HET BEGIN VAN DE 16e EEUW

In 1506 kapte Jooris De Vroe een eik af dichtbij de kapel Ter Pieten. Hij dacht dat hij daar recht toe had omdat hij pachter was van het stuk land waarop de kapel stond. Zijn vader, Amand De Vroe, was daar ook pachter van geweest tot aan zijn dood, rond 1500. Zoon Jooris had sedert die dood echter geen pacht meer betaald aan de eigenaar, de infirmerie van het begijnhof te Brugge. (1) Christoffel Braem, in die tijd baljuw van Wessegem, legde beslag op de eik want hij was in de mening dat het omhakken van de boom gebeurd was op grond die eigendom was van de heer van Wessegem. Reeds in 1503 had Daniel Masset, toen ontvanger van Wessegem, gedacht dat een bosje van 70 roen, aan de noordkant van de kapel gelegen, bij het domein van die heerlijkhed behoorde. Op dat bosje stonden 108 eiken en drie wilgen (2). Jooris De Vroe haastte zich echter om het terrein waarop de kapel stond af te bakenen. Hij wilde immers aantonen dat de eik die hij omgehakt had, op grond stond die bij de kapel behoorde. Hij plaatste een merkteken op een afstand van 5 tot 6 voet aan de zuid-westkant van de kapel midden in de gracht die daar lag. Daar voorbij, aan de westzijde van de kapel, lag land van Willem De Meulenaere en van Jan Van Eyghen. Dat land was leen. Jooris stelde ook een staak of merkteken aan de noord-oostkant van de kapel, op een afstand van 6 tot 7 voet. Die staak bevond zich dan over de gracht die naast de straat lag (de Aardenburgse Heerweg, hier Gentse Weg ge-

(1) Brugge, Commissie van Openbare Onderstand - Archief van het begijnhof, F 10 blz 227. Uit idt document is gans het hier gepubliceerde verhaal over de kapel opgebouwd. Voor de juiste ligging van die kapel verwijs ik naar het kaartje bij een artikel van R. Moelaert over de kapel Ter Pieten, in Appeltjes nr 13, 1962, blz. 216.

(2) Brussel, Rijksarchief, Rekenkamer nr 7774 en 7774.
De ontvanger van Wessegem zegt niet met welk recht hij dat bosje in beslag neemt. Hij zal het wel belangrijk gevonden hebben omdat er mooie eiken op groeiden. Hij zegt ook dat de mensen daar hun koeien lieten weiden en misschien was er een vage herinnering aan een gemeenschappelijke weide of dries.

noemd, lag aan de oostkant van de kapel). Dit tweede merkteken stond op de hoogte van een staak die reeds vroeger aan de noord-westhoek van het kapeelletje was gezet. Tussen beide staken lag ook een gracht. De kapel (of het kapelletje zoals in het hier gebruikte document meestal wordt geschreven) bevond zich in de zuid-oosthoek van het stuk land dat Jooris De Vroe gebruikte en dat 300 roen groot was (het bosje van 70 roen meegerekend). Christoffel Braem ,de baljuw van Wessegem, kwam echter ook met staken naar de kapel. Hij bracht die aan op plaatsen die slechts 3 of 4 voet van de kapel verwijderd waren. Zo zorgde hij er voor dat de omgehakte eik in dat bosje van 70 roen gestaan had. Hij plaatste een merkteken aan de zuid-westkant van de kapel, op een afstand van 3 of 4 voet, ook aan de gracht die daar lag maar niet meer midden er in. Omdat hij de afstanden kleiner nam, kon hij het midden van de gracht niet meer bereiken. Ook aan de kant van de straat reikte het grondgebied van de kapel nu niet meer over de gracht. Daar had de baljuw merktekens gezet op de zuid-oosthoek en op de noord-oosthoek, 4 of 5 voet van de kapel, aan de gracht die naast de straat (de Aardenburgse Weg) lag. Het laatste merkteken stond ook ongeveer op dezelfde lijn als een merkteken aan de noord-westkant van de kapel dat daar reeds vroeger gezet was. Als hij dat zo gedaan had, riep hij iedereen op die dacht recht te hebben aan de grond om dat te komen verklaren voor de vierschaar. Jooris De Vroe kwam opdagen maar hij was niet alleen. De baljuw had ook Claeys Van der Meersch verwittigd. Dat was een kanunnik die te Dendermonde woonde die het genot had van een tiende verbonden aan de kapelanij. Aan de kanunnik werd gevraagd of hij ook recht had op de grond waarop de kapel stond. Hij antwoordde dat hij daar geen recht op had, dat de mensen alleen in de mogelijkheid moesten zijn in of uit de kapel te gaan. Arnoud Croes, ontvanger van de infirmerie van den Wijngaarde (het begijnhof van Brugge), was ook in de vierschaar gekomen. Hij beweerde dat de grond waarop de kapel stond, eigendom was van het begijnhof. Toen men hem vroeg dat te bewijzen, vroeg hij enkele dagen uitstel want hij wilde verslag uitbrengen bij zijn meesteres en meer inlichtingen opzoeken in verband met de grootte van het stuk land waarop de kapel stond. Arnoud Croes begon dan te zoeken in oude papieren van het begijnhof, maar hij vond geen charter in verband met een schenking of eigendomsrecht (wat spijtig is voor ons). Wel vond hij enkele inlichtingen in een boek met rekeningen, boek dat in een zwarte lederen omslag gebonden was. Dat boek was in 1420 begonnen door Jooris Cauli, in die tijd ontvanger van de infirmerie van het begijnhof, en er waren aanvullingen tot in 1500. Daarin stond geschreven dat Willem Manegaert sedert 1406, 300 roen land in pacht hield van de infirmerie, voor 16 schellingen per jaar, «liggende 't voorseide land aan de capelle die staet te Knesselare bij den hove daer mer Lodewijc de Vriese

plach te wonen.» Hier wordt dus gezegd dat de kapel op Knesselare stond, wat niet juist is. Zij stond wel bij de grens van Knesselare maar toch op grondgebied van Aalter. Dat hof waar Lodewijk de Fries plach te wonen, zal wel het Woestijnegoed geweest zijn. Het ligt daar niet ver vandaan en Lodewijk de Fries woonde er inderdaad sedert hij de heerlijkheid van het Land van de Woestijne kreeg van zijn vader, Lodewijk van Male, in 1376 (zoals wij dat kunnen lezen bij A. Verhoustraete, in Appeltjes nr. 15, blz. 204). Verder in het boek stond geschreven dat Jan Manegaert de pachter was van de 500 roen land van 1429 af, voor een term van 9 jaar. Hij betaalde 18 schellingen per jaar. Na hem kwam Willem Oudebuetere, priester, die het stuk land in pacht hield tot in 1454. Dan kwam Lauwerein De Lodder die 15 schellingen per jaar schuldig was maar wegens de Gentse oorlog kon hij niet betalen en het land lag daar als vogelweide, dat wil zeggen dat het niet bebouwd werd. In 1455 werd Jan De Meulnare pachter voor 9 jaar maar hij betaalde nog slechts 8 schellingen per jaar omdat het stuk land daar lang ongebruikt gelegen had (en waarschijnlijk ook omdat het zo groot niet meer was : het noordelijk deel er van, 200 roen groot, was in handen gekomen van familieleden van die priester, Willem Oudebuetere). De volgende pachter, Arnoud De Vroe, betaalde ook slechts 8 schellingen en hij had het perceel in cijns tot aan zijn dood, in 1500. Zijn zoon, Jooris, volgde hem op maar hij betaalde de cijns niet meer.

In een ander document vond Arnoud Croes, ontvanger van de infirmerie van het begijnhof te Brugge, dat dit begijnhof daar slechts 230 roen bezat, het stuk land waarop de kapel stond. Het document dateerde van 1503, jaar waarin Daniel Masset had willen beslag leggen op een bosje van ongeveer 70 roen aan de noordkant van de kapel gelegen. In dit document wordt het land gesitueerd op Aalter «verre oost, noord-oost van de kerke, noord van de Rostine, op de westzijde van de Gentsche Weg, aan 't kapelleken Ter Piete daer op staende, tussen 't land van Pieter Willems zeune Oudebuetere aan de noord- en zuidzijde, Willem de Meulnare leen en Jan Van Eyghens leen beede gehouden van mevrouw van Huutkerke, al aan de westzijde de strate aan de oostende».

Van dit stuk land zouden dus de 70 roen die Daniel Masset wilde in beslag nemen, reeds afgetrokken zijn. Ook waren 200 roen, aan de noordkant, in bezit gekomen van Pieter, zoon van Willem Oudebuetere. Omdat hij niet genoeg gegevens had over de juiste oppervlakte van zijn eigendom, deed Arnoud Croes niet veel moeite om de belangen van het begijnhof te verdedigen. Daarbij kwam nog dat Jooris De Vroe enkele dagen later (einde februari 1506) naar het begijnhof kwam. Hij was vergezeld door de baljuw van Knesselare die zijn neef was. Hij wilde zijn achterstallige pacht betalen en 5 schellingen geven voor de boom die hij omgehakt had.

Hij zou die boom dan weg voeren en hem zagen. Het begijnhof gaf hem daar echter de toelating niet toe en de zaak bleef een paar jaar rusten.

Ondertussen waren de mensen die rond de kapel woonden, ook samengekomen. Zij zegden dat zij het altaar van de kapel wilden droog houden en dat zij er verder wilden voor zorgen omdat niemand er zich om bekommerde. Zij stelden daarom drie kapelmeesters aan, iets dat voordien nooit gebeurd was. Die kapelmeesters waren Jan De Brabander, Adriaan Schreiwater en nog een derde van wie de naam niet genoemd wordt. Zij hadden de bedoeling de afgekapte boom in beslag te nemen evenals de grond waarop de kapel stond. Maar nu wilde Arnoud Croes toch de rechten van het begijnhof verdedigen. Hij had zelf geen tijd om naar Ursel te gaan maar hij stuurde een plaatsvervanger, Michiel Louf namelijk. Het werd spoedig duidelijk dat alleen het begijnhof beslag kon leggen op die boom en op die grond. De zaak kon op die manier als opgelost beschouwd worden maar enkele maanden later, in oktober 1508, kwamen enkele wethouders van Ursel naar Brugge. Dat waren Jacob Van de Wedaghe, die baljuw geworden was van Wessegem, Zeger Van den Bussche en Jan Van der Cruce die schepenen waren van die heerlijkheid. Zij hadden de kapelmeester, Adriaan Schreywater, ook meegebracht. Zij wilden de grootvrouwe van het begijnhof spreken en zij vroegen haar of zij de afgekapte eik niet wilde afstaan voor het herstel van de kapel. De grootvrouwe was daartoe bereid en zij stond ook de grond af tot 6 of 7 voet rond de kapel. Zo kon men dus vrij toegang hebben tot die bidplaats. De kapelmeesters mochten dat strookje grond verpachten en de opbrengst ervan aan de kapel besteden maar wanneer daar bomen op groeiden moesten die aan het begijnhof blijven. Op die manier zou het eigendomsrecht van het begijnhof bewezen zijn.

Het duurde tot in 1513 vooraleer Arnoud Croes de toestand ter plaatse kon gaan bekijken. Hij noteerde twee gemet en 50 roen land, «liggende op de heerlijkhede van Wessegem, tussen Aaler en Knesselare, op de Gentse Heerweg». Dat land lag in drie stringen, de een naast de andere. Eerst keek Arnoud naar een vierkantig stuk van één gemet waar het kapeelletje Ter Pieten op stond, in de zuidoosthoek van dat stuk. Die oppervlakte grond paalde met de oostzijde aan de Heerstrate en met de westzijde aan het leen van Jan De Meulenare en het leen van Jan Van Eyghen gehouden van mevrouw van Uitkerke. Aan de noordzijde van het kapellekensstuk, over de gracht, lag terug een vierkantig perceel. Zo erg vierkantig zijn die twee percelen wel niet, eerder rechthoekig maar oppervlakkig gezien kan men ze toch vierkantig noemen. Dit tweede perceel was ongeveer 200 roen groot. Het paalde met de oostzijde aan de Heerstraat, met de noordzijde aan de Dries en met de westzijde aan een «stede» die aan de heer van Maldegem toebehoorde (waar de molen nu staat). Deze

twee percelen samen vormden de oorspronkelijke oppervlakte grond die aan het begijnhof toebehoorde (500 roen). Deze grond strekte zich uit van de kapel tot aan de Pietstraat en wij kunnen best aannemen dat een deel van deze oppervlakte, samen met een stuk aan de westkant er van, aanvankelijk een dries of gemeenschappelijk grasland vormde zoals A. Verhoustraete dat beweert in zijn artikel over dat onderwerp in Appeltjes nr. 13, 1962, blz. 225.

Sedert het midden van de 15e eeuw echter (misschien als gevolg van de Gentse opstand die heel wat wanorde in de streek veroorzaakte), was het perceel van 200 roen door de pachter ingepalmd en als eigendom beschouwd. In het begin van de 16e eeuw, was Willem Oudebuetere er eigenaar van. Arnoud Croes liet hem het lijstje met voorgaande pachters zien. Willem was 70 jaar oud en hij herinnerde zich dat een andere Willem Oudebuetere, priester en neef van hem, het land van 1436 tot aan de Gentse opstand (1452-53) in pacht hield. De bejaarde man dacht dat het deze neef was die het perceel als eigendom was gaan beschouwen. Hij wilde dat goed maken omdat hij vroom was en godsdienstige instellingen geen kwaad wilde doen. Daarom schonk hij, bij testament in 1509, aan het begijnhof een ander perceel, ongeveer even groot, gelegen aan de zuidkant van het perceel waarop de kapel stond. De schenker stierf in 1512 en zo kon Arnoud Croes, bij zijn bezoek in 1513, deze nieuwe eigendom ook bekijken. Het was een langwerpig stuk van 150 roen «dat wijlen Willem Oudebuetere toebehoorde en nu de fermerie». Het paalde met de noordkant aan het stuk waarop de kapel stond, met de oostkant aan de Heerstraat, met de westkant aan het leen van Jan De Meulenaere en van Jan Van Eyghen, met de zuidkant aan ander land dat ook eigendom was van Willem Oudebuetere. Al deze percelen kan men goed zien op het kaartje dat R. Moelaert bij zijn artikel over de kapel, tekende (Appeltjes nr. 13, 1962, blz. 216). Eigenaardig is het feit dat die percelen op grondgebied van Wessegem lagen. De grens van die heerlijkheid maakt daar een onnatuurlijke insprong in het grondgebied van het Land van de Woestijne (zie in verband hiermee de kaart bij het artikel van A. Verhoustraete over feodaal Aalter in Appeltjes 1964 blz 172). De grenzen van heerlijkheden zijn meestal op een willekeurige wijze gevormd en de grenzen van parochies hebben met die heerlijkheden geen rekening gehouden. Wij kunnen echter, door die grenzen heen, een oude nederzetting zien in de omgeving van de kapel Ter Pieten (3). Het grasplein, dries genaamd, lag in het

(3) Ook L. Stockman, in zijn artikel over de villa Haleftra, wijst op de ouderdom van dat gehucht (Appeltjes, nr 19, 1968, blz 42-43). Bleeckskouter, Meulenkouter en Wessegemkouter zullen wel de oudste akkerlanden van die nederzetting zijn. De Bleeckskouter ligt op westelijke helling van de Woestijnebeek, aan de westkant van de Pietmeers en aan de noordkant van de Pietstraat.

centrum van die nederzetting. Begin 15e eeuw was dat echter geen grasland meer en de infirmerie van het begijnhof te Brugge was eigenaar van een groot deel er van. Het is spijtig dat wij niet konden achterhalen sedert wanneer dat begijnhof die eigendom kreeg maar dat kan reeds in de 13e eeuw geweest zijn. Ook van dan af zou die dries geen gemeenschappelijke weide meer geweest zijn. Het begijnhof kan misschien ook in aanmerking komen in verband met de oprichting van de kapel. Die kan er reeds midden de 13e eeuw gestaan hebben als grenskapel op het punt waar de parochies Aalter, Knesselare en Ursel elkaar raken. Deze veronderstellingen moeten echter nog bewezen worden. Voorlopig zijn nog geen documenten bekend die ons kunnen helpen om dit te doen.

D. VERSTRAETE.

DE GRAFELIJKE BALJUWS-ONTVANGERS VAN URSEL EN WESSEGEM TUSSEN 1431 EN 1626

Een heerlijkheid is een deel van een territoriaal vorstendom waarover iemand (de heer) uit eigen naam zekere overheidsrechten uitoefent onder het hooggezag van de vorst (1).

Op het grondgebied van de huidige gemeente Ursel hadden wij zo de heerlijkheid van het Vrije en deze van Wessegem (2).

Beide heerlijkheden hadden samen slechts één baljuw. Doch de oude dualiteit kwam echter nog tot uiting door twee vierscharen, jazelfs door twee diverse rechtsgeplogendheden en verschil in heerlijke rechten, wellicht omdat ook juist hier, met de grens van de heerlijkheden, de kasselrij van de Oudburg en deze van het Brugse Vrije scheidden.

Daar beide heerlijkheden sinds 1431 terug bij het kroondomein gevoegd waren hadden zij van danaf ook een *zelfstandige grafelijke baljuw*, echter van de minst belangrijke soort. Wij kunnen onze baljuw rekenen tot het type van de baljuw-ontvanger die toch twee rekeningen opmaakt, één met inkomsten en uitgaven uit het beheer van het domein voortspruitend en één voornamelijk bestaande uit posten van gerechtelijke aard. Tot omstreeks 1500 zijn de baljuws en ontvangers van Ursel-Wessegem nagenoeg dezelfde (3).

---

(1) DENIJS, J. — *Inleidende Nota over de lijst der Heerlijkheden van Oost-Vlaanderen*, Gent 1950. (Kult. Jaarboek Provincie).

(2) MOELAERT, R. : *Wessegem en zijn Heren*. AM 24, 1973. Ook van de heerlijkheid Wulfsberge op Oedelem lagen twee kleine enclaves op Ursel met vermoedelijk alleen lage justitierechten.

(3) Voor de baljuwstypen, zie VAN ROMPAEY J. : *Het grafelijk baljuwsambt in Vlaanderen tijdens de Boergondische periode*. Koninklijke Vlaamse Academie..., Klasse Letteren, Verhandeling 26, Jg. 29, 1967.
Deze studie berust verder hoofdzakelijk op de ontleding van de baljuwsrekeningen van Ursel, Wessegem en het Knesselaarse, ARAB, rekenkamer, nrs 14455-14456-14457 en de daarbijhorende rechtvaardigende stukken uit het zogenaamde fonds Acquits de Lille, nrs 172-173.

Als vertegenwoordiger van de heer in zijn heerlijkheid, hier de vorst, kreeg hij zijn commissiebrieven steeds van de ontvanger-generaal van Vlaanderen. Hij was tevens ook gewoonlijk baljuw van het Knesselaarse.

Uit de rekeningen hebben wij natuurlijk getracht zo nauwkeurig mogelijk de baljuwslijst samen te stellen, doch rekening dient soms gehouden met het *in feite* voorkomen van *stedehouders-baljuws* welke de effectieve functie uitoefenden naast de titelvoerder.

Jan Rijckaert fs Colaert, wonende te Ursel.
Joos Bruninc 2/1432-5/1433
Jan Rijckaert, onder de heer Roland van Uitkerke.
Joos Bruninc 6/1434-6/1435, geinterneerd (4).
Jan Rijckaert 6/1435-6/1442, fs Colaert, eveneens opgesloten.
Jan Sneppe 6/1442-12/1443.
Filips van Praat 12/1443-6/1445.
Jan vander Motten 6/1445-3/1447 ns.
Jan Rijckaert 3/1447ns-6/1452.
Joris vander Zickelen 7/1452-7/1460.
Pieter de Drijvere 7/1460-7/1468.
Jakob Zeghaert 7/1468 en
Pieter Eckaert in naam We Zeghaert tot 2/1472ns (5).
Jakob Zoetaert 2/1472-2/1475ns.
Pieter Eckaert in naam Zoetaert 2/1475ns-4/1477ns.
Jan Robaut 4/1477ns-3/1478.
Pieter Eckaert 3/1478-8/1480.
Pieter de Drijvere 8/1480-8/1484.
.....
Joos Reubs 8/1485-7/1495.
Filip Clijncke 7/1495-7/1498
Daniel Masset 7/1498-7/1504.
Jacob van Caudenberghe, alias De Neckere 7/1504-7/1513.
Jaspar van Caudenberghe fs Jacob 7/1513-7/1525.
Pieter de Walle 7/1525-7/1531.
Lieven vander Vesten 7/1531-7/1534.
Antoon Hauweel 7/1534-5/1547.
Jacob van Caudenberghe 5/1547-5/1562.
Johanna Blanchaert, we Jacob van Caudenberghe 5/1562-12/1565.

---

(4) ADN Lille, B 31, tussengevoegd blad bij fol. 68. Voor verdere baljuwscommissies : zie ADN Lille, B 48, f° 208, B 49, f° 130, 174, B 51, f° 208, B 52, f° 180, B 53, f° 12, B 55, f° 242.

(5) ARAB, rekenkamer, 7773, bevat baljuwsrekening 1468/69.

Nicolaas Gaudissabois 12/1565-12/1577.
Joos Rijckaert fs Arend 1/1578-6/1579 ([6]).
Willem van de Velde ; zijn huis alsmede het archief werd verbrand.
We Willem van de Velde, Lucie Gaudissabois 5/1586-5/1592.
Gillis Hebbrecht, we en erven 5/1592-5/1601.
Arend van Daele 5/1601-5/1610.
Joachim Beghijn 5/1610-8/1626 ([7]).

Als bijzonderheid bij de lijst zouden wij kunnen vermelden dat Joos Bruninc ([8]) ook ontvanger van Oostburg was. Hij stond voor meer dan 128 ponden Vlaams in het krijt en werd dan in 1435 ook geïnterneerd. Hij beloofde echter alles in eenmaal te betalen.

Zijn opvolger Jan Rijckaert zat eveneens opgesloten, dit nu bij de baljuw van de Zale te Ieper. Door een deurwaarder van de Raad van Vlaanderen werd hij naar Gent overgebracht.

«*nam die uter vorseide vanghenesse ende brachtene ghevanghen ons vorseiden heeren in zijn casteel te Ghend omme vanden vorseiden sticke daeraf hij ghevanghen ghezijn hadde, wet te ghenieten*» ([9]).

Jan Sneppe vinden wij als baljuw van Lombardsyde tussen 1427-1428 en leden van de familie Reubs en Machet komen als baljuws van Den Houtsen voor ([10]).

De best uitgebouwde en te volgen loopbaan is deze van Jan vander Moten. Tussen 1442 en 1446 vinden wij hem als baljuw van Deinze, Petegem, Astene en Drongen. Van 45-47 bedient hij Ursel, Wessegem en het Knesselaarse, om aansluitend terug zijn eerste plaats te bezetten tot 1455. Uiteindelijk verkreeg hij dan het baljuwschap van Oudenaarde tot 67. Midderwijl moet hij ook Asper en Zingem bediend hebben (1457-1461).

Wanneer onze rekeningen aanvangen is de tijd van de baljuw-ambtenaar praktisch voorbij ; Wessegem, Ursel en het Knesselaarse werden immers reeds in 1442 voor het eerst in pacht uitgegeven aan de meest biedende, bij 't branden van een kaars. Dit na de Ordonnantie van 5/7/

(6) Joos Rijckaert was nog baljuw in mei 1582. RYSERHOVE, A. : *De Geuzenberoerten in de streek van Knesselare*, AM 3, blz. 82.
(7) De rekeningen 1610 tot 1616 ontbreken.
(8) ADN Lille, B 31, hoger verwijs. Ook de stukken B 17649 en 17714 bevatten twee onbelangrijke stukken nopens Josse Bruninc en Zoetaert.
(9) RAG, Raad van Vlaanderen, 7509, vonnis van 28-8-1439 f° 82 v° en VAN ROMPAEY, J. : a. w. p. 487, en verder de baljuwslijsten in bijlage.
(10) ADN Lille, B 6578, tussengevoegd blad.

1439 nopens het verpachten van grafelijke baljuwsschappen ([11]). Gewoonlijk beliep dit termijnen van drie jaar, veelal verlengd tot zes en negen. De baljuw mocht dan de rechten innen, mits betalen van zijn pachtsom, veelal in meerdere gedeeltelijke stortingen.

Joachim Begghijn pacht bijvoorbeeld het «*officie van de bailliage vande prochie van Ursele, appendantsche vanden lande vanden Vrijen ende vande spleeten vande heerlijkheid van Wesseghem ende Knesschelaerschen, ...met alle baeten, boeten, profijten emolumenten ende vervallen toebehoorende ende aenclevende de voorseyde bailliage... voor 10 ponden groten sjaers*».

Voordien kreeg de baljuw zijn gage en een kerelslaken ; er waren nog enkele emolumenten voorzien.

De rekeningen liepen meestal van Sint-Jan-de-Dopersfeest (24 juni) af. Ook soms wel van Lichtmis tot Lichtmis. Beide data hadden hun oorzaak : de eerste steunde meer op het feit dat die dag gewoonlijk de wet vernieuwd werd, terwijl de tweede de dag bij uitstek was voor het voorbrengen van de rekeningen.

Te Wondelgem in de enclave Wessegem moet er een afzonderlijke baljuw zijn geweest.

«*ontvanghen van Jacob Meeresone, baljuw vanden huis van Wessegem, ghestelt van Janne vander Mote, baljuw van mijns gheduchte here te Hursele*» ([12]).

Bij de aankomst in zijn ambtsgebied diende de baljuw de eed af te leggen in handen van de fungerende schepenen (zie verder), doch ook door een ambtenaar van de rekenkamer werd zijn eed ontvangen. Hij is een *vervolgingsambtenaar*, bij het vellen van het vonnis is hij niet aanwezig. Hij treed op uit eigen initiatief of bij private klacht ([13]).

In de baljuwscommissie van Filips Clincke, dd 29/10/1488 lezen wij zo dat hij gehouden was

— *de rechten hoogheyt ende heerlichevt te bewaerene*
— *onse schepenen ende andere te maenen*
— *wet ende justicie te doene.*

Hier vinden wij bondig samengevat wat een baljuw zoal te doen staat. Wij dachten het goed te vinden deze drie hoofdingen in de loop van ons betoog te behouden ten einde een klaar overzicht te bekomen.

(11) ARAB, RK, 2705, 1444 f° 11-18 v° en Van Rompaey, a. w.
(12) ARAB, Acquits de Lille, 23/3-1446.
(13) VAN ROMPAEY, J. - a. w. p. 42.

A — «DE RECHTEN, HOOGHEYT ENDE HEERLICHEYT TE BEWAERENE»

Het vermogen van beide heerlijkheden was tot op heden weinig gekend om reden van het ontbreken van een denombrement. Daarin immers staan de rechten en plichten het volledigst opgesomd. Hier volgt in enkele alinea's een poging om de gegevens dienaangaande te ordenen ; gegevens welke wij konden putten uit de baljuwsrekeningen maar ook hebben vergeleken en aangevuld met de koopakte van 1642. Uiteraard zijn deze natuurlijk nog onvolledig.

1) Naar de inhoud van de rekeningen.

In de onderscheiden rekeningenbundels kunnen wij in grote trekken telkens drie soorten inkomsten terugvinden. Wij kennen naast deze van feodale aard en degene voortkomende uit gewone heerlijke rechten, nog de inkomsten uit vermogensstraffen.

Inkomsten uit inning van feodale rechten.

Inzake leenrecht nam de baljuw als 't ware de plaats in van de heer bij de overdracht van lenen. Zo vinden wij steeds het

a) verheffingsrecht genoteerd.

Bij het sterven van een leenhouder stierf het leen als 't ware met hem mee. Het diende opnieuw verheven en men betaalde daartoe een verheffingsrecht. Dit was ten laste van de nieuw aangekomene.

Te Wessegem bedroeg het verheffingsrecht ofwel

— de volle koop t.t.z. 10 ponden parisis
— de halve koop t.t.z. 5 ponden parisis
— het beste vrome t.t.z. de waarde van de opbrengst van het leen gedurende één jaar, het beste gekozen uit de drie laatste.

b) de X° penning «als 't verwandelt bij coope»

Dit feodaal recht werd slechts geïnd bij verkoop van een leen of van de lijfrente erop. Het was het recht ten laste van de verkoper, naast het te betalen verheffingsrecht. Bij lijfrente gold natuurlijk alleen de X° penning. Men verwarre niet met de latere tiende penning geheven onder Alva, vanaf 1571, op alle roerend goed.

c) het kamerlinggeld, gewoonlijk als fooi voor de dienaar van de heer, behoorde te Wessegem aan de baljuw.

Wat van het bedoelde leenhof van Wessegem werd gehouden, werd voor 't eerst duidelijk door de studie van de leenboeken waarvan het oudste van 1441 dateert. Een zevental denombrementenregisters en leenboeken samen met honderde originele denombrementen gaven ons een gedetailleerd beeld 1440-1795, inzake erfopvolging en geschiedenis van de

onderscheiden percelen. Deze lenen lagen te Wessegem voor 't grootste deel, enkele op Ursel 't Vrije, een paar te paard op de grens met Knesselare, twee gemeten op de Kolegemkouter te Wondelgem. Zes vierendelen lagen te Eine (heerlijkheid Diepenbeek) en twee te Gent ([14]). Te Aalter lagen er vier, waarvan 't Heerschap en laatschap Venakker, 24 gemeten groot was, en een baljuw en zeven schepenen vermocht, alsmede recht op tol, vont, boeten tot drie pond en erfelijke renten ([15]).

Inkomsten uit inning van heerlijke rechten.

Naast de feodale hebben wij de allodiale gronden, hier zoals elders eerder schaars, en dan de domaniale. Deze laatste, cijnzen en rentegronden, vormen veruit de grootste groep. Als twee componenten qua inning onderscheiden wij de *huisbrief* en de *veldbrief*. Zij komen in de domeinrekeningen voor. Het is een nagenoeg ononderzocht gebied en wordt hier dan ook slechts pro memorie vermeld. In 1372 betaalde men bijvoorbeeld 41 p 7 sch 5 penn. als last in de Brieven van Assenede.

Andere rechten zijn :

a) Markgeld

Dit bedroeg de 16° of 15° dernier of ongeveer 6 %.

Het is de taks geheven bij verkoop van gronden en erven op de «spleete(n) van Wesseghem ende Knesschelaerschen». Het werd niet geind op Ursel 't Vrije. Elders noemde men dit ook wel wandelkoop.

b.v. «*de vendition dheritages à plusieurs personnes dont ils sont tenuez de portez le taux de la vendition sur ung jour appellé gaudach qui...*» *(1531-33)*.

Bij de verkoop van Ter Pieten op 20/4/1453os. werd markgeld betaald aan de heer van Praat (Woestijne) en aan de hertog (Wessegem), beide heerlijkheden van de Oudburg. Dit bedroeg respectievelijk 13 p en 55 p parisis voor een koopsom van 100 p groten of 1200 p parisis (= 5,6 %). Ook te Heine en te Wondelgem werd deze inning gedaan.

b) Beste hoofd (catheil of hoofdstoel)

Nog een belasting welke zwaar doorwoog op de bewoners van Wessegem en waar het Vrije van vrijgesteld was. Het beste hoofd was het beste stuk te kiezen uit de roerende bezittingen van de overledenen. Veelal was dit een koe, een paard, een bed, mantel, juweel, enz....

(14) MOELAERT, R. — *De leenrechterlijke tenures te Ursel*, een handschriftelijke studie, berustende op de ontleding van alle Wessegemse leenboeken en de losse denombrementen uit het fonds Wetachtige Kamer van Vlaanderen, ARAB.

(15) VERHOUSTRAETE, A. — *Het Wessegemse op Aalter*, AM 10, 1959, p. 128-133.

Deze vrijstelling van beste hoofd werd op 20/9/1232 door Ferrand en Johanna graaf en gravin van Vlaanderen en Henegouwen ten eeuwigen dage verleend aan de bewoners van het Brugse Vrije ([16]).

Hierdoor werden zij *vrijlaten*. Vrijlaten(-essen) of appendantlaten voor Ursel als appendante heerlijkheid, zijn dus dezen vrij van beste hoofd. In de algemene regel werd men vrijlaat door geboorte binnen het kwartier van het Vrije of eventueel door geboorte uit vrijlaten erbuiten ([17]).

Doch wanneer men *afzittende vrijlaat* was, t.t.z. de heerlijkheid niet bewoonde, betaalde men jaarlijks een zetting van 6 groten. Hierop was Brugge stad uitgesloten.

Bij het zich ontdoen van het vrijlaatschap diende men zijn *recht issue* te betalen. Dit was de tiende penning op alle goederen roerende als onroerende en acties, de lenen uitgezonderd ([18]).

In 1785 werd door verschillende besturen de afschaffing van het recht issue gevraagd ([19]).

Bij het overlijden van de leenman Cornelis van de Velde te Aalter was er twist ontstaan ([20]). Deze zou zijn ontknoping vinden in de Raad van Vlaanderen na proces tussen Jacob van Caudenberghe en Christoffel van Kerkvoorde, respectievelijk baljuw en misschien zijn stedehouder te Wessegem als heessers, en heer Lodewijk van Vlaanderen en baljuw Omer Rijckaert van Woestijne als verweerders. De zaak liep hem over «beste hoofden ende beste catheylen... die bleven naer persoonen overlijdende up leenen ghehouden vander zelfder heerlichede». Volgens de sententie mochten de heessers dit doen en de verweerders werden met de proceskosten bedacht. Sententie van 8/4/1513.

Een tegengesteld geval vonden wij op de heerlijkheid Ursel ([21]). Op 2/4/1540 ontving de Raad een verzoek vanwege de Magistraat van het Vrije, de wethouders van Ursel en de weduwe De Vey in verband met het wederrechtelijk vorderen door de baljuw van Schuurveld, van een «paltrock» ten hare huize bij het overlijden van haar zoon. Het sterfhuis

---

(16) WARNKOENIG, L. : *Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte bis zum Jahre 1305*, 3 dln. Tubingen 1835-42.
RAB, fonds Brugse Vrije, charters, nr. 5.

(17) GILLIODTS-VAN SEVEREN, L. : *Coutume du Franc de Bruges*, 3 dln. Brussel 1879-80 (Kon. com. voor uitg. van oude wetten en verordeningen v. België.) art. XIII en XIV.

(18) GILLIODTS... a. w. art. XVI.

(19) RAB, Representatiebouck van het Vrije, nr. 59, fol. 119 en *Placcaerten van Vlaenderen*, lib. VI, p. 714.

(20) ADN Lille, B 1613, 211 v°.

(21) RAB, Brugse Vrije, Charters nrs 676, 677, 681 en 682.

bevond zich oost van de Kruisstraat, «zomen gaet naar tsuttershouck of naer de prochie van Hansbeke» ; nabij het Schuurveldse dus.

Een deurwaarder werd gelast een beslissing — verzoek van teruggave op boete van honderd Carolusgulden — naar de baljuw te Lotenhulle te brengen. Dit gebeurde op 9 en 10 april 1540.

Op 6/9/1540 daarop verscheen te Ursel «inde herberghe ghenaempt *den leu* bij de capelle, eenen Andries de Zutter, ... ter presentie van baljuw, schepenen en Jan Vrombaut, amman van Ursel, meester Joris Hoorenbault, pensionaris, ende Anthone Merchiers, messagier slants vanden vrijen...» om te voldoen aan de «acte van condempnatie van 25/5/1540».

Hij betaalde er de drie ponden voor de «paltrock» om «tproces te scuwene».

c) Zes % op de waarde van de beste hoofden.

Het beste hoofd werd ofwel geschat ofwel verkocht. De baljuw mocht daar als emolument 6 % op behouden.

d) Bastaardgoed. (dode hand)

Het recht van beslagname van de goederen van bastaards gestorven «zonder hoir van hunnen lichaeme» voor 2/3 en dan nog voor zover ze op de heerlijkheid lagen. Wij kennen zo het geval van Jan vander Donkt uit de tijd van Victor van Vlaanderen. Dit goed werd naderhand in cijns uitgegeven. De bezette renten van de abdij van Marquette erop werden door de baljuw telkenjare vereffend.

De lavoir succedé à mondit seigneur par le trespas d'un nommé Jean de le Donc, bastard que Medaert de le Helst tient en cense... (1431-33).

Verder vinden wij nog karige gegevens nopens bastaardgoed van Maykin van Velkegem (35-39) en van Zegher van Hulle (1461-62). De luttele nalatenschap wordt trouwens telkens verkocht ([22]).

e) Vont. (lagaen, lagans) ([23])

Het linnen van een verdronken persoon wordt in 61/62 «par cry et recry» ten prijze gesteld. Bastaardgoed en vont worden veelal in een adem stragiersgoed genoemd.

---

(22) MOELAERT, R. : *Het leen Velkegem te Ursel*, AM 14, 1963, p. 106-121.
STOCKMAN, L. : *De brieven van Assenede en de Vier Ambachten*, AM 23, 1972, voetnoot 35, blz. 27.

(23) GODEFROY, F. : *Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du IXe au XVe siècle*, Paris, 1881-1903, 11 banden.
VERWIJS en VERDAM, *Middelnederlands Woordenboek*, Den Haag, 1895-1928, 9 dln.
Van beide werken werd regelmatig gebruik gemaakt.

Inkomsten uit inning van de vermogenstraffen.

a) van boeten :

De meest voorkomende boete is deze van 3 pond. Uitzonderlijk komt 6 en 20 pond voor. Daarnaast kennen wij de kleinere overtredingen welke met 30 of 40 schellingen werden gestraft.

b) van composities : ([24])

Dit is het recht van minnelijke schikking met de baljuw vóór of na het proces. Het betreft een omzetting van alle straffen — lijfstraffen, vermogenstraffen, erestraffen, enz.... — in een geldboete.

b.v. *De Pierre Vromont, meulnare, pour avoir pesché es eauues dautrui, dons lamende est III p parisis ; par composition 15 sch.* (1454/55).

Bij het composeren in zware zaken (doodslag bv) diende men vooraf toestemming te vragen en te bekomen van ofwel de souveraine baljuw van Vlaanderen, de ontvanger-generaal, de Raad van Vlaanderen of de Rekenkamer te Rijsel.

«*van diefte, mansc.acht,* ([25]) *vrauwencracht, straetroof, brantstichte, valsche muntenaers, van conspiratien (= samenzwering) en desperatien (= zelfmoord), en van alle criminele faicten de voorn. bailliu ghehouden werd recht wet ende justicie te doen geschiedene, zonder daeraf te moghen composeren, tenzij bij radt ende advist van mijne he(r)en van de hoghe radt mijn voors. hee'en of hulren radt in Vlaendre van welke compositien also ghel sijnde de vorn. bailliu ghehouden werd jaerlic te rekenen ten profijte van vorn. hee'en ende rekenkamer te Rijsele*» zegt een tekst 15/7/1513.

c) van confiscaties :

Deze volgt gewoonlijk na doodstraf en eeuwige verbanning of vredeloosslegging. Edoch de opbrengst van de verbeurdverklaarde goederen vonden wij in de rekeningen nergens vermeld, zodat wij denken dat zij in deze van de ontvanger-generaal voorkomen.

2° *Naar de inhoud van de koopakte 1642*

Bij akte gegeven te Madrid op 3/1/1642 gaf Filips IV de toelating tot *verkoop* van de heerlijkheden van Ursel 't Vrije, Wessegem en het Knesselaarse. Op 22 mei daarop gebeurde dit dan ook te Brussel aan Koenraad van Ursel. Deze familie had in augustus 1626 de heerlijkheden

(24) VAN ROMPAEY, J. : *Het Compositierecht in Vlaanderen van de 14e tot de 18e eeuw.* (Tijdschrift voor Rechtswetenschappen XXIX, 1961, p. 43-79.)

(25) Manscracht blijkt contaminatie van vrauwencracht en manslag.

«par engagère» reeds verkregen. De baljuwsbescheiden in de rekenkamer te Rijsel bewaard en hier in deze studie als hoofdzakelijk bronmateriaal gebruikt, eindigen dan ook met deze laatste datering ([26]).

De verkoop behelsde de hoge-, middele- en lage justitie met recht op aanstellen van de baljuw en andere officieren, ook de inning van de tiende penning (= op de lenen), het markgeld (= op andere erven), van het beste hoofd (= op Wessegem) het jacht- en visrecht, plantrecht, de tol, het recht op straat- en rivierschouwingen, de inning van de boeten, de confiscaties op onderhorigen, recht op goed van bastaarden en bannelingen, vont, en verder de rechten aan deze justiciegraden verbonden. Het merendeel van deze rechten werd hoger reeds behandeld; enkele komen hier nu verder aan bod.

a) Jacht- en visrecht :

Deze rechten worden hier expliciet vermeld. Doch het denombrement van het Land van de Woestijne bevat enkele zinsneden waaruit blijkt dat binnen de cirkelomtrek van een mijl rondom een staak staande te Oostmolen niemand «*eenigge meulen maeken en magh, noch maelen anders dan te zijnen meulen, noch voghelen, noch visschen, dan elck in zijn besloten vivers ofte grachten... want den heere de stroom ende den wint binnen voorschreven ommeganghe al toebehoort*» ([27]).

De molen te Ursel op de Roze was dan ook een banmolen van Woestijne; hij stond zelfs op cijnsgrond ervan. Wessegem en Ursel bezaten dus wel degelijk het maalrecht niet. De domeinrekening 1446/47 bevat een melding «*d'une mote ou souloit être un moulin, appellé Meulne Staecke*» ([28]). De Meulestaeken liggen, met het ingesloten Princewalleke, zuid aan de Brugstraat, ongeveer ter hoogte van de hoeve van het Drongengoed. Dit is ongeveer 4,5 km van de mijlstaak verwijderd. Of daar in die onbewoonde omgeving ooit een molen gestaan heeft dan wel een herkenningspaal voor het Woestijns molenrecht blijft voorlopig een open vraag.

Het jachtrecht blijkt inherent aan hoge justicie verbonden. Woeste kreeg het om die reden zelfs na proces met Woestijne toegewezen ([29]). Ook voor Wessegem vinden wij in de oudste rekening van Lodewijk de Haze (1392-93) dat hij samen met Mijnheer van Liedekerke er op jacht

(26) ADN Lille, B 1665, fol. 164 potlood (196 inkt).

(27) STOCKMAN, L. : *De ligging van de Molino ex Haltra*, Ons Meetjesland, 1e Jg, Eeklo, 1968. — VERHOUSTRAETE, A. : *Molens binnen het maalgebied van het Land vande Woestyne*, AM 2, 1950. Zie ook STOCKMAN, L. : *Historisch-geografische ontwikkeling van de villa Halestra tot parochie Aalter*, AM 19, p. 27.

(28) ARAB, RK Nr 7773 + VERSTRAETE, D. : *Wessegem*, AM 5, 1953, pag. 69.

(29) VERHOUSTRAETE, A. : *Leenroerig overzicht van Aalter*, AM 15, 1964, p. 169 en vgd.

trok. Ook boeten voor het vissen in andermans wateren komen in de baljuwsrekeningen herhaaldelijk voor. Daarbij kunnen wij melden dat op het manoir Wessegem sedert onheuglijke tijden zelfs een mooie duiventoren aanwezig was.

b) Plantrecht : ([30])

Dit houdt in dat men zonder oorlof van de heer geen beplantingen mag uitvoeren, inzonderlijk dan langs 's herenwegen.

c) Straat- en rivierschouwingen :

In het griffiearchief steken meerdere bundels met zowel voor- als naschouwingen van straten ; ook schouwingen van de waterlopen, meest van de Dambeek, komen er voor.

d) Tol :

Dit recht wordt ook vernoemd, maar kan al niet veel om het lijf hebben gehad.

Ten slotte vonden wij nog het recht op in beslagneming van *Engels laken en billoen*, d.i. vals geld. Het Engels laken, de grote concurrent van het Vlaamse, werd sinds 1434 reeds door opvolgende ordonnanties gehinderd. Bij ons vinden wij dergelijke meldingen rond het eind van het eerste kwart van de 16e eeuw. Het is, zoals bekend, de tijd van de opkomst van de nieuwe draperie, de buitennering, die de stedelijke ambachtsgilden verliet om zich op het platteland te gaan vestigen.

B — «ONSE SCHEPENEN ENDE ANDERE TE MAENEN»

Tijdens het oud regiem hadden de schepenen, benevens het bestuur en de wetgeving, ook de uitvoering van de justitie ten hunne laste. Zij vormden samen met de baljuw de wet. Als wethouders dienden zij volgende eed af te leggen in handen van de baljuw.

«*Ik sweire by God de Vader, den Sone en de den H. Geest, dat ik sijne Hoogheyts heerelycheyt, rechten ende preëminentien sal onderhauden, weesen ende weduuwen voorenstaen sonder vriendschap, dissimulatie ofte vyandschap van iemand : SCHEPENEN TE MAENEN : het secreet van de weth te helene, generalyk ende specialyk al te doen dat eenen goeden ende oprechten schepenen schuldich is ende behoort te doen. Soo helpt mij God en al sijn heyligen*» ([31]).

---

(30) VAN TWEMBEKE, J. : *Lijst der Heerlijkheden van het Land van Aalst*, p. 11. (Voorlichtingsreeks Oost-Vlaams verbond... Kringen voor Geschiedenis).

(31) RAG, fonds Ursel, Resolutieboeck 1792 en DE POTTER, *Ursel*, f° 9.

Zo te zien is dit wellicht ook de eedformule van de baljuw.

Bij de terechtstelling van Jacob de Coster in 1537 o.s. worden zeven schepenen met naam genoemd, zodat wij weten dat de volle bank voor het Vrije uit zeven schepenen bestond, zoals dit trouwens ook elders meestal het geval was.

De rechtspraak te Wessegem werd uitgeoefend «*bij vonnisse van wijsdomme van schepenen ende mannen (van leene) vanden hove aldaer*» zegt een stuk in verband met de terechtstelling van A. Snoeck in 1526. Bij de veroordeling van Cornelis Huykins op 10/7/1538 tot vijftig jaar bij verstek, worden de schepenen Jan Manaert, Willem Coppijns, Adriaen de Meulenaere, Pieter de Busschere en Jacob Schauteet samen met de leenmannen Zegher vander Biest en Jan Clijncke vermeld. Ook hier dus komt een college van zeven personen voor. De verhouding leenmannen/schepenen is eerder toevallig. Of deze bank bevoegd was inzake leenrecht blijkt niet duidelijk.

Men moest dus voor de dingbank te Wessegem of Ursel verschijnen.

— Vierschaar Wessegem.

Voor wat Wessegem betreft stond deze opgesteld vóór het hof van Wessegem. Een grondige studie van dit gebouwencomplex is nog niet gemaakt, zodat de juiste plaats niet gekend is ; de voorkant van het hof kan wel eens naar het zuiden gericht geweest zijn.

1442/43 nieuwe schepenbank in hout.

1455/56 houten vierschaarbank per kar van Ursel gebracht.

1485/86 «vierscarnebank» op het hof van Wessegem vernieuwd door Jan Bogaerts, timmerman.

1501/02 nieuwe vierschaar plus toebehoorten.

1549/50 een nieuwe gerechtsbank zoals deze van de heer van Praat te Knesselare. ([32])

— Vierschaar Ursel

Zeer nauwkeurig evenmin kunnen wij de plaats van de Urselse dingbank bepalen. Het heeft er de schijn van dat — volgens onze oudste gegevens — deze stond in de omgeving van De Ingele ([33]).

...qu'il bati la frem(en)ture (= slot of afsluiting) du court en le angele par avant la verytet (1435/38). In de 17e eeuw stond de Engel op de hoek gevormd door de straat naar Oostmolen en deze naar Zomergem. Later was het nabij de kerk dat men recht sprak, en wel vóór de herberg «In de Roze». Deze stond waar later het Gijselhuis kwam. Joris

(32) De heer van Praat was de heer van het Land van de Woestijne dat zich ook te Knesselare uitstrekte ; daarnaast bestond de Grafelijkheid te Knesselare en het Knesselaarse te Oedelem, waar in deze studie soms melding wordt van gemaakt.

(33) Ingele = angele = hoek.

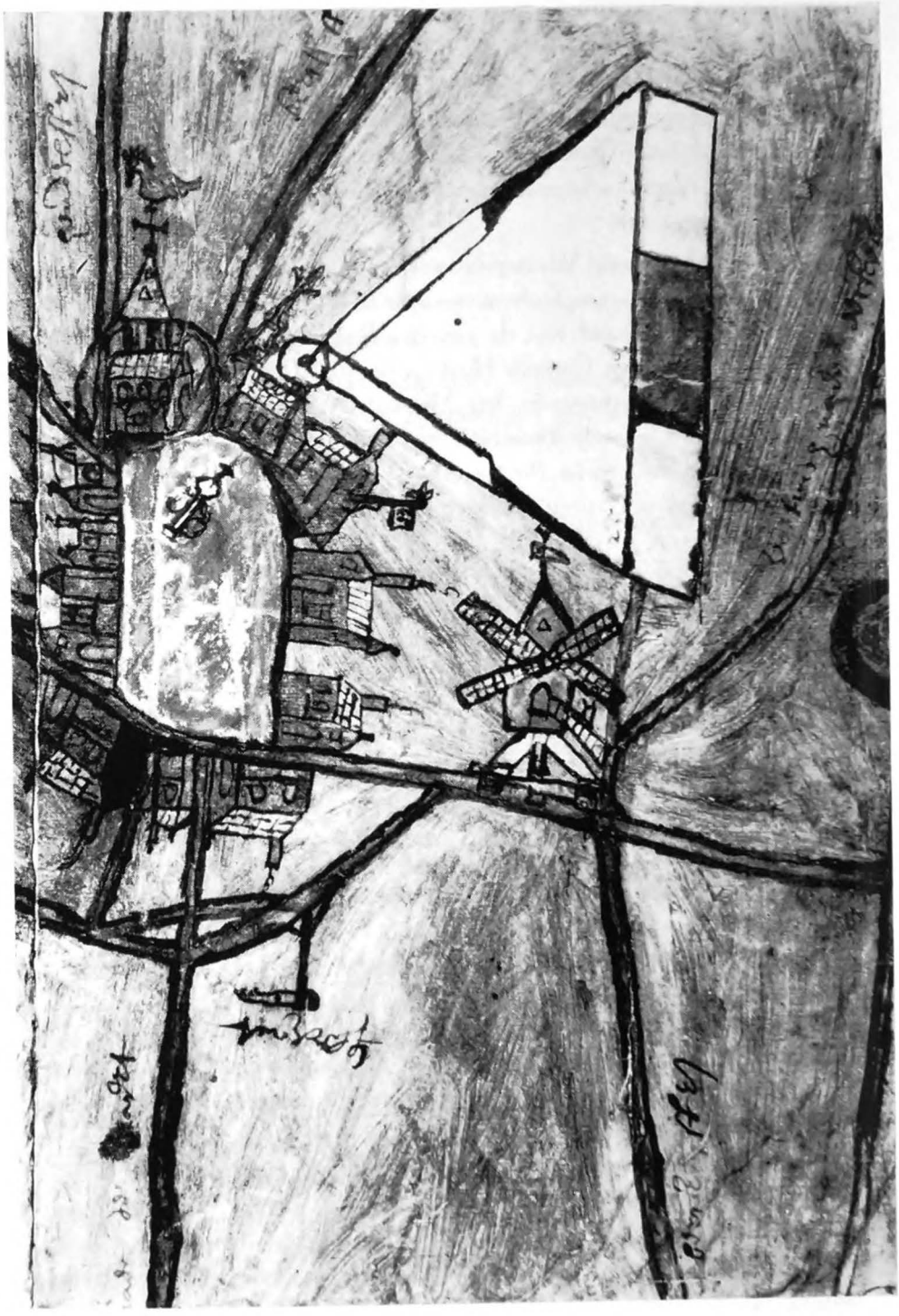

Foto ARAB, Kaarten en plans, 792.

DETAIL URSEL - DORP, ANNO 1724.

Duidelijk bemerkt men hierop de oudste afbeelding van onze kerk. Ernaast het Gyselhuis met torentje en «uitsteekberd». De schaalaanduiding : 25, 50, 75, alsmede de wegwijzer «Yserhant» (werkelijk een hand dat wijst). Verder ook de afbeelding van de teerlingmolen op de Roze en volgende straatnamen : Hendestr(aete), Kerckstr(aete), Voetwech naer Eeckeloo, Berckenstr(aete) en de (straete)naer de vaert.

Cnockaert was in 1569 concierge in dit «Landhuis» en werd betaald door de klerk van 's herens comptoir. Een Gijselhuis is een plaats waar gevangenen op eigen kosten dienen in te liggen. Het stond op of nabij de Gijselbilk. Het Gijselhuis werd later synoniem van Schepenhuis. Jan de Graeve kocht het bijvoorbeeld aan het ambacht, d.i. aan burgemeester en schepenen in 1727. Nadien stond dit schepenhuis op de andere hoek van de dorpsplaats en noemde de «Grooten Leopoldus» om onder de Franse overheersing «Huis van Commune» te worden, nadien «Gemeentehuis» ([34]).

1478/79 hernieuwing op de plaats van de oude
1485/86 nieuwe voor Ihosterne de la Rose
1495/96 hernieuwing «empres leglise» van «dincbanc et vierscarne» (eik)
1549/50 terug vernieuwd, samen met deze van het Knesselaarse en Wessegem.

Denkelijk werden kort nadien de vierschaarbanken niet meer buiten opgericht ; men hield van toen af mogelijks wel zijn zittingen binnen.

Ursel en Wessegem bezaten de drie justitiegraden, ([35]) lage-, middele- en hoge ; het waren dus vrije heerlijkheden, wat ook niet zó talrijk voorkomt. Daarom dienden zij dus alle zaken te berechten en ten uitvoer te brengen, inclusief met de doodstraf onder haar verschillende vormen. De Oudburg te Gent bezat de jurisdictie over gans zijn gebied voor zijn ondergeschikte lenen (feodale) en de gewone juridictie in kriminele zaken voor de heerlijkheden welke zelf geen hoge rechtspraak bezaten. Daarenboven had dit leenhof het berecht van alle personen-misdadigers binnen zijn ambtsgebied zonder vaste verblijfplaats.

Wij zien zelfs dat op 7/3/1543 os. de grens van «indaginghe» dwz. van voor de rechtbank te dagen, van 3 op 4 mijl gebracht wordt, zodat Knesselare, Ursel en Ruiselede er nu ook binnen vallen ([36]).

---

(34) RAG, fonds Ursel. 30 en 562. Zie ook foto's in RYSERHOVE, A. en VANDEVEIRE, J. : *Oud Ursel*, AM 24 (1973) 255-257.
Naast De Ingel en De Roze komt ook Ihostel de Wessegem voor (1438/40). Andere hostels kunnen wij moeilijk identificeren en nog minder lokaliseren.

(35) Voor volgende hoofdstukken werd gebruik gemaakt van gegevens uit :
VAN CAENEGEM, R. C. : *Geschiedenis van het Strafrecht in Vlaanderen*. Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie... klasse letteren, verhandeling 19 (1954).
idem : *Geschiedenis van het Strafprocesrecht in Vlaanderen van de XIe tot de XIVe eeuw*. (idem, verhandeling 21 (1956).

(36) BERTEN, D. : *Coutume du Vieuxbourg de Gand*, 2 dln. Brussel, 1903-04. Koninklijke Commissie voor uitg. v. oude wetten en verordeningen v. België. Introduction p. 104.

Voor het Brugse Vrije geeft Maria van Habsburg op 2 juni 1544 een stuk uit waarin zij de Gentse Luitenant-Civil, Adriaen Bavière, verbod oplegt inwoners van Ursel 't Vrije voor zich te dagen (37).

Langs doorgaande waarheden werd immers regelmatig onderzocht, met opgeroepen getuigen, wie iets misdaan had. De gouwdagen waren de plaatselijke rechtszittingen waarop, in de vroegste tijden althans, iedereen aanwezig was en waar werkelijk recht gesproken werd en ook andere juridische aktiviteiten plaats vonden (vnl. kopen en verkopen).

Hier zoals elders is er een verwarrende terminologie tussen de gaudinghen (= plais generaulx, placita generalia) enerzijds, en de deurgaende waerheden (= franches vérités, souveraine waerheden) anderzijds. Voor Woestijne, welke de hoge justitie bezat, weten wij bijvoorbeeld dat de Oudburg er zijn doorgaande waarheid hield tweemaal om de zeven jaar (zijn sleepisse). Was het souverain besouc te Ursel en Wessegem misschien hetzelfde ? Het indagen waarover hoger sprake slaat stellig ook op dergelijke informatie vergaderingen.

Het onbegrepen «ghenachte» (= rechtsdag) werd nachten, noctes, en in vertaling komt te Ursel dan onze «nuyt de nostre dame en maers» voor. Met oogstwaerhede «de force» wordt een waarheid bedoeld om een of andere reden later gehouden, gewoonlijk begin september dan. «Gaughedinghe appelé (h)aelcoope» slaat op placitum generale en met de «vérité de XL hommes» wordt misschien een vergadering der Wessegemse leenmannen bedoeld. «Jaerwaerhede» wekt de schijn dat ze slechts eenmaal per jaar plaats heeft. En wat is een «souverijnelicken dach» en een «foyer» ? Kortom, het is een onbegonnen taak dit aan de hand van de rekeningen alleen te willen uitmaken.

Bij de gerechtsplaatsen moeten wij ook de eigenlijke strafplaatsen rekenen. Daarvoor komen in aanmerking de gevangenis of cipierage, de schandpaal, kaak of pilorijn en de galg of het gerechte (38).

A/ Gevangenis *(cipierage, cep, stoc, bloc, gayole)*

Voor het eerst vernemen wij er iets over in 1455/56. In de domeinrekeningen wordt dan *le cep en vierscaerne* vermeld.

In 1460/61 reist de baljuw zelfs naar Maldegem *pour mettre a point le cep auquel lon met les prisonniers audit ursele et iceluy vendi de grosses bandes de fer...*

---

(37) GILLIODTS-VAN SEVEREN, : *Coutume du Franc de Bruges*, 2/631 en R.A.B. Brugse Vrije, Charters, carton 26/13.

(38) Voor algemeen overzicht zie VAN PASSEN, R. : *Geschiedenis van Kontich*, 1964.

Begin 1470 ns. ving baljuw Pieter Eckaert *Hanneken Willeman endat van onredelicke wandelinghe*. Hij werd in elk geval drie weken te Ursel gevangen gehouden. Kort daarop wordt de *cepier en amman* van Ursel in 73/74 vernoemd. In 1485/86 maakt Jan Bogaerts, timmerman, een nieuwe cep of voetboei. Zij werd geplaatst voor de herberg «In de Roze». Een eigentijdse Vlaamse tekst noemt dat dan een *bloc gedekt met harden*, dus toch enigzins beschut.

In 1487 werd Wessegem de prooi der vlammen, zoals wellicht ook het dorp Ursel. Zo is het te verklaren dat drie soldaten van Sluis, door Jacob de Clercq, amman, en twee gezellen werden opgesloten en bewaakt, gedurende twaalf tot veertien dagen, *au chastel du seigneur de Lembeke à Knesselaere* (39). Van de Driepikkel werden zij onder begeleiding van zestien bewakers naar Brugge overgebracht om aldaar met het zwaard berecht te worden (93/94). In de rekeningen 1489/95 komt deze amman nog voor.

Ziehier een van de zeldzame Nederlandse teksten :

«*Wij burghemeestre ende scepenen van Urselle certifi(er) en ende oorconden bij desen onsen hanteeken dat Philips Clincke ons bailliu vande prochie ende heerlichede van Ursel heeft gedaen maken tursele t(er) plaetse jegheno(ver) de Roose eenen stoc (= voetboei) twelcke es de vanghenesse aldaer dewelke ghecost heeft onder de boomen te velne te haelne, te beslancten, te merne, te zaghene ende up te stelne, metten ysserwercke de mede ghebonden, met vier sloten daeran hanghende alst nood sy Al twelcke dat al ghecost heeft tsamen de somme van zestien ponden parisis metten lijfcoope (= fooi) als besteet was. Dit was ghedaen turselle bijden vors(eiden) wet int jaer duist vierhondert zevenen thegentich, den ... dach van november (1497) P vanden Hecke, burg Gillis vande Weedaghe*

Geleidelijk aan werd deze soort gevangenis door een meer gesloten gebouw vervangen. Zo werden in 1516/18 gevangenen geinterneerd. Bij het proces van A. Snouck ontsnapt deze herhaaldelijk uit zijn cel, zodat men hem achtereenvolgens naar Brugge en Gent overbracht. Tijdens de verhoren te Wessegem bracht men hem vijftien achtereenvolgende keren van *la prison à la maison de l'aman à Ursel ... naer de verhoeren ter banc* te Wessegem (eind 1526).

Op 15/7/1531 diende Lisbette Luics geinterneerd ; toen had men geen *sluten vanghenesse*. De rekeningen 34/37 en 41/47 vermelden een ammanshuis en in 1549 en 58 werden *steenkosten* vereffend.

(39) Van dit kasteel werd in vorige jaren de toegangsbrug en een hoektoren opgegraven.

Een interessante vermelding geeft ons ook nog de domeinrekeningen van 1549/50. Wij vonden er een post ter betaling van een *gayole* (= kooi) die men kon verplaatsen, zoals de heer van Praat er een had. Begin 16e eeuw was te Wessegem stellig nog een gevangenis aanwezig. Later wellicht alleen nog slechts te Ursel waar de amman woonde. Een laatste vermelding vond ik in 1574 toen drie soldaten uit Kaprijke hun berechting in 's ammans afwachtten.

B/ Schandpaal *(kaak, pilorijn, pelderijn)*

Hieraan werden sommige personen te pronk gesteld en werd ook meerdere keren de geseling toegepast. Men spreekt soms van het schavotteren. Een hernieuwde oprichting in januari 1618 geeft ons meerder interessant detail :

«*Ick onderscreven Symoen Rots, smet... ontfaen van Joachim Beghyn... voor maken en leveringhe van eenen hyseren halsbandt met ketene daer toe dienende ende vijf crammen ghesleghen inden pelderijn, staende nieuwe geëmineert voor de kercke van Ursele 26/1/1618*».

«*Aen Pieter Clincke, ampman van Ursele over vellen, (van een boom) voeren ende maecken vaneenen pelderijn staende aende kercke van Ursele, daeranne ghegeeselt es gheweest bij sententie van schepenen ende mannen van leene vanden hove van Wessegem, den persoon van Daniël Hoorick, in daeten den XXIX january 1618 omme diswille bij ghecommiteert hadde diversche diefverijen...*»

Uit dit laatste stuk blijkt overduidelijk dat slecht één kaak te Ursel-Wessegem in gebruik was. Dit soort schandpaal kunnen wij zien op de figuratieve kaart van landmeter Roelants van 1724 ; zij staat voor het Gijselhuis. Men merkt duidelijk de besproken halsband (40).

C/ Galg *(gerechte, krukke)*

Door de galg maakten de wethouders van hun hoogste prerogatief gebruik, nl. van hun hoge rechtsmacht, de doodstraf. Vrouwen kregen als doodstraf de put. Enkele doodstraffen zijn tot ons gekomen, zij volgen verder.

Het is moeilijk uit te maken of er steeds een vaste galg aanwezig was. Toch wierpen voorbijtrekkende soldaten de galg om in 1578 of eerste helft 79, toen zij van Brugge naar Gent trokken. De baljuw nam het hout voor zich en bracht een bonus in rekening. Misschien was het een galg die stond op het *Galgestick*, grens met Zomergem, zuid van de Gentweg, laatste perceel. Galgen werden gewoonlijk opgericht op afgelegen plaatsen, langs een grote weg, meestal op de grens der heerlijkheden.

---

(40) ARAB, fonds kaarten en plans, 792, figuratieve kaart op doek door Roelants 1924, 1/1,28 m.

Toponymisch ([41]) zouden nog in aanmerking kunnen komen *Lijkenhouck* op Wessegem-Oostmolen (perceel 81-82), *Lijkenbilck*, langs de Heerstraat (in enclave Wessegem perceel 594). Ook het *Galgenbos* op 't Vrije, niet langs de weg en zuid van Onderdaalstraat, doch westwaarts van de Bogaardstraat. Ging men daar misschien de bomen halen om galgen te vervaardigen ? Sanderus tekent een galg ter hoogte van de Pietendriesmolen op zijn kaart van het bisdom Gent, ook langs de heerweg ([42]). De hoeve Lembeke, thans Driepikkel, verwijst hoogstwaarschijnlijk naar een galg met drie schoorbalken of pikkels (= drie justitiegraden). Een dergelijke galg, deze van de Oudburg, stond te Mariakerke op de Driepikkel. Galgen werden occasioneel opgericht in 1526 (Snoeck), in 1557 (Moerman en de Clievere) en ook in 1568 (voor Natus en Ernst). In 1538 had men een fourque (= spriet of vork) voor de Coster op de Craye langs de heerstraat geplant. Dit perceel heb ik tot op heden niet kunnen lokaliseren.

Een gemeenschappelijk schepenzegel komt vóór 1626 nergens op stukken voor. Het waren steeds één of meerdere zegels van schepenen : uithangende opgelegde of papieren opplakzegels. ([42bis]).

Het Gijselhuis had voor «signe eenen leeuw» (1727) en nabij de kapel ([43]) van O-L-V te Middelwege stond reeds in 1540 een herberg «De Gouden Leu» ([43bis]). Ongetwijfeld verwijzen deze huismerken naar de tijd toen bastaarden van Vlaanderen de heerlijkheden in bezit hielden.

C — «WET ENDE JUSTICIE TE DOENE»

In volgende bladzijden geven wij een overzicht van de grote terechtstellingen en de meest typische kleinere en wel in kronologische orde. Gegevens uit rekeningen zijn begrijpelijkere wijze zeer summier. De lezer weze er tevens op attent gemaakt dat dit slechts een beperkt beeld geeft

---

(41) MOELAERT, R. : *Landboeken van de gemeente Ursel van ± 1640, toponymisch in kaart gebracht door vergelijking met het kadaster van de Franse Tijd.* (16 bladen)

(42) RYSERHOVE, A. : *Knesselare*, 1945. Kaart naast blz. 32 (van Sanderus 1641).

(42bis) Het wapen afgebeeld op het frontispice van «*Keuren ende Costuymen midsgaeders deelbouck... van het Vrije*», een Gentse druk van 1619 is reeds dit van de familie van Ursel.

Op de copie door Claeissens van de kaart van het Brugse Vrije van Pieter Pourbus (1561-71) is het schild blanco gelaten.

R. MARCHAL in *Notice sur la carte géographique en héraldique du Franc de Bruges* (Ann. de la Soc. d'Emulation, 2e série, tome 8, p. 333) zegt dat hij opzoekingen heeft verricht om de ontbrekende schilden aan te vullen. Voor Ursel blijkt hij er niet in geslaagd.

(43) RAG, fonds Ursel, 562.

(43bis) RAB, Brugse Vrije, Charters 682.

van de misdadigheid. Immers bestond bij partijen ook de gewoonte van «vrede - gijzeling - zoen» vóór de schepenen, waarvoor in de steden zelfs het college der paisierders bestond.

Jooris de Decker diende zelfs bij compositie nog 2 pond parisis te betalen om ongeoorloofd in de schepenplaats te komen (49/50-U).

Vincent Bogaerts werd beboet met 40 sch. om een weg naar de molen van Ursel te versmallen (54/55-U).

Zeger vander Straten die er van verdacht werd een Henegouwer met zijn dagge (= korte degen) te hebben bedreigd en zijn geld te hebben geëist kreeg drie pond boete opgelegd. Dit was bij een doorgaande waarheid ten berde gekomen (56/57).

Twee *Waalse schaapherders* welke gevochten hadden werden eveneens beboet (57/58).

Een *inwoner van Ursel* werd beboet om van het Vrije te verhuizen zonder toelating van de schepenen (59/60-U).

Tijdens een «souverain besouc» werd van *Jan Grootaert, Jan Ketelaers* en *Medaert van Ophain* bekend dat zij gedurende de nacht barbaarsheden hadden gepleegd. Daar zij reeds het ambtsgebied van de baljuw hadden verlaten werden zij bij verstek tot 20 ponden boete veroordeeld (63/64-U).

Op kerstavond 1470 arresteerde baljuw Pieter Eckaert een zeker *Hanneken Willeman* voor «onredelicke wandelinghe». Drie weken werd hij bij Olivier Rijckaert amman, in verzekerde bewaring gehouden, om dan op 2 lauwe daarop na onderzoek te Bentille vanwaar hij afkomstig was, te Sluis en te Aardenburg en na foltering te worden geëxecuteerd. Hij was immers banneling bevonden van de wet van Axel (U).

Het gebeurde toen ook dat *Zegher Bayarde* door de wet van Ursel voor zes jaar uit Vlaanderen werd gebannen voor «diefte up de galghe».

Een derde persoon komt in deze rekening voor, *Dierin Abelin*. Deze werd kort vóór 10/2/1472 ns uit de vrijheid van Ursel verbannen «op een lid» voor drie jaar. De verbanning op... komt veel voor. Het is een dreigement dat tenuitvoer gelegd wordt bij vroegtijdige terugkomst ; voor de banbrekers dus. De verbanning wordt veelal toegepast in geval van onvermogen of wanneer men iemand wou sparen (71/72).

Op 22/9/1471 trokken de schepenen en de klerk van de vierschaar naar Eeklo waar informatie werd gehouden nopens een gevangene *Pol Bouts*.

Joos van Wontelghem werd omstreeks die tijd herverbannen. Als banbreker had hij zich bij de cepier gemeld (73/74-U).

Hier twee excerpten uit de eerste Vlaamse rekening 1482/83. *Moddaert Brest* omdat zijn peerden bevo(n)den hebben ghezijn scade doende inde goedinghe van andere lieden 40 sch. parijs.

Jan Ledeganc fs J(on)as de som(m)e van veertich scell(inghen) parijs over co(m)posicie met hem ghemaect omdat hij de tiende bachte(n) den helm ontvoert hadde jegh(n)s den donc va(n)der tiendemeesters 40 sch(ellinghen) par(ijs) ([44]).

Luuc van Oppem werd drie jaar uit Vlaanderen verbannen op 16/10/85.

Op 8 juli 1484 werd *Gautier van Hofstale* opdat hij gheconfissert heeft met eens anders wijf dan metter sijnder eveneens drie jaar ter ban gewezen. Misschien was dit wel met Zoete vander Riethage.

Zelfs werd *Rozeken Weynens* uit de «heerscepe van Ursele» gewezen omdat het zijn moeder «confusschelice» (=schandelijk) had toegesproken (84/85-U).

Margriete van Beverthout werd voor diefstal drie jaar Vlaanderen ontzegd op haar beide oren. Zij was dienstmeisje bij vrouw Josijne Van der Eeken (85/86-U).

Amman Jacob de Clercq met twee gezellen ving drie soldaten van Sluis : *Geraerd Dons, Wille(m) Bake en Joris Ysbeke*. Zij brachten ze naar het kasteel van de heer van Lembeke en bewaakten ze daar twaalf tot veertien dagen (= Driepikkel). Nadien werden ze onder begeleiding van zestien personen naar Brugge, voor de terechtstelling met het zwaard overgebracht. Deze hadden de goede lieden teveel getormenteerd (90).

Een attest dd 12/9/1501 vermeld *Willeke van Dale* beschuldigd van diefstal, die driemaal op de pijnbank gelegd werd (te Brugge ?) en gegeseld met de roeden. Hij was geboortig van Nieuwpoort. Vermoedelijk waren er drie zittingen ter bank te Ursel. In elk geval werden, koorden, roeden en kaarsen in rekening gebracht. Hij had van de negende tot de elfde gevangen gezeten bij amman Jan Clijncke.

Voor een «corf ende sac» te stelen van Jacob de Bral, werden *Marten van Roe fs Pieter en Coppin van Hofstale fs Gautier* vijftig jaar gebannen «up haerlieden hoeft». Ze dienden Ursel te ruimen «binnen soneschijn» en uit Vlaanderen te zijn binnen drie dagen. De rekening 1504/05 zegt «sur le hart» dit is op bedreiging van gehalsrecht te worden, de typische straf voor grote diefstallen. Er blijken meerdere gerechtszittingen nodig geweest te zijn.

Een zekere *Ernoul de Lommel* ([45]) werd veertien dagen te Ursel gevangen gehouden : uiteindelijk gegeseld met de roeden, het rechteroor af-

(44) MOELAERT, R. : *De Tienden te Ursel* (Jaarboek Heemk. Kring Bos en Beverveld Oedelem 1971).

(45) Spelling twijfelachtig.

gehouwen en voor tien jaar uit het graafschap verbannen op zijn hoofd. Scherprechter Claes Bertram van Gent met zijn «varlet» zorgde voor de uitvoering van het vonnis waartoe hij Ursel dus aandeed (1515/16).

Voor «injurighe woorden» werd *Joos Veldekin* voor twintig jaar het Vlaanderse ontzegd (16/19).

Thans komen wij aan een meer ophefmakende zaak : *Arnaut Snoeck*, heiligschenner. Eind mei werd deze gevangen op Wessegems gebied en na drie ontsnappingen, mogelijks uit de gevangenis van Ursel, naar Brugge overgebracht. Daar bleef hij acht dagen opgesloten. Gezien hij echter op het Gentse was gearresteerd heeft men hem onder begeleiding per kar naar het Gravensteen gevoerd. Hij moet geopereerd hebben in bendeverband. Tussen ± 22/5 en 15/6/1526 bleef hij daar in een cel blijkens een ontvangstbriefje van Laureins de Drayere cipier aldaar. Men heeft, na enige tijd hem voor de verhoren terug naar Ursel gebracht, want tijdens de dingdagen werd hij tot vijftien achtereenvolgende keren «de la prison en la maison de l'aman à Ursel pardevant les hommes et echevins au vierscare à Wesseghem» om en weer gevoerd, onder groot gevaar dat medeplichtigen hem uit de handen van de baljuw zouden verlossen. Van 21/11/1526 tot 13/12 daarop verbleef hij terug in het Gravensteen. Daar had immers het verder verloop van het proces plaats met Wessegemse mannen en schepenen. Dit blijkt terug uit een ander ontvangstbriefje van de cipier aldaar, waar hij onderandere onkosten aanrekent voor vuur te maken als de biechtvader of de mannen kwamen voor de onderhoren. Leenmannen en schepenen logeerden In den Inghele te Gent. Op 3 februari betaalde de baljuw nog een rekening in het Gulden Hoofd. Dit was wellicht op de dag van de uitspraak, want hij werd die dag naar het huis van de baljuw, dat in Aalter blijkt te staan, overgebracht om er samen met de hele troep de nacht door te brengen en mogelijks wel zijn galgenmaal te nuttigen. Op 4 februari 1527 ns werd hij dan te Wessegem met het zwaard onthoofd, door Claes Bertram, opperofficier van de stad Gent. Dit was op St-Nicasendag. Het proces had zo een twintig dingdagen beslagen en negen maanden geduurd ; het kostte dan ook een bom geld, zodat de baljuw zijn nood kloeg bij de rekenkamer te Rijsel.

Inderdaad, de vele verplaatsingen, de bijstand van procureurs, het herhaaldelijk folteren, en ten slotte het informatie bezoek te Torhout en te Hulst waar ook medeplichtingen werden veroordeeld, alsmede de nodige bescheiden die aldaar gehaald werden hadden de baljuw diep in zijn portefeuille doen schieten.

Terwijl het op een rad gespreide onthoofde lichaam op een galg werd geëxposeerd, samen met een kelk, het vermoedelijk voorwerp der misdaad, trokken de biechtvader, procurator der paters Augustijnen uit Gent, de

scherprechter of hangman met zijn knapen, te samen met de wethouders, naar de jonkvrouwe «In de Roze». Hier konden ze zich van de spanning van het ogenblik ontdoen en werd hun logies voor de komende nacht verleend.

Elisabeth Luics, geboortig van Kruishoutem, werd door de leenmannen van Poeke gebannen op een lid. Op Ursel 't Vrije in hechtenis genomen werd zij dadelijk per wagen naar Gent overgebracht daar hier geen «sluten vanghenesse» meer was. De drie begeleiders logeerden in De Drake. Lisbeth had geconverseerd met Jan Reyns, die zoek was. Onmiddellijk trok men naar Brugge om informatie over deze Jan, die gezegd had dat hij brand zou stichten te Ursel. De scherprechter Clais Bertram voerde de executie op Elisabeth uit, doch het is niet duidelijk uit te maken of dit te Ursel dan wel te Gent geschiedde (afhouwen lid 24/5/31).

In dezelfde rekening staan nog twee manslagen vermeld (homicide) :
— op Jan Zoetincx door *Jacob vander Wedagen*
— op Filips Bruneel van Oostmolen door *Jan Hallaert*
Er is geen straf voor vermeld. Het kan zijn dat een eenvoudige zoen tussen de partijen heeft plaats gehad. Doodslag is immers niet te verwarren met moord (murdre) die steeds heimelijk of verraderlijk van karakter dient te zijn en waar voor geen verzoening mogelijk is ; normaal volgt dan het radbraken, slepen en hangen.

Een *Cornelis*, van Gullick geboortig, werd voor gewelddaden in een huis van Ursel, vijf dagen gevangen gehouden. Deze onbehoorlijke wandeling moest hij zwaar bekopen. Op 9/6/1536 werd hij gegeseld met drie roeden «so hi bloede» en verder tien jaar uit Vlaanderen gebannen op zijn rechter vuist. Hij heeft om een penninkske en een stuk brood gebedeld om zijn terugreis te kunnen aanvangen.

Cornelis Huykens bedrijft een doodslag op Jan Pat. Hij verscheen niet voor de vierschaar en werd dan door de Wessegemse bank tot vijftig jaar uitgewezen «op zijn hoeft» (10/7/1538).

Tijdens het oud regiem werd zelfmoord (suicide) als een misdaad beschouwd en alsdusdanig ook berecht. Een voorbeeld van het gerecht van desperatie waarbij ons voldoende gegevens zijn bekend is dit van *Jacob de Coster*, die uit «vrijen eigen wille hem selven vermoort hadde... in eenen burrenput». Bij uitspraak van de schepenen van Ursel zou men hem leggen «up een hurde (= claye) ende slepen ter plaetse daerme(e) es ghecostumeert justice doene ... te rechtenen ende aldaer te spriet te hanghene». Zijn meesteres, gezien zijn trouwe diensten en wezende een goed «kint der heligher kercke» verzocht om hem nadien in gewijde aarde te mogen begraven. Een staak werd geveld op de Hoge Kleit en gebracht «totter herenstraete aende craye daer de justice en vonnissen vulcommen».

Met een paard naar die plaats gesleept werd door de scherprechter van Gent het vonnis uitgevoerd (26/2/1538ns).

Joos vander Steene (Wessegem) bedreef een manslag op Adriaen de Meulenaere en *Marcq Riquaert* (Ursel) op Jacob Cooplant. Beiden werden het graafschap voor enkele jaren ontzegd (40/44).

Jacob Buri had drie lakens gestolen aan de Kruispoort te Brugge waar deze te drogen hingen. Hij werd hiervoor «gescavoteerd den termijn van twee hueren» en bovendien «ghegeselt met vier roeden totten bloede». Verder zes jaar uit Vlaanderen verbannen op een stuk van zijn rechteroor en «te ruymen binnen zonneschijnen de prochie van Ursele en binnen derden daghe huit Vlaanderen» (19/4/1543 na Pasen).

Eveneens had *Christiaan Antheunissen*, in de wandeling Zotkin genoemd, klederen gestolen van Jan Catri uit zijn schip op de Koornlei te Gent. Met een gezel welke tijdens de diefstal de wacht had opgetrokken, vervolgde hij zijn weg naar Brugge. Te Ursel ingerekend, werd Antheunissen voorgesteld tot de geseling met tien roeden, tot te worden «gecurthoort een stic van zijnder rechter hoore», en tot dertig jaar uitwijzing. Uiteindelijk werd dit tien jaar ballingschap en geseling met zes roeden (30/7/1543). Hij had na foltering het hele verhaal van Antwerpen over Gent naar Brugge uit de doeken gedaan.

Op Beloken Pasen 1547 werd in de Wulvecotgracht het lijk van een onbekend man geschouwd.

Martin Boots, een klein knechtje, werd negen dagen door amman Jan Clincke fs Jacob gevoed. Het was afkomstig van St-Amands uit Klein-Brabant, maar woonde nu te Wenduine. Het had klederen gestolen en werd voorgesteld tot de geseling, een stuk van zijn oor te snijden en tien jaar uitwijzing. Tenslotte werd er van afgezien daar het «onnoozel en vul misernen» was (30/10/49).

Pionier in dienst van de koning werd *Reynaert Ghiselins*, balling van de souveraine baljuw van Vlaanderen, te Ursel ingerekend en gegeseld, waar hij voordien acht dagen opgesloten had gezeten. Een medeplichtige Rousseneere werd te Maldegem met het zwaard berecht (30/50U).

Een *tros Giptenaars*, Bastiaen Philippe, Jan de le Rots, Josse Bruchier, Mimille Bruchier, Guillaume de Neve, en Anna Rots met hun kinderen werden te Ursel in 's ammans opgenomen en vijftig jaar verbannen op verbeurten van lijf en goed (5/4/1550 os).

Grieteken, Sepkens dochter van Dokkum in Friesland, zat voor diefstal te Ursel opgesloten voor zeventien dagen. Nadien geslaakt van vonnis.

Pieter Ballegeer op 26/9/55 te Ursel ingerekend werd tien dagen behouden en op 5/10 ontslagen zonder verder gevolg.

Twee Walen, gevangen omstreeks 5/4/1556 eveneens geslaakt van vonnis. Voorgaanden dienden slechts God en de Justitie om vergiffenis te smeken.

De domeinrekeningen vermelden een post tussen 7/57 en 7/58 waarin de onkosten geboekt worden voor het oprichten van een galg voor *Jan Moerman* die dus blijkt «ghejusticieert te zijn metter coorde».

En *Cornelis de Clievere* werd te Ursel tot bekentenissen gebracht door tortuur. Er staan kaarsen ter dier gelegenheid verbruikt vermeld. Meester Jan vanden Berghe, scherprechter van Gent kwam de foltering te Ursel voltrekken en schoof het hoofd door het henneppen venster op 2 november 58. Hij zat voordien dertig dagen bij Jan Clincke, amman gevangen. Marten van Pamele voerde hem met paard en kar naar de «plaetse patibulaire». De biechtvader was er aanwezig. De reden van het berechten van deze patient is mij onbekend, doch gezien de strafvordering kan dit slechts voor grote diefstal of moord zijn geweest.

Baljuw Gaudissabois schrijft in zijn rekeningen zeer weinig, om niet te zeggen bijna niets, nopens de terechtstellingen tijdens zijn ambtsperiode uitgevoerd, wellicht in verband met de opkomende ketterij. Tussen vijftien en vijfentwintig januari 1568 (69ns) werd *Heindric Natus* zo berecht. Het hele gebeuren kunnen wij ons nochtans zeer goed voorstellen aan de hand van kwijtschriften uit bewuste periode. Jan Verbrugge heeft hout geleverd om «een huyseken ende crycke» te maken. Eerst werd een middenpaal van 14 voet lengte opgericht. Er omheen kwam het huisje : vier staken van 7 voet, toegewerkt met 60 voet eiken regels. Het stond op een schavot. Jacob Janssens diende het schavot te bestrooien met zand en nadien te beleggen met hout en stro. Gheraert Mariage leverde drie kettingen, krammen en ander ijzerwerk om het slachtoffer aan de middenpaal te binden. Er was een kapblok van 4 voet op tien duim vierkant voor de beul aanwezig. Het slachtoffer zal het geloof hebben afgezworen en zodoende het voorrecht hebben genoten van niet levend verbrand te worden. Jan Baraet, officier-crimineel van St-Omaars kwam de excecutie uitvoeren en maakte met zijn knapen ook de put om de galg op te richten. Dit was een eiken staak van 17 voet lengte geschoord door vier steunen van elk zeven voet. Er was bijaldien nog tien voet nodig voor het corbeel (= steun) en hoofd (= lenteel) van deze knie- of krukgalg. Het hout voor de galg alsmede het dode lichaam, de beenderen en andere zaken werden eveneens door Janssens naar de gerechtsplaats gevoerd.

Een tweede dergelijk geval, misschien er mede in betrekking gebeurde met *Maarten Ernst* (46), eveneens eind januari van hetzelfde jaar. De staak

(46) Twijfelachtige spelling.

was nu 16 voet lang en drie duim dik op vier breed. En weer werd een huizeke er omheen gebouwd, ditmaal door Pieter Myle, timmerman. Gheraert Mariage leverde terug zijn ketenen, krammen en ijzerwerk en ook dezelfde officier van St-Omaars zorgde voor deze brandstapel. Het ontzielde lichaam zal aan dezelfde galg hebben gebengeld als dit van zijn geloofsgenoot ([47]).

In 1574 werden drie soldaten van het garnizoen Kaprijke, *Clais de Cowick, Hans Willems en Thomas François*, door de amman van Ursel opgesloten en ter plaatse geëxamineerd.

Passchier Loontiens werd gevangen genomen en voor de vierschaar gebracht omdat hij «in hoverspele of adhultère gheleeft hadde ende lichamelicke gheconverseert met Janneken van Wezenpoele zijne maerte weunende binnen sijnen huuse». Hij kreeg hiervoor op 25 november 1576 een boete van zes ponden parisis waarvan de helft voor de heer, de helft voor de armen van Ursel en diende op pelgrimstocht te gaan «ten heleghen bloede te Wilsenhaecke» (= Wilsnaken in Duitsland). Een pelgrimstocht is te beschouwen als een soort tijdelijk verbanning en kwam in voege onder invloed van het kanonniek recht ([48]).

Pieter van de Steene diende te «compareren in vierschaar vallende up zijn knieen en bidden of doen bidden Godt van hemelrijcke ende der justice verghevenesse zegghen(de) dat hem de mesdaet bij heessche geroert hertelicke leedt es, ghevende ten lichte vanden helighen sacrament inde kercke van Ursele eene wassen keersse van een alf pond ongebrandt. Condemnerende den zelven v(erweerde)re inde boete van acht ponden parisis, deen helft den heere ende dander helft den aermen van Ursel, ende gaene eene pelgrimaigie te Ceulne ter helighen drie Ceuninghen (= dom van Keulen) ter vermane vanden heere... 7 sporcle 1576 (77ns)».

In die tijd lag de Kapel ter Pieten in puin (1601-1610) ; na de geuzenberoerten dus. *Dierick Bastiens* — die in dezelfde rekeningenreeks ook voorkomt voor zedeloosheid — werd tot 20 p veroordeeld om zijn werklieden stenen te laten wegnemen in de ruïne. Dit was een uitspraak van de Wessegemse bank ([49]). Te Ursel werd omstreeks die tijd *Lucas*

---

(47) VAN HAEMSTEDE, A. C. : *De geschiedenisse ende den doodt der vromer martelaren*. Uitgave 1559 (en vele herdrukken) geeft mooie gravures over dergelijke terechtstellingen.
Wij baseren ons hier enerzijds op de tijdsomstandigheden, anderzijds op de aard der strafuitvoering.

(48) VAN CAUWENBERGH, E. : *Les pèlerinages expiatoires et judiciaires dans le droit communal de la Belgique au Moyen-Age*. (Travaux... cont. hist. et philologique... 48e afl. 1922, Leuven, 244 blz.)

(49) MOELAERT, R. : *De Kapelanij O. L. Vrouw ter Pieten te Aalter*, AM 13, 1962.

van Pamele ook veroordeeld. Het verdronken lichaam van *Zegher de Decker* kwam toen eveneens aan het licht ; van beide laatsten ontbreken alle verdere bijzonderheden.

Er was ook een sententie van 12/7/1607 nopens *Henri Pieters* (U) *Daniel Hoorick* werd als de eerste gegeseld aan het na de beroerten nieuw opgericht pilorijn (29/1/1618).

R. Vergaert werd op 5/9/1618 gebannen met «confiscatie van alle sijne goederen, tsij leen erfve ofte catheyl, ofte andre immeublen omdat hij versleghen hadde inden avondstondt den persoon van Pieter Vincke».

Ten slotte nog twee gelijkaardige gevallen : *Cornelis Romeyns* jonkman die «vleeschelick conversatie ghenomen hadde met Livina van Ackere» werd met zeven sch. beboet en *Joos de Cock* voor dergelijke zaak met Janneke Gheleyns, jongedochter, diende drie pond was voor de kerk van Ursel te offeren.

*
* *

Baljuwsrekeningen lopende over een praktisch ononderbroken periode van tweehonderd jaar zijn eerder schaars. Door een gelukkig toeval was het ons hier mogelijk een voldoende gestoffeerd beeld te schetsen, zo van het luguber gebeuren als van de ingewikkelde gerechtelijke structuur van een gewone plattelandsgemeente.

Andere tijden, andere zeden ! De mensen blijven echter dezelfde, met hun driften, passies, hartstochten... Gelukkig behoort dergelijke bestraffing, meer spectaculair — anderen tot voorbeeld — als afschrikking bedoeld, nu tot het verleden.

Roger MOELAERT.

IN MEMORIAM Dr. PAUL ROGGHÉ

Op 24 juni 1974 overleed te Gent, vrij plotseling, op 69-jarige leeftijd, ons medelid Dr. Paul Rogghé.

Hij was een groot vriend van ons Genootschap. Dikwijls konden we bij hem terecht voor financiële of andere steun ten bate van onze heemkundige werking.

Ondanks zijn veelvuldige activiteiten vond hij steeds de tijd om in ons Jaarboek verschillende wetenschappelijke bijdragen te publiceren, hoofdzakelijk betreffende de geschiedenis van het Middeleeuwse Gent.

Als leidinggevende artikelen citeren wij *Simon de Mirabello in Vlaanderen* nr 9 (1958), *De Gentse klerken in de XIVe en XVe eeuw. Trouw en verraad* nr 11 (1960), *De politiek van graaf Lodewijk van Male. Het Gents verzet en de Brugse Zuidleie* nr 15 (1964), *Pieter-Anastatius De Zuttere* nr 17 (1966) en de bekroonde studie voor de Heemkundige Prijs van de provincie Oost-Vlaanderen 1971 : *Een eeuw Eeklo (1830-1930). Proeve van sociaal-economische geschiedenis*, nr 22 (1971).

Precies 30 grote en kleine artikelen van zijn hand verschenen over een tijdspanne van 15 jaar in ons Jaarboek.

Het is hier niet de plaats om de letterkundige bedrijvigheid van Dr. Paul Rogghé te schetsen. Vermelden wij slechts dat ook dit deel van zijn œuvre meermalen het voorwerp van een bekroning uitgemaakt heeft.

Te Eeklo was hij omwille van zijn jarenlange prefectuur aan het Kon. Atheneum aldaar, een geziene figuur.

Hij was eveneens medebeheerder van de Kultuurraad voor Vlaanderen.

Als mens hebben wij steeds zijn spreekwoordelijke dienstvaardigheid ervaren, zijn nooit aflatende inzet, wanneer hij voor zijn vrienden iets trachtte te bekomen, zijn welgemeende hartelijkheid en belangstelling, enkele van de meest markante eigenschappen, die deze felle humanist sierden.

Het overlijden van zijn lieftallige echtgenote binnen zijn eigen laatste levensjaar is hij nooit meer te boven gekomen.

In dit kinderloze, maar toch volmaakte huwelijk werd men bij elk bezoek steeds getroffen door de diepe genegenheid, die beide partners voor elkaar opbrachten.

Wij willen met een korte synthese over zijn werk besluiten : ergens is een wisselwerking tussen literator en historicus bestendig aanwezig. Vele van zijn gedegen historische studies zijn door hun gespierd en klankvol proza echte pareltjes van literatuur. Omgekeerd steelt een belangrijk gedeelte van zijn letterkundig œuvre op historische inspiratiebronnen.

Een zeldzaam begaafd figuur, een groot vriend van het Genootschap is ons ontvallen. Zijn herinnering blijft piëteitsvol voortleven bij ons !

A. DE VOS.

GESLACHTSLIJST VAN LEOPOLDUS JOSEPHUS ROGGHÉ

I. Jacobus Rogge fs Joannes,
× Nazareth, 3 augustus 1726 met Maria Anna Verguchten, dochter van Petrus en Marie Verzeele (Versele), ° Nazareth, 6 september 1706 en er † 17 juli 1746 ; waarbij 12 kinderen, alle te Nazareth geboren tussen 1727 en 1746.
Jacobus Rogge was in 1750 burgemeester van Nazareth.
Landbouwer.

II. Joannes Augustinus Rogge,
° Nazareth, 22 maart 1739 ; kleermaker ;
× Nazareth, 8 januari 1771 met Maria Jacoba De Ceuckelaere (De Keukeleire), dochter van Lieven en van Jacquemyntjen Colpaert, ° Nazareth 13 augustus 1748 ; waarbij 6 kinderen, alle te Nazareth geboren tussen 1775 en 1788.

III. Joannes Baptista Rogghe,
° Nazareth, 17 januari 1788 ; kleermaker ; † Nazareth 3 april 1852 ;
× 1ste maal Nazareth, 1 mei 1820 met Marie Caroline Sutterman,

Familie Rogghé
Staande van links naar rechts : Helene, Oscar, Adèle, Pol, Jan, Marie Rogghé
Zittend : Melden, Pauline Rogghé.

Familie Claeys
Staande van links naar rechts :
Elodie, August, Henri, Maria, Amelia-Elisa Claeys
Zittend : Thérèse De Cock en Jules

dochter van Livinus en van Marie Joanne Vandenberghe, °Asper 15 mei 1796 en †Nazareth 15 juni 1821 ; waarbij 1 kind.

× 2de maal Margereta Van den daele (Van Den Daele), dochter van Karel Jozef en Maria Francisca Engler, °Eine, 7 november 1796 en †De Pinte, 4 januari 1876 ; waarbij 8 kinderen, alle te Nazareth geboren tussen 1823 en 1834.

IV. Modestus Rogghe,

°Nazareth, 19 december 1834 ; kleermaker ; †St. Denijs-Westrem, 5 juni 1890 ;

× Rosalie Rogge, dochter van Joannes Baptista en Coleta Vermeersch, °Deurle 2 oktober 1841 en †St. Denijs-Westrem 29 oktober 1906 ; waarbij 10 kinderen geboren tussen 1868 en 1883. °

V. Oscar Richard Rogghe,
° De Pinte, 17 november 1872 ; kunstschilder ; † 27 juli 1960 Oostakker ;
× Gent 31 mei 1899 met Amelia Elisa Claeys, dochter van Frederic en Therese De Cock, ° Bellem, 15 november 1866 en † Gent, 27 mei 1947 ; waarbij 3 kinderen, alle te Gent geboren tussen 1900 en 1910.

VI. Leopoldus Josephus Rogghé,
° Gent, 16 december 1904 ; tweede kind van V ; werd eerst journalist, later studieprefect aan het Atheneum te Eeklo ; letterkundige ; publiceerde poëzie, romans, essays, kritieken, toneelwerk, benevens tal van wetenschappelijke historische werken ; was medebeheerder van de Kultuurraad voor Vlaanderen ;
× 13 december 1929 Gent met Diane Loones, dochter van Carolus en Sylvia Oost, ° Gent, 27 juli 1907 en aldaar † 20 juni 1973 ;
Hij † Gent, 24 juni 1974, na een kortstondige ziekte in het Akademisch ziekenhuis aldaar.

Wilfried STEEGHERS.

KRONIEK

VOORDRACHTEN TIJDENS HET SEIZOEN 1973-1974

11 november 1973. — Sedert vele jaren verzamelt ons bestuurslid inspecteur Ryserhove alle mogelijke documentatie en inlichtingen in verband met «de zaken van Beernem». Hij is op dit ogenblik een van de beste kenners van de Beernemse geschiedenis en van de achtergronden en dossiers van de verschillende «drama's, die zich in de periode 1915-1929 en zelfs nog later te Beernem hebben afgespeeld.

Op een uiterst boeiende wijze beschreef hij de omstandigheden waarin de voornaamste feiten gebeurden ; hij deed het eerlijk en objectief, speurend naar de waarheid.

Op 25 mei 1915 verdween te Ruddervoorde de kasteelheer Baron Henri d'Udekem d'Acoz — bijgenaamd Tuterken — in zeer eigenaardige omstandigheden. Zijn lijk werd ontdekt in een bosje te Beernem, door boomsnoeiers, op 2 september 1915. Onmiddellijk was het geïdentificeerd en toch...

Intussen verdween te Beernem op 28 augustus 1915 ook de jachtwachter Camiel of «Sassen» Dierickx, van het domein Lippensgoed. Van deze ongelukkige is er tot op heden nog geen spoor... Maar in 1949 verklaarde de Rechtbank van Brugge in een vonnis «dat Dierickx spoorloos verdween op de dag en rond het uur van de moord op d'Udekem d'Acoz !... Twee Duitsers werden in 1922 te Brugge bij verstek veroordeeld wegens de moord op d'Udekem d'Acoz, die bijgevolg «stierf voor België» ; het was een proces zonder beschuldigden, zonder gezworenen, zonder getuigen...

Beernem wist veel, maar zegde weinig.

In de nacht van 7 op 8 november 1926 verdween de flinke boerenzoon Hector De Zutter, van het hof Reigerlo. Zou ook dàt een mysterie blijven ?

Het volk kwam in opstand, het werd stilaan een gerechtszaak van wereldformaat. Gans het land was in beroering door de actie van Victor De Lille, die aldus een Kamerzetel behaalde, en van de volkszanger

«Tamboer». In 1929 werden eindelijk twee betichten te Antwerpen veroordeeld, hoewel zij steeds «onschuldig» bleven pleiten. Het ganse drama is niet opgeklaard...

Zeker is het dat de feodaliteit lang geduurd heeft te Beernem ! De kastelen en de bossen hebben er hun geheimen...

Wij hopen dat inspecteur Ryserhove eens de tijd zal vinden om een lijvig dossier over «de zaken van Beernem» samen te stellen en later in boekvorm te laten verschijnen. Vooral de rol van de centrale figuur, de man achter de schermen, ridder Etienne de Vrière («le Seigneur-Diable»), werd nog niet duidelijk genoeg in het licht gesteld.

Dezelfde voordracht oogstte sindsdien een overweldigend succes te Eeklo (Int. Police Association), Oostende, Brugge, Maldegem, Adegem, Gent, Kruishoutem, Donk, Waarschoot, Sint-Kruis-Brugge, Sint-Laureins, Sijsele, Knokke, enz.

30 december 1973. — Op de laatste zondag van het jaar en op de vooravond van de viering van het duizendjarig bestaan van de gemeente Aalter stelden M. Thys en L. Stockman een diamontage voor over «*Oudt Aeltre*». Gedurende de jaren 1972 en 1973 zijn Maurice Thys en zijn zoon Matthieu geheel Aalter rondgereden om alle merkwaardige hoevegebouwen op dia vast te leggen. Ook de oude wegen, oude waterlopen en het landschap van Aalter werden daarbij niet vergeten. Verder konden ze ook nog enkele plaatjes maken van de traditionele Sint-Corneliusommegang rond de kerk.

Als inleiding tot de drie reeksen dia's (een reeks over het landschap, een reeks over de oude hoeven en een reeks over de Sint-Corneliuskerk) gaf L. Stockman telkens een beknopte historische verantwoording en situering van de getoonde plaatjes.

17 februari 1974. — Over de woelige tijd van de Brabantse omwenteling (1789) bestaat nog veel verwarring bij de historici, die zeer uiteenlopende meningen verkondigen. Lic. Luc Dhondt, aangesteld navorser N. F. W. O., heeft in zijn licentiaatsscriptie gepoogd een beetje klaarheid te scheppen in die verwarde gebeurtenissen. Keizer Jozef II poogde door enkele hervormingen de voorrechten van de adel en de clerus te beknotten ten voordele van de landsman, die in feite alle belastingen betaalde. Door die voorgestelde hervormingen genoot de keizer een zekere populariteit bij de boeren.

De adel en de clerus voelden zich in hun voorrechten bedreigd zodat zij besloten tot de aktie over te gaan. Daartoe richtten zij vrijwilligerskorpsen op. Dit waren de patriotten die in opstand kwamen om de instel-

lingen van het «*ancien régime*» te kunnen behouden. Als reactie daartegen vormden zich groepen van anti-patriotten, die hun leden onder de boerenbevolking recruteerden. Zij wensten een terugkeer van de Oostenrijkers omdat ze van hen een lotsverbetering verwachtten. De Keizersgezinden of anti-patriotten behoorden tot de progressieven, die de maatschappij in een meer democratische zin wilden hervormen.

Het zullen tenslotte de Franse revolutionnairen zijn die radicaal een einde zullen maken aan het «*ancien régime*» door het opheffen van alle oude instellingen. Zij zullen daarbij veel verder gaan dan de schuchtere hervormingspogingen van Jozef II, die ten onrechte in onze geschiedenis als keizer-koster afgeschilderd wordt.

12 mei 1974. — Drs Thoen, assistent aan de R. U. G., voerde reeds heel wat oudheidkundige opgravingen uit in Oost-Vlaanderen. In zijn voordracht beschreef hij enkele technieken die bij de opgravingen worden gebruikt. Verder behandelde hij enkele aspecten van de Romeinse bewoning in Vlaanderen. Zijn besluit was dat men van geen echte Romeinse bezetting in Vlaanderen kan spreken. Wel waren er verscheidene Gallo-Romeinse nederzettingen zoals de vicus Ganda bij Gent en te Balgerhoeke. Te Balgerhoeke werd aardewerk gevonden uit de eerste vier eeuwen van onze jaartelling. Er zijn ook enkele wegen die wellicht uit de Romeinse periode stammen : Oudenburg-Brugge ; Brugge-Aardenburg ; Aardenburg-Gent. Het is echter zeer onzeker of de Antwerpse heerweg reeds in de Romeinse tijd bestond.

23 juni 1974. — Jarenlang heeft Jan Roegiers gewerkt aan zijn studie over «*De oprichting en de beginjaren van het bisschoppelijk seminarie te Gent (1569-1623)*». Voor onze kring kwam hij een samenvatting geven van die uitgebreide studie die onlangs werd gepubliceerd in de Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. (Nieuwe Reeks — Deel XXVII van 1973, blz. 3 tot 192).

Dit seminarie groeide uit de Hieronimietenschool van Gent, die in 1569 door Bisschop Cornelius Jansenius overgenomen werd. Jan Roegiers bestudeerde dan in drie grote hoofdstukken alle aspecten van de beginjaren van het Gentse seminarie, nl. de stichtingsjaren, de «Beroerlicke Tyden» en de opbouw en afbraak van een Theologicum.

De indeling van elk hoofdstuk in artikelen en korte paragrafen maken de studie zeer leesbaar. Een uitgebreide bibliografie, een register van persoons- en plaatsnamen en een reeks bijlagen zullen de geinteresseerde vorsers het opzoekingswerk ten zeerste vergemakkelijken. Deze diepgaande studie is een belangrijke bijdrage tot de kerkgeschiedenis van ons land geworden.

L. Stockman

Sleidinge in oude prentkaarten. — In de steeds langer wordende reeks «*Gemeenten in oude prentkaarten*» verscheen in de maand juni 1974 een nieuw boekje over Sleidinge. Belangstellenden voor deze brochure kunnen die bestellen bij Firmin Andries, Dellaertdreef, 34, te Sleidinge. Een exemplaar kost 250 fr.

L. S.

Pierlala-stoet te Ursel. — Op zondag 9 juni 1974 ging de twaalfde Pierlala-stoet te Ursel uit. Deze folkloristische stoet, waarin het leven van Pierlala vanaf de doopvont tot in de kist wordt uitgebeeld, kende zoals steeds een grote belangstelling. De inrichters zijn erin geslaagd van de Pierlalastoet een vaste jaarlijkse gebeurtenis te maken.

De voorgestelde groepen zijn echter van ongelijke waarde : bepaalde groepen zijn zeer verzorgd en goed uitgebeeld zoals «*Pierlala op school*» en «*de dood van Pierlala*». Andere wagens zijn veel te vlug ineengestoken en geven een slordige, zelfs verwaarloosde indruk ! Het geheel biedt echter een vrolijk schouwspel voor de kijkers die er veel plezier aan beleven. Dat is natuurlijk wel het voornaamste opzet van de Pierlala-stoet.

L. S.

Heemkundige avond te Kleit. — Het Davidsfonds Maldegem organiseerde op zondag 24 november 1974 een interessante avond rond het tema «Familie- en plaatsnamen te Kleit». De spreker was Lic. Johan Taeldeman, geboren Kleitenaar, en zeer beslagen in de dialect- en taalkunde. Vooraf schetste hij de geschiedenis van de bodem van Kleit en de evolutie van enkele grote hoeven zoals Papinglo, de hoeve Burkel en het Drongengoed. Daarbij legde hij de nadruk op de hulp die de toponymie kan leveren bij het opmaken van de ontginningsgeschiedenis.

In zijn tweede deel rekende hij af met enkele Kleitse legenden. Een eerste legende is die van het speciale ras dat te Kleit, te Sint-Maria-Aalter en te Rijvers op Zomergem zou wonen. Die legende wil dat de Kleitenaren zouden behoren tot een volk met eigen kenmerken die het zou onderscheiden van de andere bewoners van Maldegem. Het historisch feit dat Kleit slechts laat bewoond is geworden weerlegt reeds afdoende die eerste legende. Een tweede legende zegt dat in de 17de eeuw talrijke Hugenoten uit Frankrijk zich te Kleit hebben gevestigd. Daarvan zouden de talrijke Franse namen zoals Longueville, De Lille enz. moeten getuigen. De spreker wees erop dat de namen, waarin plaatsnamen voorkomen, betrekking hebben op gemeenten in Wallonië en Noord-Frankrijk, dat nog tot rond 1670 bij Vlaanderen hoorde. Ook de Hugenoten-emigratie is een taaie legende die geen grond vindt in de Kleitse geschiedenis. Een

derde legende is tenslotte de zogezegde aparte Kleitse taal. Ook daarvoor is een eenvoudige verklaring mogelijk : Maldegem ligt op de grens van het Oost-Vlaamse en West-Vlaamse dialectgebied. Daardoor is een grensdialect te Kleit ontstaan, met zowel Oost- als West-Vlaamse kenmerken.

Het was een werkelijk boeiende voordracht zowel voor de gewone Kleitenaren als voor de specialisten die de taalkundige benadering van de Kleitse legenden ten zeerste konden waarderen.

L. S.

De schandpaal te Middelburg. — In de maand november 1974 werd de middeleeuwse schandpaal van Middelburg opnieuw op zijn oude plaats gezet. Die schandpaal werd in 1825 van het pleintje verwijderd omdat hij in de weg van het verkeer stond ! De schandpaal werd naar de kloostertuin overgebracht waar hij na een aantal jaren onder de grond verdween. Nu werd die eeuwenoude schandpaal terug gevonden en kreeg zijn oude plaats op het gemeenteplein terug. Alleen de zittende leeuw, het kopstuk van de paal, ontbreekt nog. Die zou begraven liggen in de tuin van de pastorij, waar Romano Tondat zal proberen met spade en schop hem terug op te graven.

L. S.

BEZOEK AAN BOEKHOUTE

Ondanks de dreigende regenwolken verzamelden zich ongeveer honderd getrouwen van het heemkundig genootschap op het plein voor de kerk voor het bezoek aan het vissersdorpje Boekhoute op 11 augustus 1974. Na een korte begroeting door de voorzitter werden de deelnemers verdeeld over twee groepen. De eerste groep bracht, onder leiding van burgemeester Stockman, een bezoek aan de vissersboot BOU 8, die nu als museumstuk op de markt van Boekhoute prijkt. Op de boot vertelde de burgemeester enkele technische bijzonderheden over de bouw van een vissersloep en over de eigenlijke garnaalvisvangst. De tweede groep was ondertussen naar het heemkundig museum getrokken dat ondergebracht is op de zolder van de gemeenteschool. Alhoewel bescheiden van opzet is de presentatie van de foto's, de archiefstukken en de voorwerpen in verband met de vissery zeer verzorgd en geeft het geheel een goed overzicht van het verleden van de gemeente Boekhoute. De initiatiefnemers moeten worden gefeliciteerd met dit streekmuseum. Samen met de vissersboot vormt het een nieuwe attractiepool op de gemeente.

Ook in de neo-barokke kerk waren er verrassende zaken te bekijken. Pastoor R. Stock had voor ons de kerkschat tentoongesteld ; met o. m. een kerkveluw uit de 17de eeuw en enkele mooie offerschalen. Een deel van het kerkmeubilair komt nog uit het vroegere kerkgebouw. De voornaamste stukken van dit kerkinterieur dateren van rond 1750. Ook waren er enkele moderne voorwerpen in de kerk te zien zoals het tabernakel en een wandtapijt van de Duitse kunstenares Mila Wiertz-Getz.

Het bezoek aan de kerk, de boot en het heemkundig museum nam zoveel tijd in beslag dat de eigenlijke tocht slechts om 16.30 u. kon beginnen. Een eerste halte was de kleine kapel «O.-L.-Vrouw, Ster van de zee», waar destijds de vissersvrouwen kwamen bidden voor hun echtgenoten en zonen die op zee in gevaar verkeerden. Vandaar trokken we op zoek naar de verdwenen haven van Boekhoute. Enkel nog een ondiepe vaargeul herinnerde aan dit afgesloten hoofdstuk van de Boekhoutse visserij. Heel de tocht reden we over de dijken van Boekhoute, waar hier en daar nog nederige vissershuisjes op gebouwd zijn. Een mooi plekje was ongetwijfeld nog het Hollands gat, een uitgestrekte kreek omgeven door het groen van Canadabomen.

De tocht eindigde in het restaurant «Pallieter» waar burgemeester Stockman namens de gemeente Boekhoute een receptie aan de heemkundige kring aanbood. In zijn welkomswoord herinnerde hij aan de steun van ons genootschap die hij kreeg bij het inrichten van het heemmuseum. Na een smakelijke garnaalschotel, een passend gerecht in dit vissersdorpje, toonde de burgemeester ons twee boeiende filmen over de garnaalvangst door Boekhoutse vissers. De eerste was een recente film terwijl de tweede reeds werd opgenomen in 1956, op initiatief van de burgemeester.

Ons bezoek aan Boekhoute heeft het duidelijk gemaakt dat er iets aan het veranderen is in deze poldergemeente. Initiatieven zoals het oprichten van een vissersmonument en een heemmuseum en het inrichten van garnaalfeesten wijzen erop dat het gemeentebestuur van aanpakken weet.

Wij zijn burgemeester Stockman zeer dankbaar voor het hartelijk onthaal dat de heemkundige kring van het Meetjesland te Boekhoute is te beurt gevallen.

L. Stockman

VIERING «1000 JARIG BESTAAN VAN AALTER»

Opening van de viering van het 1000-jarig bestaan van Aalter. — De plechtigheden werden ingezet met een pontificale dank- en jubelmis, gecelebreerd door Mgr. L. Van Peteghem, bisschop van Gent, met assis-

tentie van de Aalterse priesters en oud-onderpastoors in de Sint-Corneliuskerk van Aalter. Na het neerleggen van bloemen aan het monument van de gesneuvelden en aan de gedenksteen van de gefusilleerden, werd een akademische zitting gehouden in de raadszaal van het gemeentehuis. Na een welkomwoord van de voorzitter van het comité «1000 jaar Aalter», hield Achiel De Vos, voorzitter van onze kring, de feestrede over «*Een bewogen periode in de Oudburg (1584-1648)*». Daarna sprak minister Placide De Paepe een gelegenheidswoord uit terwijl Z. E. H. M. Lepoutre het woord voerde namens de drie Aalterse parochies. Ook Mgr. Van Peteghem kwam het gemeentebestuur gelukwensen voor de viering van het 1000-jarig bestaan van de parochie en gemeente. Een groet uit Rotenburg (Wümme), de stad waarmee de gemeente Aalter een verbroedering heeft gesloten, werd gebracht door de burgemeester Jürgensen. Daarna werd de verbroederingsoorkonde, opgesteld in het Duits en in het Nederlands, ondertekend. Tot besluit van de akademische zitting sprak dan burgemeester Jan De Crem van Aalter.

Onthulling van twee gedenkstenen te Sint-Maria-Aalter. — Op zaterdag 24 augustus werd een grootse huldiging op touw gezet van de seizoenarbeiders en de kantwerksters van het Aaltershoekje. Te Sint-Maria-Aalter werd in 1847 een kantschool gesticht om aan de huisvrouwen en jonge meisjes een bijkomend inkomen te verschaffen om het karig inkomen van hun echtgenoten en vaders wat aan te vullen. Die kantschool bleef bestaan tot rond 1890. Tussen de twee wereldoorlogen werd onder impuls van zuster Bonaventura die kantschool opnieuw ingericht. Op dit ogenblik kent de kantschool een nieuwe opbloei door de belangstelling voor het kantwerk als vrijetijdsbesteding. Het Aaltershoekje kende tot kort na de tweede wereldoorlog nog een belangrijk aantal seizoenarbeiders die naar Frankrijk trokken voor het pikken van de oogst en het rooien van de bieten.

Ter nagedachtenis van de overleden kantwerksters en seizoenarbeiders werd eerst een plechtige mis opgedragen door pastoor A. Heinkens. In zijn homilie herinnerde hij aan de moeilijke dagen die de inwoners van het Aalters hoekje gekend hebben in het verleden. Na de H. Mis werden dan twee gedenkstenen onthuld : *een kantklos* ter ere van de kantwerksters en *een bietenmes en vork* ter ere van de seizoenarbeiders. In zijn toespraak beklemtoonde burgemeester Jan De Crem dat de twee monumenten werden opgericht als een blijvende blijk van waardering voor de moeste arbeid van de seizoenarbeiders en de huisvlijt van de kantwerksters. Aan zuster Bonaventura en de oudste nog levende seizoenarbeider werd dan een geschenk overhandigd.

Na de onthulling van de monumenten konden de genodigden nog een bezoek brengen aan de avondmarkt waar ook een aantal oude beroepen

werden gedemonstreerd zoals klompen maken, latten klieven en potten draaien. Volkszanger Walter De Buck zorgde met zijn straatmuzikanten voor de vereiste volkse sfeer.

Tentoonstelling «Oudt Aeltre» in het kultureel centrum. — Onze medeleden Marcel Haers en Maurice Thys hebben ter gelegenheid van de viering van het 1000-jarig bestaan van Aalter een prachtige tentoonstelling in het pas geopende kultureel centrum georganiseerd onder het motto «*Oudt Aeltre*».

De expositie omvatte twee delen : oude foto's en oud boerenalaam en ambachtgereedschap. Dank zij de speurzin van Maurice Thys konden verschillende grote panelen vol met oude foto's aan het publiek worden gepresenteerd. Ook de bekroonde foto's van de fotowedstrijd «*Oud Aalter*» en de reproducties van de foto's uit het bekende boek van politiecommissaris Van de Genachte «*Rond Aalter in den Franschen tijd*» waren te bekijken. Enkele mooie oude affiches accentueerden nog de sfeer van «*Oudt Aeltre*».

Het tweede deel van de tentoonstelling was in hoofdzaak het werk van Marcel Haers die een klein deel van de rijke verzameling van het Blakke Veld naar het kultureel centrum had overgebracht. De familie Verhoustraete leende hun gereedschap voor het pompboren en de familie Lootens stond hun klompenmakersgereedschap af voor de afdeling van het boerenalaam en het oud gereedschap. Alhoewel de ruimte te beperkt was om veel voorwerpen ten toon te stellen, waren er toch enkele mooie stukken te bewonderen.

Deze tentoonstelling, die liep van 21 tot 29 september, lokte talrijke bezoekers die bijzonder geinteresseerd waren in de oude foto's waarop zij het Aalter van voor 50 jaar terugvonden.

Tentoonstelling «De Sint-Corneliusdevotie in Vlaanderen» in de kerk van Sint-Cornelius te Aalter. — Het Vlaamse volk is steeds een volk van bedevaarders geweest. Terwijl de grote heren en rijke burgers verre pelgrimstochten ondernamen naar Rome, Sint-Jacob van Compostella of andere vermaarde buitenlandse bedevaartsplaatsen, ging de gewone man beewegen naar de lokale bedevaartsoorden die zo talrijk over gans Vlaanderen verspreid lagen. Zij gingen hun geliefkoosde heiligen aanroepen tegen allerlei ziekten en kwalen en hun beschermnig afsmeken voor mensen en dieren.

Een van die volkse heiligen was ongetwijfeld Sint-Cornelius, paus en martelaar. Zijn specialiteit was o. m. het genezen van de seskens bij de kinderen en hij was ook de beschermheilige van het vee. Een van zijn drie klassieke attributen, de hoorn, wijst op die laatste kwaliteit.

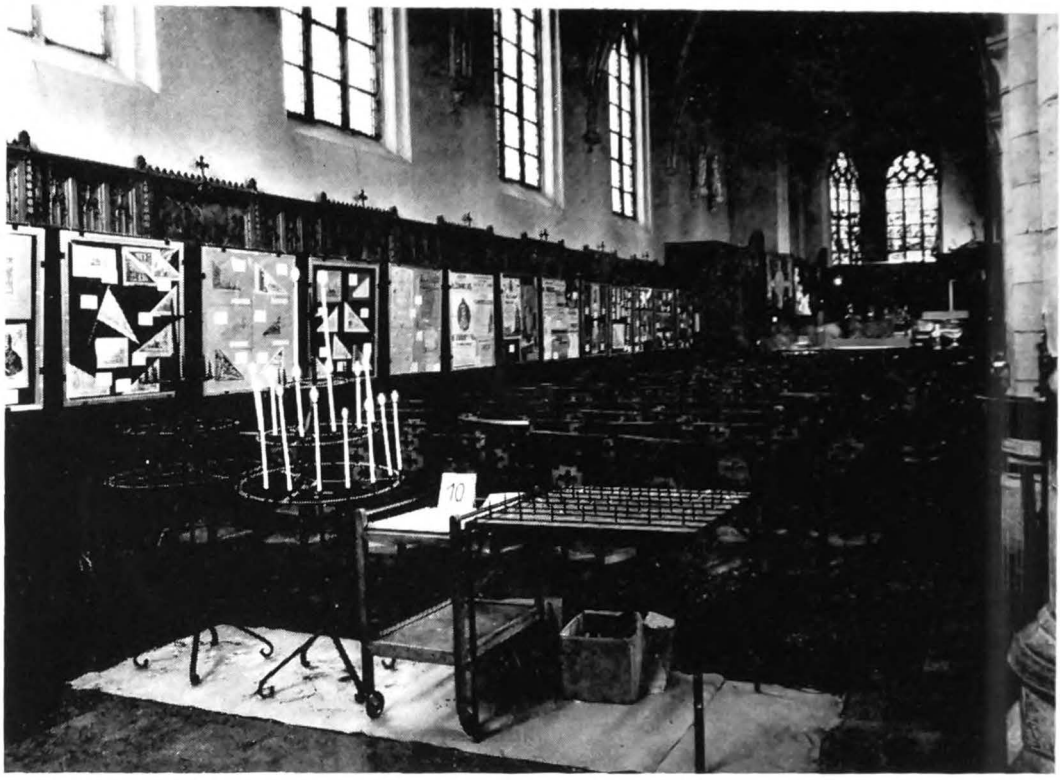

Algemeen zicht op de tentoonstelling «De Sint-Corneliusdevotie in Vlaanderen», in de kerk te Aalter.

Foto Lothar Graumann

Met deze tentoonstelling werd gepoogd een overzicht te bieden van die volksdevotie zoals die vroeger en nu nog in mindere mate bestaat, door het bijeenbrengen van enkele relikwieschrijnen, relikwiehouders, beelden, bedevaartvaantjes en devotieprenten. Door middel van foto's werd geprobeerd enkele iconografische bouwstenen aan te brengen voor een complete iconografie van Sint-Cornelius in Vlaanderen.

Enkele handboeken, statuten en vaandels van gilden en confreries herinnerden aan de bloeitijd van de broederschappen die werden opgericht ter ere van Sint-Cornelius. Ook de kerk van Sint-Cornelius van Aalter werd in de tentoonstelling betrokken door een korte beschrijving van de voornaamste kunstschatten van die kerk.

Deze tentoonstelling kreeg het bezoek van ongeveer 4.000 belangstellenden terwijl er 300 catalogussen werden verkocht. Deze catalogus van 140 bladzijden, geïllustreerd met 20 foto's, bevat bijdragen van o. m. Mgr J. Coppens, R. Van der Linden en L. Stockman. Hij kan verkregen worden door storting van 120 fr. (100 fr. voor de catalogus en 20 fr. voor de verzendingskosten) op postrekening 140-0555577-28 van het comité «1000 jaar Aalter», Gemeenteplein te Aalter.

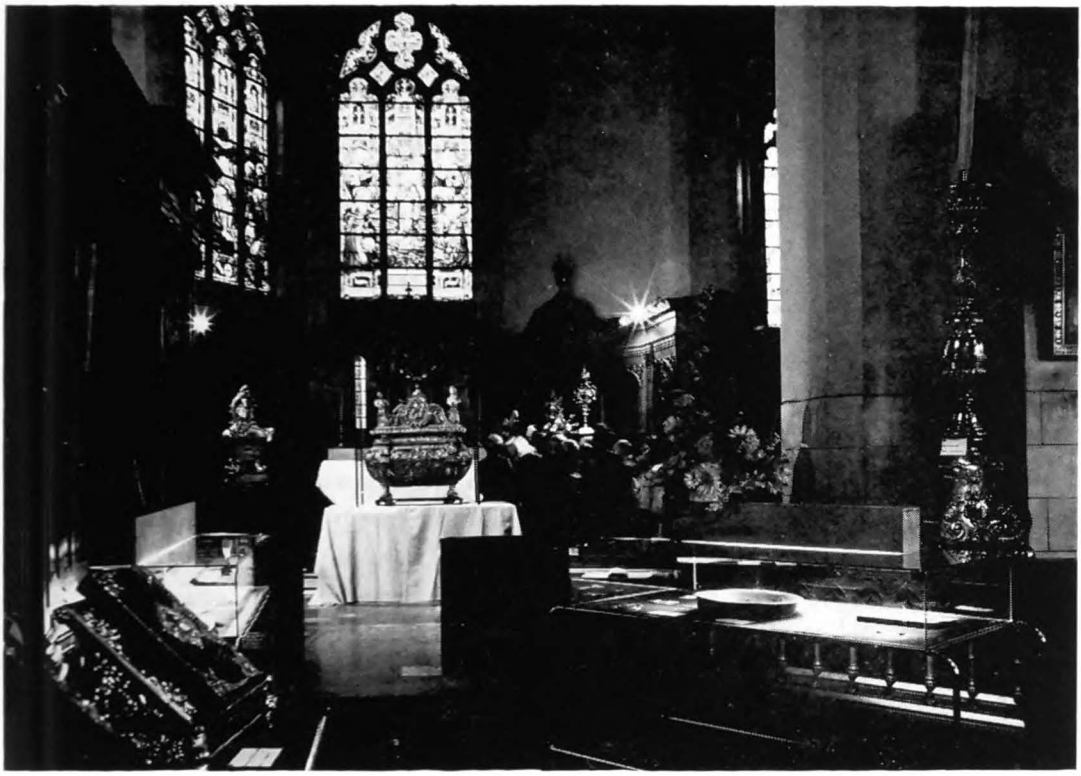

De tentoongestelde schatten in het zijkoor van de Sint-Corneliuskerk te Aalter.

Foto Lothar Graumann

Historische stoet «1000 jaar Aalter. — Als bekroning van de feestelijkheden trok op zondag 29 september 1974 een historische stoet door de straten van Aalter. Kunstschilder Cyr Frimout ontwierp en regisseerde de stoet met historisch advies van ondergetekende. Een tiental wijkcomités en een zestal scholen zorgden voor de uitbeelding van de verschillende groepen en het optimmeren van de praalwagens. In totaal stapten een achttal fanfares en ongeveer 1500 Aalternaren in deze stoet op. De industriële revolutie te Aalter werd uitgebeeld door vier plaatselijke fabrieken.

Volgende taferelen uit de Aalterse geschiedenis werden uitgebeeld :

— Villa Haleftra (anno 974).
— Afpaling van de parochies rond het Bulskampveld (anno 1242).
— Translatio van de heilige Landrada (anno 1277).
— De Witte Kaproenen (anno 1379).
— Broers en zusters van Lodewijk de Fries, heer van de Woestijne (anno 1382).
— Groep Lodewijk van Praet (anno 1534).

— Landjuweel te Aalter (anno 1562).
— Hagepreken in «het huus van Praet» (anno 1566).
— Verwoesting van de kerk van Aalter (anno 1590).
— Lokale nijverheid te Aalter (anno 1738).
— Ontginning van het Bulskampveld (anno 1780).
— Rond Aalter in de Franse tijd (anno 1792).
— Zwarte pest te Aalter (anno 1847).
— Stichting van de parochie van Sint-Maria-Aalter (1851).
— Aalternuchting (anno 1900).
— Industriële revolutie te Aalter (anno 1974).

Een gedenkplaat voor Arthur Verhoustraete. — In het kader van de viering van het 1000-jarig bestaan van de gemeente Aalter was het vanzelfsprekend dat de nagedachtenis van Arthur Verhoustraete op een bijzondere manier in herinnering werd gebracht. Op initiatief van de plaatselijke V. T. B. werd op zaterdag 21 september 1974 een gedenkplaat aan de gevel van de woning van de familie Verhoustraete aangebracht. De algemene voorzitter van V. T. B. - V. A. B., Jozef van Overstraeten, hield een korte toespraak waarin hij de verdiensten van wijlen Arthur Verhoustraete als heemkundige in het licht stelde. De gedenkplaat werd dan onthuld door burgemeester Jan De Crem. De toespraak van Jozef van Overstraeten werd gepubliceerd in De Autotoerist, jg. 27, nr. 25, blz. 1212-1213, onder de titel «Arthur Verhoustraete ter ere».

Luk Stockman

In memoriam Lionel Bauwens alias Tamboer. — Te Adegem overleed op 82-jarige leeftijd de bekende volkszanger Tamboer. Tussen de twee wereldoorlogen trok hij van markt tot markt om het laatste nieuws uit de streek te bezingen. Vooral de gebeurtenissen rond de zaak van Beernem vormden een onuitputtelijke inspiratiebron voor nieuwe marktliederen. Na de tweede wereldoorlog was hij verplicht zich om te schakelen van marktzanger tot demonstreerder van scheermesjes en andere produkten. Het zou de moeite lonen om de figuur van Tamboer wat beter uit te tekenen in een korte monografie over zijn leven als straatzanger.

L. S.

Opening van een heemmuseum te Eeklo. — Op zondag 14 april 1974 werd het onverpoosd zwoegen van Romano Tondat dan toch eindelijk bekroond door de plechtige opening van het nieuw heemmuseum te Eeklo in de lokalen van de vroegere stadsschool. V. V. V. - voorzitter A. De Boevere verwelkomde de genodigden terwijl schepen De Walsche als gastheer in naam van het stadsbestuur van Eeklo optrad. A. De Vos

beklemtoonde de wisselwerking die er moet bestaan tussen de verantwoordelijken van het museum en het bestuur van de heemkundige kring. Marcel Haers gaf daarna een korte uitleg bij de tentoongestelde stukken. De foto's werden bijeen gebracht door Cyriel Vanden Bouchaute, terwijl Lucien Lampaert zich zal bezig houden met het ordenen van de Meetjeslandse bibliotheek. Het was echt jammer dat de werker van het eerste uur, Romano Tondat, niet aanwezig kon zijn bij de opening van dit mooi ingericht heemmuseum. We wensen de initiatiefnemers hartelijk geluk met dit eerste Meetjeslandse streekmuseum en wij hopen dat talrijke bezoekers een kijkje zullen komen nemen naar de talrijke oude foto's en lang verdwenen ambachten en naar de oude boerderij.

L. S.

In memoriam. — Op zaterdag 18 januari 1975 werd in de parochiale kerk van O.-L.-Vrouw van Wetteren-Overschelde de plechtige lijkdienst gehouden van Magda Lievens, echtgenote van ons medelid Noël Van de Gracht. Zij was nauwelijks veertig jaar. Namens het Heemkundig Genootschap bieden wij aan Noël Van de Gracht en zijn drie kinderen onze innige deelneming aan bij die zware beproeving.

L. S.

Een Ultramontaan in de revolutietijd. — Onder deze titel verscheen in *Spiegel Historiael*, jaargang 10 (1975) blz. 12-19, een bijdrage van ons medelid Jan Roegiers over de Leuvense hoogleraar Jan-Frans Van de Velde. Deze professor ontpopte zich als een voorvechter van de voorrechten en onafhankelijkheid van de kerk tegenover keizer Jozef II, die de universiteit van Leuven wilde omvormen tot een gewillig instrument van zijn kerkpolitiek. Dit artikel is mooi geïllustreerd met twaalf afbeeldingen. Ons medelid bereidt sedert geruime tijd een doctorale dissertatie voor over de Leuvense theologen en de Verlichting.

Familie Willems. — In *Ons Heem*, jaargang 28 (1974), blz. 139-144, publiceerde ons bestuurslid Wilfried Steeghers de kwartierstaat van Maurits Willems, drukker te Eeklo. De stamreeks begint met Michaël Willems, die omstreeks 1696 in de streek van Vlissegem werd geboren. Als bijlage bij dit artikel publiceerde hij de Staat van Goed van Gaspar Willems.

Het hof «Ten Hille» op Sijsele. — De O.-L.-Vrouwkerk van Brugge bezat sedert 1482 een hofstede te Sijsele, «*Ten Hille*» genaamd. Dank zij het rijk archief van deze kerk kon Daniël Verstraete een korte historiek

van deze hoeve schetsen en de ligging van het akkerland terugvinden. Het bijgaand kaartje vergemakkelijkt ten zeerste het lezen van deze bijdrage, die verscheen in het Jaarboek nr. 7 (1973) van Bos- en Beverveld, op blz. 7-15.

L. S.

BELANGRIJK

Bij beslissing van het Bestuur werd de ledenbijdrage op 300 fr. per jaar gebracht. Er wordt voor gezorgd dat Jaarboek 26 (1975) vóór 1 oktober kan verschijnen ; dit deel zal ook de indices bevatten over de eerste 25 jaargangen.

Oude nummers — indien nog beschikbaar ! — worden besteld bij de bibliothekaris A. Ryserhove te Knesselare en betaald door overschrijving op postrekening 6040.56 van de penningmeester O. Lippens, Gentstraat 13, te Lembeke.

INHOUD

G.A.C. van VOOREN. — De Armenzorg voor de Katholieken in het Middelburgse Missiegebied gedurende de 18de eeuw 5

W. STEEGHERS. — Aimé Marie Euerard Burgemeester van Eeklo (1833 - 1896) 61

M. RYCKAERT. — Het voormalig Klooster van de Zusters van Sint Vincentius a Paulo te Zomergem 74

D. VERSTRAETE. — Grondbezit bij de Kapel ter Pieten in het begin van de 16e eeuw 202

R. MOELAERT. — De grafelijke Baljuws-ontvangers van Ursel en Wessegem tussen 1431 en 1626 208

A. DE VOS. — In memoriam Dr. Paul Rogghé 234

W. STEEGHERS. — Geslachtslijst van Leopoldus Josephus Rogghé 235

Kroniek 238

HEEMKUNDIG GENOOTSCHAP VAN HET MEETJESLAND

Ere-Voorzitter : Mej. Dr. E. DHANENS, Boelare, 97, Eeklo.

Ere-Ondervoorzitter : Ap. P. RYCKAERT, Dekenijstraat, 2, Zomergem.

BESTUUR :

Voorzitter : A. DE VOS, Landhuis «Malpertuus», Achterstege, 22, Evergem
Tel. (091) 53 88 25

Sekretaris : Idem.

Penningmeester : O. LIPPENS, Gentstraat, 13, Lembeke. — Tel. (091) 77 28 54

Bibliothekaris : Insp. A. RYSERHOVE, Kloosterstraat, 46, Knesselare.
Tel. (091) 74 23 17

Leden : W. STEEGHERS, Begijnegracht, 56, Gent.
Ir. L. STOCKMAN, Brugstraat, 103, Aalter. — Tel. (091) 74 16 10
G. VAN VOOREN, Herendreef, 43, Aardenburg (Ned.).

Stort zo vlug mogelijk uw lidmaatschapsgeld ten bedrage van 300 fr.
op postrekening 60.40.56 van het Heemkundig Genootschap
van het Meetjesland, p/a Gentstraat 13, Lembeke.

DIT JAARBOEK WERD UITGEGEVEN
DOOR HET HEEMKUNDIG GENOOT-
SCHAP VAN HET MEETJESLAND EN
GEDRUKT OP DE PERSEN VAN DE
DRUKKERIJ STANDAERT-VERBEKE
NIEUWSTRAAT, 26, TE MALDEGEM